

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК

КЊИГА XXVIII

Српски дијалектолошки зборник

Rasprave i grada

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

Др Павле Ивић, др Асим Пеџо и др Михајл Пешићан

Главни уредник

ПАВЛЕ ИВИЋ

P.G
1387
.A2
S77
v.28

Издана је у Београду
LIBRARY
ELCOMEDIA
БЕОГРАД
1982

**МИЛИЈА СТАНИЋ
УСКОЧКИ АКЦЕНАТ**

*Свијетлој усјомени на браћа
Илију, који 1942. храбро даде
живот за боље и праведније
живљење људи.*

С А Д Р Ж А Ј

Страна

ПРЕДГОВОР	69
ПРЕТХОДНЕ НАПОМЕНЕ	71—74
ДУЖИНЕ И КРАТКОЋЕ	75—86
ПРОЗОДИЈСКИ ОДНОСИ У ПРОКЛИЗИ И ЕНКЛИЗИ	87—102
Именице	9—91
Замјенице	91—94
Придјеви	94—95
Бројеви	95
Глаголи	95—97
Једна акценатска особеност у проклизи	98—102
Ријечи у сфери проклитичности	102
ИМЕНИЦЕ	103—141
Именице мушких рода	103—122
Акценатски типови	103—105
Једносложне именице мушких рода	106—110
Двосложне именице мушких рода	110—118
Тросложне именице мушких рода	118—121
Именице м. р. од четири и више слогова	121—122
Именице средњег рода	122—130
Једносложне именице средњег рода	122
Двосложне именице средњег рода	122—123
Тросложне именице средњег рода	123—126
Именице с. р. од четири и више слогова	6
Именице средњег рода са проширеном основом	126—130
Именице женског (и мушких) рода	130—141
А-основе	130—137
Двосложне именице женског (и мушких) рода	130—133
Тросложне именице женског (и мушких) рода	133—136
Именице ж. (и м.) рода од четири и више слогова	136—137
Именице женског рода — консонантске основе	137—141

Једносложне именице ж. р. (конс. основе)	137—138
Двосложне именице ж. р. (конс. основе)	138—140
Тросложне именице ж. р. (конс. основе)	140—141
Имен. ж. р. конс. основа од четири и више слогова	141
ЗАМЈЕНИЦЕ	142—145
Личне и именичке замјенице	142—143
Придевске замјенице	143—145
ПРИДЈЕВИ	146—155
Једносложни придјеви	147—148
Двосложни придјеви	149—152
Тросложни придјеви	152—154
Четворосложни и вишесложни придјеви	155
БРОЈЕВИ	156—158
ГЛАГОЛИ	159—181
Инфинитив	159—164
Презент	164—169
Императив	170—171
Имперфекат	171—173
Аорист	173
Глаголски прилог садашњи	173
Глаголски придјев радни	173—180
Глаголски придјев трпни	180—181
ПРИЛОЗИ	182—183
ПРИЈЕДЛОЗИ	184
ВЕЗНИЦИ	184
УЗВИЦИ	184—185
СКРАЋЕНИЦЕ	186
РЕЗЮМВ	187—191

ПРЕДГОВОР

Досад сам написао ове радове и књиге о ускочком говору:

1. *Говор јелена Ускока у Црној Гори*, ГлСАН, V, св. 2. 1954, 325—331.

2. *Глас x у ускочком говору*, Зборник за филологију и лингвистику, Матица српска, Нови Сад, 1957, 7 стр.

3. *Глас j у ускочком говору*, ЈФ, XXIII, Београд, 1958, 221—226.

4. *Из акценитологије*, НЈ, н. с., IX, св. 7—10, Београд, 1959, 257—264.

5. *Акценатски однос између Вукова језика и ускочкој говору*, Годишњак Педагошке академије у Никшићу, 1, 1969, 103—116.

6. *О неким неакценитованим дужинама (и крајкоћама) у ускочком говору*, ЈФ, XXIV, Београд, 1960, 307—319.

7. *Акценат аориста ускочкој говора врема Вуковом*, Зборник за филологију и лингвистику, VIII, Нови Сад, 1965, 201—210.

8. *Uskočka onomastika*, Onomastica jugoslavica, 1, Љубљана, 1969, 66—77.

9. *Нешто о именима и хијекорисницима у ускочком говору*, Ономастика jugoslavica, 3—4, Загреб, 1973—1974, 153—160.

10. *Ускочки говор*, I, СДЗБ, XX, Београд, 1974, 1—259.

11. *Ускочки говор*, II СДЗБ, XXII, Београд, 1977, 1—157.

12. *Ускочки речник* (у рукопису, завршен 1980, више од 5000 једностубачних страна).

Пошто је материјал ускочког говора у свим тим радовима акцентован, то су сви они — поред мог прикупљеног акценатског материјала и друге акцентолошке и остале литературе — послужили, разумије се, за израду овог *Ускочкој акцентији*.

Усљед насталих прилика рукопис је морао бити знатно скраћен, изостављена су готово сва упућивања на одговарајућу литературу, као и нека посебна разматрања и дискусије о појединим акценатским читањима.

М. С.

ПРЕТХОДНЕ НАПОМЕНЕ

1. — Ускоци се налазе на крајњој источној граници источнохерцеговачких говора, али ипак они акценатски и језички уопште улазе у ред новоштокавских територија, тј. имају пренесену акцентуацију.

2. — Као што сам показао у својој књизи „Ускочки говор“ (СДЗб, XX, стр. 17), некадашње ускочко племе формирало се од ускока из разних ближих и даљих околних мјеста. Тај моменат није остао без свог утицаја ни на стање ускочког акцента. Ближе речено — долазећи с разних страна, људи су доносили и разне акценте, усљед чега постоје и разни изговори неких истих ријечи и облика.

3. — Само по себи је јасно да је развитак језика везан за друштвени развитак и какав је темпо друштвеног развитка, углавном је такав и темпо развитка језика. Ускочки је говор два вијека текао углавном мирно, али је у посљедње неколике деценије ушао у брже токове. Да-нашије ускочко дијете не зна шта је то шкудела. Ја сам за ускочки говор двадесетих година нашег вијека биљежио: *изношёне, ирдюнёне и сл.*; данас се ондје могу чути и друкчији изговори: *изндешёне, ироиднёне* итд. Сасвим је сигурно да је у Ускоцима око двадесетих година био уопштен изговор: *дёхи, иёхи* и сл.; данас се чују и изговори: *дёхи, иёхи* итд.

Савремени се Ускок и језички готово сасвим уклопио у савремене токове развитка нашег језика. Штампа, радио, телевизија, омладинске акције итд. — чине своје.

4. — Близина старопрногорских говора и знатно мијешање становништва у посљедње вријеме — оставили су извјесне, додуше невелике, трагове у ускочком нагласку. Ипак нема утицаја сусједног двоакценатског система говора старе Црне Горе (ово ако се има на уму акценат подложен преношењу, а не акценатски утицаји друге врсте, нпр. *рёйублика, ирдмайника* и сл.).

Међутим, има неких квалитативно-квантитативних појава у ускочком говору које се не уклапају у четвороакценатску штокавску млађу акцентуацију (у акцентуацију књижевног језика). Навешћу овдје неке од њих:

1. Кад језик, усљед какве емоције или чега другог, „искочи“ из свог редовног тока, онда је могућ свакакав изговор ријечи, израза и реченица, па и свакаква акценатска, квантитативна и друга одступања. Нпр.:

а) кад се неко нађе у каквом великом чуду, рећи ће: *Да бдк [=бдг] сачувад!* — *Боже ћије помози!* При изрицању какве нагле акције, нечега тренутног и сл., рећи ће: *Не ддсиље ни да рече двд.* Кад се човјеку навали живот на рамена, кад му он дојади и кад човјек викне: *Једем! ши живош!*, онда се онај облик са акцентом на kraju не може, мислим, подвести под староакценатски штокавски систем, већ је он плод једног посебног слушаја;

б) исто такве да изговори *јардк* (одједном, нагло: *Ондја дна јардк ју кућу*), *шамдн* (В *шаман*), *дићдк* (увз. за означавање наглог баџања: *Он сеће [=себи] дићдк [=баџи] у јесма*), *оштијдс* — пису ствар старе акцентуације, већ тренутно посебног расположења или посебног начина говора (*Адд, шид ће мёне када!*);

в) такве су природе и ове појаве: *йуно* (Бýло ћије јуно, јуно); *вёлкд* (=врло велика, нека врста семантичког компаратива или суперлатива); *добрд* (А. Добра му дна сна. Б. Добрд); *једвд*, *једвд*, *двдј*, *двдј*; *нё знам* или *нё знам* (у недоумци), *не зна* и сл. Узвик *ја* (=да, јесте) употребљава се у редовном говору, а у емотивном *ја*. *Брџа* је редован назив за бјелоплавлићку овцу на Сињавини, али ако неко каже *брџа*, онда је то и подсмешњиво, и презириво, и подругљиво (*Ћурчија изјавио брџа*). *Миловане* је обичан вокатив, а *Миловане* (или сто других акценатских начина) вокатив у дозивању. Изговори *днодушиманин*, *ййидијан*, *йрдкучка*, *йрдидијан* и сл. одражавају посебна стања духа. Појаве као *Дајд да ћи издаберем*, *Бдја јубио, јакојисе, јеславејну* и сл. — посљедица су фонетских процеса (*дајд < дај ја, ббіа < бог га, јакојисе < ја* ако ти се: *Јакојисе највљим*, *злò ћеш јрдхи*; *јеславејну < јеси ли аветну*). Предпози *уєрї* (*уєрї*), *насрд* (*насрд*), *насрд* (*насрд*) и сл. имају и своје емотивне акценатске форме: *насрд* (*насрд* *ілакв*), *уєрї* (*уєрї* *вра*), *насрд* (*насрд* *лдкв*). Исп. у Вука *кросрд*, *саф* и сл. Вук има и отè! *Zuruf ans Pfertd, vox abigentis equum.* У ускоцима то исто и још *аше!* Кад би се иоле детаљније бильежиле те појаве, свакако би то помогло да се дубље продре у човјеково индивидуално и друштвено биће, особито у његов свијет емоција.

2. Кад се човјек разњежки, онда му и ријечи бивају мекше, питомије, онда му се смекшава и ошгриня (тврдоћа) акцента. Тако у узвицима (в. и т. 299) имамо:

а) *мàц и мàц, љиc, љиc, вёлец, љòс и љòс, вòч и вòч* и сл. — кад је благ човјеков однос према животињи (обично кад је ваби, а и кад је тјера);

б) *мàц, љиc, љиc, вёлец* итд. — кад је човјек у редовном или узбуђеном стању (обично при тјерању, одгањању животиња); као што се види форме *мàц* и *мàц* и сл. противе се правилу о искључиво силазној интонацији једносложних ријечи у књижевном језику. Тако је и у неким

случајевима дугоузлазног акцента: *jād, jōč, b̄j, išb̄j, kavúć*, из којих се види да тај (дугоузлазни) акценат може, наспрот књижевном језику, стајати и на једносложним ријечима и на посљедњем слогу ријечи.

3. Сличну појаву имамо и у другим случајевима. Ако глагол *моћи* има чврст краткоузлазни акценат (*моћи*), па се он сведе на суплинску форму (*моћ*), онда он, противно законима књижевног језика и претварању узлазног акцента у силазни, може задржати свој (узлазни) акценат: *Nēñeñ iñ* (опаке) *mđj ñzdrî'etii*. — *Nē znâm ðñe li iñib mđj* [=моћи] учîñeñ. Слично је и са *иç* од *iñii* (*Øñeñ li iç u ñlagnuñ?*). Ова се појава често сусреће у књињем императиву (који се, додуше, понекад узвично боји): *ñc iñe ñđvob, mák se, ñdmos bđi* поред *ñomđz bđi* и сл. Слично је и *þe jā ñoñřč, ñc ñm* итд. Слично је и са појавама какве су: *uðes, ïrovës, zavës* (*uðestii, ïrovëstii, zavëstii*) и сл.

Из материјала наведеног под 2 и 3 види се да се узлазни акценти могу употребљавати на једносложним ријечима или на посљедњем слогу ријечи не само у емотивним расположењима већ и у обичном говору.

4. У изразу *ñtamobn* (< тамо он) силазни акценат стоји на посљедњем слогу, на коме он, по правилу, никад не стоји у књижевном језику. Тако је и у примјерима: *çuñrûjuyñrû* (< сутра ујутру), *çuñrûveçen* (< сутра увечен), *çuñravæçê* и сл.

5. У дозивању нема никаквих акценатских ограничења, све је могуће: *Mílosava, Mílosavđ, Mílosâva, Mílosâvâ, Mílosavâaa, Mílosavââââ* итд.

6. Горе смо видјели да консонант може бити дуг: *edč, ñiç*. Као куриозитет треба додати и *ic*, тј. сугласник под дугоузлазним акцентом.

7. У ускочком, говору постоје облици *þrwbordiñuched, kujñorđđaia*, тј. са силазним акцентом у средини ријечи, што не сретамо у књижевном језику. У Вука налазимо: *þrwbordiñuched, þrwbordiñucheda, očiñlédñi, ñánkoiñrélâ* (ако није *ñánkoiñrélâ*), *rûkoiñmđk, izdîrsha* („који издире“), *ranorđniilaç* итд. Ова је појава (силазна интонација у средини ријечи) шире у Вука него у Ускоцима. Мислим да је добро што се М. Стевановић (ССЈ, 159—161) залаже за очување нашег четвороакценатског система књижевног језика, али да није добро што се залаже за апсолутност неких наших акценатских закона (нпр. да силазни акценти не могу стајати у средини ријечи или на посљедњем слогу ријечи у књижевном језику — *dileñdñiñ, aûdñrija*) и што на неки начин оповргава Вукове акценте: *ranorđniilaç, þrwbordiñuched* и др. (в. горе), као и сличне акценте у неким рјечницима и другој акценатској литератури. Прије свега, није тачно да у нашем језику има „свега неколико ријечи“ са таквим акцентима, већ поприлично: *očiñlédñi, þrwbordiñuched, þrwbordiñucheda, rûkoiñmđk, ñánkoiñrélâ, izdîrsha, ranorđniilaç*, затим *kujñorđđaia, maloñrđđaia, velikoñrđđaia, samoñsluia, samoñsluia, samoñrđđava, samoñbâma, samoñbârâna, samoñzleda, samoñduzđan, samoñazđan, samoñrđđavñi, velikomûchenik* (вёликомученик), *velikomûchenica* (вёликомученница), *þrimoñrđđaia, þoloyñrđđavreda* (и покр. *þoloyñrđđ-*

реда), *йољојрђевредниј* (и покр. *йољојрђевредниј*), *новоизабраниј* (поред *изабраниј*), *новосијврениј*, *новоименованј*, *новоднованј* итд. (кад би се детаљније прегледали рјечници или мало више размислило, нашло би се још дosta оваквих ријечи). Као што се види, то је поприличан материјал о коме се мора водити рачуна. Ако нам је лако да стране ријечи као *ађутаџинј*, *команданј*, *лаборанј*, *концернј*, *ајсолвениј*, *рејулацијор*, *Аустралија*, *интаресанјан* и *многе* друге прилагодимо новоштокавском изговору: *ађуташинј*, *команданј*, *лаборанј*, *концернј*, *ајсолвениј*, *рејулацијор*, *Аустралија*, *интаресанјан*, заиста нам није лако да своје ријечи као првобратучед (или првобратучед) и сл. „пРЕЛИЈЕМО“ у форме са само узлазном, интонацијом. М. Стевановић, ослањајући се на ошти закон двас < овас, предлаже (управо износи као књижевни акценат) *кујойродаја* или *кујојродаја*, *аримојродаја* или *аримојродаја*, *самојираја* или *самојираја*. И у РМСМХ, где је М. Стевановић такође био један од уредника, изbjегавају се акценти *кујойродаја*, *малојродаја* и сл. тако што се даје *кујойродаја*, *малојродаја* и *малојродаја*. Мора се рећи да су сви ти акценти (*самојираја*, *самојираја* и сл.) исконструисани. Они се уопште не изговарају или их изговарају само они који хоће да их изговарају. Прави, живи, непатворени акценти јесу само *кујойродаја*, *самојираја*, *самоднованј*, *великомуженјик* (*великомуженјики*) тд. Има једна појава (ја сад сасвим искључујем стару акцентуацију са акцентима *Јован*, *шраб*, *ливада*, *Милјка*) која уопште није ван закона нашег књижевног акцента. Наиме, има ријечи у нашем језику које се понекад не изговарају с акцентом, већ се просто акценатски неутрално приподноју у изговору наредној, акцентованој ријечи: *мало вдѣ* (поред *мало вдѣ*), *само лѣв* (поред *само лѣв*), *само лѣв* (поред *само лѣв*) и дosta других сличних случајева. Према томе, изговорно, акценатски нема никакве разлике између *великомуженјик* и *само лѣв* (исп. и *великомуженјик* и *само лѣв*); у изговору је, дакле, *само лѣв* и *самојираја*; разлика је, као што се види, само у начину писања. Према томе, изговори *самојираја*, *самојираја* и сл. нијесу страни ни противзаконити ни у нашем четвороакценатском систему. Да би ствар била још блијжа истини, могло се рећи да у нашем књижевном језику силазни акценти не могу стајати у средини и на крају ријечи, сем у случајевима као *самодбрана* и сл. Ми у свом језику имамо хиљаде „изузетака“ од правила (исп. *мешак* — *мѣши*, *Забрдац* — *Забрџца* и многи други). Зашто онда силазни акценти, мајкар и као „изузетак“, не би могли стајати на неком од слогова у средини ријечи или на слогу на крају ријечи?

ДУЖИНЕ И КРАТКОЋЕ

5. — У ускочком говору има неколико категорија неакцентованих дужина којих нема у Вука и Ђаничића. То су прије свега неке старе дужине, којих данас нема у књижевном језику, као:

ћдрāв, крұшкāма, інкүши, бдбīн.

a. Сви придјеви под ° који се завршавају на *ав* и *ас* имају дужину на себи: *ձлāв, ձլկāв, ձլլāв, բճրսāв, բլէсāв, բլյшāв, բրাশьāв, բրյāв, իճրāв, ինդյāв, ինէцāв, իրբāв, ձլկāв, ձրծյāв, յշմիրաv, զնյjāв, յլāв, կրծտāв, կրвāв, մұңčāв, մըեiāв, մրլāв, րայլāв, րիшāв, րոյնāв, րուшāв, սլինāв, սլүзāв, տրձյāв, տրүнāв, հելլāв, իծրāв, իծсāв, յնկāв, չայհāв, չինāв, չүйāв, աձաшāв, շүйլъикāв; ձլաшāс, ձլьաс, блէсäс, брьåс, օրճօլäс, օրիвëäс, ձօրաшäс, յշүхåс, կրլäс, կүсäс, պրüiäс, պրүшäс, յүшеноiäс, րակլäс, րүдäс, հծäс, աժրկäс итд.*

Као што се види, ту дужину имају обично двосложни и вишесложни придјеви са кратким акцентом на првом слогу, али њу имају и придјеви с другим акцентима: *զէլենкäс, րյмэнкäс, աժրենкäс, բլէтичäс, վրվенкäс, յүшеничäв* итд.

Та се дужина држки и у остала два рода, и у једнини и у множини, и у неодређеној промјени: *յұбāва, յұбāво, յұбāви, յұбāве, յұбāва* чоёка (ген. једн.), *յұбāвii* лўдý, *шаренкäсшie* лёптирове (акуз. мн.).

Кад је слог пред наставком *-ав* под узлазним акцентом, онда тај наставак није дуг: *կալаv, լукав, րիvаv* и сл.

Као придјеви *իրբāв, ձօրօլäс* понашају се и неки придјеви на *-ан*: *լօյан, ինդյāн, զնյjāн, յնүнāн, սին্যāн*, или на *-ай*: *իլօնսай, իօլցай, ինւնай* (и *յնүнциай*), али: *երկай, կրլай, սակай, օձай* и сл.

У одређеним облицима та се дужича често губи: *իճրай, -ա, -օ, ի՛լաvай, -ա, -օ; ի՛լաvօi* чоёка, *шаренкäсшie* лёптирова, *իրբав* лéја.

Поред облика са скраћеном, могу се чути и облици са очуваном овом дужином, особито у придјева на *-ас*: *Յ հաс [=нас су] րի՛շտիկ ի՛լլաv* лўдý, Нéшто зázирéм од ънног *արհաcմoi* нðса.

Ова се дужина одржава и у изведенницама од ових придјева: *їубᾶвац*, *слîнâвац*, *блâвац*, *їдравац*, *чûйâвац* — па онда и у: *кûкâвац*, *йрđâвац*, *ძечâвац*, *скâкâвац*, *јâзâвац* и сл., затим: *чûйâвка*, *слîнâвка* и сл., али не и у изведенницама на -ица: *слîнавица*, *блавица*, *чûйавица*, *їдравица*, *кûкавица* и сл.

Горе је речено да Вук и Данитчић немају ове дужине. Међутим, дужина наставка -ав забиљежена је у Вука (Српски речник) у овим примјерима: *крвâв*, *крвâвâ* кôшуља, *крвâвî* залогај, Дуга *крвâвâ*.

На темељу ове дужине услиједили су и ови акценатски рефлекси: *оћорâвши*, *иоблесâвши* и сл., само се мора додати да ни форме *đioravâши* и сл. нијесу искључене.

6. За разлику од ВД и књижевног језика уопште, у ускочком је говору дуго прво *a* наставка -ама у дат., инстр. и лок. мн. именица женског и мушких рода *a*-основа се мора додати да пред наставком -ама под неким од узлазних акцената:

I. — Кад је вокал пред -ама узлазан:

- 1) *жèна* — *жèнама*, *нðîтама*, *їдрама*, *бвçама*, *їлâвама* и *їлâвама*, *рûка* — *рûкама*, *срна* — *срнама*, *брâзда* — *брâздама*, *сîрâна* — *сîрâнама* и *сîрâнама*, *йêшâ* — *йêшама* итд.
- 2) *дивотâ* — *дивотâмама*, *врлîнама*, *срамдтама*, *ведрîнча*, *сри'еда* — *сри'едама*, *ци'енама*, *май'енама* — *май'енама*, *сîри'ёла* — *сîри'ёлама*, *лейдтâ* — *лейдтама*; *сернâда* — *сернâдама*; *баруттâна* — *баруттâнама*.

II. — У свим другим случајевима:

- 1) *кûћa* — *кûћама*, *лâmама*, *иштîцама*, *врëћама*, *сûзâмa*, *вëзâмa*, *йлôвка* — *йлôвкама*, *мâјkâma*, *сîрîнама*, *чâвкâма*, *йûлькâма*, *црквâмa*, *лâђâмa*;
- 2) *мôтишка* — *мôтишкама*, *лîвадa* — *лîвадама*, *їлâвица* — *їлâвицама*, *вे०рие* — *вे०ријама*;
- 3) *јàдбôjка* — *јàдбôjkама*, *ћëвбôjkама*, *чëлënkâma*, *црнôjкâma*;
- 4) *вáрници* — *вáрнициама*, *чëснициама*, *йфzнициама*, *наредбâмa*;
- 5) *јâбука* — *јâбукама*, *сîрûчициама*, *йрđинциама*, *кôкошкама*, *йdîрешкâma*, *йбнудама*.
- 6) *кâбаници* — *кâбанициама*, *држалициама*, *јарëбициама*, *волводнациама*, *Црнôjрkама*, *їáшалициама*, *нашљедниковициама*, *борбничама*, *кашишијâнициама*, *чâвчанициама*, *сîрûчици* — *сîрûчициама*, *йфzоянкâma*.

Из наведеног материјала се види да дужине нема само ако непосредно претходи узлазни акценат.

v. Вокал пред инфинитивним наставком -иши дуг је кад претходни вокал није под неким од узлазних акцената:

1) лакн^ити, длн^ити, йдн^ити, сїлкн^ити, мїслн^ити, кўлн^ити (*colligo*), сїдвн^ити, чекн^ити, іледн^ити, цукн^ити, слушн^ити, йлевн^ити, вдволн^ити, влёровн^ити, йландовн^ити, рдимовн^ити итд.; само је виђени изузетак; и сви сложени глаголи од тих и сличних глагола имају дужину на показном вокалу:

йрдїанн^ити, йрїнцукн^ити, йрдвенн^ити се, йрдмислн^ити, йдвлєровн^ити, йдслушн^ити, йдбрашн^ити се, йдсвађн^ити се итд.;

2) бѣсіосмичн^ити, бдравн^ити, ддлазн^ити, засн^ити (али завн^ити), здн^ичи^ити, йркостн^ити, ўйрн^ити, раскислн^ити, докрїчн^ити, зађевбјчн^ити се итд.

Вокал пред инфинитивним наставком *-ни* кратак је ако је вокал пред тим вокалом под узлазним акцентом:

йншн^ити, скн^ити, жвашн^ити, брдн^ити, рдкшн^ити, скн^иевн^ити итд. и, разумије се, у сложеницима: *зайншн^ити, уйншн^ити, йребрдн^ити, избрдн^ити* итд.

Од тога се изузимају глаголи као:

јуцн^ити, јзен^ити, дн^ити, здчн^ити и сл., у којима је дужина другог порекла.

Затим сви глаголи типа *йсїрѣсн^ити* (*йрѣсн^и : исїрѣс > исїрѣсн^и*):

йрдїрѣсн^ити, дїрѣсн^ити, издїрѣсн^ити, йрдзїрѣсн^ити, наїрѣн^ити, ддвїн^ити, йрѣн^ити, дбрѣн^ити, а тако и: изнїн^ити, наїн^ити и сл.

Разумљиво је што се ова дужина изговара и у глаголским облицима изведеним од инфинитивне основе глагола ове врсте:

а) футур: *іледн^ити, мїслн^ити, іўрн^ити, рдзмислн^ити, ћердн^ити* (3. л. једн.) и *ћердн^ити* (3. л. мн.);

б) глаголски придев радни: *іледн^ила, іледн^ило, іледн^или, іледн^иле, іледн^ила ; мїслн^ила, мїслн^или ; іўрн^ила, іўрн^ило, іўрн^или и сл.;*

в) аорист: *іўрн^иї, іўрн^иї, іўрн^исмо, іўрн^исїе, іўрн^иши.*

О овој дужини (*ћердн^и, кўхама, мїслн^и, бдбн^и*) доста је писало у нашој дијалектолошкој литератури. Најчешће се сусреће по староцрногорским теренима, у југозападним крајевима уопште (источнохерцеговачки говори), а спорадично и у сјеверним млађим новоштокавским говорима.

6. — Има једна врло богата категорија ријечи која се квантитативно потпуно разликује од ВД. То су присвојни пријдјеви и неке замјенице мушких родова у ном. (односно у акуз.) једнине који се завршавају на *-ов*, *-ев* и *-ин*: ти су наставци редовно дуги у ускочком говору (предсонантско дуљење) а кратки у ВД и у књижевном језику уопште, и то и у општим и у властитим ријечима:

а) *-ов*: *бабн^и, банбн^и, барјакшарбн^и, брдн^ибн^и, везирбн^и, ідлуббн^и, ћеербн^и, ћедбн^и, јунакбн^и, кмешбн^и, кўмбн^и, њејбн^и, љукбн^и, дрлбн^и, йдбрашн^имбн^и, љдкобјакбн^и (и љдкобјакбн^и), сїнбн^и, чобанбн^и; Пейрбн^и, Јебн^и, Јабланбн^и, Арајанбн^и, Мишарбн^и, Сабн^и итд.;*

) -ев: *вазирев, барјакшарев, браїбвлев, синблев, майтчев, цдрев, шарблев, дчев, јарчев, йриашелев, молиочев; Милевев, Милошев, Радоев, Љубисавлев, Бдроев итд.*

γ) -ин: *дийн, арандашин, буљубашин, вілін, врднин, ѡевджин, здовин, майчин, ѿзин, дчин, ўнгичин, сесірін, снайн, зекольин, шешкін, царичин, бадбин; Міличин, Сидничин, Даңичин, Мілікін, Сдеин, Савин, Мілушин итд.*

У другим парадигматским облицима нема те дужине:

α) братов: *брдіово, брдіово, брдіоси сінови, брдіое рүке, брдіова пेरа, брдіовоій* (или *брдіовоі'ї*) влобоа;

β) царев: *цдрева, цдрево, цдреви, цдреве, цдрева;*

γ) сестрин: *сесіріна, сесіріно, сесіріни, сесіріне, сесіріна, на сесіріим* рүкама, *Ніколиній сінівба* итд.

Нема је ни у називима хришћанских празника („светаца“):

Пётровдан (и *Пётров дан*), али *Пётрдө сін, Трдичиндан, Бурђесдан, Мійровдан, Відводан, Савандан, Тұңндан* и сл.

Тако је и у промјени: око *Пётровдана* или: око *Пётрова дана* (днё).

У називу *Госійдійндан* дужина се редовно држи, а у *Троичиндан* имамо и *Трдичиндан* поред *Трдичиндан*. У *Йліндан* дужина је контракционог порекла: *Йлијиндан* > *Йлиидан* > *Йліндан*, и никад се, разумије се, не губи.

Показану дужину, насупрот ВД, имају и придјеви као:

бісербө, бұкбө, борбө, ілойбө, ывбө, жабланбө, жағорбө, жасенбө, іәлбө, өбө, клекбө, крүшкө, растобө, шрнбө, чамбө итд.

— сваки пут кад ти придјеви имају присвојно значење: *бісербө* қай, *блажбө* міріс, *жабланбө* врѓ (топоним), *жағорбө* лай итд. Међутим, кад ти придјеви значе квалитет, њихов наставақ -ов остаје без дужине: *бұков штап* (=штап од буковине), *јёлов лұч* (=луч од једовине) итд. Придјеви као *клеков, крушков* и сл. ретко се употребљавају у посесивној функцији, па су и форме *клекбө, крүшкө* и сл. ријетке.

Дужина у ових придјева (*Пётрбө, дчев, сесірін*) настала је као посљедица дуљења вокала пред сонантом на крају ријечи ћослије губљења нена-глашеног цулугласа на ултими.

И ову црту сретамо по југозападним крајевима, а овде-ондје по сјеверним.

Ваља рећи да у ускочком говору нема дуљења қазва су: *јёдан, Івдан, кákав, јесам, дбэр, ыләшэн, закбн, мәжбм, комунізәм, социалізәм* и сл., која се јављају у сјеверним млађим штоќавским говорима.

7. — Само по себи се разумије да су у овом говору, који иначе обро чува дужине, вокали настали путем контракције — увијек дуги:

а) дат./лок: *Сшаны (< Станцији), Мары (< Марији), Мілій (< Милии), Йлий (< Илији), Никдлй (< Николији), Йуісләвий* угославији;

- б) у номинативним образовањима (у именичком суфиксу): *сініца* (< синијица), *шайсіца* (< тепсијица), *чівійца* (< чівијица), *карийца* (< картијица), *куйїца* (< кутијица), *Міліңца* (< Милијица), *Иліңца* (< Илијица);
- в) у придјевима типа *Сіданін* (< Станијин), *Марін* (< Маријин), *Мілін* (< Милијин), *Илін* (< Илијин), *Сіреванін* (< Стеванијин), *Васілін* (< Василијин) итд.;

Та се дужина задржава, разумије се, и у оба друга рода у једнини и у сва три рода у множини и у цјелокупној парадигми: *Маріна*, *Маріно*, *Маріни*, *Маріне*, *Маріна* (ђеца), *МаріноЯ* (ђеци) итд. Из свега реченог јасна је и диференција *Маріна* (күћа): *Міличина* (күћа).

г) У компаративима и суперлативима: *старій* (< старији), али *старійшій*, *мілій* (< милији), *віль* (< волији), *најстарій*, *најмілій*, *најрадосній*, *најірисішоїй* итд.;

д) у одговарајућим замјеницама: *чи* (< чији), *нічій* (<ничији), *нечій* (< нечији), *свачій* (< свачији);

ђ) у м. роду гл. прид. радног у једн. који се завршава на *-ао* или *-ео*:

інедб (< гледао), *сазнб* (< сазнао), *чұeo* (<чувао), *ддінб* (< догнао), *ðієрб* (< оћерао), *ұзб* (<узео), *ірріб* (<препео) итд.;

е) у именицима као:

қабб (< кабао), *кдіб* (< котао), *місб* (< мисао), *ірдзұкб* (< прозукао), *смісб* (< смисао), *шісб* (< посао), *орб* (< орао), *ұзб* (< узао), *нүіб* (< нугао), *смрзб* (< смрзао); исп. и прилоге: *бірекб*, *ұзб-ваш* и сл.;

ж) у образовањима типа *іарбка*: *зэльбка* (< зельоока), *вранбка* (< враноока), *врльбка* (< врљоока), *ұрнбка* (< прноока), *шербка*, *кру-жбка*, *майдка*, *сайжка* итд.;

з) у формацијама типа *нáка*: *нáка* (< некаква < неаква > *нáка*), *нáко*, *нáки*, *йділлайш* (< погледати > поглеати > *йділлайш*), *іріллайш*, *Сіньяевина* (< Сињајевина) и сл.

До оваквог дуљења долази, разумије се, и кад је ријеч не само о неакцентованим дужинама већ и о акцентима:

чи (< чији), *энб* (< знао), *нбм* (< наом), *сан* (< сахан), *мұр* (< мухур), *снâ* (< снажа), *стірâ* (< страха), *свéдно* (< свеједно), *Свешіли'a* (< свети Илија) и сл.

У вези са контракцијом вокала вальа рећи да је вокал *и* у ускочким енклитикама *иі* и *им* обично дуг: Нé дай ѹм сёкиру. — Ўнepај ѹг є избу. — Довéдай (< доведи ѹг), Олýм (< оли им) рeћи? — Нéлай (< нећеш ли ѹг) напòити. — Рeцим (< реци ѹм) и: Рeци ѹм. Међутим, нијесу скључене ни бездужинске појаве ових енклитика, али су далеко рјеђе од дужинских: Довéди *иі*, поред: Довéди ѹг и Довéдай.

Понекад, особито у неким условима енклизе, и енклитике *ме, ше, се, је* и сл. могу бити дуге: Он се [= се је > се е > се] оженио, поред: Он се оженио (крњи перфекат).

Енклитика *јој* је час са другим час са кратким вокалом: Речи *јој*, али Рекоб јде (< реко јој је), Немој јој касати и сл.

У енклитици *ће* кратак је вокал *е* у једч., а дуг у множини: Он ће тб учијети, дг знаш; Они ће сутра да ксћ. Исп. З. л. једн. ће од *шћеши* (А. Ће ли доћи Милан? Б. Ће) и З. л. мн. ће од истог глагола (А. Ће ли они сутра ју планишу? Б. Ће).

Тако се и у З. л. једн. и у З. л. мн. разликују квантитети завршног вокала: *бће* (il seta), *љљеваче* (он), *јовдриће* (она), *нодсиће*, *ћердје*, итд.; *бће* (ils setont), *љљеваче* (они), *јовдриће*, *нодсиће*, *ћердје*, *јешће*, *иднуће*, *їлдадће*, *чуваће*, *модлиће*, *сјеђеће* итд.

Израз дà ће говори о томе као да и енклитика *ће* (као и облик *је*, в. горе) може бити под дугосилазним акцентом (*ће*): А. Ће ли Јелићи сутра купати јагњаđ? Б. Рекли су дà ће.

8. — Познато је да се у књ. језику лијепо држи разлика у множ. између именица типа *ірђанин* и *ідранин*: *ірђанини* и *ідранини*; у првом случају увијек је дуг први вокал у суфиксу *-ани*, а у другом кратак. Тако је и у Ускоцима: *Бдранин* — *Бдранни*, али *Рдечанин* — *Рдечни*, *Мдрачикин* — *Мдрачани*. Али, зачудо, у овом говору, у коме се квантитетивни закони дјурно чувају, има и извјесних помућености. Тако се, нпр., каже и *Сирбечанин* и *Сирбечани* од *Сирбечанин*, *кашуњани* и *кашуњаны* од *кашуњанин*, *Малишанин* и *Малишани* од *Малишанин*, *Сирјужанин* и *Сирјужани* од *Сирјужсанин* итд., па и *Мдрачани* поред реченог *Мдрачани*.

9. — У топонимима типа *Марића ілавица*, који се понекад и овако изговарају: *Марић ілавица*, завршни вокал првог дијела израза увијек је кратак: *Марића ілавица*, *Мићића ілавица*, *Кадића брдо*, *Бејановића ѹд*, *Мићића ѹд*, *Грдинића бара*, *Сијакића бара*, *Кришкайћа сијејсница*, *Грдинића вала*, *Суљовића ѹдшок*, *Рисићића бара*, *Јанковића Кашун*, *Машовића ѹдјаша*, *Јелића Кашун*, *Бијелића Кашун* итд.

10. — За разлику од ВД, и финални вокал у З. л. мн. аор. и имперф. увијек је дуг:

- шћедошће, шћешће, бдашће, штрејашће, сднашће, зајријеџашће, штрејсашће, днјијушће, рекошће, чујашће, срејашће, ддријешиће, мјслашће, сјеђашће, дјиошће, мјазашће, шкошће, кизијашће, лашће, држашће, врћешће, мјушишће* итд.;
- ђкајиј, ћкајиј, сијијајиј, бијајиј, бијајиј, бијајиј, сијијајиј, штрејсијајиј, љејшијајиј, сјујијајиј, држасиј, сндовијиј и сно-вијиј* итд.

Ова је дужина распрострањена по југозападним, а и другим крајевима нашег језика. Констатујући да дужина у З. л. мн. аор. није локална

ни ријетка појава, већ да се налази „на широком простору“, као и да је д'жинз завршног вокала у З. л. мн. имперф. „врло распрострањена и да се јавља у крајевима у којима се имперфекат најбоље чува“, П. Сладојевић закључује: „Из свих разлога сматрам и да се може предложити да се у савременом српскохрватском језику, поред облика с кратким завршним самогласником у З. л. мн. аориста и имперфекта, прихвате и облици с другим самогласником“ (*Квантификација завршној самојгласници* З. л. мн. аориста и имперфекта, НЈ, X, св. 3—6, Београд, 155). Са своје стране могу да додам да је поменута д'жича у ускочком говору врло чврста и да нијесам забиљежио ни један примјер са кратким завршним вокалом (е или у) у том облику.

11. — Вокал у пред наставним -*и*, -*иа*, -*ио* глагол. придјева трпног глагола основе -*не/-ну* редовно је дуг, било да је претходни вокал дуг, било да је кратак: смакнүй, -*а*, -*о*, крэнүй, -*а*, -*о*, јдкрэнүй, -*а*, -*о*, макнүй, -*а*, -*о*, јрэмакнүй, -*а*, -*о*, дйинүй, -*а*, -*о* и сл.

12. — Од ген. мн. добрећь има три лика у ускочком говору: *ձձբրի՛* и *ձձբրի՛՛*, *ձձբրի՛՛՛* и *ձձբրի՛՛՛*.

Дужина у *ձձբրի՛* није у супротности са књижевним језиком; напротив, може се рећи да је врло чврста: *յակի՛*, *ձվի՛*, *յիբի՛* итд. Очекивало би се да у завршетку *ւե՛* и *ւե՛* вокал *ե* буде кратак (исп. звијезда, ријека, *ձձբրիյէխ*, *ծույէխ* и сл.). Међутим, он је дуг: *ձձբրի՛՛* и *ձձբրի՛՛՛* (լյուդ), *մաշի՛* и *մաշի՛՛*, *ծումէ՛* и *ծումէ՛՛*, *յեծնի՛* и *յեծնի՛՛*, *ծրումէ՛* и *ծրումէ՛՛* итд.

Вук у свим тим слушајевима има кратак вокал: а) неодређ. *յսչնիյէ*, *յսչնի՛*; б) одређ. *յսչնիյէ*, *յսչնի՛*.

Овамо су пришли и меће основе и нивелисале се са тврдтма: *հձմի՛՛* и *հձմի՛՛՛*, *մօմէ՛* и *մօմէ՛՛* у Ускочима према Вуковом: *հձմի՛* (поред *հձմի*), *մօմիյէ* (поред *մօմի*).

И у једнини, у оваквим слушајевима, постоји дужина претпосљедњег (ако је облик са покретним вокалом) и после дњег (ако је облик без покретног вокала) слога, а у Вука је тај слог кратак или дуг:

Вук	Ускочи
а) ген. и акуз. (за живо) <i>մօյեա</i> (- <i>եա</i>), <i>մօյէ</i> (- <i>էա</i>), поред, наравно: <i>մօի</i> и <i>մօէ</i>	а) ген. и акуз. (за живо): <i>մօէա</i> , <i>մօէ</i> , <i>մօի</i> , <i>մօէ</i>
б) д'т. и лок. <i>մօյեմ</i> (- <i>եմ</i>), <i>մօյէմ</i> (- <i>էմ</i>) и <i>մօմ</i> , <i>մօմ</i>	б) д'т. и лок. <i>մօյեմ</i> , <i>մօէմ</i> , <i>մօմ</i> , <i>մօմ</i>

У Вука је чији (кратко завршно *ւ*), а у Ускочима чий поред чији. Дужгоста у облицима као *ձձբրի՛՛* или *հձմի՛՛*, позната и у неким другим источнохрватским говорима, настала је, мислим, према дужинама генитивског завршетка, као и према дужинама пријеско-замјеничким наставака уопште: *լծի՛*, *մալի՛*, *համի՛*, *յրեի՛*, *վեի՛*, *ձձբի՛*,

ձձբօմ, ձձրիմ (инстр. једч.), **ձձրի՛տ, ձձրիմ** (дат., инстр., лок. мн.), **ձձրօյ, ձձրօմ; ձԵ՛Յ, ձԵՄ, ձԵՄ (յեծч.), ձԵ՛Յ, ձԵՄ (мн.); մՁԵ՛Յ, մՁՄ (једн.), մՁՅՅ, մՁՄ (мн.), լՐԵ՛Յ, լՐԵՄ, լՐԵՅ, լՐԵՄ итд.**

И облици као **ձԵ՛Յ, ձՆԵ՛Յ, մՁԵ՛Յ, մՁՄ, կՁԵ՛Յ, կՁՄ, չԱ՛ՅԵ՛Յ, հՁԵ՛ՅԵ՛Յ**, **լՐԵ՛Յ, լՐԵՄ** итд. у ускочком говору увијек имају дужину.

Кад су ти наставци у пунијем облику, слика је нешто доукчија. Ако је посљедњи вокал наставка дуг, онда изостаје дужина претходног вокала: **ձԵ՛Յ — ձԵ՛ՅԱ, ձՆԵ՛Յ — ձՆԵ՛ՅԱ**. Ако, пак, посљедњи вокал наставка није дуг, остаје дужина претходног слова: **մՁԵ՛Յ — մՁԵ՛ՅԱ, կՁԵ՛Յ — կՁԵ՛ՅԱ, մՁՄ — մՁՄՒ, կՁՄ — կՁՄՒ, հՁԵ՛ՅԵ՛Յ — հՁԵ՛ՅԵ՛ՅԱ, հՁՄԵ՛Յ — հՁՄԵ՛ՅԱ, յԵ՛ԴՆՅԱ (и јեծնյա), մՁՄ — մՁՄԱ, հՁՄԻ — հՁՄԻԱ, լՐԵՄ — լՐԵՄԱ, ձՁԲՕՄ — ձՁԲՐՄԵ, շՏԱԲՐՄԵ итд.**, али: **ձԵՄ — ձԵՄԵ, ձՆՄ — ձՆՄԵ** (тј. оба су вокала у наставку — кратка).

Међутим, добрећим се није претворило у овом говору у **ձօբրիյԵմ**, не ни у **ձօբրիյԵմ**, већ само у **ձօբրի՛Եմ**, од ђ. **ձօբրի՛Եմ**. Тако је и у свим другим пријевима, замјеницама и бројевима: **մլադի՛Եմ** (инстр. једн. и мн.), **վելիկի՛Եմ, հանի՛Եմ, ձԵ՛ԿԵմ, ձՐԵ՛ԿԵմ** итд.; исп. **ՍՄԱՅԵմ, ՎՍՄԱՅԵմ**.

13.* — Квантиитет завршног вокала презентске основе показује сложену слику.

Сем у **անիս, մՁւ (մՁյան, մՁյա, մՁշ, մՁյամ, մՁյա՛տե)**, **ձիս (ձիշ, ձիե, ձիեմ, ձիե՛տե)**, **նեհու, նեհես, նեհե, նեհեմ, նեհե՛տե**, **վէլու, յէսամ (յէси, յէտե, յէմ, յէտե, յէսу)** — кратак је вокал презентске основе у ускочком говору и у многим другим случајевима:

- у глаг. с основом на **յ**: **չւեմ, վլէրւեմ, ձամ, այ՛եմ, լի՛եմ, կրի՛եմ, իշւեմ, կայսւեմ** итд., али **այ՛եմ, բի՛եմ, սկաչեմ** итд.;
- у глаг. прве врсте: **լրէսեմ, սի՛ւեմ, զէբեմ, սի՛ւշեմ, օբւշեմ, բաշտեմ, սկըբեմ** итд., али **անշեմ, լլետշեմ, զձլելեմ** итд.

Завршни вокал 3. л. мн. свих тих глагола — дуг је: **մօցյ, ձիէ, չպյյ, լլիյ, բի՛յ, զէբյ, պէշյ** итд.

Да би се детаљније сагледала ова појава, прегледаћемо је по Белићевим врстама:

I врста:

- Կրայսակ** наставак презентске основе иза дугоузлазног акцента: **վէզեմ, լրիզեմ, մուզեմ, անասեմ, մենիսեմ, բաշտեմ, լրէսեմ, սի՛ւեմ, շէբեմ, զէբեմ, դըբեմ, սի՛ւշեմ, օբւշեմ, կրածեմ, լրէծեմ** итд.

Тако је и у облицима с префиксом, као:

օզէբեմ, լրօզէբեմ, նազէբեմ, սի՛ւշեմ, լրօսի՛ւշեմ, նասի՛ւշեմ, սի՛լրէսեմ, լրեմլրէսեմ, զալրէսեմ, իզեզէմ, լրերիզեմ, լոմուզեմ итд.

Глагол **սիճսին (սիճսի)** (sauvet) гласи овде: **սիճսիս, սիճսիմ** и иде у VII врсту.

б) Дуг наставак презентске основе:

уљезем, довојдем, дојејзем, зајирем, најирем, једујрем, дојесем, иљешем дилејшем, бодем, седем (и сложенице), срејшем (срејнешем и сложенице), јанем, једем, требем, обрејшем, пећем (и слож.), речем (рекнешем и слож.), мећем се (од мејши се), шећем (и слож.), лежем (лејнешем), дийнешем (и слож.), мрэм, умрэм, изумрэм, јрдсирем, једуврем, дөрем (доререм итд.), ждерем (јрджендерем и јрджендерем итд.), разајнешем, најнешем, насијем, кунем (јрдкунешем итд.), диймешем (јрдомешем итд.), јузмешем (јаузмешем итд.), јојњешем (јрдожњешем итд.), најдем, јдем (најђем, изијешем и изидем итд.), јиднешем (и бидем) итд.

II врста:

а) Кратак наставак през. основе:

сийем (сийу), вийем (вийу, извијем итд.), бријем (брију, избривем итд.), бдем (бдју), јдем (јдју) итд.

б) Дуг наставак презентске основе:

дрём (јдорем и јдорем), сём (јдсем итд.), смјијем се (али најсмијем се, засмијем се), шкем (нема чем и шкам; изайкем), брём (обрём итд.), јерём (јрдјерем итд.), здвём, јризовём, дозовём итд.) итд.

Облици глагола *рвани* прешли су у VI врсту: *рвам* итд. Нема у овом говору *женем*, већ само *јдним*, али има *јрдинани* — *јрдинам*, што такође иде у VI врсту, и *јројдинани* — *јрдионам*, што иде у VII врсту.

III врста:

Наставак презентске основе увијек дуг:

шднешем, јдшонешем, синешем, дданешем, обиснешем, јрснешем, сишанешем, најенешем итд.

IV врста:

Готово сви глаголи ове врсте имају *крајак* наставак презентске основе:

чјем, изјем, кријем, лијем, ријем, шијем, мијем, јдтијем (јасијем итд.), вијем, дубијем, күйјем, шрјујем, слјрујем, мјлујем, јдшијујем, кљујем, бљујем, дјем, кајсујем, довојшијем, забрањујем, заквадијем итд.

Тако је и у свих сложеница: залијем, јрблијем, јулијем, јодријем, савијем, јршијем, јукијем (разл. од јумијем), развијем итд.

И овдје је, као и у свим другим случајевима, дуг посљедњи вокал у 3. л. мн.: чјују, јднијују, дјају, забрањују итд.

Само два глагола ове врсте имају у презенту дуго *e*: то су *бјани* (battre) — бијем и *ијани* — пијем, али јубијем, јспијем итд., в. горе.

V врста:

Вокал презентске основе увијек је дуг: јијешем, мажешем, скдаћешем, сијрујешем, јашешем (од јати < јаати < јакати; гл. јакани се иде у VI врсту), најчешем, вичешем, мећешем, јодђешем, зобљешем, рамљешем, дозијаљешем, јшијешем,

држћем (од држтишти), кдљем, здкољем, мљем, замељем, промаљем, измељем, жедћем (од жвадтиши, нема жвакати), звјесдућем итд.

VI врста:

Сви глаголи ове врсте на ћ имају кратак наставак презентске основе: јма'ам, разум'ем (од разумљети, перф. разумати иде у VII врсту), доси'ем, ѡси'ем, смј'ем.

Глаголи са вокалом а у обе основе имају дуг то а у свим лицима презенте сем у З. л. мч.: чубајм (чубају), сиљајм (сиљају), ми'ешајм (ми'ешају) исидеједајм (исидеједају), љознам (љознају), искудајм (искудају), кућам (кућају), дозивам (дозивају), љевам (љевају), дубивам (дубивају), прдишвам (прдишвају), љокривам (љокривају) итд.

VII врста:

Ни овде нема кратког наставка сем у оно мало случајева као виђу, одлу: иксим, кдсим, вдим, прводим, износим, лдим, крдим, велим, вдим, шутим (шутети), шајим, ђајим, брдим, љдим итд.

VIII врста:

И глаголи ове врсте имају дugo презентско и: држим, шрчим, блејшим, вријешим, сиђим, ћујим, шутим (шутети), дрејдим, већим, блей.

Као што се види из наведеног прегледа, наставак презентске основе редовно је дуг у глагола III, V, VII и VIII врсте, а кратак у глагола IV врсте, док је у глагола I, II и VI врсте и дуг и кратак.

Вук је у граматици пред Рјечником (I изд., 1818) облике ћрсем, ћрсес итд., тј. с кратким вокалом презентске основе, показао у загради поред облика са дугим, вокалом: ћрсем итд. док је облицима скујем, казујем, лајем (IV врста) дао предност пред облицима снујем, казујем, лајем.

И други аутори су указали на квантитетско одступање наставка презентске основе у појединим народним говорима од стања у књижевном језику.

14. — Именице м. р. на ој, које у ВД и у књиж. јез. имају дуг вокал о, овде су без те дужине: прбој, јбој, дбиј, првој, развој, разбој, зовој, налој, прбој итд.

15. — Именице ж. р. на -оси (тј. -ос) држе дужину на вокалу о у ном. једн.: младбс, сиљрбс, вљернбс, блајбс, рднбс, пренайленбс итд., али сијдрости, молосити, јуљерености итд. (О [=уд] старости се најко није спасио).

15a. — У многих прилога у овом говору сусрећу се дужине: јућрбс, јрдљећбс, зимус, јесенас, данаас, нђеас, синеј (< синић), лани, јреклани, дномлани, јуће, јрекуће, јрекојтар, ономадне, шуда, овуда, онуда, када, куда, сада, шада, индај, никуда, никада и.д.

Завршни вокал прилошких компаратива редовно је дуг: *мâњë*, *сîдри'ë*, *јâчë*, *лакшë*, *иошишëни'ë*, *памéшни'ë*, *шëжë* итд.

Ту дужину имају сви прилози формирани наставцима *-иџе*, *-кв* и др: *облимиаё*, *ничиаё*, *крадомиаё*, *ілавачё*, *сийобёкё*, итд.

Сви прилози на *-ски*, *-чи*, *-ши* итд. имају кратак завршни вокал: *љûшки*, *срîски*, *јûнâчки*, *нашки*, *вûчки*, *ајдûчки*, *шðнашки*, *йðиївбjski* итд.

16. — Сви глаголи типа *йрðћерâши* имају двојаке форме у радном придјеву у свим облицима сем м. р. у једн.: *йрðчишâла* — *йрðчишâло* — *йрðчишâли* — *йрðчишâле* — *йрðчишâла* и *йрочишâла* — *йрочишâло* — *йрочишâли* — *йрочишâле* — *йрочишâла*.

17. — Глаголске именице имају редовно дужину предпосљедњег слога: *иошиёњe*, *вðђёњe*, *іледâњe*, *ййишâњe* итд.

18. — Чешка је дужина на самогласнику и у форманту *-ић* у деминутивима него у ВД: *вљётрйћ*, *вирйћ*, *йрсшйћ*, *рùбйћ*, *црвйћ*, *вучйћ*, *јајињйћ*, *весйћ* итд.

Има подвојености и у Вука (*ірадић* : *ірадић*) и у Ускоцима (*вљенчйћ*: *вљенччић*), па отуд и у парадигми: *ірадијча* и *ірадића*, *вранчйча* и *вранччића* у Вука, и *вљенчйча* и *вљенччића*, *брчйча* и *брччића*, *брчйхи* и *брччићи* у Ускоцима.

19. — Вукове именице типа *враidлан* овдје су обично без завршне дужине: *враidлан*, *ћаedлан*, *рамàзан*, *сирðман* и сл.

Тај суфикс (-ан) увијек је дуг у Ускоцима ако му претходи кратки силазни акценат: *Рðдован*, *Мîлован*, *јâдован*, *срðнован*.

Име *Душан* било је (а и сад је у доста слушајева) са дугим *a*: *Дûшан*, (*Душана*, *Душану*, *Душане* и сл.).

20. — На мјесту дугоузлазног акцента у Вуковим именицама типа *дебелько* ускочке именице имају дужину (а акценат је прије ње, тј. тамо где је и рангише био): *дебелько*, *чўйâвко*, *ідрâвко*, *Мîлайко* (В и *Мîлайко*) и сл.

21. — У великом броју народних говора скраћују се или редукују неке или све дужине које се чувају у књиж. језику. Овдје тога нема; напротив, те су дужине врло изразите и добро се чувају:

- 1) *врâбâцâ*, *мâјâкâ*, *йðибмâкâ*; као што се види, у њему могу бити две дужине (*мâјâкâ*), три дужине (*кућерâкâ*, *смðйүлâкâ*), а може и једна: млðого зви'ездâ, ови'ег си'енâ, десёт снóйâ, преко йðльâ и вðдâ;
- 2) *крушâкâ*, *йðушâкâ*, *лîвâдâ*, *Црнðібрâкâ*;
- 3) *мëђâ*, *љûдâ*, *ծчâ*, *кðсийâ*;
- 4) *лî'еий*, *-â*, *-б*, *срðшнâ*, *-â*, *-б*, *кућнâ*, *-â*, *-б*, *муðрй*, *-â*, *-б* итд.
- 5) *блъї*, *јâчї*, *мðйм*, *сийарї*;
- 6) *жèнë*, *мâјкë*, *вðдë*, *мûкë*, *йрâвðë*, *ілдвë*, *сîрðанë*;

- 7) *вձбм, күпбм, снձбм, ырձвбм, іләвбм, сїрфамбм;*
 8) *сўңрм'ат, сўңрм'аше, мїшльаше;*
 9) *йләтәм, вїдй, вәлтим, іðнэ.*
10. чиңайне, іләдәнне, мїшльенне, дөвләчение, иðдение, сүђение, рађение итд.
22. — Ево још неколико напомена у вези са дужинама и кратко-
ћама:
- 1) у овом говору не постоје дужине типа: *мәнә* (*мәнә*), *шәбә* (*шәбә*), *сәбә* *чәтә*;
  - 2) ген. мн. именница *гост* (овдје *іðс*) и *око* гласи само: *іðстий*, *ծчий*;
  - 3) форме компаратива: *сїарий*, *нðвијй* и сл. не постоје, већ само: *сїарй* м. р. (*сїарм'ат* ж. р.), *нðвей* и сл.
  - 4) не постоје дужине типа *шренина*, *шримо*, већ само *шренина* *шримо*.

ПРОЗОДИЈСКИ ОДНОСИ У ПРОКЛИЗИ И ЕНКЛИЗИ

23. — У ријечи је обично наглашен један слог (*жđна*), ређе два (*најđојеворниј* поред *најđојеворниј*), *рѣсамо* (узвик за тјерање краве рисуље на ову страну), а врло ријетко сваки слог или више њих (*Сид-нијд* у дозивању).

24. — Прозодија се, међутим, не ограничава само на индивидуалне ријечи. Дешава се често, у везаним изразима, реченицама и сл., да индивидуална ријеч изговорно веже за себе друге ријечи, обично ситне, у извјесне изговорне цјелине, које се у лингвистици обично називају акценатским цјелинама.

25. — Треба нацојенути да се акценат у нашем језику преноси на проклитички материјал по истим акценатским законима по којима се преноси у оквиру једне ријечи. Кад ово кажем, мислим првенствено на новоштокавски четвороакценатски систем, тј. силазни акценти (‘ и ’) на првом слогу ријечи преносе се на проклитику углавном у виду узлазних (*овас > двас* : на *кӯћу* > *на кӯћу*); исп. и старо *на воду* : *женд* — *жđна* (на неким теренима с непрекинетом акцентуацијом). То је сасвим природно кад се има на уму да се „изговорна“ цјелина акценатски понаша као појединачна ријеч.

Важно је питање је ли преношење акцента на проклитику — обавезно у нашем књижевном језику. Новоштокавски говори се не понашају једнако у том погледу. Говори на сјевериоистоку (шумадијско-војвођанска зона) нијесу досљедни у овом преношењу акцента, док је у говорима на југозападу и западу (сјеверноцрногорско-херцеговачко-босанска зона) то преношење углавном заступљено. Једини изразитији изузетак од те глобалне дистинкције јесте понашање негације *не* у проклитичком положају: на њу се готово редовно преноси акценат, особито у презенту, и у сјевериоисточној и у југозападно-западној зони: *нè слушаћ*, *нè ради*, *хїѓо-нè хїѓео* итд.

Усљед тога преношење акцента на проклитику није обавезно у нашем књижевном језику, тј. данас је књижевно и ју љијеву и у љијеву.

26. — Ускочки говор спада у говоре у којима је преношење акцента на проклитику редовна појава:

у јрео разред, трејдес и осморо, дечадес и јбо, на локву, на нашу локву, Не звали се ми Брђани, ше ћеје, и шај, и шамо, од судбине, на лајсу, на воду, у ширину, на руку, на брије, у камен затупа, најшта лујепо на њуј, Не би га Тушинा зајазила, у прад, на лакај, нећу јод облаке, Отишо у свајосе, Бјала два браћа, двиг јеши краја итд.

То итак не значи да је ова појава апсолутна. Од ње се може одступити у случајевима истичања или ако је равнина изговора глађа без преношења акцента (тј. ако израз с пренесеним акцентом није, тако рећи, „уигран“) или ако постоји било који други разлог којим се одступа од редовног тока говора:

две' је куће и две' је куће, два дана и два дана, јод нашим кућим и јод нашијим кућим, Она е бе [=без] среће и: Она е бе среће, Реда е да је јамам и: Реда е да и ја јамам, ј дневи ј ноћи (ј дневи ј ноћи) и дечеви и ноћи, Неху да ме вуче за нос и за нос, јри јскијима и јри јскијима итд.

Док је, репрезимо, камен на камен редовно, готово да је обичније: најшта бес камен у дом. Исто тако, тј. кад се свака ријеч наглашава, преношења акцента нема, разумије се:

иза сваке сукће вјатра живја. — Јудри у стоб којевитёз. — Забавио се о стоб свом' је градил. — Милош је јутроб јизбачио дзје бубине (место редовног: дзи' је бубине). — Пуџа дрво и камен. — У два крбка јскочи је куће (поред у два крока).

Оно што Б. Николић (ОМНА, 37) констатује за Шабац може се мирно рећи и за Ускоке, наиме ако се нешто ради брзо, како не треба, рећи ће се: Све је он тоб урадио на брзину, али кад се „некоме саветује да пажљиво вози“, рећи ће се: „Пазите на брзину“. Разлика коју Ј. Вуковић (АГПД, 234) даје за Питву и Дробњак (*на бисијрину*, али *на бисијрине*, *за дебљину*, али *зд дебљине* и сл.) не одговара ускочком говору. Овде се редовно каже *на бисијрину* и *на бисијрине*, *на ведрину* (Окренуло се *на ведрину*), а није искључено ни *на бисијрину* и *на бисијрине*, *на ведрину* и *на ведрине*.

27. — У новоштокавским говорима постоји двојако преношење акцента на проклитику: старо и ново. Б. Николић (ОМНА, 35) те дводје врсте преношења назива *јрасловенско* (старо) и *српскохрватско* (ново). Старо се преношење јавља и у староштокавском и у новоштокавском, а ново, разумије се, само у млађим новоштокавским говорима. За старо преношење А. Белић (РД, 40) вели да је то прасловенска појава и да вреди за све словенске језике и све наше дијалекте.

ИМЕНИЦЕ

28. — У ускочком говору имамо старо преношење у именица м. р. као *ірад*, *бої* и сл., тј. у именица м. р. *o/jo*-основа са старијим силазним акцентом (^ или ~) на првом слогу:

у *ірад*, на *ірад*, *йреко ірада*, иза *ірада*, дд *лакша*, на *лакай*,
на *лакшове*, на *брұс*, у *сүек*, идд *враш*, на *враш*, за *враш* (Обрнула ти
се ўста за *враш*!), за *врашове*, дд *йришиша*, дд *базда*, на *ілас*, у *боіа*,
за *боіа*, ид *боіу*, идд *ббі якай*, на *боіа*, у *мәд*, идд *ббр*, за *ббр*, иза *бора*,
изнад *бора*, идред *бора*, у *іній*, идд *облаке*, за *смохсёр*, кәмән у *дбм*.
Умри^ег д [=од] *дроба*, за *йојас* и за *шас*, иза *йојаса* и иза *йојаса* (Трғни
лөвбөр иза *йојаса*), на *сна^еі*, ид [=шод] *сни^еіом*, *исна^еіа* (< из *сни^ега*),
за *лада*, д [=од] *сни^еіа* (Нè може се д *сни^еіа* про прага), за *лада*,
у *шлас* (Упро бла^с у *шлас*), на *брік^еі*, идд *брік^еіом*, ис *шора*, на *шор*,
у *шбр*, ирэ [=пред] *шором*, на *шорове*, у *рёд*, на *дэр*, на *лёд*, из *іліба*
(Нè видѣ јој се бчи из *іліба*), у *рబ*, крдза зид и крдзид (< кроз зид),
исcio [=испод] зид, за *юсша*, у *юсши* итд.

Поред на *лакай* чује се и на *лакай* (ново преношење).

И именице као *мъесеч*, *кәнішар* и сл. имају силазни акценат на простиши:

на *канишар*, на *мъесеч*, у *башк*, у *арлак*, за *жавола* (Удб се жавб за
жавола), д [=од] *жавола*, на *жавола* (На авола) десй се нөће нако-
мднче), ид *жаволу* (Свѣ дде ид *жаволу*), д [=од] *Дунәва* дд мора, у
дуар, у *камен*, на *камен*, идш *камен*, за *каменом*, идред *камена* (и *йоред*
камена и *ни камена*), *жевёжка* идд *ирсішеном*, у *ваздук*, на *шламен*,
на *зайд*, у *свайлове*, рёпа бëс *корычена*, на *jurish*, на *јасен*, идд *бусеном*,
у *вриаж*, у *саилак*, и [=из] *саилака*, из *дана* у *дан*.

Али овдје има појава и новог преношења: на *шрошак*, на *влеітеру*
(и на *слішеру*), у *влеітар* (и у *влеітар*) и сл.

У лок. једн. ове и сличне именице могу поред пренесеног акцента имати и акценат ном.; у *сна^еіу* (у *леду* и *сни^еіу*) и у *сна^еіу*, у *цив^еішү*
(у *цив^еішү* младости) и у *цив^еішү*, на *мъесечу* и на *мъесечу*, у *облаку* и у
облаку итд. Форме као у *облаку*, на *цив^еішү* и сл. нешто су чешће. Кад се на првом слогу налазе нови силазни акценти (^ и ~), тада имамо и ново преношење:

на *рай*, на *край*, дд *брашта*, за *брашта*, у *брашта*, у *клинац*, исна (< из *сна*),
крдсан (< кроз сан), крз *сан*, дд *Бржан*, дд *Рұса*, у *лач*, за *сшарца*,
у *Тұрке*, Бдјати се д [=од] *Турака*, кд *Милоша*, на *Уроша*, на *ујака*,
йреко *долбва*, и [=из] *Шаран*, бд [=без] *скорўйя* и бд *скорўйя*, бëж
љеба, бëз *волбва*, д [=од] *шорбва*, у *Нишић*, на *длану*, на *длан*.

О случајевима какви су два дана, зличас и сл. в. ниже.

29. — Оба преношења заступљена су и код *o/jo*-основа с. р.:
ид *йолу*, на *йоле*, ёс *йоле*, *йреко йоль*, д [=од] *злайша*, у *злайшу*, на

злāтo, (Идѣ злато на злато), на сиено, бѣ [=без] сиена, са сиена, бѣ мѣса, ў мѣсо, на мѣсо, ид шељу, на шељо, ў коло, на море, ирѣ мору, ирѣко мора, на леїто, из јуїтра, ў дрво, на дрво, на брдо, идред брда(и иоред брда), ўз брдо, ў око, на око, из ока, на мъесишо, ў срце (Пұцâ срце ў срце), на срце (Палка ми нака туга на срце), б [=од] срца (Одбѣ д тора, одбиго ти се кѹс б срца!), ў језеро итд; али: бѣ слова бѣ слова, ў дрво (поред ў дрво), ид јуїту, за ѫло, ид ѫлу, бѣ ѫла (глїбак до грла), ў жишио, на жишио (Нѣ дај кѣкошкама на жито), исидж жишиа, међу жишиа, б [=од] жишиа, иогр жишиа (експресивно: иогр жишиа), ид жишиима, ири жишиима, ў блашио итд.; затим: ў сунце, на сунце (Изнеси алынче на сунце), ид [=под] сунцием (Нема га кучкѣ по сунцием), ид сунциу, иза сунца, иоред сунца, из Борја, ис Коришак, исела (< из села), ис коба, ў ребра, ид селима, ис ийсама, на лайшке, из лайшака, ид лайшем, на зло, бѣзгубениа [=без згибениа], на здравље (На здравље ти се долазило), на рамо, на ѫробље, бѣ снобља.

Прилошки изрази из јуїтра, ўз брдо и сл. могу бити прилози и формално: из јуїтра, ўзбрдо и сл., али, као што се види, не мијењају своју акценатску природу. Интересантно је напоменути да се каже из јуїтра (дакле са силазним акцентом на проклитици), али се овде не каже ид јуїту, већ ид јуїту (По јутру се дан познае).

Слични су односи и у именицама с. р. са проширеном основом: бѣ јаинеја и бѣ јаинеја, бѣ јареја и бѣ јареја, бѣ крмейа и бѣ крмейа, ў дебе, на дебе, бѣ времена и бѣ времена, на бреме, ў симе, на име, на шлеме, ў сeme, на небо, ў уо, ў ђубреју и ў ђубреју, зрно ид зрно, из ѫробља, иза ѫробља, ў шиесишо, бѣ ѫрожа и бѣ ѫрожа, бѣ ѫрожа и бѣ ѫрожа итд.

Као што се види, у овој категорији има доста қолебања.

Пл. тант. *врâма* и *лѣха* имају двојак однос према предлогу испред себе: 1) или преношења нема: на лѣха, на врâма (као на јеста, о миєни), 2) или преношење постоји: на врâма (Бану ю вљетар на врâма), наиз лѣха (Све ми наки мрâвици наиз лѣха). Рекао бих, ипак, да је на лѣхима, на врâшима редовно, а на лѣхима, на врâшима по изузетку.

30. — Акценат се преноси као " и код именица ж. и м. р. *a*-основа кад су оне у ак. једн. или множ. имале старе силазне акценете на првом слогу:

на воду, ў воду, за косу, ў земљу, на снайу, за ноје, ў ноју, ў йланину, на вojску (Одошће на вojску), за душу, (За душу ти, па како бј), ў йлажу (Загрмио ти грбом ў йлажу!), ў Глаже (Идемо ў Глаже), ўза сирәну, наиз сирәну, за зиму (Овб ћемо за зиму), ид зиму [=под зиму], крдза земљу (исп. крдзаш је), крдземљу (< кроз земљу), на земљу (ни на небо ни на земљу. — Пало ћебо на земљу), на зиму (Оћеш ли на зиму у Бићград?), на ѫране, на срамоту, на ледину, б ледину, наиз ѫреду (Шћела да скочи наиз ѫреду).

Ево и примјера за ново преношење:

иза куће, исидији куће, ју кућу, ју кућама, ирдији кућом, на кући, за кућу, окд куће (и окб куће), иордији куће, од мајке (гд кд од мајке рђен), на мајку (Мётнбула се на мајку), ју Америку, ју армију, из Барба, ју Барана, на седницу, на мобу, ју Босну, ју задрују, на јабуку, на шљиву, и шљиви (Имама и шљиви дости), на иродају, од шљиви, ис кадаји, ју цркви, ју цркви, ирде [=пред] црквом, и билька (Чдек се омлађује као и билька), на вреће, ју врећама, ју врећу, и [=из] службени (Ишћерали га и службени), ју вазиру, на вазиру, ју завалу, ни муу, од мјај, идии подину, на подину, на подину, за Збрку, ју Јулкё, д Јулци (О Јулци свј најљепшће говоре), изаједе (< из заједе), на Ласију, ид Ласији, ју вилице (Камен му ју вилице), и шуме (< из шуме), идии крушику, идии краву, бјеж њиве, бјеж њиви, ју њивама, исиреје (< из стреј), д [=од] шаке (Одмљерји му д шаке до лакта), ју срећи (Бјдни јумљерен и ју срећи и у несрећи), бје [=без] среће, д [=од] среће, ју шашу, од судбине, ју боцу, ис шеће, ју шећи, кд [=код] Збрке.

О појави шрији куће и сл. в. доле.

Као што ћемо видјети доцније, именице типа *висина* различито се акценатски понашају, па је и питање преношења акцента на проклитике неуједначено. Док је готово редовно ју *висину*, дотле је само у *сланину*. Оваквих појава има још доста.

31. — Ево и примјера за старо преношење акцента на проклитику у имениција ж. р. *i*-основа: на ибј, идди ибј, ирди ибј, за ибј (Проживљела сам десет ибј зд ибј), ју ибј, од илди, ју јесен, бесоли (< бе соли), ју иломј, на одомј, ју мјас, на час, ју слас, ју коб, ју косини (Ударило ти ју косини!), на ријеч, за ријеч, дии шамеји (исл. и прил. наимамеј), од радосини, од жалосини, ид [=под] сијарбс, ју младбс, на крв итд.

Именица *мисб* преселила се једним дијелом у другу групу, не на *мисб*, већ на *мисб*, ју *мисб* и сл., али и на *мисб* (Није ми било ни на *мисб*). Двојако се понаша и им. *ирдијомј*: ју *ирдијомј* и ју *ирдијомј*.

Ево примера и за ново преношење: на *смрти*, ју *смрти*, ирде [=пред] *смрти* (Пре *смрти* му се обљену лице), ју *врбиш*, на *Блајовићес* и сл.

Као што је речено, каже се: на *смрти*, ју *смрти*, ирде [=пред] *смрти*, али се не каже ид *смрти*, већ ио *смрти*, не ју *смрти*, већ у *смрти*, не од *смрти*, већ д [=од] *смрти* (О *смрти* се не ћобљеже). Исто тако у *кфи*.

ЗАМЈЕНИЦЕ

32. — Облици *мени*, *шебе* и сёбе увијек имају тај акценат. Нема преношења акцента на једносложне проклитике: за *мени*, до *мени*, у *мени*, за *шебе*, ири *себе*, на *шебе*, ид *шебе*, ни *мене*, ни *шебе*, и *шебе*, и *мени*, бес *шебе* итд.

Тако је и ако је проклитика бесложна: *к мèне, к тèбе, к сèбе, с мèне* с *тèбе*.

Ако је пак приједлог двосложен или вишесложен постоје дваје ситуације:

- а) или је он (приједлог) акценатски неутралан: *поред мèне, изнад тèбе, испод сèбе, између сèбе, поизмеђу сèбе, исјере мèне, исјере тèбе, исјере сèбе, око мèне, исјо* (=испод) *сèбе* итд.;
- б) или је први слог приједлога под краткосливним акцентом: *йдеред мене* (Ја ћедок, кад змја падре мене!), *йсјере мене, више мене* (Једно се брдо брете више мене!), *ниже мене* (Пуче пушка ниже мене), *йдере тèбе, йдере себе, изнад мене, иза мене, йдеред кеја, изна тèбе, изнад себе, мимо мене, међу себе, иза себе, дко мене, исјо себе* и сл.

Ако је овакав приједлог настао синтагматским путем, акценат је на првом слогу: *уєрї мене, уєрї себе, йдкрай себе* и сл., — уколико израз није експресиван: *уєрї мене, уєрї себе* и сл.

33. — Одрична ријечца *не* ненаглашена је (не рàзглëдà) или наглашена: *нè јã, вèh тã*. Ако се она као наглашена нађе испред замјеница *ја, ши* итд., онда свака ријеч у том споју може задржати свој акценат: *нè јã, нè ши, нè она* итд., али се дешава да се акценат замјенице неутралише па се добивају спојеви: *нèја, нèши, нèон, нèона, нèоно, нèми, нèви, нèони, нèоне, нèона*, који значе исто што и *не*: А. Јèси ли пòмузла крæве? Б. Нèја [=не]. А. Нèти бðгами! — А. Јèсу ли ти покðсили ђнù лìваду у Глàвама? Б. Нèони [=не], итд.

Једина је разлика између ових облика и *не* у томе што је *не* неосетљиво у погледу лица, док се облици *нèја* итд. везују за одговарајуће лице. Не може рећи *нèши* и сл. кад неко пита *Јèси ли ђо?*, већ само *нèја* ако на то питање одговара саговорник, тј. прво лице.

34. — Редовно је преношење акцента на проклитике кад је ријеч о пуним, наглашеним облицима личних замјеница:

у : *у њё* (али, наравно, *у њеја, нема ју љеја или ју љеја*), *у нàс, у вàс, у њу, у њи, у љама, у љама, у љима* итд.;

до : *дò љё* (али *до љеја, не дò љеја, дò љеја*), *дò нàс, дò вàс, дò љи*;

из : *иќис љё* (*иќис љеја*), *иќис љи*, *из вàс, из нàс* итд.;

на : *на љу, на љој, на нàс, на вàс, на љи, на љама, на љама, на љима* и сл.

Па онда:

йд љој, за љу, йд љу, дò вàс, дò нàс, кòд нàс, кòд љи, йд љу, дò љё, за љё (*Овò е за љё*), *йд нàс, крдж љи, јук љи, йрèд љима, сà љама, сà љима* итд.).

Затим:

зà ъима, мèђу ъима (Нè знам како се обретог мèђу ъима), сà мном, ѹре [=уред] шобом, ѹд [=под] шобом, никж ъу, ѹдда мном, сà шобом, ѹд [=под] собом, ѹре шобом.

Итд.

Ако је приједлог двосложен или вишесложен, тада обично имамо: ѹред ъе, ѹред наc, ѹред ъеia, ѹза ъи, ѹред вас, ѹред ъи, ѹреко ъи, мèђу вас итд.;

или је приједлог ненаглашен, а замјенички облик задржава свој акценат као и горе (шоред мèне): ѹоред ъе, ѹоред наc, ѹоред ъи итд.

Кад су у питању енклитике, онда имамо више слушајева:

а) Једносложни приједлози готово увијек су под дугоузлазним акцептом (/) пред енклитикама *ме, ѿе* и сл.:

на : на *ме* (на *ме се*), на *ѿе*, на *си* (на *се се*), на *нас*, на *вас*, на *ъи*, на *ъіа*, на *ъу* итд.;

за : зà *ме*, зà *ѿе*, зà *се*, зà *нас*, зà *вас*, зà *ъіа*, зà *ъу*;

у : ѿ *ме*, ѿ *ѿе*, ѿ *се*, ѿ *ъу*, ѿ *нас*, ѿ *вас*, ѿ *ъи*, ѿ *ъіа*, ѿ *ве* [=вас], ѿ *не* [=нас];

ио : ѻб *ме*, ѻб *ѿе*, ѻб *нас*, ѻб *вас*, ѻб *ъи*, ѻб *ъіа*, ѻб *ъу*,

Кад је проклитика двосложна или вишесложна, акценат је краткосилазни (*) на првом слогу. Овдје је ријеч о приједлозима типа ѹдда (тј. ѹод с дугим непостојаним а): ѹдда *ме*, ѹдда *ѿе*, ѹдда *се*, ѹдда *ъу*, ѹреда *си*, ѹреда *ѿе*, ѹдда *нас*, ѹдда *ъи*, ѱдда *се*, ѹреда *ъіа*, крдзà *ъу*, низа *ъи*, низа *ъіа*, ѹреда *ве*, ѹреда *не*, ѱдрема *се* и найрема *се* и сл.

Овима се прикључују и примјери као: мèђу *се*, измèђу *се*, мèђу *наc*, мèђу *ъи* итд. Уз приједлоге као ѹоред, око, до, од и сл. тога нема. Ако се лијепо слаже зà *ме*, нико никад не каже дб *ме*.

Из наведеног материјала види се да облици *ъу*, *ъи* и сл. могу бити енклитике.

35. — Ако није у питању истицање, онда је преношење акцента на проклитику и сасвим обично: ѹ *ја*, ѹ *ѿи*, ѹ *ди*, ѹ *ми*, ѹ *ви*, ѹ *наc*, ѹ *вас*, ѹ *ъи*, ѹ *ъу* итд.; затим: ѱ *ја*, ѱ *ти*, ѱ *ми* (Нј *ми* нећемо дбји, али: А сад нёмамо ни *ми*), ѱ *наc* итд.

Тако је и у другим приликама: ѹ *шамо*, ѹ *још*, ѹ *ѿај*, ѹ *ѿи*, ѹ *сад* итд.

36. — У складу са акцентима замјеница *овој* (ධвј) и *диј* (ধнј) не постоје облик да *овоїа*, да *ової* и сл., већ само од *овоїа* и од *ової*.

Пријери као д [=од] шта (О шта е д:з:о? — О шта се бойш), здшишо (Нè знам ни зашто ни крошто), ѱ шти (Нà што сам спло!), ѹдшишо и сл. указују на старо, а пријери к ю шти Ѯеш или шти Ѯеш (Шти Ѯемо, лјуди. — Шти Ѯ му вијш без дј му ўзмју! — Шти Ѯ ти тесла? — Шти мэрш шти е бтишш?), шти є? (и шти є? и шти є, рецимо у одизивању: А. О Јулка. Б. Шти є? или Шти є? или Шти є?), ѹ ко (< и кб): Й ко Ѯе да йгра? итд. — на ново преношење.

Појавама какве су *штад* *ће*, *штад* *ће* и сл. одговарају и примјери какви су: *штад* *ће* (А. Узћеши ти ону лјиваду. Б. Нек ме појаште *штад* *ће*), *штад* *ћеши* (А. Онемо да јавимо куд ни 'е вдља! Б. Не звали се ми Брђани *штад* *ћеши*), ако *ће* (А. Отћеши ти онога коба. Б. Обриј ми брке ако *ће*).

О појавама као кд зна (: кд зна), *штад* зна (: *штад* зна) в. ноже.

Облици: на *штад* начин, у *штад* лјивади, д [=од] *штоја* (Дај ми мало д тога скрупла, и д *штојај*; исп. Стогај те ј питам), у *штоме*, у *штоб*, за *штоб*, на *штоб*, д [=од] *штет* (И д те сам јачи). — О те не боли глава. — На првдја бога, бес *штеб* без две поред бес *штеб* без ове — овдје је бес ове свакако аналошко, према бес *штеб*), у *штуб*, у *штије*, у *штијем*, у *штији*, ири *штоме*, д [=од] *штији*, на *штоме*, крој *штоб*, на нашу локву, у књену главу, на чиј (на чиј трбушак?), дод *нечије* (дод *нечије* гловеди), иза *штоја*, ис *штоја*, у чем, на чем, у себј (у себј роб), беж њинога знања, бе [=без] *свакоја лијека*, са *свакоје стране*, и многи други ове врсте — представљају обичне појаве новог преношења.

Има случајева и старог и новог преношења у истој језичкој јединици: на *штад* свијет и на *штад* свијет.

Појаве каква је *штака* ј *штака сијвар* нема у Ускоцима, већ само *штака* и *штака сијвар*.

ПРИДЈЕВИ

37. У Ускоцима имамо редовно новоштокавско преношење на проклитику:

на зле (и на зле) гране, у зле гране, дубијека на *истиобме*, на *иаса* преска-
кала, Пдошо на зб пут (исп. и прил. *најзбум*), Ддошо у зб час (исп.
и прил. *уздбас*, *науздбас*, Одметну се д [=од] *штурскे* власти, Отишла
ти душа у *рајското* насеље, у *царското* двору, на *здраву* руку, у *цијо*
свијет (и непренесено: у *цијо* свијет), ид *цијо* дан (поред *ио* *цијо* дан),
на *кујинь* праг, д *Савину* дану, у *Бијел* Пдеље, у *Крњу* Јелу, ис *Крње*
Јеле, ис *Трешћеново* брдо, исид *Трешћенова* брда (поред исид *Трешћене*-
нова брда) итд.

38. — У прилогима насталим од префиксa и позитива пријева с. р. преношење акцента врши се по старом или по новом принципу:

а) *најамо*, *уђбрзо*, *најкријво*, *најдесно*, *уђесно*, *налијево*, *улијево*, *иђиријеко*,
ујкијво, *иђчесијто*, *најсјуво*, *истија*, *ујрјаво*, *иђново*, *најново*, *најчишијо*,
ујкрайко, *иђздрјаво*, *најмрјаво* итд.;

б) *најамало*, *задујо*, *иђишћуно*, *нејраво*, *нездраво*, *најздраво* итд.

39. — Компаратив и суперлатив се углавном понашају као и позитив: на *брзом* кобу — на бржем кобу, у *нишком* мљесту — у *најнишком* мљесту,
у доброби чоека — у боље чоека, бољи од бољеа, у *већој* врећи, од *најбољеј*
штова итд.

Ваља напоменути да су доста честе појаве непреношења акцента са компаратива и суперлатива: *од најбољег племена, на ближји камен и сл.*

40. — Одговарајући прилози испољавају се у два акценатска типа: а) одвишћ, најбоље, сувишћ и сл.; б) повишишћ, пјојаче, пјобоље, пјоближће и сл., као и одговарајући придјеви: *иђачи, иђбољи, иђближси* итд.

41. — О појавама какве су *суртндан*, у *добрчас* и сл. в. **ниже.**

БРОЛЕВИ

42. — Ево примјера за обје врсте преношења акцента:

- А) *иđ двā, иđ пēш* (Дај јм, пђ пёт), *дđ тири, д [=од] седам, зđ двā* (Радиј зâ два), *иđ тири, иđ осам, иđ двое, зđ десéй, иđ десéй,* *д [=од] другога* (Одмакните се један д другога), *трíдесéт иđ седам, двáдес-иđ два, трíдес иđ осморо и сл.;*
- Б) *у иđвē* (ОН се рачунा� у иđвē домаћине у Јскоцима), *дđ иđвē* (Погодијо е дđ иđвē), *тиридес иđвб, двадес иđеша,* *зđ тириста, дđ иљаде, иđ тириста, д [=од] двљеста, сто иđасмо* итд.

Бројеви *сийина* и *иљада* понашају се као именице, јер јесу формално-именице.

О примјерима *двá дана, дес'ё куће* и сл. в. **ниже.**

ГЛАГОЛИ

43. — Од ријечи које улазе у сферу проклитичности глагола најчешћа је ријечца *не*. Овдје, прије свега, имамо појаве новог преношења:

нè мош (Нè мош је ни у вárбш прáзнë рüké), *нè можеш*, *нè моjú*, *нè дам* (Нè дам ниј докé), *нè дà*, *нè знám* (не нè знам), *нè рáдим*, *нè сiаvам*, *нè мiеняjú*, *нè мiеншаjú*, *нè смиlem*, *нè шћенé* (Ако не шћене, не ћеј га), *нè моiнem* (Нéку нако не моiнem ниј зубом зâ камен), *нè дiрaј*, *нè мичи*, *нè мисли*, *нè бриши*, *нè вићe*, *нè море* (Нè море да живиј), *нè слушајjú*, *нè ћai*, *нè шћаваj*, *нè сиђём*, *некошено*, *нè би*, *нè би* (ОН тб не би учijнгјо да га закољеш: исп. доље не би, не би ти), *нè бисмо*, *нè мáрj*, *нè млáдij*. *се* (Не вáља कа се кुћа не млáдij), *пò заклáну грлу*, *нù иљевáло нù иjрáло* (У кући ти нù иљевáло нù иjрáло!), *шiд знám* (*Шiд знам* ку су га ђаволи бдниčeli), *иљáтиj* (*Оћу да му бдље и иљáтиj* поред *и иљáтиj*) итд.

У овом говору је *вdlím*, *не вdlím*, *не вdlish*, *не вdlj*, *не вdlë*. Исто тако *не вáљám*, *не вáљáš*, *не вáљá*, *не вáљајú*.

Ријечца *не* може бити и наглашена и тада је обично под "акцентом", а у некојој емоцији може бити и под другим силазним акцентом (А. Ти си ми пđарб лјиваду. Б. Ма нё):

А. Оћеш ли ју планину? Б. Нѣ. — А. Јмаш ли стђ иљада да ми подзажмаш? Б. Немам. А. Не немаш, јмаш богами но не даш! — А. Не јумчим ја да се картам. Б. Не не јумчеш! — А. Нешто ни'есам здрав. Б. Не ни'еси, ћто те коб бака. — А. Не косям ја но јадам. Б. Не не косяш, косяш богами коб мдак. — А. Нехе дби. Б. Не нехе. — Шта био би, не би га. — Не би Кршикала. — А, нећу ја ноћивати ђе, не!

Ово преношење акцента на проклитику *не* врши се већином с презентских облика. Одрична ријечца *не* изговара се врло близко, уско са глаголским обликом иза себе, отприлике онако како се изговарају префиксни у сложеним глаголима. Зато се на њу досљедно преноси акценат у свим штокавским говорима с четвороакценатским системом, дакле не само на југозападу и западу већ и у сјевернјим, шумадијско-војвођанским.

44. — И у старом преношењу акцента на проклитику постоји више категорија. Док су у новом преношењу заступљени највише презент и императив, другле овде, у старом преношењу, претежни су други облици:

а) Са свих облика 2. и 3. л. једн. аор. који на првом слогу имају који од силазних акцената преносе се [^] и ^{*} као ^{*} на проклитику *не*:
не даде, не рече, не стаде, не донесе, не утче, не виђе, не помисли, не роди гдјета, не свртши к најма, не крену на врићеме, не јуну вљетар, не обљеси, не ујројасши итд.

б) Ово је преношење редовно у одређеним врстама глаголског придјева радног:

Не звалис (поред *не звали*) мји Брђани тè ћете! — *Не дб* мју кум водићер. — *Не био* ја коб сам ћко ми не платиш! — Немб таќо, јадија не био. — *Не унело* жито, па подисло. — Ће си досад била, јадна не била? — *Не било* ти прдсто мајчино млићеко!

в) Тако се понашају и имперфекатски и аористки облици гл. *блїши* (*étre*):

не би'ші, не би'ши, не би'шмо, не би'шіј (али, разумије се, *не би'ши*, *не би'шіј* и сл.); не блеши, не блесмо, не блејиј итд. поред: не блејиј, не блесмо и сл.

г) Кад се ријечца *не* нађе испред пуник презентских облика глагола *шћелши*, онда она пада под удар краткосилазног акцента: *не оћеш*, *не оће*, *не оћемо*, *не оћеше*, *не оће*.

д) Са првог слога трпног придјева преноси се акценат на проклитику *не* као силазни у свих глагола који имају старо повлачење акцента на први слог: Заклани, али неодрї. — *Не џесујо* млићеко. — *Био* е недоклай.

Слично ријечци *не* понаша се и ријечца *ни*: А. Слобмићо Зекан идгу. Б. Ниће иј до ббг, али Ниће добра ни виђело.

45. — У сферу проклитичности могу ући и друге, обично ситне ријечи, додуше много ређе него *не*:

да:

дà *виђу*, дà *видим*, дà *видимо*, дà *виши*, дà *идем* (Вригћеме ми је дà идем).

— Нашишачићо дà *иде* на састанак у Крњу Јелу. — Оће дà *узму* дозво што имамо), дà *дам* (Оћу дà *дам*, али оћу и да знам зашто и како) итд.

Преношење акцената на везник *да* доста је ограничено; непреносење је много обичније. Ускоку је много природније: Оћу *да дам* него: Оћу *да дам*. Обично се каже: Не мдгу *да іледам* ручак, а врло ријетко: Оћу *да іледам* ручак.

Ускочко *виши* — које је добијено од *видиш* и које значи: *види*, *иоилејај*, *видиш ли?* и сл. с узвичним карактером (Виши ти њега!) — може имати испрвд сопс везник *да*, али се не може *да виши*, ни *да видиш*, већ *да виши* (= дји дји видиш), што је, вјерозатно, послје дјеша неутрвене свијести о презентској дјешни (видиш), ако није посриједи могућност дјукчијег изговора оног *виши* — под дугосилазним акцентом: виши (Виши ти њега), па одатле *да виши*.

ако:

Ако *знам*, знали ме јади! — Кд [= ако] *знам*, јубићо ме ббг! — А. Оћу *да проћеруем* бвце овуда. Б. Пљунуо ми у образ ако *ћеш*.

ће:

Вала ви *ће чули* и *ће не чули*!

ко:

А. Мй мбрамо овуда да најправимо прдгон. Б. Кд *кајсё*, ծчина му дца . . . !

шићо:

А. Оће ли јзий Мрдеља бвог лјета? Б. Шићд *знам*, бона! .

док:

А. Оће ли се јки у Колашин? Б. Стани док *видимо*.

нек:

Па нека љиг *нек идј*. — *Нек раде*, па ће јмати.

и:

Зато ти *и вељу*. — Пднешто траве *и дбђе*. — Зато ти *и кајсем*. — Ја сан [= сам] га пећо, те ћу га *и јесиши*.

46. — Кад пројлитика има више од једног слога, старо акценатско преношење врши се „на прескок“:

мђу лјуде, изнад нај, ибред њић, мђу руке (исп. *међу браћу, међу синове*), *ни на земљу, ни на љоле, и од боја, дđ у нобј, дđ у дб итд.*

Кад су у погтању дје енклитике, преношење на прескок може имати два вида. Порвд, рсцимо, *ни на земљу и дđ у нобј* каже се и: *ни на земљу, дđ у нобј* (Остаћемо дđ у нобј). Осим тога каже се, разумије се, и *ни на земљу и до ј нобј*.

ЈЕДНА АКЦЕНАТСКА ОСОБЕНОСТ У ПРОКЛИЗИ

47. — Свака ријеч може бити обезакцентована под одређеним условима у реченици, изразу и сл. Без акцента остају обично ситне ријечи — приједлози, везници и сл., али ова појава може захватити сваку ријеч, било у проклизи, било у енклизи, било негде између почетка и краја израза и сл. Нпр.

а) почетак:

Би'о сам дđшо (поред редовног: *Би'о сам дđшоб*);

б) крај:

А. Здрăв, Милđсаве. Б. Здрăво би'о (поред: Здрăво би'о); божемити помози [= боже ми ти помози];

в) средина:

нёмой, мој рόдо (поред: *мђој рόдо*); *Дај ми мало вđдё*; *Држай 'е* кћо *мало вđдё* на длану; *Прјчувай тй дно* *мало жёнё* (поред: *мало вđдё, мјало жёнё*); *Дај ми мало қачамака*; *Погинуо сирико Йли'a* (поред стријко Йли'a); *Рад мене* се не труди (поред: *рад мјене*); *ја ј тй* (поред: *ја ј тий*); *Не чјани се ли'епи'ёг дјанá* (поред редовног: *ли'епи'ёг дјанá* или *ли'епи'ёг дјанá*); *Прёдом сам наќо десе браља* (поред: *десёт браља*); *ћевере Лáзо* (поред: *ћёвере Лáзо*): *на двá* (*мáјку на вртáльку*, *дца на два кóца*, *брата на двоја вратá*), *свећоја* *ми* *Петра* (поред: *свётога ми Петра*); *баба Пљачкара* (поред: *баба Пљачкара*); *Нéхемо бљéжат, већ ако смо кўкавице*; *Тй нйшта* нè знаш *бе* [= без] *ишто* *глáш*; итд.

Међу ријечима и изразима који могу бити акценатски и квантитативно неутрализовани посебно место заузимају ријечи које значе количину — бројеви и количински прилоги:

десе *дјанá* (исп. *десе* *товарá* и *десёт* *товарá*), *десеј* *кося* *лјивадё*, *десе* *друга* (*Кдиши ми 'е десе другá*), *дваес* *браља*, *тириес* *овáцá*, *десе* *путá*, *мало* *кавё*, *мало* *жёнё*, *Усирила* *наќо* *мало* *сýра*, *Те ја* *наќо* *мало* *кфпё* *навéзи*, *мало* *имáња* (*Он ће дно* *мало* *имáња* *зàчас* *раструјкáти*), *мало* *сýена* (*Довуци* *дно* *мало* *сýена* *из* *Барё*), *стобка* (< *сто* *ока*, *сýо* *ненаглашено*), *поред* *сýод* *бкá*, *Чдек* *јмá* *само* *дво'е* *руке*, *дво'е* *лástе*, *двоје* *ћéцё*, *Задржаке* *се* *неколико* *дјанá*, *Дај ми* *колико* *да* *презалдгáйм*, итд.

У ову категорију спадају и бројеви *ијéш* и *шес* и сл. — с акцентом ишчезава и дужина: *ијéш* *браља*, *ијéш* *дјанá* (поред *ијéш* *ситојиñá* и *ијéш* *лјуди*), *шесати* (< *шес* *сати*), *дваеспèд* *годиñá* (*Упрцо* *у* *дваеспèд* *годиñá*) итд.

48. — Могућност да ријеч или израз остане без акцента условљава неке специфичне видове преношења акцента у ускочком говору. Ево примјера дорођених по структури:

зријејев и именаца:

злò ју́шро (< злò јùтров > зло јùтров > злò ју́шро) и им. злòју́шро (Злòјутра, льùди!), добрò ју́шро и добрòју́шро (Ви́хеће јн свде добрòју́шро), добар вечё, добрò вечё, добар дàн, добрò нòј, злѝчас (< злѝ час > злѝ час > злѝчас), добрѝчас (Добрѝчас ти на пùт), па и узлѝчас (поред ў злѝ час), удобрѝчас и ў добрòй час, сеље ле́йто (Би́о е ће сеље ле́йто), ва́з драпи́у нòј, сеју драпи́у нòј, ва́з бы́елій сеље́й (поред ва́з бы́елій сви́тег), ва́з ду́й дàн (поред ва́з ду́й дàн), ва́з драпи́б ле́йто (поред ва́з драпи́б ле́йто), си́уря дàн, Све́тила́а (< све́ти Или́а), све́ти Пе́тар (< све́ти Пе́тар> итд.;

замјеница и именаца:

онѝчас, ша́час, свакѝ час и свакѝчас, ону́ нòј (поред днù нòј) и др.; број и именаца:

јèдан: једа́н дàн, једа́н са́ш, једнù нòј, једнù краеу, једнù уру, једнù вечён (Би́о е ће једнù вечён), једнè юдинé, једнù юдину, једнò ју́шро;

два (и двде):   два са́ша (Мùчиќо се два са́ша), два бра́ши (о два бра́ши ћеџа), два камена, два йласи́ша, два мейра, два дàна, два мле́сша, дви́д куће, дви́д ноћи, двоје чељади, деб вука, два мле́сеча (Радиј веј два мле́сеча), дви́д юдине, дви́д руке (Чдек јмá само дви́д руке), дви́д шаке, дви́д краве (Имам наќе дви́д краве), двају́й, два ју́ша, два си́ара жита;

шары́ (шрде):   шары́ бра́ши, шары́ са́ша, шары́ дрѹга, шары́ куће, шары́ ѹлаже, шроје ѹелади, шроје маčади, шары́ юдине (Продаше су отаđа шары́ юдине), шары́ мле́сеча, шары́ иљаде (< три љаде), шары́ јаињеша, шары́ лишиче́ша (исп. шары́ лишиче);

чешири: чешири бра́ши, чешири мле́сеча, чешири куће, чешири јаињеша, чешири йласи́ша, чешири ѹлаже, чешири ју́ша;

иे́ш: ие́ш юдинá (Би́ло ми є таде ие́ш юдинá), ие́ш дàна, ие́ш кућа, ие́ш иљада, ие́ш динáрa, ие́ш ју́шара, ие́ш њара, ие́ш стишани;

шес, седам, десам, десе́ш:

шес кућа, седам иљада, седам бра́ши, осам кáраши, десе́ш срећа, десе́ш крушака;

десе́ш, десес, шариес и др.:

десе́ш кућа, десе́ш юдинá, дваес кућа, дваес шоварá, шриес килá буће, десеси́ш ие́ш юдинá (поред десеси́ш ие́ш юдинá), десе́ш юдинá итд.;

сит: сит килá, сит шоварá сијенá, сит юдинá (Живиќо сајт юдинá);

брой и број:

седам-осам, десетири, чећири-шест, јевић (< пет шест),
десетири, десетирој итд.;

замјеница и илајол:

штад уради (поред штад јурди), кд како (поред кд
како); штад би итд.;

ириједлој и именница:

крадј куће (али, наравно, крај јућа), крај локве, поднод
њиве, покрај шљиве и сл.;

ириједлој и замјеница:

себештојај (< сејет тврдјај);

прилоги:

ћеде, кујкамо, ирекобујра, ирбсујра, бујрадан итд.;

неодређене замјенице:

ћеко, ћешто и сл.;

*разни (стиснути, скамењени) изрази ирилошкој, узвичној и сл. карак-
тера:*

даббид (= куди), ћемудрјајо, какомудрјајо, најдубији,
шомајаби, јубчас, најубчас, најподноју, дубоже, ковишијез
(< кд је витез > ко є витез > ко є витез > којевитејз),
крсийандијо (< крст и јандијо) и сл.

Класификација категорија ове врсте преношења акцента могла би
се извести и друкчије него што је овде учињено, тј. на разне начине —
према врсти и мјесту акцента (ју кућу : дес браћа ; иро Бара : иреко Барја),
према природи проклитике итд.

Приједлог иреко, послије губљења гласа *к* и контракције вокала,
свео се на иро :

иро Тарје (< про Тарје > про Тарје > иро Тарје), иро куће, иро жића,
иро њиве, иро мљере, иро ње, иро ријечи, иро ѹодине, иро Барја, иро бри-
'еја, иро сојре (поред ироје сојре и иреко сојре), Прображеније, иро
сланије, ирбсујра (< про бујтра >) и сл.

Ипак се каже ирбдан и ирбндиј (форме ирбдан и ирбндиј немам у мате-
ријалу), где је иро, вјероватно, задржalo сву силу свог акцента.

Слично се понаша и иб (= пола): иб кила, иб ље, иб си'ека, иб љеба,
иб шљиви, иб си'ена, иб ѹодине и сл.

Али иб јућа и сл. или са обезнаглашењем: по пута, по лјиваде итд.

Бројни прилоги десији, шријији својом квалитетизно-квантита-
тивном природом никакм не излазе из овог система преношења акцента:
дес пут > дес пут > десији. Тако остаје и кад је оно јућа у облику
јућа : дес пута (: дес пута = zwei Wege). Тако и дзатримпут и дватримпут
пута, чистиримпут и чистиримпута, три-чистиримпут и: три-чистиримпута, десе
пута и десет пута (Рекоб саму [= сам му] десе пута и Рекоб саму десет пута).

Случајеви какав је донесамо [= донеси амо] могу бити дзојаког пос-
танка: 1) све као у овом систему преношења: донеси амо > (после губ-

љења императивног завршетка, што је овдје, у Ускоприма, а и иначе, чест случај) донесамо > донесамо) и 2) крњи императив са својим акцентом и неутрагизацијом акцента у дјелу амо (амо).

Ја млам (мнам) је, редитељски, дјело *ја млам*, а одједне *ја млам*. Па онда и: *јамнам* и *јанам*. Ако би се можда и рекло *ја мислам*, никад се неће рећи *ја знам* и сл.

Мештчин (= мени се чини) вјероватно је овако настало: *мени* (дјт. у Ускоприма) *се чини* > менччин (губљење знатног гласовног материјала у, рецимо, брзом говору) > меншчин > мештчин.

У Ускоприма се не каже *четириста* (400), већ *четириста*, што одговара овом систему преношења: четири + (старо) ста (*сто* се у Ускоприма изговара обично кратко) > *четириста* поред *четириста*.

49. — Као што се види, ако је преношење акцента по овом систему, онда је *шест стотина*, *шест кућа* и сл., што значи да је број *шест* примико на себе акценат с наредне ријечи тек кад је изгубио и акценат и дужину.

Упитна ријечца *олиши*, која значи *оли* [= хоћеш ли] и *ши* могла би се овако објаснити: оли и ти (< ол и ти, редукција вокала *и*) > *олиши*.

49a. — Ова врста преношења редовна је појава у ускочком говору, али није обавезна, особито не кад се нека ријеч из неког разлога наглашава, кад се истиче оно што се ријечју или изразом казује.

50. — Услед свега тога дешава се да неке ријечи и изрази имају, као што је већ помињано, дзојак изговор:

штоб мари	и	штоб мари
код каже	и	код каже
з деве гроба	и	з девет гроба
десет ильада	и	десет ильада
на три краја	и	на три краја

— или тројак: *десет стотина*, *десет стотина*, *десе лјуди*.

50a. — Акценатско преношење слично овоме описаном овдје забиљежили су и други аутори:

Вук: *два дни, шри дни, четири дни, Акд Бдј дб,* [ово значи:] *акд ббг дб], девје мјске, девет кућа* [= кућа] (В, под *дан* Бог; у Посл. XL и XLI)

Мартић: (за књижевни језик): *dobrđe jutro, dobrar večer* [= вече], *dobrā dān* [= дан] (ГС, 113);

Решетар: (за Дубровник): *dobrđe jutro, dobrà večer, dobrà noć* (SB 212);

Вуковић: (за Плаву и Дробњак): *dobrđujiđro, dobrarvečje* [мјесто добар вече], *dobrđanđe, zlđujiđro, zla iodina, zla sreća, svešnij Ljuka, u dobrīj čas* итд. (АГПД, 297—298; ГПД, 10, 30);

Ружичић: (за Пљевља): *у добри час, доброд сијиксе* (АСПГ, 176);
Д. Ђупчић: *сваки час, у добри час, у зли час* (ГБ, 65);
М. Симић: *доброд широ, добар вече* (ГСО, 23);
М. Тешчић: *две јодине, шриј јодине* (ГЉ, 176/18);
ПСКЈ: *добар вече, доброд вече, добар дан, доброд јутро и им. доброд јутро* (стр. 262. и 263.).

Итд.

РИЈЕЧИ У СФЕРИ ПРОКЛИТИЧНОСТИ

51. — Сад се може подробније сагледати шта све може бити енклитика или функционисати као енклитика:

Ево шта у том смислу пружа ускочки говор:

1. *приједлози*: ју кући, на оку;
2. *не, ни*: нè слушаћ, нè би, нè биаг; нија, ни тиј;
3. *замјеница*: тачас, онічас, кој зна, штој знам;
4. *риидјев*: злодјутро, добар вече;
5. *број*: трји друга, дваес товара;
6. *рилој*: ђе чули, још сад;
7. *везник*: јаја, ја сад, шесет ја седам, ја у што, да видим, ако ће;
8. *ријечца*: пђјаче, пђ два, нека иду.

Ван сваке је сумње да су приједлози и ријечца *не* они језички елементи који најчешће улијећу у проклитичку акценатску игру. Неке друге појаве доста су честе (нпр. доброд јутро), док су неке, као што смо већ рекли, доста ријетке и изговорно напорне.

ИМЕНИЦЕ

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

АКЦЕНТАТСКИ ТИПОВИ

52. Им. имена Пέро. Све ове именице — било да представљају редовна имена (Пέро — име), било да су хипокористици (Пέро — хип. од Пећар) — имају врло чврст и изразит акценатски систем: Пέро — Пे́ра — Пे́ру — Пे́ра — Пे́ро — Пे́ром — Пе́ру.

Међутим, поред редовног силазног акцента у вок. (◦), ове именице могу имати у том падежу и дугоузлазни, дакле номинативни акценат, у свим хипокористичким случајевима, тј. у хипокористичком вокативу, обично уз замјеницу *мој* (исп. т. 136): Немој, мбј Пе́ро. — Прћувај телад, мбј Жајо. — Ајде, устани, мбј Гајо. — Не играј се левбром, мбј Ву́ле. — Пдјерј гөведа на локсу, мбј Ду́ле итд.

Ево најобичнијих властитих имена и хипокористика који се тако акценатски понашају: Бајо, Блажко, Ббој, Ббро, Ббши, Бу́ло, Видо, Владо, Ву́ло, Ву́ко, Га́веро, Гајо, Га́ро, Га́ши, Га́со, Гру́јо, Да́шо, Да́со, Дра́јо, Ду́јо, Ду́ко, Ббко, Буро, Жајо, Злáши, Ико, Ји́со, Јо́во, Јо́јо, Кийо, Кбој, Кóсо, Лазо, Мийо, Мийо, Мисо, Мбсо, Му́јо, Недо, Нéмо, Нбко, Нуко, Ошио, Пајо, Пејо, Пеко, Пе́ро, Рако, Саво, Се́ло, Су́ло, Тбсо, У́со, Сако; Ву́ле, Дра́ле, Ду́ле, Ђбле, Зале, Јле, Јоле, Кбле, Цале, Миле, Нбле, Раде, Сибле, Ти́ле, Цбле, Шбле, Шу́ле, Сале итд.

Тако се понашају и опште именице м. р., било хипокористичке или редовне, од два слога и са дугоузлазним акцентом на првом слогу: злáши — злáши — злáши — злáши и злáши — злáши — злáши. Ево најобичнијих: бало, блáио, блесо, брдáио, брко, брачио, вбко, вујо, иáро, илáшио, ју́чо, дбмо, дбро, дра́йо, дрбњо, злáшио, зéко, зéльо, зéхо, ја́до, ја́ро, клемчю, ле́бо, мбзио, мрчио, мршио, мрфсо, рбдо, се́ро, сре́ћо, ша́јо, ша́ко, ша́сио, шрафњо, шрафтио, Ѯбрко, ўшиљо, чу́шио, ша́шио, ша́ро, шмбкљо, шишио; брале, ша́ше итд.

Сасвим је разумљиво што се од именице какве су блесо, шмбкљо, шрафњо и сл. не употребљава хипокористички вокатив. Али, ако би био

употребљен, у иронији или каквој другој прилици, ничим се не би разликовао од осталих именица ове врсте (вок. *мој јарано* или *мој јарано*).

53. — У Вука је *Ráde* — *Ráda* као и у Ускоцима, али *Búle*, *Lále*, *Tále*, *Šúle*, а у Ускоцима је сасвим друкчије: *Búle*, *Lále*, *Tále* (Ако *Tále* биди среће стваре), *Šúle* итд.

54. — Има разлике између Вука и Ускоца и у акценту тросложник именица типа *Милинко*. Вук у већини случајева има двојак акценат: *Милинко* (*Мѝлинко*), *Мѝленко* (*Милéнко*), *Rádénko* (*Радéнко*), али само *Rádénko*. У Ускоцима господари само тип: *Мѝлинко* итд. У РЈА је као у Вука. Иако је Вук форме са ' потчињио формама типа *Мѝлинко*, у РСАНУ су те две форме изједначене: *Jélénko* и *Јелéнко*.

55. — У именима типа *Cíánko* Вук има *Cíánko*, *Mírko*, *Ráńko* и сл., а у Ускоцима је *Cíánko*, *Mírko* и сл. Вук има *Béľko* (*Вéлько*), *Rájko* (*Рáјко*), а у Ускоцима само *Béľko* и *Rájko*. Вук и Ускоци се слажу у акцентима имена *Jánko*, *Bráňko* и *Márko*.

56. — Вук има *Míloš*, *Uroš*, *Rádoš* — *Радаша*. Тако је и у Ускоцима. Овде је *Jáioš* — *Јаидша*, затим *Péťar* — *Пéйра*.

57. — У Вука је *Dúšan*, у Ускоцима *Dúšan* — *Душана*, *Dúšan* и сл.

58. — *Jđvan* — *Јđвана* је редовно, а *Jována* се везује само за свеца: *đđ свећбі Јовáна*.

59. — Имена типа *Bojolub* имају чврсто краткосилазни акценат на почетном слогу и дужину на завршном: *Бđioљуб*, *Дрđioљуб*, *Љđубодр ái* *Мíлорáđ* итд.

Имена као *Trýiko*, *Péťko*, *Kéňko* и сл. акценатски су подударна у Ускоцима и код Вука.

У Ускоцима је само *Rádosav* — *Rádosava*, *Vukdsav* — *Vukdsava* и сл.; не постоји ни *Ráddsav*, ни *Búkosav*.

60. — У вези са наглашавањем наведених личних имена стоји и акценат одговарајућих презимена.

Опште је правило да сва презимена изведена од имена задржавају у ускочком говору акценат тих имена: *Bráňkovič*, *Béľkovič*, *Jánkovič*, *Mírkovič*, *Rájkovič*, *Cíánkovič* итд., а нема ни трага од акцента: *Jáńkovič*, *Mírkovič*, *Bráňkovič* и сл.

Затим: *Rádeovič* (*Rádovič*), *Lálesovič*, *Búlesovič*, *Míhošovič*, *Pérosovič*, *Čérosovič*, *Jđbosovič*, *Báňosovič*, *Kíbosovič*, *Máťosovič* (према *Máťo*), *Bákovovič* итд. *Búkovovič* је према Вук, а *Búkovovič* би било према Вуко.

Затим: *Búksanovič* (према *Búksan*, нема *Bukcsánovič*), *Křesmanovič* (према *Křesman*), *Míloševovič* (према *Míloš*, нема *Mihályevič*), *Rábre-novič* (према *Rábren*), *Tđđorovič* (према *Tđđor*), *Uroševovič* (према *Uroš*), *Búlašosovič*, *Ívanovič* (према *Ívan*), *Jđvanovič*, *Búkanovič* (према *Búkan*), *Lákihevič* (према *Lákič*), *Pásihevič* (према *Pásič*), *Rádanovič* (према

Радан), Радишевић (према Радоши) итд., а не са акцентом поизереним према крају: Тодбровић, Вуксановић, Майијашевић, Булайловић, Крсмановић, Лакићевић, Павићевић и сл.

61. — Описаним акценатским односима имена и презимена одговара однос неких категорија општих именица м. р. Именице м. р. на -ко типа дебељко нису многобројне ни у Вука ни у Ускоцима. Ипак, и поред постојања синонимских форми, изгледа да је тај формант производнији у последње вријеме: чујавко (поред чујавац), сливавко (поред сливавац), подеранко, одријанко, Јревијанко итд. Вук ту ставља дугоузлазни акценат: дебељко. Исто тако нису се друкчије понијели ни РЈА, РСАНУ и РМХ. На основу тога рекло би се да би Вуков акценат био такав и у свим другим, овде наведеним и слигичним именицима (чујавко, Јрайавко, одријанко; оне се, особито у сјеверним и источним крајевима, данас заиста тако и изговарају). Међутим, у Ускоцима такве именице, уколико постоје, задржавају придјевски акценат, са дуљењем постакценатског слога или са задржавањем придјевске постакценатске дужине: дебељко, чујавко, Јдравко и сл. Њима се пријружују и именице као одријанко, лаживко, Јревијанко и сл.

62. — Именице као зекоња и сл. су и мушки (по природи) и женског (обличка) рода, па се могу акценатски разматрати и овде, код им. м. р.

Те су именице акценатски врло стабилне, а има их доста: балоња, блесонја, броња, бркоња (поред брко, бркјалића), јузиња, дивоња, дујоња, зекоња, збиња, јабоња, јањиња, јелоња, каниња, колоња, пеноња, Јрутоња, рамоња, рбиња, сироња, сивоња, шриња, ћешоња, шароња и многе друге.

Њихов акценат није изразит само у ном. једн., већ и у осталим па-дежима: зекоња — зекоње, зекоњи, зекоњу, зекоње, зекоња, зекоњама итд. Чак им се и вок. акценатски не мења: зекоња, рудоња, бркоња итд.

Велики број ових именица — које, као што се види, означавају волове (по боји или каквом другом својству) и људе са изразитим извесним особинама — има друкчији акценат у Вука, краткосилазни: дујоња, каниња, мркоња, цвјетоња, јузиња итд.

Знатан је број ових именица које и у Вука имају ускочки акценат: зекоња, шароња, сивоња, бркоња и др. Једва да се овде-ондје појави у ускочком говору место дугоузлазног акцента”; поред редовног дивоња може се чути и дивоња. Мркоња је готово необично крај мркоња. У РСАНУ се различито поступа, али у сваком случају шире него у Вука и у Ускоцима: дујоња (дујоња), каниња и каниња (каниња), дивоња и дивоња.

Ти акценатски одчоси огледавају се, разумије се, и у придјевима изведенним од ових именица: В мркоњин, У. мркоњин; В шароњин, У. шароњин, броњин, галоњин итд.

ЈЕНОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ

63. — Тип *илас* — *иласица*. Овамо иду: *бан*, *брдев*, *брдес*, *вад*, *вэз*, *врді*, *врдш*, *врі*, *вўк*, *їліб*, *їрдд*, *дак*, *дан*, *дэр*, *дрўі*, *жай*, *жайр*, *жуль*, *змай*, *знак*, *зрдк*, *зўб*, *клас*, *крак*, *лад*, *май*, *мрдев*, *мрс*, *шрді*, *шрйш*, *йүж*, *рад*, *рас* (*statura*), *рей*, *син*, *слай*, *смрдд*, *срдб*, *срі*, *сийн*, *сийд*, *сирді*, *сүд* (*vas*), *шрді*, *шрдк*, *шрі*, *хўв*, *црв*, *чайр*, *шидай* и др.

Као што је познато, ове именице, ако значе нешто неживо, имају у лок. дугоузлазни акценат (исп. *краку* > *краку*): *шрйшиш*, *врдшиш*, *зўбу*, *класу*, *сийну*, *врсшу* итд. Мора се рећи да ово правило, што се тиче ускочког говора, није једнинствено. Има овдје, највише под аналошким дјејством, и акцената осталих глагола: *їраду* (Бх'о е ў *їраду*), *вріту* (над (*вріту*)), *врдшиу* (над *врдшиу*), *чайру*, *шрйшиш*, *даку* (у једном *даку*), *цвайешу* мјесто *цвайешу*, што тзв. ње постоји); забильежио сам само *шидай*, а шпагу нијесам чуо. То двојство локативског акцената особито се огледа у именцијама типа *сни'еи*: *сни'еиу* и ў *сни'еиу*, у *цви'ешу* и ў *цви'ешу*, у *сви'ешу* и ў *сви'ешу*, у *їри'еиу* и ў *їри'еиу*, на *брі'еиу*, и на *брі'еиу* итд.

Што се тиче лок. једн. именице које значе нешто живо, у њих, као и у књ. ј., нема промјене акцента: *вўк* — *вўку*, *дрўі* — *дрўіу* итд. Усконцима не одговарају ови Вуковићеви (АГПД, 199) изговари: *на мрдеву*, *на црву*, *на бсу*, *ио врдіу*; оздје би се рекло *на мрдеву*, *на црву* или *на црву*, *на бсу*, *ио врдіу* или *ио врдіу* итд.

У мн., са уметком -ов или -ев, ове су именице под краткосилазним акцентом: *иласиови*, *шрйшишеви*, *брдсови*, *змаетеви*, *кёрови*, *дјрови*, *шидлови*, *цвјетлови*, *їрдлови*, *знакови*, *кракови*, *шрдлови* и *шрдлови*, *дјелови* и *дјелови*, *вљекови* и *вљекови*, *зидови* и *зидови*, *сайдови* и *сайдови*, *шрйшишеви* и *шрйшишеви* и сл.

Именице као *рад* имају у мн. *рддови*, *мадови*, *жульеви*, *шрнови*, *млазеви*, *рёдови*, *шрілови*, *сийнови*, *їлібови*, *валови*, *йўжеви*, *врілови* (поред *врі*, *вра*, *врови*, *врбва*) и сл., али може бити и двојак акценат: *знакови* и *знакови*, *кракови* и *кракови*, *йўжеви* и *йўжеви*, *шрдлови* и *шрдлови*, *дјелови* и *дјелови*, *вљекови* и *вљекови*, *зидови* и *зидови*, *сайдови* и *сайдови*, *шрйшишеви* и *шрйшишеви* и сл.

У ген. мн. двојақу је стање:

- ако се не умеће -ов или -ев, онда је први слог редовно под дугоузлазним акцентом: *иласиїа*, *брдевї*, *црвї* (заст. *црвї*), *мрдевї* (заст. *мрдевї*), *сийїа* (девеїш *сийїа* ко девеї златник јабукї), *зўбїа*, *данїа* итд.;
- ако се умеће -ов или -ев, онда је, за разлику од ВД (СА, 21), редован краткосилазни акценат: *иласиївїа*, *їрддевїа*, *класевїа*, *сийївїа*, *сүдївїа*, *дадрївїа*, *брдївїа*, *чайрївїа*, *врдївїа*, *врдїївїа*, *змдївїа*, *їрдїївїа*, *зечївїа*, *кнєзївїа*, *шидївїа*, *брдїївїа* и сл.

Тенденција је у овом говору да се овако изговара ген. мн. не само у ових већ и од других именица м. р.: *йръ'айелъ*, *свдийвѣ*, *брдѣвѣ*, *кдѣлвѣ*, *лднѣцѣ* итд. Ипак се мора рећи, да струјеви као *класбѣ*, *традбѣ*, *йласбѣ*, *синбѣ* (*сїнѣ*, *йѣш сїнѣ*, пѣт *синбѣ* и пѣт *синбѣ*) итд. нијесу искључени.

Именице као *рад* и сл. имају у ген. мн. акценат као у ном. мн.: *рѣдбѣ*, *жсулѣвѣ*, *мѣдвѣ*, *вирбѣ*, *млазѣвѣ*, *рѣдбѣ*, *тирибѣ*, *валбѣ* итд., -а тако и у осталим падежима множ.: *рѣдовима*, *рѣдове* итд.

У дат., инстр. и лок. мн. двојак је акценат у формама са уместима -ов или -ев, на првом слогу (*) исти на другом слогу од почетка ријечи (*): *традбовима* и *традбовима*, *синбовима* и *синбовима*, *судбовима* и *судбовима*, *брѣговима* и *брѣговима*, *дрѹговима* и *другбовима*, *шњѣговима* и *шњѣговима*, *рѣговима* и *ройговима* итд.

Ипак треба рећи да преовлађује акценат првог слога.

Даничићеви (19—21) примјери као брк итд. не иду овамо, пошто у Ускоцима гласе: брк — брка, трб — тредза, јд — јда, труй — трутса, звр — звра, бўк — бўка, па, према томе, припадају другим типовима. Овдје је змай — змaja, цер — цера, а у Даничића змай — змадја, цер — цадра. Вук има крđ и крđ, а Ускоци крđ — крда. Исто тако у Вука је ђњев — ђњева, йлам — йлама, йрдам — йрдама, а у Ускоцима ђњиев — ђњиева, йлам — йлама и йрдам — йрдама, мн. йламови, йрдамови.

64. — Тип кључ — кључа. Њему припадају и ове именице: Беч, бик, брк, бўк, вѣек, вѣр, ђњаиш, двбр, ђак, крљ, лїек, лўк, мѣл, мѣль, мѣр, љбж, љањ, љуї, Рим, сан, сїујж, суд (iudicium) и др.

Овом типу не припадају Даничићеви (22) примјери: бан итд. зато што се овдје друкчије изговарају: бан — бана (као у Вука), три'еј — три'еја, бри'ес — бри'еса, дри'ен — дри'ена, здр — здра, кѣц — кѣца, йлѣс — йлѣса, ѹриш — ѹришиша, рѣс — рѣса, сїуї — сїуїа, трујд — трујда, ђар — ђара, ѳн — ѳна, ѽи'еј — ѽи'еја, шїаї (spago) — шїага — сви ови примјери припадају, као што се види, типу йлѣс — йлѣса. Затим: трм — трма, јм — јма. Овом типу припадају, обратно, именице брк — брка, бўк — бўка, које, по Даничићу, припадају типу вѣа — вѣа [тј. йлѣс — йлѣса].

Даничић (22—23) вели, на основу Вукових података (вѣр — вѣра, вѣроси), „по томе или је ово између свију речи овога реда једнина која у множини овако мења акц., или нема у род. јед. вѣра него вѣра, а онда не иде у овај ред него напријед под а“ (вѣа — вѣа). У Ускоцима је као у Вука (вѣр — вѣра), али мн. вѣроси, поред рећег вѣроси, као у Вука. Ускочка ситуација помирује, дакле, Даничићеве дилеме.

Вок. једн. је ђакче, крљу, сїрїче и сл.

У инстр. једн. је, наравно, као и у ген.: сїрїчем, кључем, крљем, мѣлем, Римом, судом итд., али с мїром поред с мїром.

У мн. се запажају прилична колебања:

- а) проширена мн.: *кључеви* — *кључевā* — *кључевима*; тако и: *шаньеви*, *нбжеви*, *крάљеви*, *шјљеви*, *судови*, (*tribunals*), *шпрајови*, *бýкови*, *бýковима*, *бýкови*, *бýковā*, *бýковима* итд.;
- али и, додгаше ређе: *шаньеви* — *шаньевā* — *шаньевима*; тако и: *кључеви*, *бýкови*; затим *шјљеви* — *шјљевā* — *шјљевима* (*шулјевима*) итд.;
- б) краћа мн.: *брци* — *бркā* — *брцима*, *ћаки* — *ћакā* — *ћакима*, *двбри* — *двбрā* — *двбрима* итд.

Мн. од брк је, дакле, *брци* и *бркovi*, док се *бркovi* не чује или чује врло ријетко. Редовна множина од *ћак* је *ћаки*, диста је често и *ћакови* — *ћаковā*, *ћаковима* и *ћаковима*, али *ћакови* нисам забиљежио. Понекад је тешко одредити који облик има акценатску превагу: *шјљеви* или *шјљеви*, *крάљеви* или *крадљеви* итд. Уопште су ичестички акценатски типови, особито типови једносложних и дјосложних именница м. р., врло замршени, тј. ове се именице врло лако прелизју из једног типа у други. Никако се не смије тврдити да постоји само *шјљ* — *шјља* или *жјљ* — *жјља*, а да је појава *шјљ* — *шјља*, *жјљ* — *жјља* искључена, па се онда, разумије се, компликује акценатска слика и у другим падежима. Најбоље је, чини ми се, пратити ове именице једну по једну.

65. — Тип *шđор* — *шđора*. Овамо припадају: *бđī*, *бđk*, *бđr*, *бđj*, *бđl*, *бđđđ*, *бđđj*, *вđz*, *їнđj*, *їрđm*, *їđc*, *đđ*, *đđm*, *дрđb*, *зđnđj*, *кđv*, *кđr*, *кđđv*, *кđđr*, *лđđ*, *лđv*, *лđj*, *мđđ*, *нđc*, *đđ*, *їđc*, *rđj*, *rđī*, *rđđ*, *rđj*, *скđk*, *сđj*, *сđk*, *шđor*, *чđor* и др.

Даничићеви примјери *збđj* — *збđja*, *збđr* — *збđra*, *змâj* — *змâja*, *вđj* — *вđja*, *сївđor* — *сївđora*, *сїрđах* — *сїрđаха*, *шâstij* — *шâstša* и неки други не припадају овом типу пошто је њихов изговор у Ускоцима друкчији: *збđj* — *збđja*, *збđr* — *збđra*, *змâj* — *змâja*, *вđj* — *вđja*, *сївđor* — *сївđora*, *сїрđai* — *сїрđaia* (поред *сїрđaa* и *сїрđa*), *шâs* — *шâstša*.

У лок. једн. ове именице, ако значе нешто неживо, имају краткоузазни акцнат мјесто краткосилазног: *у бđју*, *на крđву*, *у лđву*, *у đđму*, *на мđду*, *на нđсу*, *у рđду*, *у зđју*, а *шđ боју* и сл.

За разлику од Даничића (*бđj* — *бđеви*, *бđr* — *бđрови*, *бđđđ* — *бđровови*, *đđm* — *đđмови* итд.) у Ускоцима се овде у мн. одржава акценат ген. једн. (^): *брđеви* — *брđевā* (понекад *брđевā*) — *брđевима* и *брđевима*; *крđеви*, *їрđмови*, *рđđovи* (ген. *рđđevā* и *ројđvā*), *їđcim*, *бđксови*, *бđрови* — *бđровима* и *борđовима*, *їнđеви*, *đđмови*, *кđеви*, *крđлови*, *đđлови*, *їđcijovи*, *зđеви*, *вđзови*, *нđсови*, ген. *нđсôvā* (понекад *носôvā* — Ди'елићемо га [смрад] по *носôvā*) итд.

Од *бđī* — *бđia* мн. гласи *бđiovи* (*бđđovā*, *бđiovима*).

Ген. мн. од *їđc* — *їđcim* јесте *їđcim* и *їđcim*; проширену множину нијесам забиљежио.

65а. — Вуково *врх* — *врха* гласи у Ускоприма *врі* — *вріа*, а Вуково *вр* — *вра* исто тако, тј. *вр* — *вра*. По томе је ово посебан тет, у којем ствара и *сїб* — *сїдла*, *вб* — *вдба*. Вок. јед.т.: *вѣн*, *сїшн*, *вѣу*. Можети: *врови*, *сїдови*, *влови*, ген. *врбва* (*врбва*), *сїдлова* (*сїдлбва*), *вдлбва*, д.т. *вровима*, *сїдовима*, *вловима*. Данничеви причери *бик* — *бїка*, *сїбі* — *сїдіа*, *їром* — *їрома* не припадају овдје, пошто у Ускоприма гласе: *бик* — *бїка*, *сїбі* — *сїдіа* и *їром* — *їрома*.

66. — Тип *брдї* — *брдїа*. Њему припадају: *дїп*, *бїп*, *їад*, *їрдї*, *їрад* (*grandn*), *дїв*, *длїн*, *дрдї*, *ћед*, *зїп*, *јад*, *јїп*, *клїн*, *кмїш*, *лдв*, *лїк*, *љеб*, *мїш*, *мрдї*, *йрдї*, *йрс*, *рдїп*, *сїдї*, *сїр*, *цїр*, *шиїр* и др.

Овамо не иду Данничеве (25) именице: *врїп* — *врїма* и сл. пошто у Ускоприма оне гласе: *врїп* — *врїма*, *йїдч* — *йїача*, *йїїп* — *йїїма*, *срез* — *среза*, *швдр* — *швдра*, *ђїп* — *ђїп*и, *час* — *чїса*, *скїп* — *скїїл* и већина од њих припадају *рдб* — *рдба*.

У лок. једч. именице овог типа најчешће имају краткоузлазни акценат: *на йрдїу*, *на чдсу*, *у рдїу*, *на длїну*, али је присутан и акценат осатних падежа: *на йрдїу*, *у рдїу*, *на длїну*, *на йрсїу*.

Да имените *йрдї* припадају овом типу, в'цти се и из примијера: *йекд* *йраја*, *йрб* *йраја*, *дđ* *йїп*а и сл., али ова може припадати и типу *рдб* — *рдба*: преско праѓа, седи на *йрдїу* итд.

Непроштења множ. здјижиз акц. јед.сте у сима пуджима: *јадди* — *јаддима* — *јаде*; *мїши* — *мїшима* — *мїше*; *лдв* — *лдевима* — *лдв*, *йрсїи* — *йрсїима*, *йрсїе*; *дїви* — *дївима* — *дїве*, сим. ген., где имамо: *длїна*, *јада*, *мїшад*, *йрсїа* (поред *йрсїи*, нема *йрсїију*), *дїва*, *дїп*, *дрдї*, *брдїа*.

Тако је и у проштењу мчож., с тим што се у ово укључује и ген.: *кмїшови*, *кмїшбва* (реће *кмїшбва*), *кмїшовима*, *кмїшове*; *лївови* — *лївбва*, — *лївовима*, *лївове*; *длїнови* — *длїнбва* — *длїновима* — *длїнове*; *сїдїшоти* — *сїдїшбва* (*сїдїшбва*) — *сїдїшовими* (*сїдїшбвима*) — *сїдїшове*; *рдбови* — *рдїббва* — *рдїбвики* — *рдїб*и; *љебови* — *љеббва* — *љебовима* — *љебове*; *цїреви* — *цїрбва* — *цїревими* — *цїреве*; *дївови* — *дївбва* — *дївовима* — *дївове*.

Имените сан — поред облика са непостојаним а: *сїна*, *сїну*, *сїном*, *сїноси*, *сїнбва*, *сїновима* — и сл. и обли се без непостојаних а: *сїд*, *сїу*, *сїдм*, *сїдови*, *сїнбва*, *сїнма*, *сїнве*. С њим се дуже подјели и менџци *шав* — *шава* — *шаву* — *шавови* и *шавови* итд.; близ непостојаних а имају: *швад* — *швју* — *швдом*, али не и мн. Им. јд.има: *йїа* — *йїу* — *йїдм* — *йїи* — *йїсїа*, *йїима*, *йїе*.

67. — Тип *рдб* — *рдба*. У овје тип улазе ове имените: *бїч*, *бїш*, *вдс*, *врїп*, *йїдч*, *їрб*, *їрб*, *їрч*, *дрдї*, *ћед*, *зїлб*, *зїдн*, *клїк*, *кдњ*, *крш*, *лїш*, *мїч*, *йїдч*, *йїїп*, *сїч*, *скїд*, *скрдб*, *слїп*, *слїп*, *сїшн*, *срез*, *швдр*, *шдїп*, *шрдїп*, *чдїп*, *чїп*, *шиїп* (цеп; *шиїп* је беч канад).

Вок. је под : *кдњу*, *йїш*, *рдб*, *сїззре*, *бїчу*, *чкју*, *скрдбе*, *мїчу*.

У мн. се запажају прилична колебања:

- а) проширена мн.: *кључеви* — *кључевā* — *кључевима*; тако и: *йдњеви*, *новјеви*, *кралјеви*, *шљеви*, *судови*, (*tribunals*), *шрафови*, *бикови*, *биковима*, *букови*, *буковā*, *буковима* итд.;
- али и, додгаше ређе: *йдњеви* — *йдњевā* — *йдњевима*; тако и: *кључеви*, *бикови*; затим *шљеви* — *шљевā* — *шљевима* (*шулјевима*) итд.;
- б) краћа мн.: *брци* — *бркā* — *брцима*, *ћаци* — *ћакā* — *ћакима*, *двбрни* — *двбрā* — *двбрима* итд.

Мн. од брк је, дакле, *брци* и *бркови*, док се *бркови* не чује или чује врло ријетко. Редовна множина од *ћак* је *ћаци*, диста је често и *ћакови* — *ћаковā*, *ћаковима* и *ћакдвима*, али *ћакови* нисам забиљежио. Понекад је тешко одредити који облик има акценатску превагу: *шљеви* или *шљеви*, *кралјеви* или *кralјеви* итд. Уопште су ичнитки акценатски типови, особито типови једносложних и досложних именице м. р., врло замршени, тј. ове се именице врло лако прелизују из једног типа у други. Никако се не смије тврдити да постоји само *шљ* — *шља* или *жљ* — *жља*, а да је појава *шљ* — *шља*, *жљ* — *жља* искључена, па се онда, разумије се, компликује акценатска слика и у другим падежима. Најбоље је, чини ми се, пратити ове именице једну по једну.

65. — Тип *шљ* — *шља*. Овамо припадају: *бōi*, *бōk*, *бōr*, *бōj*, *бōl*, *брđod*, *брđoj*, *вōz*, *їnđoj*, *їrđom*, *їōc*, *đob*, *đom*, *дрđob*, *znōj*, *кōv*, *кraj*, *кrđov*, *кrđoj*, *лēd*, *лōv*, *лōj*, *мēd*, *нōc*, *đđ*, *їđc*, *raj*, *rođi*, *rođob*, *rođoj*, *скōk*, *smōk*, *сōj*, *cōk*, *шљr*, *чвđr* и др.

Даничићеви примјери *збđj* — *збđja*, *збđr* — *збđra*, *зmāj* — *зmāja*, *вđj* — *вđja*, *сīвđr* — *сīвđra*, *сīrđakh* — *сīrđaха*, *шâsī* — *шâsīa* и неки други не припадају овом типу пошто је њихов изговор у Ускоцима друкчији: *збđj* — *збđja*, *збđr* — *збđra*, *зmāj* — *зmāja*, *вđj* — *вđja*, *сīвđr* — *сīвđra*, *сīrđai* — *сīrđaia* (поред *сīrđaa* и *сīrđā*), *шâsī* — *шâsīa*.

У лок. једи. ове именице, ако значе нешто неживо, имају краткоузазни акценат мјесто краткосилазног: *у бđju*, *на крđvu*, *у лđvu*, *у đdmu*, *на мēdu*, *на нđsu*, *у рđdu*, *у зndju*, *а ђđ boju* и сл.

За разлику од Даничића (*бđj* — *бđjevi*, *бđr* — *брđovi*, *брđod* — *брđdovī*, *đom* — *đomosi* итд.) у Ускоцима се овде у мн. одржава акценат ген. једн. (‘): *брđevi* — *брđeвā* (понекад *брđeвā*) — *брđevima* и *брđeвима*; *кrdевi*, *їrđmosi*, *rođovi* (ген. *rođeвā* и *rođeвā*), *їđcī*, *бđkovи*, *брđovi* — *брđeвā* — *брđovima* и *брđovimā*, *їnđevi*, *đomosi*, *кralevi*, *кrđovosi*, *đolvosi*, *їđstovosi*, *зиđevi*, *вđzovosi*, *нđsovosi*, ген. *нđsōvā* (понекад *носōvā* — Дијелићемо га [смрад] по *носōvā*) итд.

Од *бđi* — *бđia* мн. гласи *бđiovī* (*бđiđvā*, *бđiovimā*).

Ген. мн. од *їđc* — *їđcī* јесте *їđcīi* и *їđcīā*; проширену множину нијесам забиљежио.

65а. — Вуково *врх* — *врха* гласи у Ускопчића *врі* — *вріа*, а Вуково *вр* — *вра* исто тако, тј. *вр* — *вра*. По томе је ово посебан т.т., у којем ствара и *сїд* — *сїдла*, *вд* — *вдга*. Вок. јед. i.: *вѣг*, *сїдїг*, *вђу*. Множ. *врови*, *сїдлови*, *вдови*, ген. *врбва* (*врбва*), *сїдлбва* (*сїдлбва*), *вдлбва*, д.т. *вровима*, *сїдловима*, *вдовима*. Данничеви пријчјери *бик* — *бїка*, *сїдї* — *сїдіа*, *їром* — *їрома* не пристадију овдје, пошто у Ускопчића гласе: *бик* — *бїка*, *сїдї* — *сїдіа* и *їром* — *їрома*.

66. — Тип *брдї* — *брдїа*. Њему пристадију: *дїш*, *бїд*, *їад*, *їрдї*, *їрад* (*grandn*), *дїв*, *длїн*, *дрдї*, *зїд*, *јад*, *јїд*, *клїн*, *кмїш*, *лдв*, *лїк*, *љеб*, *мїш*, *мрдї*, *йрдї*, *йрс*, *рдїш*, *сїдїш*, *сїр*, *цїр*, *шиїр* и др.

Овамо не иду Данничеве (25) именице: *врї* — *врїа* и сл. пошто у Ускопчићи оне гласе: *врї* — *врїа*, *йїд* — *йїда*, *йїї* — *йїїа*, *срез* — *среза*, *швдр* — *швдра*, *рїш* — *рїш* i, час — *часа*, *скїд* — *скїд* и већина од њих пристадију *рдб* — *рдба*.

У лок. јед. именице овог типа најчешће имају краткоузлазни акценат: *на їраїу*, *на часу*, *у рдїу*, *на длїну*, али је присутан и акценат ослањих падежа: *на їраїу*, *у рашу*, *на длїну*, *на їрсїу*.

Да именци *йрдї* пристадију овом типу, виђа се и из примијера: *йрек* *їраїа*, *йрб* *їраїа*, *дđ* *йїдїа* и сл., али ова може пристадити и типу *рдб* — *рдба*: преско праѓа, сед i *на їдїају* итд.

Непроштена маж. залјужица акц. јед. ген. у сим. пунджецима: *јадди* — *јаддима* — *јаде*; *мїши* — *мїшима* — *мїше*; *лдв* — *лдвима* — *лдв*, *йрсїи* — *йрсїима*, *йрсїе*; *дїви* — *дївима* — *дїве*, сим. ген., где имамо: *длїнїа*, *јадїа*, *мїшїа*, *йрсїїа* (поред *йрсїї*, нема *йрсїїу*), *дївїа*, *дїшїа*, *дрдїїа*, *брдїїа*.

Тако је и у проштеној маж., с тим што се у овој укључује и ген.: *кмїшови*, *кмїшбва* (реће *кмїшбва*), *кмїшовима*, *кмїшове*; *лївови* — *лївбва*, — *лївовима*, *лївове*; *длїнови* — *длїнбва* — *длїновима* — *длїнове*; *сїдшоти* — *сїдїбва* (*сїдїбва*) — *сїдшовими* (*сїдїбима*) — *сїдшове*; *рдїшоти* — *рдїшбва* — *рдїшгики* — *рдїш*ве; *љебови* — *љеббва* — *љебовима* — *љебове*; *цїреви* — *цїрбва* — *цїревима* — *цїреве*; *дївови* — *дївбва* — *дївовима* — *дївове*.

Именци *сан* — поред облика са непостојаним a: *сїна*, *сїну*, *сїном*, *сїноси*, *сїнбва*, *сїновима* — илј и обли се без непостојаног a: *сїд*, *сїу*, *сїдм*, *сїдови*, *сїдовбва*, *сїдима*, *сїдве*. С њим се државе под д.т. и именци *шав* — *шава* — *шаву* — *шавови* и *шавови* итд.; без непостојаног a имајед. i: *шв* — *шву* — *швом*, али не и мн. Им. илј има: *йсїа* — *й.у* — *йод* — *йсї* — *йдїа*, *йїима*, *йїс*.

67. — Тип *рдб* — *рдба*. У овој тип улазе ове именци: *бїч*, *бїш*, *вдс*, *врї*, *їадї*, *їрб*, *їрбї*, *їрч*, *дрїум*, *ћїн*, *зїлбї*, *зїдн*, *клїк*, *кдњ*, *крїш*, *лїш*, *мїч*, *йїдї*, *йїї*, *сїч*, *скїдї*, *скрдї*, *слї*, *слїм*, *сїмї*, *срез*, *швдр*, *шдї*, *шрдї*, *шрдїи*, *час*, *чїдї* (цеп; *чїдї* је беч канап).

Вок. је под ^ : *кдњу*, *йїш*е, *рдїе*, *сїмїре*, *бїчу*, *чкїльу*, *скрдбе*, *мїчу*.

У множ. са умешима -ов и -ев акценат остаје као у једн.: *срѓози*, *срѓозва*, *срѓозима*, *срѓозве*, *часови*, *бичеви*, *кршеви*, *снđлови*, *смѣшови*; затим: *ірђоби* — *ірђобва* (и *ірђоббва*) — *ірђобима* — *ірђобове*; *ірђоби* — *ірђобба* (и *ірђоббва*) — *ірђобима* — *ірђобове*; *кукови* — *кукбва* (*кукббва*) — *кукбима* — *кукбове* итд.

У краћој множ. акценат се такође не мијења: *кдњи*, *кфсии* — *кдњима* (*кдњима*), *кфсими* — *кдње*, *кфсие*, сем у ген. *кбња*, *кфсий*, *снђи*.

ДВОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ

68. — Тип *лбјор* — *лбјора*. Именице овог типа задржавају номинативни акценат у свим падежима: *лбјор* — *лбјора* — *лбјору* — *лбјоре* — *лбјором* — *лбјору* — *лбјори* — *лбјорб* — *лбјорима* — *лбјоре* — *лбјори*.

Тако је и у примјерима: *жамор*, *кизош*, *мажстор*, *шабор*, *андијо*, *шёнцер*, *дбош*, *шушкор*, *Призрен* и још понека.

Именице *жубор* и *разор*, које у Даничића (27) иду по овом типу, у Ускоцима се изговарају: *жубор* — *жубора* и *разор*, -а, па стога припадају другим типовима.

69. — Тип *лакай* — *лакија*. Овамо припадају: *врјасак*, *йљусак*, *љусак*, *йисак*, *йедаљ*, *шресак*, *смисб*, *лијевак* (исп. ек. *левак*), *шумашањ*, *шушашањ* и друге.

Даничићево (27) *јарак* и *чунак* гласи овде *јарак* и *чунак*.

У лок. једн. остаје углавном акценат осталих падежа једн., али се срећу и примјери као *то смислу*, у *лијевку* (поред *у лијевку*) и сл.

Уколико се употребљавају у множ., ове именице имају краткосилазни акценат ако су проширене умешима -ов или -ев: *лакијови* — *лакијбва* (понекад *лакијббва*) — *лакијовима* (*лакијдима*) — *лакијове*,

— или дугоузлазни: *йљускови* — *йљускбва* — *йљусковима* — *йљускове*, поред *йљускови* и сл.;

или дугосилазни ако се не проширују: *йедљи* — *йедаља* — *йедљима* — *йедље*.

Даничић (27) је мозак уврстио у овај тип: *мозак* — *мозја*. У Вука је *мозак* (*мозак*) — *мозја*. У Ускоцима *мозак* — *мозја*, лок. *мозју*, мн. *мозјови* — *мозјбва* итд.

70. — Тип *куїњак* — *куїњака*. Нема их много: *мужњак*, *йрАЗниќ*, *йүїнїк*, можда и још која.

Акценат се не мијења: *йүїнїк* — *йүїнїка* — *йүїнїку* — *йүїнїци* — *йүїнїка* итд.

71. — Тип *бедем* — *бедема*: *бедем* — *бедема* — *бедему* — *бедем* — *бедеме* — *бедемом* — *бедеми* — *бедема* — *бедемима* — *бедеме*.

Тако се понашају и ове именице: *жубор*, *лкош*, *Милош*, *Урош*, *Младен*, *шлемаш*, *шрадјед*, *драш*, *шкод* (< пепео < пепел), *шдоц* и др.

Даничићеви (32) примјери браћиш-а итд., изговарају се у Ускоцима овако: *браћиш* — *брайшића*, *ирокбиш* — *ирокшића*, *десибиш*, *Дунав*, *йстобиш*, *Њебиш*, *штобиш*, *Примрен*, *сүбеш*, *шумђин* — *шумђина*, *злобишвбр*, *-ора*.

Именице као *кошић*, *каблић* имају у Ускоцима двојак акценат: *котилић* и *котилић*, *каблић* и *каблић*.

Именице *ирокбиш*, *Њебиш*, *Дунав*, *штобиш*, *злобишвбр* разликују се од Даничићевих само дужином присљедњег слога, коју задржавају и у осталим падежима: *ирокбишта* — *ирокбишту* — *ирокбиштом*; *Дунава* — *Дунаву* — *Дунавом*; *Њебиша* — *Њебишу* итд. Оне припадају типу *ідлуб* — *ідлуба*. Међутим, им. *йстобиш* губи дужину у осталим падежима: *йстобика* — *йстобоку*; она припада типу *ћевер* — *ћевера*.

Овдје не постоје изговори *Милдаша*, *Урдши*, *Њејши*, па ни *Милешевић*, *Урошевић*, већ само *Милошевић*, *Урошевић*, али постоји *Јајаш* — *Јајши*, па и *Јајшевић* (нема *Јајаша* или *Јајаша*).

Именница *Србин* има у мн. редовно *Срби* — *Србима* — *Србе*, у ген. *Срба*.

Именница *човјек* има у Вука *човек*, *човјек* (*човјек*), *човјека* (*човјека*); у Даничића (32) *човек*, *човек*, *човјека*, *човјеку*; Прав. *човек* и *човек*, *човека* и *човјека*, *човјек* и *човјек*, *човјека* и *човјека*, *човече* и *човјече*. У Ускоцима: *чек*, *чека* и *чека*, *чече* и *чече*.

72. — Тип *вљешар* — *вљешира*. Овом типу припадају и ове именице *вљайар*, *вљайб* (< витол), *власак*, *дениак*, *кашаль*, *Мийар*, *шуйак*, *смийак*, *сврђоб*, *шрђашак*, *штјаљ*, *чешаль*, *чунак*, *штјоб*, *шуб*, *шанцац*, *шклбийац* итд.

У овај тип не спадају примјери: *браћијац*, *ілешјањ*, *јемац*, *Пејшар* — *Пејшра*, *ротаја*, *свешјањ*, *сужањ*, који код Даничића иду овамо.

У лок. једн. имамо: *на ноктију* и *на ноктију*, *у воску*, *на влејшру*, *на шујку* итд. тј. акценат овдје може бити двојак: *ноктију* и *ноктију*, али је обично онакав какав је у ном. једн.: *ноктију*, *влејшру*, *воску*, *шујку* итд.

И у мн. се задржава акценат ном. једн. *влејшрови* — *влејшрвба* — *влејшровима* — *влејшрове*; тако и: *вейрови* — *вейрвба* — *вейровима* — *вейрове*; *сврђлови* — *сврђлвба* — *сврђловима* — *сврђлове* итд., док Даничић има *вейрови* — *вепрвба*, а остало као у Ускоцима.

Именница *ноктији* гласи у мн. *ноктији* — *ноктии* и *ноктија* — *ноктијима* — *ноктије*.

73. — Тип *свекар* — *свекра*. Овамо припада и лично име *Пејшар*, а Даничићев чешаль спада, као што смо видјели, у тип *вљешар* — *вљешира*.

Вок. једн. *Пејшре* и *свекре*, а мн. *свекрови* — *свекрвба* — *свекровима* — *свекрове* — *свекрови* и *свекрови*.

74. — Тип *сӣдрац* — *сӣдрица*. Као и претходни тип од тикује се непостојаним а. Приступују му: *јâрац*, *клинац*, *йâлац*, *зîлâвак*, *сблад* (*сблай*), *мâрай*, *вôлай* и др.

Има повише Дниччићевих (33) примјера, када дрхаш, кимак и сл., који у Ускојима гласе друкчије: *драй*, *кимак* итд.

Множ. *сӣдрици* — *сӣдрица*, *сӣдрицима*, *сӣдрице*; тако и: *јâрци* — *јâрциâ* — *јâрцима* — *јâрце*; *клиници* — *клинициâ* — *клиницима* — *клинице*; *сблоди* — *сблада* — *сблодима*. Од *йâлац* мч. гласи *йâлици* — *йâлциâ* — *йâличица* — *йâличе* и *йâличеви* — *йâлчевâ* — *йâличевими* и *йâличеве*; тако и *јâрчеви* — *јâрчевâ* — *јâрчевими* — *јâрчеве*.

Им. *йâлац* гласи *йâлоц* и притому тисту бедем — бедема, а именице *зîлâвак* и *вôлай* могу ићи и по току *влêйар* — *влêйра*: *зîлâвак* — *зîлâвка*, *вôлай* — *вôлїа* поред *зîлâвак* — *зîлâвка*, *вôлай* — *вôлїа* (тичи: *сӣдрац* — *сӣдрица*).

75. — Тип *їдлуб* — *їдлуба*. Овдје има доста притомства: *амбâр*, *бадњâк*, *бдіаљ*, *брњаш*, *вôлзðўк*, *вîшëэз*, *вôтшнâк*, *вршaj*, *їдврân*, *їрёшник*, *їүйльâj*, *їусâр*, *дувâр*, *зайлâd*, *звёкёш*, *јâблân*, *јурши*, *кânшâr*, *кôрak*, *кûрjâk*, *лаббûд*, *Лазâр*, *лëйшir*, *лишnик*, *мîртс*, *мëкjûr*, *бллак*, *мъесеч*, *бллик*, *блрûч*, *йîрэз*, *йîлук*, *йîсâр*, *йôлілед*, *йôкрей*, *йôздрâs*, *йôjâc*, *рîбâr*, *скрûй*, *случай*, *шалас*, *յjак*, *чардак*, *шумâr*, *динâr* и др.

Озамо не иди: Дниччићеве (36) именице *нëхâk*, *йôклон*, *разум* и др., које овде гласе: *нëхâk*, *йôклон*, *разум* итд.

Ваља подјући да се д'жстга у сите падежима имена овог типа, као иначе у ускојчком говору, д'бро д'жс: *вîшëэз* — *вîшëэза* — *вîшëэзу* — *вîшëэза* — *вîшëэже* — *вîшëэзом* — *вîшëэзу* — *вîшëэзи* — *вîшëэзâ* — *вîшëэзи* — *вîшëэзе* — *вîшëэзи* — *вîшëэзима* — *вîшëэзима*.

Тако је и у именцима *бдњâк*, *їрёшник*, *їүйльâj*, *вршaj* итд.

За разлику од Дниччића, који овдје има у лок. јед. амбâру итд. — у Ускојима ових промјена готово да нема: ју *амбâру*, ју *дувâру*, на *мъесечу*, ју *облаку*, ју *йôјасу*, на *обрûчу*, ју *случайу*, ју *ваздûху*, ју *вршajу* и сл.

Велики број ових именница има непроширену и проширену множину:

- а) *їдлуб*: *їдлуби* — *їдлуба* — *їдлубима* — *їдлуббе*;
- їдврân*: *їдврâни* — *їдврâна* итд.;
- бллак*: *бллачи* — *бллака* — *бллачима*;
- б) *їдлуб*: *їдлубови* — *їдлуббвâ* (*иолуббвâ*) — *їдлубовима* и *їдлубовима* — *їдлубове*;
- бллак*: *бллакови* — *бллакбвâ* (*облакбвâ*) — *бллаковима* и *облаковима*.

Ријеч *динâr* овако се изговара у падежима: *динâра* — *динâру* — *динâр* — *динâре* — *динâром* и *динâрем* — *динâру* — *динâри* — *динâраШ* — *динâрима*.

Даничићи именицу комад ставља у овај тип: *кдмад*, додајући додуше облике: *комади* (ном. мч.) — *комада* (ген. мч.) — *комадими* (дат., инстр. и лок. мч.) — *комаде* (ак. мч.). У Вука је *кдмад* — *комада*. У РСАНУ *кдмад*, -*ада* (као у Вука) и *кдмад-а* (као у Даничића), ген. мн. *комада* и *кдмад-а*. У Ускогрима је *кдмай* — *комайа* (као у Вука), па према томе ова именица не припада овом типу. Мјесто *љешник* и *месец* у ген. мн. овде је *љешник* и *месец*.

Мјесто ген. мн. *вишевод*, *идубов*, *лишаев*, *идранов* итд., како је углавном у ускочком говору, Даничић има редично помјерен акценат ка крају, управо на претпоследњем слогу, и то дугоузлазни: *вишевод*, *идубов*, *лишаев*, *идранов*, што је од тике им. м. р. у великом броју именичских акценатских типова у нашем књ. ј.

76. — Тип: *ћевер* — *ћвера*. Именице овог типа разликују се од именица типа *идуб* — *идуба* углавном тиме што номнативну дужину губе у осталим падежима. Овамо припадају: *бусен*, *идбр*, *ирмен*, *ирумен*, *ијаштер*, *дрблён*, *ћавб* (< *ћаво* < *ћавол*), *ијевр*, *јадбр*, *јасен*, *камен*, *кремен*, *мрамбр*, *обер*, *идмен*, *иламен*, *ирситен*, *иршлен*, *ремен*, *сийджер*, *сийшилен*, *север*, *јилен* и др.

Даничићеве именице *иребен* — *иребена* и *дчух* — *дчуха* не припадају овом типу, пошто овдје, у ускочком говору, гласе: *иребен* — *иребена* (тип *бедем* — *бедема*) и *дчуї* — *дчуїа* (тип *идуб* — *идуба*).

Даничић има у лок. једн. помјерен акценат ка крају ријечи: *бусену*, *идвр*, *камену*, *оберу*, *иламену*, *ирситену* итд., а у ускочком говору ове промјене углавном нема: *на камену* (Нје осто ни *камен* на *камену*), *на иламену*, *у ирситену*, *на бусену*, *на оберу* итд.

Именице овог типа могу имати проширену и непроширену множ.:

а) *иламени*, *кремени*, *ирумени*, *јавори* итд.;

б) *иламенови*, *кременови*, *ируменови*, *јаворови* итд.,

— али акценат у оба случаја остаје исти, сем што понека именица овог типа може имати двојак акценат у ген. мн. (*ћавбл*, *каменов* и *ћавбл*, *каменов*).

77. — Тип *иредељ* — *иредеља*. Овој врсти припадају: *баруї*, *ирабеж*, *дереж*, *дремеж*, *забран*, *завеї*, *зовој*, *зазор*, *заклон*, *закон*, *зашвор*, *кбичић* (и *кдичић*), *кбр*, *кријеж*, *лајевж*, *лбров*, *лүшеж*, *мбшеж*, *набор*, *најон*, *наќиј*, *најеї*, *најој*, *народ*, *насад*, *начин*, *німеї*, *ирелаз*, *ирелом*, *ирібој*, *ирілаз*, *ирійор*, *ирейис*, *ирілој*, *ирброк*, *разбој*, *раздој*, *раздор*, *разор*, *расад*, *сabor*, *сашнеж*, *сұшон*, *шалој*, *шрілеж* и др.

Даничићеве (26) именице *іајтан* и сл. у Ускогрима се изговарају *іајтан*, *идчић*, *ирірез*, *сүсрет*, *лончић* и све припадају типу *дукаш* — *дукаша*.

Нема промјене акцента: *иредељ* — *иредеља* — *иредељу* — *иредељ* — *ире* — *дељу* — *иредељом* — *иредељу* — *иредељи* — *иредеља* — *иредељима* — *иредеље* — *иредељи*.

74. — Тип *сӣдрас* — *сӣдрца*. Као и претходни тип од тикује се непостојаним а. Приступују му: *јăрац*, *клинац*, *йăлац*, *зăлăвак*, *сăлад* (*сăлай*), *мăрай*, *вăлай* и др.

Има позише Дниччићевих (33) примјера, када *дрхаш*, *кăмак* и сл., који у Ускоцима гласе друкугје: *дрăш*, *кăмак* итд.

Множ. *сӣдрци* — *сӣдрăцă*, *сӣдрцима*, *сӣдрце*; тако и: *јăрци* — *јăрăцă* — *јăрцима* — *јăрце*; *клиници* — *клиниăцă* — *клиницима* — *клинице*; *сăлоди* — *сăлăдă* — *сăлодима*. Од *йăлац* мч. гласи *йăлци* — *йăлăцă* — *йăлцима* — *йăлце* и *йăлчеви* — *йăлчëвă* — *йăлчевими* и *йăлчеве*; тако и *јăрчеви* — *јăрчëвă* — *јăрчевими* — *јăрчеве*.

Им. *йăлац* гласи *йăдоц* и притуди титу *бăдем* — *бăдема*, а именице *зăлăвак* и *вăлай* могу ићи и по титу *вăлăмар* — *вăлăмира*: *зăлăвак* — *зăлăвка*, *вăлай* — *вăлăма* поред *зăлăвак* — *зăлăвка*, *вăлай* — *вăлăма* (ти: *сӣдрас* — *сӣдрца*).

75. — Тип *їđлуб* — *їđлуба*. Овдје има доста притуди: *амбăр*, *бăдњăк*, *бăдїаљ*, *брънăш*, *вăлздук*, *вăшнăэ*, *вăшнăк*, *вăшай*, *їдврăн*, *їрёшнăк*, *їүйльăј*, *їусăр*, *дăвăр*, *зăлăлăд*, *звекëш*, *јăблăн*, *јурьиш*, *кăншăр*, *кôрăк*, *күрjăк*, *лăббăд*, *Лăзăр*, *лëншăр*, *лишăј*, *лëшнăк*, *мîртëс*, *мëкjур*, *облăк*, *мъесеç*, *облăк*, *обрjуч*, *дăрëз*, *йăлук*, *йăсăр*, *йăллăлëд*, *йăлкрëш*, *йăлздрăв*, *йăжăс*, *рибăр*, *скрđуj*, *случай*, *шăлăс*, *յăжăк*, *чăрдăк*, *шумăр*, *дăннăр* и др.

Озамо не идју Дниччићеве (36) именице *нăхăк*, *їдклон*, *разум* и др., које овдје гласе: *нăхăк*, *їдклон*, *разум* итд.

Ваља придући да се д'јеста у сиси падежима именице овог типа, као иначе у ускочком гоziпу, д'јбро д'јеки: *вăйшëз* — *вăйшëза* — *вăйшëзу* — *вăйшëза* — *вăйшëже* — *вăйшëзом* — *вăйшëзу* — *вăйшëзи* — *вăйшëзă* — *вăйшëзи* — *вăйшëз* — *вăйшëзима* — *вăйшëзима*.

Тако је и у именицама *бăдњăк*, *їрёшнăк*, *їүйльăј*, *вăшай* итд.

За разлику од Дниччића, који овдје има у лок. јед. амбăру итд. — у Ускоцима ових промјена готово да нема: ў *амбăру*, ў *ду^шару*, на *мъесеçу*, ў *облăку*, ў *йăжăсу*, на *обрjучу*, ѕ *облăк*у, ў *случайу*, ў *вăлăму* и сл.

Велики број ових именице има непроширену и проширену множину:

- а) *їđлуб*: *їđлуби* — *їđлубă* — *їđлубина* — *їđлубе*;
- їдврăн*: *їдврăни* — *їдврăнă* итд.;
- облăк*: *облăти* — *облăкă* — *облăтима*;
- б) *їđлуб*: *їđлубови* — *їđлуббăвă* (*їолуббăвă*) — *їđлубовима* и *їđлуббовима* — *їđлубове*;
- облăк*: *облакови* — *облакбăвă* (*облакбăвă*) — *облаковима* и *облакбовима*.

Ријеч *дăннăр* овако се изговара у падежима: *дăннăра* — *дăннăру* — *дăннăр* — *дăннăре* — *дăннăром* и *дăннăрем* — *дăннăру* — *дăннăри* — *дăннăрă* — *дăннăрима*.

Даничићи именицу *комад* ставља у овај тип: *кдмад*, додајући додуше облике: *комади* (ном. мч.) — *комада* (ген. мч.) — *комадима* (дат., инстр. и лок. мч.) — *комаде* (ак. мч.). У Вука је *кдмад* — *комада*. У РСАНУ *кдмад*, -*ада* (као у Вука) и *кдмад-а* (као у Даничића), ген. мн. *комада* и *кдмада*. У Ускоприма је *кдмай* — *комайа* (као у Вука), па према томе ова именица не припада овом типу. Мјесто *љешник* и *месец* у ген. мн. овдје је *љешник* и *мјесец*.

Мјесто ген. мн. *вишевед*, *идуббва*, *лышаев*, *идранбва* итд., како је углавном у ускочком говору, Даничић има редовно помјерен акценат ка крају, управо на претпоследњем слогу, и то дугоузлазни: *вишевед*, *идуббва*, *лишевед*, *идранбва*, што је одтика им. м. р. у великим броју именичних акценатских типова у нашем књ. ј.

76. — Тип: *ђевер* — *ђевера*. Именице овог типа разликују се од именица типа *идлуб* — *идлуба* углавном тиме што номинативну дужину губе у осталим падежима. Овамо пристадију: *бјсён*, *идвбр*, *ірмён*, *ірдумён*, *іушшер*, *дробљён*, *ђаљб* (< ћавоо < ћавол), *йевбр*, *јдевбр*, *јасён*, *кдмён*, *кремён*, *мрдмбр*, *дбэр*, *идмён*, *ірсийён*, *іршиљён*, *рэмён*, *стіджэр*, *стіршиљён*, *ељевбр*, *уљён* и др.

Даничићеве именице *іребён* — *іребена* и *дчүх* — *дчуха* не припадају овом типу, пошто овдје, у ускочком говору, гласе: *іребен* — *іребена* (тип *бедем* — *бедема*) и *дчүї* — *дчүїа* (тип *идлуб* — *идлуба*).

Даничић има у лок. једн. помјерен акценат ка крају ријечи: *бусену*, *іодру*, *камену*, *обдеру*, *іламену*, *ірсіену* итд., а у ускочком говору ове промјене углавном нема: *на камену* (Није осто ни *камен* на *камену*), *на іламену*, *у ірсіену*, *на бусену*, *на оберу* итд.

Именице овог типа могу имати проширену и непроширену множ.:

а) *іламени*, *кремени*, *ірдумени*, *јаљори* итд.;

б) *іламенови*, *кременови*, *ірдуменови*, *јаљорови* итд.,

— али акценат у оба случаја остаје исти, сам што понека именица овог типа може имати двојак акценат у ген. мн. (*ђаљблә*, *кдменбва* и *ђаевблә*, *каменбва*).

77. — Тип *іредель* — *іредеља*. Овој врсти припадају: *бáруї*, *ірабеж*, *дéрэж*, *дрéмэж*, *зáбрaн*, *зáвей*, *зáвoј*, *зáзор*, *зáклон*, *зáйтвoр*, *кóнић* (и *кднић*), *кбрoв*, *кфíеж*, *лáвeж*, *лýлов*, *лýшeж*, *мéшeж*, *нáбор*, *нáион*, *нáкиї*, *нáмей*, *нáйoј*, *народ*, *насад*, *начин*, *нáмет*, *ірелаз*, *ірелом*, *ірýбоj*, *ірýгaz*, *ірýйор*, *ірéйис*, *ірýлоi*, *ірбрóк*, *разбој*, *раздвој*, *раздико*, *раздор*, *разор*, *расад*, *сáбор*, *сáинeж*, *сýтон*, *шáлоi*, *ірýлeж* и др.

Даничићеве (26) именице *іајшан* и сл. у Ускоприма се изговарају *іајшан*, *нðвчић*, *ірýрез*, *сùсрeй*, *лóнчић* и све припадају типу *дукай* — *дукана*.

Нема промјене акцента: *іредель* — *іредеља* — *іредељу* — *іредель* — *іре* — *дељу* — *іределом* — *іредељу* — *іредели* — *іредеља* — *іредељима* — *іредеље* — *іредели*.

Само у ген. мн. може бити одступања: *ірбдѣлѣ*, *інбрдѣлѣ* (поред *інбрдѣлѣ*) и сл.

Именице као *ірбла* могу гласити и *іри'блаз* и овај акценат остаје неизмјењен: *іри'блаза* — *іри'блазу* — *іри'блази* — *іри'блаза* итд. Именице *іри'блад*, *іри'блой* и сл. немају своје екавске парњаке.

Вукове и Даничићеве именице типа *забој* — *забоја* (*інайб*, *ірибб*, *разбоб*, *раздбоб*, *мѣшѣж*, уколико није ж. р.) изгубиле су у Ускоцима дужину с посљедњег слова, па су се све укључиле у тип *іредељ* — *іредеља*: *ірибој* — *ірибоја*, *мѣшеж* — *мѣшежа* итд. Остале именице Даничићевог типа *забој* — *забоја*, као *алб*, *бирб*, *вѣб*, *іїб* — не постоје у ускочком говору. Имен. лопбов (Даничић, Вук лопбов) гласи у Ускоцима као у Вука: *лбб*, а Вукова именница *ўбој* (*ўбб*) — *ўбоја* (*ўбоја*) и Даничићева *ўбб*, *ўбоја* изговара се у Ускоцима само *ўбој* — *ўбоја*. Именница *ідбој* (ВД) гласи овдје *ідбој* — *ідбоја*, па и она припада типу *дукай* — *дукайа* као и им. *ўбој* — *ўбоја*.

78. — Тип *врѣбац* — *врѣбица*. Остале: *брѣвак*, *вѣљак*, *вѣнац* (: *вѣнац*), *вѣнац*, *вѣшак*, *дѣнак*, *дѣрак*, *дрѣжак*, *ждрѣбац* (: *ждрѣбац*), *зажсанъ*, *зажамъ*, *јѣрак*, *јѣрамъ*, *кѣасац*, *кѣивац*, *куїац*, *лѣнац*, *мѣчак*, *шѣйак*, *шѣвѣац* (: *шѣвѣац*), *шѣсак* (: *шѣсак*), *шѣїб* (: *шѣїб*), *ірѣсац*, *ірѣвак*, *ірѣйус*, *ірѣстий*, *ірикод*, *ірѣлаз*, *рѣжсанъ*, *рѣзмак*, *рѣчак*, *сѣстѣав*, *сѣстѣац*, *сѣстѣац*, *члѣнак*, *шѣрац* и др.

У вок. једн. ове именице, уколико се изговарају у том падежу, имају дугосилазни акценат: *врѣчи*, *брѣвче*, *врѣниче*, *ждрѣйчи*, *сѣчи* и сл.

Тако и у ген. мн.: *брѣвѣакъ*, *врѣбѣацъ*, *вѣльѣакъ*, *вѣнѣнацъ*, *врѣнѣацъ*, *дрѣжѣакъ*, *мѣчѣакъ*, *рѣчѣакъ* итд.

Неке од ових именица увијек имају крају множину: *брѣви*, *врѣми*, *дѣни* итд., а неке могу проширивати основу: *зажњеви*, *рѣжњеви*, *зажмоги* итд., али се акценат не мијења ни у једном ни у другом случају, осим што се, поред *рѣжњеви* може чути и *рѣжњеви*, а можда и још од које.

Као што се види, именице овог типа имају непромијењен акценат у множ., па и у: *вѣнѣци* — *вѣнѣнацъ* — *вѣнѣцима* — *вѣнѣце* — *вѣнѣци* (поред *вѣнѣци*); *лѣни* — *лѣнацъ* — *лѣницима* — *лѣнце* — *лѣни* (*лѣни*), — што одудзра од Даничићево (26) *вѣнац* — *вѣни*, *лѣнац* — *лѣни* и даље: *вѣницима*, *лѣницима* итд.

Ускочко *вѣнѣнацъ* (ген. мн.) и *вѣнѣци* (вок. мн.) одговара Даничићевом екавском: *вѣнѣацъ* и *вѣни*.

Од *ни'емац* имамо исти акценат и на истом мјесту у свим падежима осим у вок. једн. и ген. мн.: ген. *ни'емца*, дат. *ни'емцу*, вок. *ни'емче*, мн. *ни'емари*, ген. *ни'емацъ*, дат. *ни'емицима* итд. Припадник њемачког народа је *Њемац*, мн. *Њеми*.

79. — Тип *дукай* — *дукайа*. Припаднице: *бѣрјак*, *балван*, *бубреј*, *бѣздан*, *бѣљви*, *бисер*, *Бѣжић*, *брѣшчић*, *Вѣскре*, *вѣлан*, *вранчић*, *іран*, *Гѣран*, *дрѣлан*, *Дѣлан*, *Жѣлан*, *Мѣшан*, *брѣјан*, *Гѣјан*, *дочек*, *избор*, *извор*,

измак, изор, изрод, искуй, јасиук, јашиак, језик, јелен, калпак, квачеј, кджук, шфбук, кднак, мјед, Милан, невен, дјед, дклиј, дбраз, драј, дков, дироф, шчаш, идкров, идмор, идрод, идшок, ирёблјеј, Сидјан, шаван, шдвар, јнук, Түрчин, јдес, јкор, јскок, Јскок, јрок и др.

У Даничића (28) је: бичић, вратишћ, бричић, крешић, сндић, зубић, бречић, вранчић и сл. Од тих именица гласе у ускочком само вратишћ, -ића, зубић, крешић, сндић, па припадају типу јунак — јунака, док остале могу гласити и као у Даничића и: бичић-ића, брићић итд.

Овдје је једина знатнија промјена акцента у ген. мн.: драја (поред дра, чак драа, свакако под асоцијацијом ген. мн. драја), шдбана, дјекаша, бубреја, барјака, дбрзаша, идшокаша, кдјукаша, мједаша, брајана итд.

Већ према ономе што је речено, множ. од именица као бричић гласи бричићи и бричићи, бречићи и бречићи, вранчићи и вранчићи итд.; чак и оне које у једнини припадају искључиво типу јунак-ака могу имати множ. по овом типу: сндићи, зубићи (поред снојићи, зубићи) — вјероватно под утицајем оних других: бречићи, вранчићи итд. Вјероватно је исти утицај и у томе што све ове именице имају у ген. мн. бричића, бречићића, зубића, вранчића итд. поред облика према типу јунак — јунака: бричића, зубића, вранчића итд.

Именица Түрчин гласи у мн. Түрци (ген. Түрәкә), дат. Түрцима и даље под ^.

Именица Душан, као што је већ речено, гласи овдје: Дүшиан — Душана.

80. — Тип жи́вои — живо́ша. Овамо иду: балеш, јундељ, Јаюш, курдељ, куреш, сдкб, седок, слінеш, шиљеј и др.

Акценат се овдје у парадигми помјера ка крају ријечи: живот: живота — животу — животи — животима итд.

У вок. једн. је " на првом слогу: живоше, слінешу, сдколе, седоче, а вок. мн. двострук: слінеши, сдколо, седџи.

У ген. мн. дуљи се на крају поменути акценат: седбка, живоша, сливеша, шиљеја итд.

Им. соко, која и у књижевном језику и у народним говорима има разноврсне акценте, овдје гласи: сдкб — сокдла — сокдолу — сокдола — сдколе — сокдлом — сокдолу; мн. сокдли и сокдолови, ген. сокблай и сокдолеја, дат., инстр. и лок. сокдлима и сокдоловима, акуз. сокдле и сокдолове, вок. сдколо и сокдолови.

Им. кријељ је акценатски двородна: кријељ — кријеља (ген. мн. кријеља) и кријељ — кријеља (ген. мн. кријеља, дат. кријељима), и тада је као у Даничића, тј. припада овом акценатском типу.

81. — Тип кдсац — кдсаца. Припаднице: борац, јечам, кабб, кдбац, кдшб, лажац, мљац, мдак, Њемац, дїањ, дїаџ, иакб, идсб, ирдсац, ирдшијац и др.

Даничићеви (30) примјери *калац* и сл. у Ускоприма се изговарају *кдлац*, *кайак*, *бдар*, *йбчак* и припадају другим акценатским типовима.

Вок. једн. је овдје обично под " : *дче, прдишче, діњу, мольче, кдиче, бдрче, Њемче* итд.

Од *мдмак* је вок. *мбнче*, а мн. *мбнци*, вок. такође *мбнци*.

Ове именице имају или непроширену множину: *кдйци* — *кдбाचā* —, *кдйрима, лашци* — *лажाचā* — *лаширима, кдсци* — *кдсाचā* (ријетко *косдाचā*) — *кдсцими, мбнци* — *мдмакā* (*кэткад, ријетко момакā*) — *мбнцима* итд., — или проширену: *дчеви* — *дчёвá* и *дчевá* — *дчевима; кдйлови* — *кдйлбá* и *кдйлбá* — *кдйловима, љдслови* — *љдслбá* и *љдслбá* — *љдсловима* итд.

У ген. мн. акценат је на корену: *ббрáчā, мдмака, кдсáчā, Њемáчā, дчева* итд., а само кэткад на kraju, односно повучен према kraju: *момакā, косдáчā*.

82. — Тип: *кднац* — *кбнца*. Овом типу припадају *лднац*, *кднац* и може бити још који примјер.

Највећи број именица које је Даничић (32) навео да припадају овом типу (*долац* — *дольца* итд.) — не припадају му у ускочком говору: *лдвац* — *лдвца* (вок. *лдече*, мн. *лдвици*, ген. *лдвáчā*, дат. *лдвцима*, вок. *лдви*, дјакле тип *јечам* — *јечма*); *дван* — *двна* (вок. *двну* и *двне*, мн. *днови*, ген. *днвбá* и *днвбá*, дат. *дновима*, вок. *днови* — тип *јечам*); *двас* — *двса* — *десу* — *десом* (дјугих пад. жка и нема); *дро* — *дрла*, вок. *дрле*, мн. *дрли* (реће) и *дрлоси* (редовно), ген. *дрлова* и *дрлбá*, дат. *дрловима*, вок. *дрлови* (редовно) и *дрли* (реће); *љђац* — *љђца* (тип *јечам*); *штéнац* — *штéница* (вок. *штéнче*, мн. *штéнци*, ген. *штéнчá*, дат. *штéнцима*, вок. *штéни*, тип *врабац* — *врајца*)

Им. *долац* има ген. *долца* или *дбца* (< *длъца* > дооца), вок. *дблч* или *дбци*, мн. *дблци* или *дбци*, ген. *дблáчā*, дат. *дблцима* или *дбцима*.

Исто то може се рећи и за *вдлац* (*вдлица* — *вбца*, *вдлици* — *вбци* итд., треба додати да форма *вбци* може бити и од хлп. *вбко*).

Им. *ндвац* гласи овдје само *ндвац* — *нбвца* (мн. *нбвци*, ген. *ндвáчā*, дат. *нбвцима* — ово је рјече пошто је именица *новац* збирна те својим једнинским обликцима замјењује множинске).

Именице *сдлай* (*сдлад*) и *фбаи*, које Даничић издваја у посебан ред (*сдлад* — *сдлда* и *хрбаи* — *хрбай*), изговарају се овдје *сдлад* — *сдлда* (тип *стáдрац*), док се фбат укључује у тип *дукай*: ген. *фбаи*, мн. *фбаии*, ген. *фбáи*, дат. *фбаими*, ак. *фбаи*, вок. *фбай*.

83. — Тип: *јунак* — *јунáка*. Посебним акцентима се издвајају вок. једн., где има " на првом слогу (*јунáче*) и вок. мн., где је могућ и " и ' : *јунáци* — *друїди*.

Овај тип је богат: *алáи*, *занáи*, *Банáи*, *Бдидáн*, *вдјнáк*, *Душáн*, *ідришáк*, *ірадий*, *сндей*, *вљей*, *дјжнáк*, *кдмáи*, *кдйáч*, *кфсий*, *млддий*, *Ндвáк*,

деса́к (деса́к), дра́ч, даса́йр, йе́вач, ра́чун, рука́в, си́ниаш, ше́жак, Дре́б-њак, кди́ар, мајкић (хип. мајчин спн; мајкић хип. за мајка — тип дукаш), мушкић, нећак, сељак и др.

Ваља овдје подчакти да се Вуково шарбве — шарбва изговара у Ускоцима шарбве — шарбва, тј. Даниччићеве именице типа бе́лов — белова листом су пришлије типу јунак — јунака: шарбве, іарбве, зељбве, бљедбве, шаббе, жушибве, Јакбве, кудрбве, кусбве, луббе, мркбве, нийкбве итд.

Исто тако треба нагласити да овом типу припадају и све оне тро-сложне и вишесложне именице које имају краткоузлазни акценат на претпосљедњем слогу и дужину на посљедњем слогу:

трос.: юсайдар, кале́тан, помоћник, великаш, ве́сльак, генерал (же-нерал), ирењак, варјакшар и др.;

четворосл.: юодујирач, лакрдијаш, ушојљеник и др.;

петосл.: милицијонар и милицијонер;

шестосл.: револуцијонар и револуцијонер.

Међутим, именице као: чувар, си́рджа́р, зидар, крчмар, козар, кључар, ђовдар, ђаволан, зимовник, немоћник, несуђеник, осуђеник, водбиној и др. ВД глase у Ускоцима: чувар, си́рджа́р, зидар, крчмар, козар, кључар, дведар, ђаволан, зимовник, немоћник, водбиној итд.

Иако са доста промена свог акцента (вјеник — војник — вјниче), ове су именице, у том свом својству, доста стабилне, тј. ти се акценти добро чувају. Једино је колебљив вок. мн., где имамо и вјеници и војници, и јунаци и јунаки, и кадејшани и кајешани итд.

83а. — Овдје се треба позабавити једним акценатским типом којег нема у Даниччића, а који је настао у најновије вријеме. То је тип си́јуденик — си́јудениша, у којем се акценат и дужина (настала пред сонантом) номинатива једнине задржавају кроз цијелу парадигму: сту́дент — сту́дента — сту́денту — сту́дента — сту́дентом, сту́денти — сту́дентат — сту́дентима — сту́денте — сту́денти; једино вок. једи. може бити другачији: си́јуденишу или си́јудениши.

Овом типу припадају: винанс, комаданик, јдигриш, ордананс, биланс, диверзаник и можда још која. Све су то, као што се види, стране ријечи, у којима је дошло до дуљења самогласника пред сонантом у посљедњем слогу.

Ако би све то било само тако, онда би то био нов акценатски тип у нашем језику. Међутим, њему одговара наш тип Аић — Аића са овим припадницима: Илић, Милћ, Сијанћ, Терзић, Пойадић, Ченћић и др. Као што се види, резултат је истоветан, али су различити путеви који су до тога довели. За сијуденик смо већ рекли шта треба, а дуго је у Аић и осталим примјерима настало је контракцијом вокала: Ацијић > Ацићић > Аић. Тако и у другим случајевима. Према томе, ова два реда именица овог типа етимолошки се разликују.

Ваља рећи да примјере као *сї́удёнш* — *сї́удёнша*, *комаданш* — *комаданша* и сл. нити ко признаје нити бильежчи. Једно сам нашао у РСАНУ *бїланс* и *бїланс*. Очигледно је да је овдје учињен корак напријед, али се одмах затимстало — не види се како гласи ген. и остали падежи од *бїланс*. Ако се има на уму да се у РСАНУ не даје ген. тамо где нема каквих промјена у односу на номинатив, онда би се, кад већ ово овако стоји (*бїланс* — *бїланс*), могло претпоставити да ген. гласи *бїланса* и *бїланса* (не: *бїланса*, јер да се овако мислило, тако би било и нотирало), а то би већ била отишкринута врата за овај нови акценатски тип.

ТРОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ

84. — Именице као *майковић*, *брјаковић* и сл. не подлијежу никаквим акценатским и квантитативним промјенама, осим што су у ген. мн. два посљедња слога дуга: *брјаковића*.

Им. *йнішерес* изговара се у Ускоцима *йнішерес* (Немам йнтереса. — Није ми је у интересу. — Чдек ради за неки йнтерес).

85. — Тип: *дўшманы*. Припаднице: *дўсюол*, *Бдранин*, *Бүтарин*, *брђанин*, *Брђанин*, *Вдјводић*, *кућевић*, *нечоек*, *йдрожсак*, *йрдунук*, *йри'ашель*, *Рдосав*, *сесиричић*, *цдревић*, *Цйтанин* и др.

Именице овог типа на *-ин*, као и именице других типова на исти суфикс, губе тај наставак у мн. с тим што се дуљи слог пред тим наставком: *брђани*, *Брђани*, *Бдрани*, *мљештијани*, *Туштијани* итд.

Ако је, пак, на том слогу "у старој акцентуацији, онда дуљења нема: *Рдечанин* — *Рдечани*, *чдбанин* — *чдбани* и др.

Дужине нема у примјерима какви су: *Бүтарин* — *Бүтари*, *дўшманин* *дўшманы* и сл.

Међутим, као што је већ речено (в. т. 8), у именица као *Сирбечанин*, *Сирбјанин*, *Малештијанин* и сл. дужина се и држи и не држи: *Сирбечани* и *Сирбчани* итд.

У ген. мн. држе се редовне дужине: *дўсюблა*, *Бдрана*, *Бүтара*. Од *йри'ашель* је и *йри'ашель* и *йри'ашель*, а тако и од *нєйри'ашель*.

Других одступања нема: *чдбанина*, *йри'ашелима* и *йри'ашельма* и сл.

86. — Такве су именице типа *йдрожсак*, само што имају непостојано *а*: ген. *йдрошка*, дат. *йдрошку*, мн. *йдроши*, ген. *йдрожака*, дат. *йдрошима* итд.

87. — Такве су и именице типа *брђенац* — *брдћенац*: *лакомац*, *йдвоњак*, *йдзорак*, *йрвљенац*, *младенац* и др., а у овај ред не иду Даничићеви (43) примјери као *јдзавац* и сл. пошто се друкчије изговарају у Ускоцима: *јдзавац*, *крадијавац*, *жётевлац* (жётевоц), *рјанилац*, *йрдшилац* итд.

88. — Не мијењају свој акценат ни именице типа *зðвбрать* — *зðвбръка* (*зðвбръку*, мн. *зðвбръни*, ген. *зðвбрънъа* итд.). Такви су и: *йрдийсак*, *йдийбръя* и можда још која.

Оно што овдје треба напоменути јесте ген. мн. Понекад се три дужине: *зðвбръња*, *йдийбръња*, *крадишавац*, *ћдравац* и сл. — своде на двије: *зðвбръња*, *крадишавац*, *ћдравац* итд.

89. — Тип: *вљереник* — *вљереника* са: *Бдіољуб*, *Дрдіољуб*, *Љубомир*, *Радомир*, *дðіађај*, *дðіовбр*, *дрдіокүй*, *зðборðв*, *зðвичай*, *злітіїј*, *ймењак*, *мднастійр*, *мученик*, *надничар*, *ндрашиј*, *бичай*, *біроїїј*, *йдроїїј*, *йдматишлай*, *Радован*, *рўкоїїс*, *Слдвољуб*, *шакойис*, *Мілорад* и др.

Овдје као да су сасвим ишчезле појаве као *на йороїїју*, *у обичају* и сл., већ се остаје при основном акценту: *на йороїїју* (*на йдроїїју*), *о дðіађају*, *у обичају* и сл.

90. — Такве су и именице типа *рðзіовбр* — *рðзіовора*: *йдіовбр*, *нðіовбр*, *йрдіовбр*, *дðіовбр*, *блдіослв* и др. — само што у ген. и осталим падежима губе номинативну дужину поље дјега слога: *рðзіовора*, *рðзіовору* итд., али ген. мн. *рðзговбр*, разумије се.

91. — Тип: *дрдіовић*, -а: *бабовић*, *Бабовић*, *Дрдіовић*, *Здравковић*, *краљевић*, *Кріовић*, *рзди'ок*, *сїрічевић*, *Ћоровић* и др.

Без промјене акцента: *сїрічевић* — *сїрічевића*, мн. *сїрічевићи*, ген. *сїрічевића* итд.

92. — У типу *настіавак* — *настіавка* имамо непостојано *a* и дуљење средњег слога, а у ген. мн. губљење те дужине усљед редозних генитивских дужина: *настіавака*. Такве су и *зліковац*, *састіавак*, *заселак*, *йріморац* и још која.

Даничићеве (39) именице *зовојак* и сл. изговарају се у Ускоцима: *зовојак*, *зайлівак*, *зашерак*, *наїлавак*, *уїторак*, *владалац* (*владаоц*), *давалац*, *чувалац*.

93. — Именице типа *бураzер-а* (*ки'амей*, *Зи'авей* и др.) не показују никаквих промјена свог акцента.

49. — Тип: *добијак* — *добијика* врло је богат: *анђелак*, *блєїұнац*, *брдєльак*, *губијак*, *десвијак*, *једијица*, *комарац*, *брежуљак*, *ледијак*, *остијак*, *йреbrанац*, *йодијак*, *йойбак*, *йримијак*, *сершбїак*, *сїшуденак* и др.

За именице овог типа карактеристично је, као и у књ. језику, то што се у њима повлачи акценат за један слог ка почетку ријечи у ген. мн., и то у облику ' , док на мјесту ' остаје дужина: *свршетака*, *студенака*, *брежуљака*, *једијица*, *погомака* итд.

Даничић (44) вели да не зна да ли се каже *Ресавче* или *Ресавче* од *Ресавац*. Ја за Ускоце могу да кажем да су именице овог типа од којих се употребљава вок. — под ': *йдібомче*, *једијче*, али да није искључен ни ': *йдібомче*.

95. — Тип: *наредник*, -а. Такве су и: *наласник*, *начелник*, *шарничар*, *йусишијак*, *смешењак* и др.

Промјена нема.

96. — Тип: *и́дбра́йим*, -а. Ових именница има даста: *а́лаиши́к* и *а́лаиши́к*, *Ара́йин*, *бáрјачи́к*, *бéрберин*, *бúбрешчи́к*, *дúкаиши́к*, *Јéвреин*, *јéзичи́к*, *кáлуђер*, *кáуриш*, *Крсниши́ељ*, *ли́сичи́к*, *обрачи́к*, *драчи́к*, *и́дочи́м*, *и́доночи́к*, *рáниши́ељ*, *рóвиши́ељ*, *свéтиши́ељ* и друге.

У ген. мн. нема промјене акцента: *бáрјачи́хá*, *дúкаиши́хá*, *свéтиши́хéлá*, *учи́шéлá* итд., али ица у именница на -ин (послије губљења наставка у множини): *бéрберá*, *Ара́йá*, *кáура*.

Им. *Јéвреин* нешто дјукчије се понаша. Послије отпадања наставка -ин, ген. мн. би требало да гласи: *Јéврејá*, али она гласи и *Јéвреј* у ном. јед-и., па онда припада типу *јéнáк*, -ака, те мн. гласи *Јевреи*, ген. *Јеврејá* итд.

Имен. као *дóбрóшвóр*, *сéльанин* и сл. гласе у ускочком говору *дóбрóшвóбр*, *сéльанин* итд.

97. — Тип: *дóлазак* — *дóласка*. Кратки узлазни акценат на првом слогу и непостојано а: мн. *дóласци*, ген. *дóлазáкá*, дат. *дóласцима* итд. Као што се види, нема промјене акцента: Даста е бýло *дóлазáкá* и *дóлазáкá*. — Тô е бýло при повратку. — Кýха ни є испод јéд-иог избрешка.

Приглед-цице: *дóвраи́ак*, *и́двори́ак*, *у́шиши́ак*, *жéлудац*, *зáвезак*, *зéри-зак*, *зéушак*, *избрéжак*, *на́задак*, *на́ирéдак*, *и́дмейшак*, *и́дмиладак*, *и́дльбац*, *дóлазак* итд.

98. — То исто, само са дуљењем вокала пред непостојаним а — тип: *йрýйлавак* — *йрýйлавка*: *бóсиљак*, *зáкољак*, *на́главак*, *зáвојак*, *зáломак*, *зáранак*, *кáтанац*, *крадльивац*, *лéжльивац*, *Лéйенац*, *мáтарац*, *на́вильак*, *на́димак*, *на́рамак*, *бојак*, *дíлавак*, *дíранак*, *дкрајак*, *дýанак*, *дстíанак*, *дслонац*, *дýйонац*, *и́дýровац*, *и́ддвољак*, *заклонац*, *и́дклонац*, *и́дсинац*, *и́дшильак*, *и́дчи-нак*, *и́ройланак*, *смрдльивац*, *смýильивац*, *сíрдáшивац*, *сýсíримак*, *и́рíовац*, *у́војак*, *у́ранак*, *у́ривак* и др.

Ген. мн.: *у́ривáкá*, *бојáкá*, *на́рамáкá*, *дíранáкá*, *и́ройланáкá* итд., с тим, што се, као што се види, губи дјектина другог слога од почетка ријечи у зависним падежима, аостају дјеји редојне дужине ген. мн.: Сад по Ускоцима превáља и гýменикé *и́данáкá* колико бј. — Даста, брате, и тý-ег састанáкá.

99. — Тип: *анíтрéшељ* — *анíтрéшеља*: *Арбáнас*, *Би́дíрад*, *бéдчуї*, *Весéлин*, *Вукáшин*, *Вукдман*, *госíлдин*, *домáчин*, *Драјúшин*, *зубùниќ*, *кло-бýчиќ*, *колáчиќ*, *којýуриќ*, *кумáшин*, *ноíдстóй*, *па́шеної*, *и́ушкóмей*, *Раддман*, *Симéун*, *си́рдмáј*, *ио́днлук*, *ци́днлук*, *бýдчуї* итд.

Без промјене акцента: *и́ашéної* — *и́ашéноїа* — *и́ашéнојсе* — *и́ашéнози* — *и́ашéноjá* итд.

100. — Типу *уддвац* — *уддвца* (вок. *удовчe*, ген. мн. *и́довáцá*) припадају им. *којáлац*, *близднак* и сл. *Покрðвац* има *и́дкрòвца*, *покрòвцу*, мн. *и́дкрòвци*, ген. *покрòвнáц* итд., а *синðвац* — *си́нбвца*, вок. *сýнбóчe*, мн. *си́нбвци*, ген. *сýнбвáцá*.

101. — Им. *дрāнđi'o* (< аранд'ел), *алāјbeī*, *сēnāšor* чине малу групу именица у којима нема тако рећи никаквих акценатских промјена, сем *дрāнđela* (фон.) и *аrānđēlā* (дуж. у ген. мн.).

102. — Тип: *бēзduшник* — *бēзduшника*. Ево и других: *бēзумник*, *бēзожник*, *іrānгчāр*, *најамник*, *нēвљерник*, *одмешник*, *шерјанник*, *свeшишник*, *шадниччāр* и сл.

Даничићев (46) *кдњанник* уклопио се у тип *вleренник* пошто овде, у Ускоцима, гласи *кдњанник*. Тако исто и *виноград*.

103. — Тип: *йокђник* — *йокђника*. Овакве су и ове: *бēзвник*, *бун-штвник*, *Дубровник*, *ծaјник*, *йосланик* (и *йосланник*), *յшбрник*.

Нема промјене акцената.

Становник (СА, 48) иде у тип *јунак* пошто је Ускоци изговарају овако: *становник*.

ИМЕНИЦЕ М. Р. ОД ЧЕТИРИ И ВИШЕ СЛОГОВА

104. — Из прегледа тросложних именица м. р. могло се видjetи да има доста група именица у којима се акценат не мијеса у парадигми, већ остаје онакав какав је у ном. једн. За именице м. р. од четири и више слогова то се м. же још више рећи. Другим, ријечима, уколико је именице дужа, утолико је мања промјена акцента, што значи да су акценатске промјене у једносложним и деслојским именицама честе, а у вишесложним ређе. Ево неколико приједора различитог акцента вишесложних именица м. р. између ВД с једне и Ускока с друге стране: *бојондаси*, *Брајоноксић*, *Васили'e*, *десийотовић*, *доброчинац*, *добивалац*, *домордак*, *Дрекаловићи*, *зарајанак*, *зашаванак*, *несубјеник*, *нейријашељ*, *најоличар*, *секутићи*, *незнабјесац*, *ионеђельник*, *шундоловац*, *Царирађанин* итд.

Именице *зарајанак*, *зашаванак*, *чудошврац*, *доброчинац*, *завршетак* и сл. понашају се као именице типа *добийак* (в. т. 94): вок.: *чудошврче*, *доброчинче* и др.; ген. мн.: *чудошврцă*, *доброчинцă*, *зашаванакă*, *завршетакă* итд.

О именицама као *шодућијрач*, *зайлови'днник*, *лакрди'аш*, *револуци'днар* итд. в. тип *јунак* — *јунака* (т. 83).

Именице као *Подгоричанин*, *Буковичанин*, *Царирађанин*, *Би'дирађанин* и сл. губе наставак -ин у мн. и дуље претходни вокал (в. т. 85): *Подгоричани*, *Буковичани*, *Царирађани*, *Би'дирађани*.

Именице као *Црндорац*, *Срби'анац*, *Шаранац*, *Далматинац* итд. акценатски се понашају као у књижевном језику: *Црнојорче* и *Црндорче* (вок.), *Црндорац*, *Срби'анаци*. Једном сам ту скоро забиљско и *Црноштрац*, што је сасвим ново и настало под утицајем радија, телевизије и сл., тј. под утицајем изговора на истоку.

Именице као *команди'ер* (поред *командир*), *брејади'ер* и *бријади'ер* (поред *брјадир*), *води'ер*, *кди'ер*, *кди'ер* и сл. имају акценат већином

на посљедњем односно претпосљедњем слогу у свим падежима: ген. *води'ера*, дат. *води'еру*, ичстр. *води'ёром*, лок. *води'еру*, мн. *води'ери*, ген. *води'ёра*, дат. инстр. лок. *води'ёрима*, аквз. *води'ёре*, вок. *води'ери* и *вди'ери* (уколико се употребљава), сем. вок. једн.: *кдманди'ера*, *вди'ера*, *брїа-ди'ера*, *брїаади'ере* итд.

Позната диференција између акуз. именица живих и неживих бића: *команди'ера*, *вди'ер* итд. условљава, разумије се, и акценатску диференцију.

ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА

ЈЕДНОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ С. Р.

105. — Знам свега три: *днđ*, *цклđ*, *злđ*.

У једног промјена им је нормална и акценат се не мијења: *днđ* — *днù* итд.; *злđ* — *злà* — *злù* итд.; *цклđ* — *цклà* — *цклù* итд.

Множина је рјеђа и има акценатских промјена само у ген. мн.: *ном. днđ*, ген. *днà*, дат. *днîма* итд.; *ном. злđ*, ген. *злâ*, дат. *злîма* итд.; *ном. цклđ*, ген. *цакâлâ*, дат. *цклîма* итд.

ДВОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ С. Р.

106. — Тип: *мëсо* — *мëса*. Овакве су још и: *бûле*, *бôрје*, *їрâње*, *їрðблje*, *злâјо*, *зрнце*, *клâсје*, *кôле*, *лишћe*, *млîво*, *йêрјe*, *їрðашћe*, *їрûђe*, *сâћe*, *снôйльe*, *сûнце*, *шêло*, *шrњe*, *шrûњe*, *шиблje* итд.

Даничићеве (62) именице *сîйido*, *чбјстëво*, *їрðжћe*, *ївôжћe*, *зéљe*, *йñе*, *рðблje*, *ûљe*, *ûмљe* и сл. у Ускоцим⁹ глазе: *ївðжћe*, *їрðжћe*, *зéљe*, *йñе*, *рðблje*, *сîйado*, *ûљe*, *ûмљe*, *чбјстëво*, па не спадају у овај тип.

Неке од ових именица имају непостојано *a* у ген. мн., али се акценат не мијења: *дрвâцâ*, *зрнâцâ*, *сûнâцâ* (за разлику од Даничићевог *сûнâцâ*), *їрðблâlâ*, *брвâнâ*, *дебâлâ* и сл.

107. — Тип: *мљесîо* — *мљесîa*, са овим припадницима: *блâjо*, *брâшино*, *брðо*, *врёло*, *їрло*, *жîjо*, *звðно*, *зrно*, *јâjо*, *јёло*, *јûjþo*, *кôло*, *кôйльe*, *клûйко*, *лêjо*, *мâсло*, *њëдра* (pl. t.), *ðко*, *рâло*, *ûo*, *сâло*, *сîйo*, *слово*, *чûдо*, *шîло*; *ївðжћe*, *їрðжћe*, *вðћe*, *мôре*, *йôљe*, *йûџe*, *срçe*, *ûмљe* итд.

У ген. мн. " прелази у ^: *врёлâ*, *јâjâlâ*, *кôлâ*, *мôрâ*, *йôљâ*, *срçâ*, *брðâ*, *сîйâlâ*, *чûдâ*, *йûџâ*, *лêjâlâ*, *јёлâ* итд.

Овог мијења акцената нема ако се појави и непостојано *a*: *њëдâрâ*, *јûjârâ*, *клûбâkâ*, *кôйâлâ* итд.

Појава *брðо* — *брðа* (ном. мн.) — *брðâ*, *жîjâ* — *жîjâd*, *звðна* — *звðnâ* (CA, 64) итд. овде је врло ограничена — забиљежио сам *ðрво* — *ðрva* — *ðрvâ* и топ. *Пðљa* — *Пðљa* (према *йôљe* — *йôљâ*), али *жîjâ* — *жîjâd*, *звðna* — *звðnâ* и сл.

Им. *сіадо* не гласи овдје ни *сіадо*, ни *сіадо*, већ само *сіадо*.

108. — Тип: *віно* — *віна*. Њему пристађу и ове: *бінство*, *брено*, *врійна* (пл. т.), *врійло*, *їбно*, *їувно*, *двоясіво*, *дріжшіво*, *крайло*, *кунсьтво*, *лєха* (пл. т.), *мішо*, *мудо*, *йлайнно*, *рұно*, *садно*, *сіадо*, *сіабло*, *сукно*, *ўстіа* (пл. т.); *бренице*, *жсуйце*, *яе*, *яйце*, *йерце*, *йисмо*, *йіче*, *рұнце*, *ўже* и др.

Даничић се „*мучи*“ с ген. мн. ових и других сродних именица. Код њега, поред осталог, налазимо: *врашліа* од *врійло*, *йісама* од *йисмо* *брівніа*, „али за неке не знам на који“ начин мијењају свој акценат у овом падежу (62).

У Ускочима су ствари поприлично појединачностављене, нивелисане. У овом падежу имамо дчије чисте могућности:

а) ': *віна*, *яяїа*, *врійла*, *крайла*, *лєхла*, *мішла* (ретко мн.), *йіхла*, *рұнла*, *ўжла*, *ўстіла*, *мудла*, *бреница*, *їувна*, *сіадла*, *йисма*, *жсуйца*, *зебница*, *яйца*, *садна*, *рұнца* итд.;

б) ^: *брівніа*, *йісама*, *сіабла*, *зебна*, *жсуйціа*, *яйціа*, *садна*, *врашліа*, *кунсьтла*, *дріжшліа*, *бінсьтла* итд.

Тако рећи све им. овог типа задржавају ^ у мн., али само *їбна* од *їбно* и овај се акценат држи у свим другим падежима мн., сем ген. мн. где имамо: *їбвніа*.

109. — Тип: *село* — *села*. Овамо иду још и ове: *братьство*, *весло*, *добрьо*, *кроша*, *льєство*, *млодшиство*, *окно*, *окце*, *йеро*, *йелє*, *ребро*, *сіакло*, *сієтно*, *срдство* и др.

Им. *койље* не иде у опај тип, пошто се не изговара *кайље* (СА, 63), већ *көпље*, и припада типу *мъесишо* — *мъесиста*.

Акц. ових именица не мијења се у једн.: *село* — *села* — *селе* — *сёлом* — *сёлу*, али је мчожствна колебљива; овдје имамо или "мјесто" : *села* — *сёлма*, ген. *сёлә*, или се задржава : *йера* — *йерима*, ген. *йерә*. Међутим, ова се именица изговара и са ^ : *йера*, па онда: *йерә* — *йерима*. Чак као да постоји и значењска диференција: *йера* у млинском колу, на луку, а *йера* за писање, у птици и сл. Тако и: *ребро* : *рёбра* — *рёбара* — *рёбрима* и *рёбра* — *ребара* — *рёбрима*; *йелє*: *йеліха* — *йеліхла* — *йеліхима* и *йеліха* — *йеліхла* — *йеліхима*; *сідеин*: *сідеина* — *сідеіанә* — *сідеінима* и *сідеіна* — *сідеіанә* — *сідеінима* итд.

Као што се види, у ген. мн. именица са непостојаним a као *ребро* и сл. повлачи се акценат према крају ријечи у виду ^ (*сідеіанә*, *ребара*, *йеліхла*, *сіакла*, *окана* итд.) или без повлачења, са ^ (*рёбара*).

Именице као *сресьтво*, *льєство*, *брасіство* итд. задржавају свој акценат и кад се умеће непостојано a: *сресьтава* (и *сресьтава*), *брасітава* и сл.

ТРОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ С. Р.

110. — Именице као *йландинише* ни у чему не мијењају свој акценат, нити своју дужину, сем што у ген. мн. имају, наравно, дужину и на пољедњем слогу: *йландинаша*.

Даничићеве (67) именице дебрштице и збрбрштице гласе у Ускоцима дебрштице и збрбрштице и припадају типу крешиво.

111. — Тип: крешиво — крешива. Припадачце: вредце (и вредце), виђело, вимешце, вљешала, ћедовишво, језеро, слово, дсирво, йрдесило, сијено, сирдашило, шаошишво, шијело, шијесишво, седало и др.

Именгаче: Дунаво, іладиво, јањило, вјеводсиво, суседсиво, ірлашице, срдашице, сұнашице, іроце тако је акцентовао Данчић (65—66), углавном према Вуку, а у ускочком говору гласе: Дунаво, іладиво, јањило, војадисиво, суседсиво, ірлашице, ірдце, срдашице, сұнашице, па не припадају овом, акценатском типу, већ другим типовима.

У ген. мн. акценат се не мијења, али се појављују, разумије се, редовне дужине: дсирваш, вљешалаш, крешишаш, виђелаш, йрдесилаш, седалаш, шијешаш итд.

Имен. језеро донекле одступа од овог реда тиме што у мн. има језера — језераш — језерима поред акцента овог типа: језера (ном.) — језераш (ген.) — језерима (дит.).

Ваља рећи да се онај крај крај Дурмитора зове само *Језера* — *Језераш* — *Језерима* (Бићо сам у Језера. — Дошо сам из Језера. — Живи у Језерима).

Кад не значи масу сијена, већ стог сијена, онда им. сијено има мн.: ном. сијена, ген. сијенаш, дит. сијенима.

Ако би се им. тајесто изговорила у множини, гласила би: шијесаша (ном.) — шијесашаша (ген.) — шијесашима итд.

112. Тип крешиво — крешива, којем припадају још и ове именице: брдшнисиво, варшво, кљишво, најшнисиво, дчнисиво, шешиво, предшво, ћесаршво; дсирвше, рдчишиште, күхшиште и др.

Много је именница у Данчића (67) које у Ускоцима имају друкчије акценте: женшнисиво, сесирнисиво, шујшнисиво; брдашице, ірлашице, језерце (језерце), јечмишиште, њедарца (pl. t.), исешашаше, сиршиште, срдашице, сұнашице и др.

Акценатских промјена нема: крешиво — крешива — крешишу — крешивом — крешиша — крешишаш — крешишима.

113. — Тип наручче — наручча. Ево и других: зайлехе, зачеле, наличје, јричеше, йрброшишво, расеље, раскршиће и др.

Промјене акцента нема: йрброшишво — йрброшишва — йрброшишву — йрброшишва (ном. мн.) — йрброшишаваш (ген.) — йрброшишвима.

Даничићеви (64) примјери блаженсиво и краљесиво овде гласе: блаженсиво и краљевашиво, па иду у тип врећено.

114. — Тип: имање — имања. Овом типу припадају: ајдущиво, везиршиво, колиџа, злочинсиво, имуће, јединсиво, мојућиво, имаће, иорекло, иошишће, ирећије, свануће, сиворење, сердаршво, иознансиво, ироклесиво, убисиво и др.

Без промјене акцента: *имање — имања — имању — имања* (ном. мн.) — *имања* (ген.) — *имањима* (дат.), сеј у именити као *мојућсиво*, где се у ген. мн. мијења акценат: мđ *түћсивава*, *йићансијава*, *йенансијава*, *јубисијава* итд.

Повише је Даничићевић (66) именница овог типа које се у Ускоцима друкчије изговарају: *јестиво*, *сечиво*, *вретенце*, *ћавдлијиво*, *ћеверсиво*, *лакомстиво*.

115. — Тип: *трдљеће — трдљећа* са овим пристајачима: *врдлило*, *їдведа*, *їрдило*, *їудало*, *кдрено*, *кдрнило*, *лудило*, *маслило*, *мртвило*, *діњило*, *дјело*, *їёрило*, *їзило*, *їдкућсиво*, *солило*, *ћедило*; *безумље*, *бесијуће*, *бесијење*, *Гусиње*, *їдерће*, *їдкуће*, *їдсуће*, *Цећиње* и др.

У ген. мн. ' се претвара у ': *бесијућа*, *їддала*, *кандилла*, *кдрнића*, *їдилла*, *солилла*, *ћедилла* итд. *Їдкућсиво* има *їдкућсивава*.

Именница *їдведа* не гласи овде у ген. мн. *їдведа*, већ *їдведай*, али се акценат не мијења.

И овде је дојста неслагања између ВД (65) и Ускоци: *бојасиво*, *їддиншије*, *їрддиншије*, *дврдиишије*, *лдвийшије*, *момашијво*, *нашљесиво*, *діњишије*, *расијуће*, *сийдало*, *чоешијиво*.

116. — Тип *вретене — вретене*. Ево именница које му припадају: *божансијиво*, *враћанца* (пл. т.), *ври'есло*, *или'еши*, *ини'ездо*, *їоси'есиво*, *ћавдлијиво*, *ћеверсиво*, *ждри'ело*, *каччело*, *кли'ешаша*, *мли'еко*, *реше'нио*, *рохдесиво* (пркв.), *ири'ево*, *чудесиво*; *бу'дице*, *брдашце*, *враћашца*, *вретенце*, *їрлашице*, *жуманце*, *језерце* (поред *језерце*), *јућарце*, *њедарца* (пл. т.), *исе'данце*, *инсашце*, *исе'данце*, *ребарце*, *седашце*, *срдашице*, *усташца* и др.

У ген. мн. ' прелази у ': *вретене*, *канчелла*, *ређарџа* (поред *ређардака*), *реше'нија* итд.

Именице на -*ијиво* имају у овом падјежу: *ћеверсивава*, *їоси'есивава*, *ћавдстијава* и сл.

Им. као *враћашца* имају у ген. мн. (као *вретено*) — *враћашција*, а *враћанца* (ном. мн.) — *врдтића*, *жуманца* (ном. мн.) — *жуманција*, *исе'данца* (ном. мн.) — *исе'данција*, *инсашца* (ном. мн.) — *инсашција* и сл.

Именице као *ждри'ело* остају при том акценту у свим падјежима: *ждри'ело* — *ждри'ела* — *ждри'елу* — *ждри'ела* (ном. мн.) — *ждри'ела* (ген.), *ждри'елима*. Тако је и у именницама: *ври'есло*, *или'еши*, *ини'ездо*, *кли'ешаша*, *мли'еко*, *си'енице*, *ири'ево*.

Тако се понаша и им. *си'ено* у мн.: *си'ена* — *си'ене* итд. (в. т. 111).

Кад се именница *крилце* употребљава тако, тј. са гласом *л*, онда се изговара: *крилце* — *крайца* — *крайца* (ном. мн.) — *крайција* и *крайлација* (ген.) итд., а кад се *л* претвара у *о*, онда имамо озакзу акцентатску ситуацију: *кри'дице* — *кри'дица* — *кри'дица* (ном. мн.) — *кри'дија* и *кри'дија* (ген.) — *кри'дицима* (дат.) итд.

Именница *сеоце* различито се изговара: *сдоце*, *седце*, *сёлице*, ген. једн. *сёоца* и *сёоцета*, *седца* и *сёдцета*, *сёлица*; мн. *сдоца*, *седца* и *сёлица*, ген. *сёдција*, *сёвција*, *сёлција*.

Топоним: *Сдоца* (пл. т.) — *Сёдција* — *Сёлицима*.

117. — Тип кàмëње — кàмëња, са: ѡðиñйсïво, јùнãшиñво, лјукðесïво (поред лукавсïво); буњашïе, бусёне, ірјемёне, дрвëће, зрнёвље, ѹвëрје, ја-
врје, јасёне, кдрёне, кðсашïе, мрдмбрје, Мрдмбрје, десашïе, діњашïе, дрўжје,
йрсїене, рёмёне, сїрншïе, ўїльёвље, ѹзлївлје и др.

Акценат без промјене: јùнãшиñво — јùнãшиñва — јùнãшиñву — јù-
нãшиñва (ном. мн.) — јùнãшиñвà и јùнãшиñвà (ген.) — јùнãшиñвима (дат.,
инстр., лок.).

И овдје има акценатских разлика између ВД (67) и Ускока: зáбрје,
јршишïе, нòћишïе, дкриље, љдсашïе, ѹдножје, ѹдручје, йримбрје, ѹр-
челе, љдшишïе, йршишïе.

ИМЕНИЦЕ С. Р. СА ЧЕТИРИ И ВИШЕ СЛОГОВА

118. — И овдје је као и код именица м. р. — све је мање акценатских
промјена што је више слогова у ријечи.

Ево неких именица с. р. са четири и више слогова: величансïво,
доброћансïво, достојансïво, ћевојашишïво, задовољсïво, зеленило, калу-
ћерсïво, кайешансïво, машеринсïво, невалјалсïво, неиримашельсïво, нечи-
вешшïво, нишишвило, оледало, пејрјанишишïво, плаветнило, љубретинсïво,
шојлаварсïво, шокољёне, шокућансïво, љркимашельсïво, разбојнишишïво, ру-
менило, Сараево, соједочансïво, сиромашшïво, сїдрјешинсïво, чечансïво;
безакоње, вијалишишïе, зарукавље, љиралашïе, избилье, јаловиње, јеван-
ђели'е (цркв.), јеванђеле, кориштанице (коританце), кориштадици (кориташци),
кујусшишïе, лејшовалашïе, милосрђе, Невесиње, обиљежје, љојутарје, љр-
станишишïе, разбойшишïе, сеничишишïе и др.

Као што рекох, акценти се углавном не мјењају: оди'ёло, ген. оди-
'ёла, ном. мн. оди'ёла, ген. оди'ёла, дат. оди'ёлма итд.; безакоње, безакоња —
безакоњу — безакоња (ном. мн.) — безакоња (ген. мн.) итд.

Промјенà има у ген. мн. у именициа типа шојлаварсïво: шојлаварсïвà,
доброћинсïвà, шокућансïвà, љубретинсïвà, домаћинсïвà итд.

Именице као задовољсïво, неиримашельсïво и сл. не мјењају акценат,
али у ген. мн. имају непостојано а, са редовним дужинама: задовољсïвà,
неиримашельсïвà и сл.

119. — Глаголске именице типа доношење имају редовно акценат,
презента или глаголског пријдјева трпног: доношёне, ѹношёне, љрено-
шёне, љрёвожёне, љрдвојёне, љрёвојёне итд., — али, у посљедње ври-
јеме, и: донишёне, љринишёне итд., тј. са инфинитивним акцентом. Ваља
имати на уму да је овај други акценат иновација и тек починje да живи.

ИМЕНИЦЕ С. Р. С ПРОШIREНОМ ОСНОВОМ

120. — Тип: дрвце — дрвсечайа. Таква је и чавче.

Акценат се не мјења. Мјесто множине стоје збирне именице жен-
ског рода: дрвцад, чавчад.

121. — Тип: *блізне* — *блізнета*. Такве су и *двізе* и *йрдсе*. Акуз. и вок. су, наравно, једнаки номинативу, док осталы падежки једн. имају краткосилазни акценат: *двізе* — *двізета* — *двізету* — *двізетом*.

И мјесто множине ових именица стоје збирне именице ж. р., и то са генитивним акцентом: *блізнад*, *йрдсад*, *двізад*.

122. — Тип: *յайне* — *յайнета*. Ево и других: *дрво*, *рдмо*; *брёме*, *віжле*, *вімле*, *Влішче*, *дёбе*, *їўбре*, *йме*, *յаре*, *клуйче*, *крме*, *күче*, *мдче*, *млдде*, *йlle*, *ййче*, *Туре*, *їёбе*, *шльме*, *сёме* и др.

Међу ове именице Даничић (72) је уврстио и именице *йуце* и *йсейто*. У Ускочима, пак, оне не припадају именицима с. р. с проширеном основом: *йсейто* — *йсёта* — *йсёту* итд.; *йуце* — *йуца* — *йуцу* и сл. (тип *мъесийо*, в. т. 130).

Све горе наведене и њима сродне именице задржавају свој номинативни акценат кроз цијелу једнанску парадигму: *յайне*: *յайнета* — *յайнейту* — *յайне* — *յайнета* — *յайнейту*.

За множину имамо два-три случаја. Прво, неке од њих, мјесто множинских облика, имају збирне форме: *յайњад*, *ййлад*, *мачад* итд. Друго — неке од њих могу имати и множинске и збирне облике: *їёбе* — *їёбад* и *їёбета*. Треће, неке имају само множинске облике: *вімле* — *вімёна*.

О мн. *мачад*, *їёбад* и сл. биће говора доцније. Што се тиче „правих“ множинских облика (значењски је и *їёбад* и *їёбета* права множина), — акценат се премјешта за један слог ка крају ријечи, и то у виду ' : *вімёна*, *шлемёна*, *рамёна*, *бремёна*, *имёна*; *їёбета*, *дебёта* и сл.

Тај акценат остаје у свим множинским падежима: *вімёнима* (дат., инстр. и лок.) — *вімёна* (акуз. и вок.), сем у ген. мн., где ' прелази у ' : *вімёй*, *рамёй*, *имёй*, *бремёй*, *дебёй* и сл.

Исте акценатске промјене запажају се у проширеним множинским облицима именица *небо*, *чудо*, *ші'ело*: *небеса* — *небесад*, — *небесима*; *чудеса* — *чудесад* — *чудесима*; *шіјелеса* — *шіјелесад* — *шіјелесима*, поред: *чуда*, *чудима* (од *чудо*); *неба* — *небад* — *небима* (од *небо*); *ші'ела* (и *шіла*) — *ші'елад* (*шіла*) — *ші'елима* и *ші'елима* (од *ші'ело*, *шіло*).

Слиједећи Вука, Даничић (72) је у овај тип уврстио и им. *йлème*. Ова се ријеч у Ускочима изговара овако: *йлème*, а у свему се осталом значењу као ове именице: *йлème*: *йлёмена* — *йлёмену* — *йлème* — *йлёменом* — *йлёмену*; *йлемёна* (ном., акуз., вок.) — *йлемёна* (ген.) — *йлемёнима* (дат., инстр. и лок.).

Тако и: *ші́ме* — *ші́мёна*, *ші́мену*, мн. *ші́мёна*, ген. *ші́мёна*, дат. *ші́мёнима*.

Им. *буре* (ВД) изговаре се у Ускочима, *буре* и припада типу *йдиче*. (в. т. 125).

Им. *дрво*, која у једн. има акценат као и остале именице овог типа (*дрвейта* — *дрвейту* итд.), има у мн. ' у свим падежима: *дрва* (ном., акуз., вок.) — *дрвима* (дат., инстр. и лок.), сем ген.: *дрва* (Имамо дosta дрвā за

зиму). Све је тако ако та именита значи „мутво“ дрво. А ако значи „живо“, онда је мч.: дрећта — дрећта — дрећтима итд. (у рјеђој употреби: а зб. дреће, дрећа итд. у чешћој).

123. — Тип: звонце — звонића (поред: звонце — звонца). Припаднице:

брјече, брјенце (поред ген. брјенца), кумче, йирче, свињче, ћове и др.

И ове именице, уколико би се употребиле, имале би [^] у вок. једн.: кумче, свињче и сл.

Мјесто мноштве имају обично зб. им. са ' промијењеним у [^]: јарчад, свињчад, кумчад, брјечад.

124. — Тип јуне — јунећа. Овамо иду и: јде (поред: јде — јада — јаду итд.), кљусе, јуже (поред: јужа — јужа — јужу итд.).

У вок. једн. имамо обично: јуне, кљусе и сл. Множ.: 1. зб. јунад, кљусад; 2. ном. ужеса (поред јужа), ген. ужеса (поред јужа), дат. ужесима (поред јужима).

Именица дуће има у осталим падежима: ѡећета — ѡећету — дуће — дуће — ѡећетом — ѡећету; мјесто мноштине — зб. ѡеџа.

Им. вријеме има ген. врјемена, дат. врјемену итд., мн. врјемена, ген. врјеменा, дат. врјеменима итд.

Даничић (71) убраја у овај тип и примјере као брјече и др., али они по ускочком изговору не припадају овом типу, јер се друкчије изговарају или у ном. једн. или у осталим падежима: брјечета, брјенића (поред брјенца), звонића (поред звонца), ѡаче, змиће, јсе — јсете, керче, кумћета, йирче — јарчета, свињче — свињићета, јане, ћове — ћовићета

125. — Тип љашче — љашћета, са: кдњче, монче, сирће, шеле, шићене и др.

Даничићу (72) се „све чини да би се у 5-ом пад. једн. и мч. променило“ на „“, па се, у вези са стихом „Ропче моје, змијо од Турака!“, пита је ли рдјче или рдјче. За Ускоке је сигурно: монче (монче мде), шићене (Бљежки тамо, шићене једно!), теле (Оди амо, теле мде).

Мјесто мноштине имамо обично збирне именице, са ' измијењеним у [^]: мончад, шелад, шићенад.

126. — Тип љасћорче — љасћорчета. Овом типу припадају цијанче, кдњиле и сл., а не пристају ждребенце (ВД), пошто се та именница у Ускоцима изговара ждребенце. Даничић ставља овде и именицу невреме, што у Ускоцима гласи невријеме (остали падежи: ген. невремена, дат. невремену; мн. невремена — Наступила невремена [= зла времена], ген. невремену, дат. невременима итд.).

Даничић даје ген. љасћорчета, али кдњилета, тј. у првом случају задржава се дужина, а у другом отпада. У Ускоцима имамо: ген. једн. љасћорчета, кдњилета, тако и цијанчета (задрживање номинативске дужине) и љасћорчета, кдњилета, цијанчета. Губљење ове дужине могло би се објаснити на разне начине. Прво, ове разне форме (ген. љасћор-

чайиа и йасморчайиа) могли су Ускочи, долазећи са разних страна, до- нијети овамо из својих постојбинаских крајева. Друго, мјесто множине употребљавају се од наведених именица збирне именице: *йасторчад*, *циганичад*. Ген. мн. од њих треба да гласи: *пасторчад*, *циганичад* и тако заиста и гласи, али и *йасморчад*, *циганичад*. Ово губљење једије од три дужтве могло се пренијести, аналозки, и у облике *йасторчад*, *йасморче*, те се добило и: *йасморчад*, *йасморче*, *йасморчайа*, *йасморчайу* итд. Тако и у другим случајевима (в. и т. 152. и 158).

127. — Тип чељаде — чељадеја.

Остали падежи гласе: дат. чељадеју, ак. чељаде, вок. чељаде, ин- стр. чељадејом, лок. чељадеју. Мн. — збирна именица чељад.

Међутим у именицима као *живинче*, *марвинче*, *јединче* и сл. не ми- јења є 'у': *јединчайа*, *јединчайу*, *јединчайом* итд.

Даничићеви (73) примјери на основу Вука *ждребенице* и сл. гласе у Ускоцима претежно:

ждребенице, јаренице, буренице, јолујче, ѡешенице, пастијрче, шиленице, шв- ленице, дујеменице и сл.

128. — Тип: јунуче — јунучета. Овом типу припадају: *Арайче, ђве- че, ћвоечче, мајаре, йасмрче, љрэзиме* и сл.

У једн. акц. се не мијења: *јвеће — јвећета — јвећайу — јвеће — јвеће — јвећетом — јвећету*.

У множини се ове именице двојако понашају:

1. или улазе у круг збирних именица: *двоечад*, *йасмрчад*, *мајарад*;
2. или имају редовну множ: *јрејимена — јрејимена — јрејименима* итд.;

Имен. *јвеће* има мн. *јвећеда*, али не и ген. *јвећеда*, већ *гвеђд*.

Именице које Даничић (73) убраја у овај тип, као *детешице, јањешице* итд., у Ускоцима гласе: *ћешенице, дөришице, јањешице, јарешице, шелешице — и зато припадају другим типовима.*

129. — Тип: *сироче — сирочайа*. Овамо иду и: *буренице, јолујче, дуј- менице, ѡешенице, жумадије, јањешице, јаренице, јарешице, пастијрче, шиленице, швленци, шелешице, шиљешице и др.*

Акцеснат без промјене.

Даничић (74) вели: „Све ми се чини да би у 5-ом пад. промениле акц., и то дј би на првом слогу дј биле“, а 'с другог слога изгубиле: *сироче*“. То се не може рећи за ускочки говор.

130. — Тип: *ћебојче — ћебојчайа*, са: *накоњче, одбојче, дзинче, чобанче* и др.

Промјене акцента нема.

Мјесто множ. — збирне именице, опет без промјене акцента, са утврђеном дужтвом на наст. -ад: *накоњчад*, *одбојчад*, *дзинчад*, *чобанчад* и др.

131. — Именице с. р. од четири и више слогова са проширеном основом икјесу бројне. Ево их неколико: *недношче, врошанче, Ерце- ђвче, калушенче* итд.

Ни овде је нема промјене акцента, ни у једн. ни у зб. мн.: *неддношчад* (поред *сарошчад*) итд.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ (И МУШКОГ) РОДА

1. А-ОСНОВЕ

132. — О појавама какве су *женама* : *штама* в. у т. 56.

133. — Свега су двије једносложне именице у ускочком говору: *штам* (штам бджак) и *снам*. Им. *штам* употребљава се у наведеном изразу, као и у изр. *штамаше* и *штам*, али не даље од номинативског облика. Им. *снам* добијена је испадањем гласа *х* и сливањем војала: *снаха* > *снаа* > *снам*. Остали падежи су двосложни и тросложни и уклапају се у тип *вдда*; *снаме*, *снами* и *снам*, *снаму*, *снамо*, *снамом*, *снами* и *снами*; мн. *снаме*, ген. *снама*, дат. *снамама* и *снамама*.

Двосложне именице женској (и мушкиј) рода

134. — Тип: *мажка* — *мажке*. У овај тип спадају још и ове именице: *влажна*, *іажка*, *ірівна*, *дјвка*, *жрішва*, *јажка*, *кәрши*, *клешва*, *лажа*, *леніа*, *йлобка*, *йрәвда*, *йрішка*, *исбека*, *рәњка*, *саніа*, *слажка*, *шәрба*, *хүрка*, *црква*, *црњка*, *чавка* и др.

Именице као *лажа*, тј. оне чија се основа завршава на један сугласник — не мијењају акценат ни у једн. ни у мн.: *лажа* — *лаже* — *лажи* — *лажу* — *лажо* — *лаже* — *лажа* — *лажама* итд.

Акценат не мијењају ни им. као *йрішка*, *црква*, *клешва*, које у ген. мн. имају непостојано *а*; *црква* — *цркве* — *цркви* — ген. мн. *цркваб*, дат. *црквама* итд. Тако и ген. мн. *йрішака*, *хүрака* и сл.

За разлику од Вука, Даничића и уопште од књ. јез., именице као *мажка*, *кәрши* итд. имају у ген. мн. акценат једнак са акцентом других падежа, дакле: *влажна*, *ірівна*, *дјажка*, *жрішва*, *мажака*, *кәрши*, *клешва*, *исбека*, *слажка*, *шәрба*, *хүрка*, *ұнажа* итд., па се та ситуација огледа и у преношењу акцента на проклитику: *од мажака*, *ис кәрши*, *од йлобака*, *изнад чавака*, *испод [= испод] дјажка* итд.

Раније је било, несумњиво, такво стање. Ту скоро сам забиљежио и *шәрба* и *шорба*, поред *шорба*, што је посљедица продирања књижевног акцента (радио, телевизија и други чинионци) или зато што акценат у овој ријечи (*шорба*) није, чини ми се, сасвим чврст и што се, вјероватно, може чути и *шорба*. Исп. *шорба*. — *шорба* — *шорба* и *шорба* код Ружичића (АСГП, 139).

Именице као *леніа*, *јажка* и сл. стоје у ген. мн. без непостојаног *а*, али и без промјене акцента: *леніа*, *іажка*, *јажка*, *црњка*, *рәњка*, *йрәвда* (уколико се које од њих изговарају у овом падежку), *саніа* и сл.

Неке могу бити и са непостојаним *a* и без њега, али не мијењају свој акценат: *шрнайтā* и *шрнайtā*, чेरдā и чेрдā, *свјајтā* и *свјйтā* итд.

Именице као *йраља*, које су у Вука под [^](*йралъ, ѿръла, шкдъла*), у Ускоцима глase *йрдъла*, *шкдъла*, *йрелъ* и сл.

135. — Тип: *кућа* — *куће*. Јво и других: *дѣа, бѣца, бѣчва, бѣа, бѣква, вѣира, вѣра, вѣдна, вѣна, ѹљва, ѹњда, дѣња, дѣйле, жѣба, жѣла, жѣца, ѵва, ѵсле, ѵра, кѣлья, кѣца, кѣнїа, кѣдва, кѣрва, кѣршка, лѣква, мѣера, мѣшка, ѵуа, наѣира, ѵњва, дѣа, дра, ѵаша* (die Weide), *йрдъла, ѹљесма, ѹрѣхъ, ѹрѣхъка, ѹрѣла, ѵишка, рѣна, рѣса, сѣдба, сѣла, слѣма, слѣна, смѣква, сѣба, срѣха, ѵдъца, ѵиква, ѵкдъла, ѹрѣња, ѹрѣшња, чѣира, чѣша, чѣма, ѵїна, швѣла, ѵљица, ѵшѣица и др.*

Све ове именице углавном задржавају свој номинативски акценат (^) у свим падежима, сем у ген. мн.: *кућа* — *куће* — *кући* — *кућо* — *кућом* — *кући*; *куће* — *кућама*.

Што се тиче ген. мн., вальа разликовати два случаја: 1. кад се основа завршава на један сугласник (*кућ-*) и 2. кад се основа завршавана два сугласника (*смокв-*).

Кад се основа завршава на један сугласник, онда је у ген. мн. редован дуги силазни акценат, са редовном дужином на наредном слогу: *ињидѣа, ѵљивѣа, жѣбѣа, кѣнївѣа, ѵњивѣа, кѣдѣа, ѵрѣнїа, дѣнѣла, ѵдѣла, ѵшѣнїа, мѣшѣла, вѣнѣла, слѣнїа, ѵкдѣла, ѹрѣнїа, ѵрѣла, ѹрѣлѣа, ѵуѣа, бѣдѣа* итд.

Кад се основа завршава на два сугласника, који се у ген. мн. разбијају непостојаним *a*, онда остаје основни акценат с тим што га слиједе двије дужине: *наѣарѣа, вѣтарѣа, ѵсѣлѣа, наѣавѣа, ѹљесамѣа, дѣнѣлѣа, ѵдѣлѣа, ѵшѣнѣа, мѣшѣлѣа, кѣчѣлѣа, ѵшѣшѣлѣа, ѵшѣакѣа, зѣкѣвѣа, лѣкѣвѣа, ѹрѣвѣа, кѣрилѣа, лѣсїавѣа, ѹрѣхѣкѣа, мѣшѣакѣа* итд.

Вальа напоменути да овај ген. може бити и без непостојаног *a*: *сѣдба* и сл.

136. — Тип: *илава* — *илавѣ*. Овамо иду: *бѣнка, бѣада, бѣана, вѣла, вѣјска, вѣба, ѹрѣна, ѹрѣња, ѵїја, дѣуа, дѣуша, ѵѣва, ѵѣђа, зѣма, ѵла, ѵела, клѣуа, кѣла, ѵуа, маја, мања, маћа, мѣуа, бѣча, ѵѣшна, ѹрѣшња, ѹрѣја, рѣка, свѣња, слѣна, смѣшња, срѣдња, срѣна, сирѣшња, сумља, ѵабља, ѵама, ѵѣшна, ѹрѣва, ѵуїа, чама, ѵѣшња и др.*

У ову групу не спадају Даничићеве (4—5) именице *йбрба* и *мобба*, пошто се у Ускоцима изговарају *йбрба* и *мобба*.

Воќ. једн. има: ^: *вѣло, снѣо, дѣшио, кѣмо, ѵѣшто, бѣцио, ѵїјо, ѵѣло, ѵуњо, ѵико, лѣко, мајо, рѣко* итд.

Тзв. хипокористички воќ. обухвата и именице овог типа: *Дѣна, Дѣра, Зѣа, Злѣна, Мѣра, Мѣка; зѣња, лѣла, рѣга, ѵѣла, ѵѣла* итд., које поред тог акцента (^), равног номинативном, имају и редовни воќ. акценат ове врсте именница (^): *Сѣко, Мѣро, Дѣро, рѣо* итд. Тако се каже: Ајде, моја Сѣка, Пледи ѿвб, мѣја Мѣра, итд. (исп. т. 65).

То исто забива се и у акуз. једн., тј. ^ > ^: *вѣјску* (на *вѣјску*), *сирѣнку* (на *сирѣнку*), *низа* *сирѣнку*), *їрѣну* (на *їрѣну*), *рѣку* (у *рѣку*), *дѣшу* (на *дѣшу*), *зѣму* (а *зѣму*), *бѣчу* (Оли ми прѣдати днѹ *бѣчу*?), *јѣлу* (на *јѣлу*), *шрѣву* (у *шрѣву*), *брѣду* (Имаш вѣликѹ *брѣду*) и др..

али их је диста у којим се акценат не мјења у овом падежу: *сјту, свјту* (Не дјрәј мјоу свјту), *слју, дју, прују, шују, мају, сјку, тју, куљу, мјуњу, свјну, срку, браку, мају, клују* (Седе на клују) *врбу, Сијану, Јелу* итд.

Дугоузлазни акценат прелази у дугосилазни и у дат. једн. у неким од ових именица: *ілави* (глава глави), *рүчи*, *вјеси*, *бвци* и др.,

— неке имају двојак акценат: *ілави* и *ілави*, *ірани* и *ірани*, *рүчи* и *рүчи* и још неке,

— али их је највише у којима се акценат не мјења: *дји, прузи, маји, Мике, Дари, сјики, лјики, мјуњи, свјини, куји, вили*.

Има именица овог типа које у ном., акуз. и вок. мн. добивају ^ мјесто ': *виле* (на виле), *іране* (Савиље се іране). — Пали су на зле *іране*), *сирәне* (низа сирәне), *ілаве, свјне, тјује, душе, рүке* (у рүке, на рүке), *слје, пеше, іреде, зиме, бвце, јеле, куље, мјуње* (Пукле мјуње небескѣ), *шрәве* и др.

— али у другима остаје акценат непромијењен у ном. и акуз. мн.: *баке, врбе, дује, клује, прује* и др.

У ген. мн. одржава се основни акценат: *ілава, ірба, дуја, зима, штапа, пруја, срна, сирәна, шрава* итд.

Неке са два сугласника на завршетку основе добивају испостојано *a*, па им се ' мјења у ^: *бака*, *вјесака*. Им. *бвца* има у овом падежу *оваци* (Имам, најко д' јас *оваци*). — На планини јмам диста *оваци*). Именице у којима се сугласничка група не разбија испостојаним *a* задржавају ' у овом падежу: *брзда, ірба, шаша, смеша, сирәша, сирба, шабла* итд.

У дат., инстр. и лок. мн. ' се мјења у ': *влакама, ілавама, ірдама, рукама, сирәнама, шравама*, али и *влакама, ілавама, ірдама, шравама, сирәнама* (нема *рукама*). Мора се рећи да у овим падежима све више преовлађује основни акценат: *брздама, вила, ірба, шашама, свињама, сирәњама, слјама* итд.

Хипокористички имају само тај акценат: *мајама, сјама* и сл.

Им. *рұка* и *бвца* имају у овом говору — д' сумирено — ове акценатске форме:

рұка: *рұкә, рүчи и рүчи* — *рұку — рұко — рұкбм — рүчи*; *рұке* — *рұкү — рұкама — рұке — рұке — рұкама — рұкама*;

бвца: *бвцә — бвци — бвцу — бвци — бвцибм — бвци*; *бвце*, — *оваци* — *бвцама — бвце — бвце — бвцама — бвцама*.

137. — Тип: *жена — жене*. И овје је тип врло богат: *вјјда, вјда, ілда, ідра, ћечка, желе, земља, змија, здра, шила, шира, јдима, каса, коза, кдса, лоза, мадла, међа, ндја, шаша (раша), рђа, роса, сесира, смјла, сда, чела и др.*

Диста је именица које Даничић убраја у овај тип а које у Ускопима иду по обрасцу *кућа* — *куће*: *дјаска, мешла, буја, мјуја, сјуза, дја*.

У вок. једн. ове именице имају: *вјда, ћечо, желе, змијо, мјујо, шашо, сесиро, сјузо, ндјо* итд.

И у дат. једн. неке од тих именница имају 'мјесто': *вдди, ѫдри, ѡену* жељни, земљни, мдли, кдси, ндзи, рђи, сди, ѹили итд., али *змија, сесијри, кдзи, чели* и сл.

Неке се у овом падежу могу двојако нагласити: *иљи* и *иљи*, *ндзи* и *ндзи*, *сди* и *сди* итд.

Краткосилазни акценат срећемо и у акуз. једн.: *ндгу* (иљ ноју), *вдгу* (у воду), *вјду* (зл вјјду), *земљу* (у земљу, крдзе земљу, крдземљу [< кроз земљу]), *збрлу* (у зору), *идру* (у ѹору), *ђену* (зл ѡену), *жељу*, *иљу*, *кдсу*, *ијру*, *мдилу*, *рдсу*, *смдлу*, али: *змију*, *иљбу*, *жену*, *кдзу*, *сесијру* и сл., док су неке и са два акцента: *лдзу* и *лдзу*, *мђбу* и *мђбу*, *сђу* и *сђу* итд.

Исту алтернацију имају и у ном., акуз. и вок. мн.: *вдде, ѫдре, земље, здре, жеље, иље, кдсе, мдле, мђе, ндје* (Помакни ндје. — Не може на ноје), *сђе, челе* и сл., али и: *змије, иљбе, кдзе, лдзе, сесијре* итд.

У ген. мн. именницама са основом на један сугласник ' акценат се претвара у дугоузлазни: *вдда, ѫлбба, ѫбра, женна, змија, збрба, квзба, лвзба, нвзба, сба, љаша* (Сёдам љаша биш и ћиши) итд.

Ако се, пак, основа завршава на два или три сугласника, онда се обично појављује непостојано *a* и ' акценат на њему: *сесијарба, ијалба, ијарба*, а ако се сугласничка група не разбија непостојаним *a*, акценат остаје на истом мјесту, само прелази у ': *ббрба* (од ббрба), *майлба*, (од мдила) и сл.

Поред ген. мн. *нвзба* постоји и старијски, двојински генитив *ндју*, који је обичнији од оног првог, као што је и *рукуб* обичније од *рукба*.

Тросложне именице женској (и мушкиј) рода

138. Тип: *кдлица* — *кдлице*. Има подоста именница које припадају овом типу: *забава, забава, задуда, задруга, замука, замара, заспава, заштитна, задеда, најава, највлача, најжице, љерница, љренијека, линија, љрешијава, расправа, сламница, сламчица, црквица* и др.

Акценат без промјене.

139. — Тип: *јдбука* — *јдбуке*. Ево и других: *иддина, ждока, здвали, здлада, здшеја, јдјода, кдкошка, кдрице, ледина, љесица, љдњока, љдвлака, љдриешка, љдвала, љдина, љднуда, љдрукा, љрејрада, љрејвара, љрелада, љрешиљица, сїдрина [= старац], судбина, сурушка и др.*

Ни овдје нема промјене акцената, само што именице са два сугласника на завршетку основе добивају непостојано *a* у ген. мн.: *кдкошака, љдриешака* и сл.

Им. сурушка се не употребљава у множ.

140. — Тип: *идсийбрка* — *идсийбрке*. Овом типу припадају: *шадијбрка, руменка, мдийбрка, брђанка, љијанка* и др.

Ни овдје нема промјене акцента, само се у ген. мн. појављује непостојано *a*: *шдѣбрѣкъ*, *шдѣбрѣкъ* (и *шдѣброрѣкъ*), *млѣбрѣкъ*, *чѣнѣкъ* итд.

Дешава се да се од три дужине у ген. мн., које се добро држи, прва скрати: *шдшорак* поред *шдшбрак* итд. Оваквих појава има и у другим категоријама (исп. ген. мн. *шдшбрчадӣ* и *шдшорчадӣ*).

141. — Тип: *вáрнаца* — *вáрнице*. Ево и других: *садница*, *шáрнаца*, *нáрэбда*, *шáрода*, *мáсница*, *сéрница*, *сúдница*, *мúчница* и сл.

И овдје је случај као у претходној тачки — све остаје како јесте, само у ген. мн. имамо: *надредаба*.

142. — Тип: оди́ва — оди́вѣ. Њему припадају и: сиша́тйва, кади́ва, серпáда, шеши́ва, јадéва, кмеший'a и др.

Ове именице имају у вок. једн. и мн. "мјесто" (кад га имају, разумије се): *сјидишво, штенишво, јадево* и сл.

Интересантно је примјетити да се у властитим именицама ж. р. овог типа не врши ова измјена акцента у вок.: *О Милёва*, моја десна руко! не: *о Майлёво!*).

143. — Тип: лівада — лівадé. Оваксих іменица има доста: дълина, бâйшина, вільушка, влєрідба, іалула, іләвица, ідрица, ірабулье, дллина, женнидба, зечица, јұница, кашика, кобила, колула, койрива, косидба, кишулла, лисица, лідайша, мәслина, мләдица, молкийва, шләсийдба, ѹдіача, ѹдіодба, ѹдлица, ѹречайа, ѹрсисидба, рисула, свігулья, сінкія, стідлица, стірдницица, һейтулья, ўредба, чарайа, шарула и др.

Акционат се у ген. мн. претвара у " : *лъвада*, *сънчъа*, *чардака*, *колибда*, *кодирва*, *идлула*, *кдишулла*, *лисича*, *шолница*, *траббула*, *верйтка* и сл.

То је редовна и врло чврста појава, али само у именица с основом на један сугласник. Ако се пак та основа завршава на два сугласника, уместе се непостојано *a* и задржава се основни акценат: *млнишаба*, *вљ-тишаба*, *кодицаба*, *вильущаба*, *йдіодаба*, *жениндаба* и сл.

Само у случају кад се сугласничка група не разбија непостојаним *a*, задржава се редовни акценат овог падежа (*): Дѣста ми 'е вѣј и кѣсийдбѣ и пластилбѣ!

144. — Тип: *љејдїна* — *љејдїће*. Велики је број именница које припадају овом типу: *аждїа*, *будала*, *госїдда*, *ірадїна* (Гаја Матијашевића), *іредїна* (кад не гласи *ірбїна*), *брзїна*, *врућїна*, *даљїна*, *дебљїна*, *дивдїна*, *добродїна*, *дубїна*, *дужїна*, *једрїна*, *красдїна*, *криєїна*, *крайїна*, *лакдїна*, *ледїна*, (поред *ледина*), *манїна*, *мадна*, *милїна*, *низїна*, *ошїрїна*, *йланїна*, *йреїна*, *равнїна*, *руїба*, *сирдїна*, *сланїна*, *срамдїна*, *шежїна*, *шойїна*, *шойлдїна*, *чврстїна*, *чистїна*, *шутлїна* и др.

Има у Даничића (10—11) именница овог типа које у Ускоцима припадају типу јабука: *рđбине*, *сđине*, *шđбине*.

Именице овог типа имају, пре свега, " у вок. једн. и мн. (уколико се употребљавају): *љењишо* (Шћери мђа, *љењишо* мђа), *бұдало*, *срдмошо* (*Срдмошо* мђа!), *рүїобо*, *джесдао*, *іссыодо*, *ірдебо*, *әдбюшо* (*Дабрюшо* лъукә!), *кұрасишо* итд.

Акуз. једн. именицâ овог типа доста је неухватљив усљед врло честог колебања акцента.

Пре свега, сигурно је да се у неким од њих акценат не мијења: будалу (Подшти будалу да ти нешто дпослî па сेडи и кукай), іредай (Нè дирай дину іредай), іосайду (Нè моремо вишћ да идсимо іосайду на врату), милину (Осéнала сам наку милину), шойлину (Мде старе кости воле, брате, шойлину), сланину (Ја волим кувану сланину), крибину итд.

Затим, исто тако су сигурни ови акузативи: илдину, висину, далину, дубину, лёйону, срамоину, ширину, рдину, деблину, чистину, дужину итд.

То потврђују и ови примјери преношења акцента: ј иланину, на иланину, нис иланину, јс иланину, крс иланину (према: у иланини, на иланини), ј висину, ј даљину, на даљину, на срамоину, ј ширину, нокай ј ледину (може бити тако и од ном. ледина), на равнину, на чистину, ј дужину (исп. по дужини, на равнини, на даљини итд.) итд.

Међутим, те и сличне именице не мијењају увијек свој ' у " у ак. једн., већ оне у том падежу могу бити и са својим номинативним акцентом дакле: брзину (на брзину) и брзину (на брзину), чистину (на чистину) и чистину (на чистину), дубину (ј дубину) и дубину (у дубину), ширину (ј ширину) и ширину (у ширину), лёйону (на лёйону) и сл.

Слично је и са ном., акуз. и вок. множине: лёйоне и лейдии, врјућине и врућине, далине и дильине, дубине и дубине (ј дубине и у дубине), йрошине и йрвићине, илдине и иланине, рдине и ривнине (Да спуштимо бвце ј равнине. — Шћераше стађа у равнине) итд.

Ген. мн. гласи: висинा, даљина, брзина, будала, иланина, лейбна, јрдбба, рујбба.

Овдје се вальа позабавити именицама као ријека, сиреља, синена, мијена, цијена, звијезда и сл., које формално припадају овом типу, а које одговарају екавским облицима река, сирела итд., па би по томе припадале типу илава. Ипак ћemo погледати шта бива с њиховим акцентима, због њихове специфичности у односу на два показана типа.

Пре свега, оне у вок. једн. и мн. имају " на првом слогу мјесто ' на другом: сирељо — сиреље (Штà ћу с вама, сиреље мде! — каже мајка дјечи којој не може да да „цевапа“), синено, синено, али није искључен ни основни акценат: звијезде, ријеке. Ове се именице ријетко употребљавају у вок., усљед чега се не може увијек са сигурношћу рећи да ли оне мијењају или не мијењају акценат у овим падежима.

У ген. мн. акценат се не мијења и остаје на истом мјесту: ријека, звијезда, мајена, цијена, синена, сиреља, што би се поклонило прије са ген. мн. ек. река, звезда итд. него са врућина, крибина, а можда је ситуација и идентична.

Ево како изгледа цијела парадигма једне од тих именица: ријека — ријеке — ријеки — ријеку — ријеко — ријеком — ријеки; ријеке — ријека — ријекама — ријеке — ријеке и ријеке — ријекама — ријекама.

145. — Тип: ђевђка — ђевђкē. Ево и осталих: зељка, јадбјка, јердка, плавка, шећурка, црнка, членика, шардка и др.

У вок. једн. и мн. од ђевђка имамо: ђевђко и ђевђке. У осталима је, уколико би се употребијели у вок., обичнији основни акценат: Шта ћеш сад, јадбјко мјоја!

У ген. мн., кад се основа завршава на један сугласник, нема ни: каквих промјена, сем што и посљедњи слог има дужину, што је редовно-шардка, црнка, јердка, зељка итд.

Кад се основа завршава на два сугласника, уместе се непостојањо *a*, али се акценат не мијења: ђевђака, јадбјака, члениака и сл.

И овдје треба запазити да се једна (прва) од три дужине понекад скраћује: у ђевђака редовно, у јадбјка, членика и једно и друго: јадбјака и јадбјака, члениака и члениака.

Именаце ж. и м. рода од чешчири и више слојова

146. — Ево неколико именица ове врсте: бејослица, борбвица, Видосава, воденица, водоводница, Вукосава, ђамилица, држалица, друјојанка, ђевђчица, ђевђчура, ђечурли¹а, живодашница, жујдволка, заручница, јарђица, јејрицица, кабаница и кабаница, кайсийаница, кашийаница, каший-гуља, крчмарница, кујљевина, ладеница, леденица, Љубосава, мјесторица, маслионица, нашиљедниковица, неројкиња, невалалица, Ђорујаница, ђрвојанка, ђреленица, ранораднилица, смијешница, Стјанисава, шанкосиса, Црндијерка, чавчаница и др.

Промјене акцента углавном нема: кабаница — кабаниџе — кабаници — кабаницу — кабаниџе и кабаниџо — кабаниџом — кабаници; кабаниџе — кабаниџа — кабаниџама — кабаниџе — кабаниџе — кабаниџама — кабаниџама.

Оне које имају кратки узлазни акценат на претпосљедњем слогу мијењају га у дуги узлазни у ген. мн.: барујдана — барујана.

Оне које имају два или више сугласника на завршетку основе — обично добивају непостојањо *a* у ген. мн.: жујдволјака, Црндијерака, Јрвјанака, друјјанака и сл.

И овдје има појава на какве смо и горе наилазили: жујдволјака и жујдволјака и сл.

Ипак су обичнији облици са све три дужине.

147. — Ваља овдје рећи да се неке именаце ж. р. *a*-основа страног поријекла друкчије изговарају него у књижевном језику: Америка, рђублика, гимнастичка, дискусија, сејмениција, конфедерација, крканиција, јрјенција, комисија, лејкемија, деклеменција, гесницулација итд.

Као што се види, готово све те ријечи дошли су нам из романских језика, у којима је акценат блијже крају. У ускочком је говору акценат у том ријечима блије почетку за један слог. Добива се утисак као да се наша стара акцентуација претаче у нову.

Треба напоменути да се и овдје, као и у случају *социјализам* — *социјализам*, — усљед све живље говорне комуникације (радио, телевизија, склопови, предавања итд.) — ствари све више прилагођавају савременим токовима, па поред *конфедерација* имамо д'нас *конфедерација* и *конференција*, порд *федерација* данас се може чути и *федерација*, *крканаџија* поред ранијег и садашњег *крканаџија* итд.

2. ИМЕНИЦЕ Ж. Р. - КОНСОНАНТСКЕ ОСНОВЕ

Једносложне именице

148. — Тип: *сивар* — *сивари*. Ево и других: *влас*, *влад*, *жет*, *кай*, *мас*, *слас*, *ћуд*, *чад*, *час*, *чес* и др.

У лок. једн. ове именице обично имају ' место ^: *ћуди*, *власни*, *масни*, *сивари*, *часни*, *сласни* и сл.

Али не увијек. Тако, док је сасвим обично: Плни^о би га у *кайи* воде, никад се не би рекло у *влади*, већ у *влади*.

И у ген. мн. појављује се ': *ћуди*, *сивари*, *Дужи* (од пл. топ. *Дужи*), *власни*, *кайи*, *сласни*, *масни* итд.

Решетар (SB, 105) вели да ће бити у *кайи* воде (тј. дугоузлазни акценат кад уз именишту *кай* не стоји атрибут), а у једнобј *кайи* воде (тј. дугосилазни акценат кад им. *кай* има атрибут испред себе). Ј. Вуковић (АГПД, 243) вели да му се чини да је тако и у Пиви и Дробњаку, а тако је и у Ускоцима, тј. може бити промјене акцента, а и не мора.

Дугоузлазни акценат се појављује и у дат., инстр. и лок. мн.: *кайима*, *власнима*, *сиварима*, *ћудима*, *сласнима* и сл.

Вуковић (АГПД, 243) има *Дужи* — *Дужи* — *Дужима* — на *Дужима*, а у Ускоцима, који се налазе д'задесетак километара ваздушне линије источно од Дужи, наје тако, већ: *Дужи* — *Дужи* (Он је з *Дужи*) — *Дужима* (на *Дужима*).

Ако се ставе према екавским ликовима, онда се ријечи *ри'еч*, *ци'ев*, *сви'ес* и сл. могу и овдје разгледати. Оне се одликују готово свим особинама којима се одликују и друге именице овог типа. Тако имамо: *ри'еч* — *ри'ечи* (ген., дат., вок., инстр. (порд *ри'ечу*) и лок. једн.) — *ри'ечи* (ном., ак. и вок. мн.) — *ри'ечи* (ген. мн.) — *ри'ечима* (дат., инстр. и лок. мн.), а све то потпуно одговара екавским формама: *реч* — *речи* — *речи* — *речима* итд. Тако је и *ци'ев* (ген. мн.), *ци'евима* (дат., инстр. и лок. мн.), *сви'ери* (пл. т.) — *сви'ер* — *сви'ерима*. Ваља рећи још и то да се овдје, поред ^, појављује и ' односно ' у лок. једн.: у *ријечи* (исп. у *речи*), у *ци'еви* (исп. у *ци'еви*), у *сви'есни*, исп. у *свесни* (Ни'е ми тô у *сви'есни*).

И овдје има именица у Данчићића (79) које су у Ускоцима м. р. (буј, слјуз) или се другчије изговарају.

149. — Тип: *нđћ* — *нđћи*, са: *зђб*, *кđс*, *лđж*, *мđћ*, *ծчи*, *шđћ*, *йлđћи*, *йрс*, *рđж*, *саđс*, *сđ*, *ћđр*, *уши*, *шћер* и др.

У ових именица основни (^) акценат прелази у " или ' готово у свим падежима и једн. и мн.: *нđћ* — *нđћи* — *нđћ* — *нđћи* — *нđћи* и *нđћу* — *нđћи* — *нđћи* — *нđћи* — *нđћима* — *нđћи* — *нđћи* — *нđћима*.

Као што се види, у лок. једн., ген. мн., као и у дат., инстр. и лок. мн. јавља се ':

лок. једн.: *кđсћи*, *лđжи*, *кђви* (У *кђви* му е да пољаже немоћним), *нđћи* (Тô се десило у *нđћи* Јизмеђу четвртка и петка) итд.;

ген. мн.: *кđсћи* (Нема од њега ништа до *кđсћи*), *ծчи*, *йрс*, *йлđћи*, *уши*, *шћер* итд.;

дат., инстр. и лок. мн.: *кđсћима*, *ушима*, *ծчима*, *йрсими*, *йлđћима* (Чвек на својим *йлđћима* носи сву дву велику планину) итд.,

— а у осталим падежима имамо " (Дај ми, ћево, бчи твде. — Тô му се дешава из *ноћи* у *нđћ*. — Ка ће се овдје лјуди једном смрити, дosta е било пролијевања *кђви*. — Остали смо бесоли [=без соли]).

За разлику од Даничића (79), који има у инстр. зђблју итд., а само *нđћу*, у Ускоцима је и овдје заступљен ': *кđићу*, *кђву*, *сđлу*, *зђби* и *зђблју*.

Именница *кћи* овдје гласи *шћер* (ређе *ћđр*), а онда јој тако теку и остали облици: *шћери* (ген.. дат., вок., инстр. и лок. једн.), *шћер* (акуз. једн.); *шћери* (ном., акуз. вок. мн.), *шћер* (ген. мн.), *шћерима* (дат., инстр. и лок. мн.).

150. — Тип: *срđи* — *срђи*. Данитчић (80) има овдје још: *мđд*, *йесћи* и *сїрђж*. Ј. Вуковић (АГПД, 244) не наводи ниједну другу сем *срђи* за Пиву и Дробњак, а ни ја нијесам забиљскио ниједну другу за Ускоке. Данитчић вели да акценат остаје без промјене. Међутим, у Ускоцима се каже: *на срђии*, *у срђии*, тј. акценат се мијења.

Та се појава запажа у Ускоцима и у ген. мн. (*срђий*) и у дат., инстр., и лок. мн. (*срђиши*).

Двосложне именаце жс. р. конс. осн.

151. — Тип: *срđзб* (< *срђзао*) — *срđзли*. Овдје спадају још и: *мисб*, *рđван*, *смисб*.

Промјене акцента има у лок. једн.: *мисли* поред *мисли*, *срđзли* (на *срđзли*) поред *срđзли*, *рđвни* поред *рđвни*; затим у ген. мн.: *мисли*, *рđвни*; и у дат., инстр. и лок. мн.: *мислима*, *рđвнима*.

152. — Тип: *двëш* — *двëши*. Ево и других: *бјрđад*, *вјлđеш*, *вјчад*, *јđлеш*, *јхдребад*, *зелен*, *јдіњад*, *јунад*, *кбрис*, *кđсћреш*, *кјмад*, *кјмёль*, *кјчад*, *мачад*, *мјнчад*, *незнан*, *нјјач*, *некрс*, *несвијес* (уп. ек. *нєсвєсї*), *нечис*, *облас*, *ձїм*, *йламеш*, *йллад*, *йлпраш*, *йашчад*, *ййитом*, *йдіан*, *йосиш*, *йрдас*, *йрдсїриж*, *сїрмэн*, *сїјуден*, *сүвад*, *шллад*, *џреён*, *челад*, *челўс*, *чешори*, *шшенад* и др.

Као што се види, ове се именице одликују тиме што "задржавају готово у свим падежима једн. и мн. као и дужину у цијелој парадигми: *ідлéй* — *ідлéши* (ген.) — *ідлéшима* итд.

У лок. једн. појављује се (додуше ријетко): *іолéши* (на *іолéши* поред на *іолéши*), *йамéши* (Ни^е ми на *йамéши*) поред *йамéши*, *врлéши* поред *врлéши* итд.

Помјерање акцента на крају ријечи запажа се и у ген. мн.: *іолéши* поред *ідлéши*, *врлéши* поред *врлéши*, *йоіáни* (Не мòгу да жíзим од дñиг *йоіáни*) и *йдіáни* (*Пдіáни* се ваља клонити).

Овдје нема форми *шеладма*, *челадма* итд., па ни акцената *челáдма*, *шелáдма*, *мончáдма* итд.

Збирне именице као *јдіњáд* итд. мијењају се овдје у множини, али се при том не мијења акценат: *јдіњáд* : *јдіњáдй*, *јдіњáдима*, *јдіњáд*, *јдіњáдий*, *јдіњáдима*, *јдіњáдима*.

То је редовна и врло чврста појава: Јеси ли мèтнùла сї¹ена *шелáдима*. — Понèси сô *јдіњáдима*. — Успи *йдичáдима* да лðчû. — Нè дâј *кфмáдима* у кùнчи¹ер. — *Мончáдима* се љдë на вåшири. — Не знáмо штà ћемо с дви¹ем *јùнчáдима*. — Имáмо нáко пёшесторо *јùнчáд*. — Мáни се тî дñë *йдичáд*.

Само се по ген. мн. односно једн. може понекад видјети да су се ове именице некад мијењале и у једнини. Тако се, поред *йдичáд*, *мончáд* и сл., каже, понекад, и *йдичáди* и сл. (Мáни се тî дñë *йдичáди*). Мени се чини да би се ова разлика чинила увијек кад би се у свијести имала, рецимо, пашчад као целина, као збир (онда је посљедњи слог без дужине, једнинска парадигма) и пашчад појединачно, као множина (онда је редован множински облик, тј. посљедњи је слог дуг).

Има именица које Даничић (80-81) увршћује у овај тип а које у ускочком говору не иду овамо. Ген. једн од *јèсëни* је *јèсëни*, па она припада типу *кðкøши* — *кðкоши*. Именице *назеб*, *шèрж* и *йдклич* нису женског, већ мушког рода, а именица *йрèрши* може бити и м. и ж. рода. Вук-Даничићева зб. им. *кùнчáд* гласи у Ускочима *кùнчáд* (*кùмчáд*), ген. мн. *кùнчáд* (односно ген. једн. *кùнчáди*), дат., инстр. и лок. *кùнчáдима*. Им. *мулáй* је м. р.

Ако се узме у обзир однос *кùнчáд* — *кùнчáди* (тј. само ном. и ген. једн.), онда Даничић нема типа у који би се смјестиле те форме.

153. — Тип: *кðкøши* — *кðкоши*. Њему припадају још и ове именице: *блéс*, *вèчé(r)*, *жàлòс*, *крéйс* *лùдòс* (поред *лùдòс*), *льцкòс*, *мàйер*, *жàлòс*, *млàдòс*, *мùдрòс* (поред *мùдрòс*), *йàкòс*, *йàлòс*, *рàдòс*, *свљéйлòс*, *сйàрòс* и др. У лок. једн. имамо: у *жàлòстии* и у *жàлòстии*, у *раздòстии* и у *рàд дос ти* у *сйàрдòстии* и у *сйàрос ти* итд.

Помјерања акцента има и у ген. мн.: *кокðши* (Нè моремо от *кокðши* да простиromo жàто), *болëстii* (Нè моремо да се опрavимо од нáк¹ег *болëстii*) поред *блëсii*, *јесëни* (Прожијављели смо бје доста ли¹чи¹ јесëни) поред *јесëни* итд.

Даничић ништа не каже за дат., инстр. и лок. множ. ових именица. У РСАНУ се даје ген. мн. *кокðши*, али не и дат., инстр. и лок. У Уско-

цима је и у тим падежима: *кокшина* и *кокошнина*, *јесенима* и *јесеннина*, *болеснима* и *болеснини* итд. У Прав налазимо: *болеси* — лок. болести и болести, ген. мн. болесни и болесни, дат. болеснима и болеснина. Слично је под *жалоби* (лок. једн. *жалоби* и *жалоби*; ген. мн. *жалоби* и *жалоби*, дат. *жалоби* и *жалоби*).

Именница *майер*, која има у овом типу само ном. и акуз., препала је у им. ницу ж. р. *а-основа*. Она поред *майер*, гласи у ном. не само *майи* већ и матера (овим се обликом сасвим уклонила у им. ж. р. *а-основа*).

154. — Тип: *крабрбс* — *краброси*, са: *сирббс*, *слаббс*, *блаббс*, *ври-^шданбс*, *луббс*, *драббс*, *сајнбс*, *шайнбс*, *крајнбс*, *крутибс*, *мудробс* *свештбс* и др.

Акценат се не мијења; једино се губи дужина ном. и акуз. једн. у свим осталим падежима.

Именице *вернос* и сл. које Данитчић (СА, 80) тако акцентује, у Ускоцима се изговарају *дужнос*, *влрнбс*, *шпнос* и *шпнбс*.

155. — Тип: *нарав* — *нарави*. Њему припадају и ове именице: *љубав*, *најас*, *наруч*, *йричес*, *сурекс* и др.

Именице *стареж*, *наред*, *шрүлејж*, *ситненж*, *йележ* и сл. обично су мушких рода. Кад искака од њих пређе у ж. р., онда и улази у овај тип. (Код ће изранити толикоу *ситнек!*).

Промјене акцента нема: *нарав* — *нарави* (ген. једн.) — *нарави* (мн.), *нарави* — *наравами*.

156. — Тип: *самрш* — *самрши*. Других забиљежкио нијесам. Нема промјене акцента.

Тросложне им. ж. р. конс. основа

157. — Тип: *йдникб* — *йдникли*. Такве су и: *йзникб*, *йдмисб*, *замисб*, *йдромрзб* и сл.

Као што се види, све су то именице које су раније имале глас *и* на kraju (помисал > помисао > *йдмисб* итд.).

Промјене акцента нема, сем што, поред основног, ове именице могу имати и помјерени ('') акценат у лок. једн. и ген., дат., инстр. и лок. мн.: *замисли* поред *замисли*; *замисли* поред *замисли* (*Ймб* е *ла-^шпи-^шег замисли*), *замислима* и *замислима*.

158. — Тип: *кдиллаб* — *кдиллайд*. Такве су и: *Блдюви'ес* (исп. ек. *блдювёсши*), *їдроїад*, *зайловијес* (исп. ек. *зайловёсши*), *йсийовијес*, *руковед*; *кіллабчад* (и *кілавчад*), *ләцманчад* (и *ләцманчад*), *йасибрчад* (и *йасишорчад*), *сирочад*, *слинавчад* (и *слинавчад*), *циїанчад* (и *циїанчад*), *црволчад* (и *црволчад*) и др.

И овде се акценат понаша слично акценту у претходном типу: у лок. једн.: *руковеди* поред *руковеди*; у ген., дат., инстр. и лок. мн.: *руковеди* поред *руковеди* и *руковедима* поред *руковедима*. Тако и *зайлови'есши* поред *зайлови'есши* (лок. једн.), *зайлови'есши* и *зайлови'есши*, али само

кдиладима, љасибрчадима и љасиорчадими итд. Форме као килавчадима, слинавчадима итд. добијене су редукцијом прве дужине (килавчадима), па се то послије пренијело аналошки и у ном. једн.

159. — Тип: *сигурнос* — *сигурност*. Пристадију му и: *заквалнос*, *једнакос*, *мојућнос*, *неашнос*, *немарнос*, *окрүлос*, *подмуклос*, *шокбрнос*, *ионизнос*, *шригравнос*, *уйбрнос* итд.

Нема промјене акцента, а дужина се задржава у ном. и акуз. једн., а у осталим падежима је нема (Нема *сигурност*).

160. — Кад је именја *блаидей* жен. род, онда она чини свој тип: *блаидей* — *блаидеиши* итд., и нема акценатских промјена, а кад је муш. рода, онда припада типу *антиреиель*.

161. — Тип: *јунчад* — *јунчади*. Њему припадају и ове именице (углавном збирне на *-ад*): *драйчад*, *Арайчад*, *јурбечад*, *чвучад* итд. Промјене акцента нема. Што се тиче ген. мн. односно ген. једн. в. т. 152 (*јунчади* : *јунчади*).

162. — Тип: *младунчад* — *младунчади*. Ево и других: *живинчад*, *марбинчад*, *чобанчад* и сл. Кад именице као чобанчад гласе чобанчад, онда припадају типу *јунчад*.

163. — Тип: *ческишос* — *ческишист*. Ту су и ове: *злодуднос*, *језивнос*, *несиљос*, *страдашивос*, *страдашивос* и сл.

Промјене акцента нема, само се дужина у ном. и акуз. губи у осталим падежима (Њин се дом, јвићек од паково *ческишишку*).

Неке Даничићеве именице овог типа овдје имају друкучији акцент: *љубазнос*, *шоббенос*, *ионизнос*.

Имен. ж. р. конс. основа од чештири и више слојова

164. — Ево неколико примјера: *аридучад*, *Аридучад*, *кастийанничад*, *нейовольнос*, *шробишачнос*, *разборишос*, *рашоббрнос* итд.

Акценат углавном остаје кукав јесте у основном облику: *рашоббрнос* — *рашоббрност*; *кастийанничад* — *кастийанчади* — *кастийанничадима*; *нейовольнос* — *нейовольност* итд.

ЗАМЈЕНИЦЕ

ЛИЧНЕ И ИМЕНИЧКЕ ЗАМЈЕНИЦЕ

165. — Личне замјенице гласе:

јâ : мèне — мèне — мнобм и млобм (мнобме) — мèне;
тîй : тèбе — тèбе — тîй — тîббом — тèбе;
бн, дно : њèа — њему — њèа — њим, њиме — њему;
дна : њê — њôj (њôjзи) — њû — њом, њоме — њôj;
мî : нâс — нâма — нâс — нâма — нâма;
вî : вâс — вâма — вâс — вî — вî — вâма — вâма;
дни, дна, дне : њîи — њима — њîи — њима — њима;
се : сèбе — сèбе — сèбе — сđбом — сèбе.

Ваља подвући да у овом говору облици као мèне, тèбе, сèбе, њему, њèа и сл. имају само тај, вуковски акценат. Уп. и: за мèне, до њèа, у тèбе, у њему и сл.

О појавама: 1. јоред мèне и јоред мене; 2. јуфрî мене и уфрî мене; 3. нèјâ, нèтîй; 4. нâ ме, нâ се, ј ше; 5. јддâ ме, јред њîи, јред њиî; тî и тî, им и им, јој и јој в. т. 32, 33, 34, 7/з.

166. —

кđ (кđ): кđга — кđме — кđга — кîм, кîме — кđме;
штâ (штâ), штđ (штđ): чèга — чèму — штâ (штâ), штđ (штđ) — чîм, чîме — чèму?

Дугосилазни акценат се јавља кад те замјенице стоје саме или имају наглашено мјесто у реченици, али доста често и кад нема те наглашености:

А. Неко трёбâ да јде ў планину. Б. Кđ? — Јма ли кđ тђ знâ? — А. Трёбâ ли нèшто да му дâм? Б. Штâ? — Јмб сам штâ јëсти да сам ѡмб десёт трбûа. — Је ли било штđ сё'ена у дну лîваду? — Ако штđ бîдё, рёни ћу ви. Дај ми двагу штâ да заложим. — Оћеш обис штđ? — Бик да штđ глёам. — Дако очаплй штđ од њèга. — Кđ од своди'е бљежји, нёне љг љмати. — Оће ли јдшиш [= јо што]? — Лупа ће гђ штđ стјгне. — Је ли ббг дô штđ жјита?

И у значењу упитног прилога замјеница *шићо* замјеница *шића* (*шићо*) може да стоји под оба силазна акцента:

Шићд си раЖђапићо, па не јуми'еш дз саставиц?! — *Шићд* се нè же-
ниш? — *Шићд* си ми се најтурићо коб кйла на дрво?! — *Шићд* ми-
стрављаш сићери на очи?! — А. Још ни'есмо ручали. Б. *Шићд*.

У додиру са енклитикома *ћу*, *ћеш* итд. замјеница *шића* (*шићо*) може да прими на себе краткоузлазни акценат као да је ријеч о преносењу акцента:

Шићд ће ти кантар? — *Шићд* ће јој онак прйтча? — *Шићд* ће ти каба-
ница на овако ли'епу дану? А. Чоеку пад јују млодге нèвое на главу!

Б. *Шићд* ћеш. — *Шићд* ћу градна кукавица без ље љкога?!

Та замјеница може, разумије се, бити и ненаглашена:

Онб є Марића *шићо* врће јагњад. — Јљуди *шићо* ће дбни да прдс-
ћевојку угледни су у свом племену. — Онб што є било пдкојнога.
Ћића. — Свє *шићо* јдє дбни ће.

Једна те иста ствар може бити и наглашена и ненаглашена:

Шићо вјдийш у сви'ету, надај се у ви'еску

и

Шићд вјдийш у сви'ету, надај се у ви'еску.

167. — Композите замјеница *ко* и *шића* (*шићо*) јесу:

а) нèко, нèшто;

б) *ниќо*, *ниќића*;

в) *свак*, *свакића*, *свакићо*; *ћеко*, *ћекићо*; *поћеко*, *поћекићо*; *шко*, *шића*;
мá кд, *мá шићд*; *кдјој*, *шићдјој*, *ко ѫј*, *шићо ѫј* (кд ѫј, *шићд* ѫј).

Неке од тих замјеница задржавају свој основни акценат:

нèко — нèкога; нèшто — нèчега; свак — свакога; свакића — свакићега;

— у некима, опет, долази до промјена:

мá кд — *мá кдѓа*; *мá штд* — *мá чѓа*; итд.

168. — У додиру с обликом оно замјенице *ко* и *шића* (*шићо*), усьед контракције, добивају дуги узл. акценат: *Конб* [= кд онб] би на главици?
— *Шићанб* [= штд онб] говораше Мираш? — *Шићонб* [= штд онб].
рèкли старји; итд.

ПРИДЛЕВСКЕ ЗАМЈЕНИЦЕ

169. — Присвојне замјенице:

мђј, *мђја*, *мђе*; *мди*, *мде*, *мђја*; *швдј*, *швдја*, *швде*; *њећбв*, *њећова*, *ње-
ћово*; *њен*, *њена*, *њено*; *њећин*, *њећина*, *њећино*; *нади*, *надша*, *надше*; *вди*,
вдиша, *вдише*; *њин*, *њина*, *њино*; *њикбв*, *њикова*, *њиково*; *свбј*, *свјаја*, *свде*.

Промјена:

наш — нашег(а) — нашем(у) — нашег(а), наш — наш — нашим — нашем(у); наши — наши^ег и наши^иг — наши^ем и наши^им итд.

Тако је углавном и с. р.

Ни ж. р. не одудара много од књ. јез.:

наша — нашё — нашибъ — нашу — наша — нашибъ — нашибъ; наше — наши^еи и наши^ии — наши^ем и наши^им итд.

Замјенице мде, шеде, свде, сада могу, поред тих акцената, имати продужени акценат: мбе (Тб е мбе), шебе, свбе, себја (Она ми є себја), свби (Ми смо себи).

Замјенице као мј и сл. имају двојаке облике и акценте у парадигми:

а) мде(а) — мдем(у) итд.;

б) мд(а) — мдм(е) итд.

Тако је и: шеде — шедета, шедем — шедему; свде — свдета, свдем — свдему итд. поред: шеби и шебиа, свби и себја итд.

170. — Показне замјенице:

деви и девај, дева, дев; ша и шај, ша, ша; онай и онай, онай, онб; овакай (овака), овака, овак; вакай, -а, -б; шакай (шака), шака, -б; онакай (онака), онака, -б; нақай (нақа), нақа, -б; оволикай, -а, -б, оволик, -а, -б, шоликай, -а, -б, шолик, -а, -б; оноликай, -а, -б, онолик, -а, -б; ноликай, -а, -б, нолик, -а, -б.

Акценат у промјени замјенице деви (девай) тече овако:

деви — деви, дева и девај, девм и девоме, деви^ем и девим (инстр.) и девом и девоме (лок); деви, деви^еи и деви^и, деви^ем и девим; итд.

Слично је и с акцентом у осталим показним замјеницима:

Онаќбіа би било севәл смәки с девоїа сви^еста. — Ніңе било наќбіа чоека у сирдовачкоби кмсті^и. — Да йдеш нөвій [< на ови] чад. — Оволике ручетине ни^есам відг^о ў свом ви^еку. — Діј ми ша чётвртый штыйк. — Не д^итичи се ше жене — Овій д^инга д^ишши. — Немб^и узёт наќку кмечу, нб^и онү која һе трёнут. — К^ика е р^иха ктетн^и пала на дева һедила! — Нема наќе чօсчности над ш^ико. — Даде нолике паре за лулу. — Млодг^и су подгимн^или у деви р^ит и д^и.

Од ша и шај ген. једн. гласи шдіа (нема: шдіа), шді и шдіај, као и девоїа и девај, па онд^и дноїа и дноїај:

Дошо сам себешоїа [= себ^и тогај]. — Узми, шта си се смрз^и, неј се отровати д шоїај. — Дај ми д шоїај дувана. — Тоїај јутра чули смо за ископанікому смрт. — П^исліг^и шоїај наста сміра. — Нема ли һе од онд^иај лука? — П^иглай девоїај яд^и. — Овогај льета на^италз не сильна м^иа. — Замаріаг се оконогај [= око оногај] с^иена. — Добе и брат девогај што е ўблєн. — Не врз^и се окдноїај [око оногај] чоека. Квантитативне демонстративне замјенице у деминутивним и аугментативним ликовима имају овајске акценте:

овліцкай, воліцкай, шоліцкай, шолішиний, великачкай, шолікачкай, волицкай, шолицкай итд.

Прилози *штачас*, *оничас*, *овичас* настали су од синтагми *шта час > шта час > шта час* итд.

195. — Односне и уплатне замјенице:

кдй, кдја, кдѣ ; кдй, кдѣ, кдја ;
чй (< чији), чй'â, чй'ê ; чий и чй, чй'ê, чй'â ; какав (каки), кака, -о ;
каки, -е, -а ; кдлик (кдликй), -а, -о ; кдлики, -е, -а.

У промјени се углавном задржавају акценти основних форми.

И овде има контрахованих и неконтрахованих форми, па отуда и различитих акценатских момената: *Кдја ћеш ми вола дѣти? — Кдѣја Зековића ти би?*

— а тако и диминутивних и аугментативних количинских замјеница:

Пдгл-дай кдликача е ћвја боровница! — Кдликачкй ти 'е маг, о тебе ћст щирокиј траг! — Колиарни ти је ћвји тбр! — Колиарно ти је ћвјо дијете!

171. — Неодређене и одгочене замјенице:

неки, нека, некб ; неки, неке, нека ;
нечи, нечи'â, нечи'ê ; нечи(нечи), нечи'ê, нечи'â ; некакав (некаки),
некака, -о ; некаки, -е, -а ; наќав, наќа, -о ; наќи, -е, -а ;
ниќой, ниќоја, ниќое ; ниќой, ниќое, ниќоја ;
ниќиј (ниќиј), ниќи'â, -е ; ниќиј(ниќиј), ниќи'ê, -â ;
ниќакав (ниќаки), ниќака, -о ; ниќаки, -е, -а.

У промјени се углавном задржава акценат основних ријечи:

Срђо наќби чоека дље ў Гушињи. — Нечи'ê ћвје ўшле ў нашу ливаду и све падарале ћавоб макб! — Ниќакијег јздатака неће бити, ја ви кажем. — Нашоб ў житу нечијег коња.

172. — Одређене или опште замјенице:

сваки, -а, -б ; свачи, свачи'â, -е ; икој, икоја, икое ; ичиј(ичиј), ичи'â, -е ;
иракав, ирака, -о ; ћекдй, ћекдја, ћекд ; иоћекдй, -која, -е ; иоћечиј, -ја, -и'ê ;
кдй му драјо ; чиј му драјо ; мд кдй, мд чиј (мд чиј) ; вдс, вдси, свд, све, свд ; вдсколик, -а, -о ; итд.

Поред *вдс* — *свдја* — свему постоји и *вас* — *свдї(a)* — *свдм(e)* : *Свдја га е јшибоб. — Свдме селу наређено да јзаже на кулук.*

Поред ген. једн. *свдја* (Има *свдја* у дому свом) постоји и ген. једн. *свдїј* и *свдмїј* (Било е свега добра. — Имамо *свдмїј*).

ПРИДЈЕВИ

173. — У ускочком говору постоје три придјевске генитивске форме м. и сп. рода: *млáда* човјеска — *млáдбí* човјека и *млáдбí* човјека. Тако је и у дат., ак., инстр. и лок. једи. Прве двеје форме, *млáда* и *млáдбí*, значењски припадају неодређеним придјевима, док је трећа форма одређена (*млáдбí*).

Ево цијеле једнинске промјене у сва три случаја:

млáд	(млáд)	млáдбí
млáда	млáдбí (а)	млáдбí (а)
млáду	млáдбm(e)	млáдбm(e)
млáд, млáда	(млáд) млáдбí(а)	млáдбí(а), млáдбí
млáд	(млáд)	млáдбí
млáдбíем, млáдбíм	млáдбíем, млáдбíм	млáдбíем, млáдбíм
млáду	млáдбm(e)	млáдбm(e)

Такав је акценатски однос и у другим сличним придјевским примјерима:

јáка — *jákбí* — *jákбíi*,
фýна — *фýнбí* — *фýнбíi*,
ци'ела — *ци'елбí* — *ци'елбíi*,
дуiáчка — *дуiáчбí* — *дуiáчбíi*,
ширóка — *ширóком* — *ширóкбm*.

У многим примјерима готово је немогуће издиференцирати одређено и неодређено (неодр. мýлбóг — одређ. мýлбóг).

Примјери:

Држи се *млáда* и *јáка*. — Држи се *млáдбí* и *jákбí*. — Држи се *млáдбíа* и *jákбía*. — Од нèвљешта и гдра плачë. — Окрéни се на сiйáрбí дрёша. — Сiйéно се нéће упùљати у сúву пласту. — Сiйéно се нéће упùљати у сúвòм пласту. — Сiйéно се нéће упùљати ў сúвòм пласту. Итд.

175. — Изведени придјеви обично имају акценат ријечи (именице) од које су изведени: *Мýшбв*, *Бáњбв*, *Сáвбн* (од *Сáва м*), *Сáвбв* (од *Сáво*), *Вúлбв*, *Мýрáшбв*, *Вéлимýрбв*, *Сáвбн* (од *Сáва ж*), *бóков*, *бáранский*, *сирðвачкíй*, *сiньáвинский* итд.

176. — Постоји акценатско-квантитативна и парадигматска разлика између неких поименичених придјева у Вука и у Ускоцима. Тако је у Вука *млада*, тј. изгубљена је д'жина последњег слога, па је придјев постао именица. То се види и из промјене: ген. *младё*, дат. *млады*, акуз. *млайду* итд. У Ускоцима, пак, имамо *млайдай*. То је именица, али је задржала сва формална придјевска својства: ген. *млайдёй*, дат. *млайдой*, акуз. *млайду* итд. Тако је и у овим случајевима: *дрাইа*, *Гацко* у Вука, а *драйа*, *Гацкб* у Ускоцима, тј. у Вука потпуно прелаз у именице, а у Ускоцима именице са дosta придјевских својстава. Али има и обрнутих случајева: код Вука *Гдрा�инскб*, а у Ускоцима *Гдрा�инско — Гдрा�инска — Гдрा�инску* итд. Има и других поименичених придјева у Ускоцима који данас овде чине чисте именице, као *Крново*, *Лийово*, *Брдэрево*, *Малайнско*, *Пддмалинско* итд. (ген. *Крнова*, дат. *Крнову* итд.; или: ген. *Малайнска*, дат. *Малайнску* и сл.). У Ј. Вуковића (АГПД, 383) постоји један интересантан случај, који, у неку руку, представља неку средину између Вука и Ускоца. Наime, он, Вуковић, има *Дубрбвско* (село у Дробњаку) — *Дубрбвскб* (поред *Дубрбвска*), тј. у номинативу је чиста именица, а у осталим падежима придјевска промјена. Насупрот Ускоцима, где је, како видјесмо, *Малайнско — Малайнска* итд. (им. промјена), Ј. Вуковић (АГПД, 390) биљеки: *Малайнско — Малайнскб*, дакле као и *Дубрбвско — Дубрбвскб*. Ове појаве нема у Ускоцима, већ су ствари јасно издиференциране: ако је завршни вокал кратак, све се одграва у оквирима именице (*Лийово — Лийова*), а ако је завршни вокал дуг (тј. задржава дужину придјева одређеног вида), имамо парадигму придјева у одређеном облику: *Мдкрб — Мдкрбай* итд.

Вук има *Дуйа* 1) за манастир у Кучима и 2) за „некакву планину у Херцеговини (Прелећеше Дугу и Голију)”, а *Дуйа крвавб* за долину у Херцеговини (Спустиле се у Дугу крваву — Чекај њега у Дугој крва-вој). У Ускоцима ова планина гласи *Дуйа*: ген. *Дуйё*, дат. *Дуйи*, акуз. *Дуйу* итд. Вук се разликује од Ускоца и својим именицама типа *жёнско*, у ген. *жёнскб*, а у Ускоцим. *жёнскб* и *жёнскб* (без призвука пејоретивности), ген. *жёнскб(a)* и *жёнскб(i)*, поред именице ж. р. *жёнскб* у Вука и *жёнскб* и *жёнскб* у Ускоцима (такође без призвука пеј.).

177. — Придјеви као *йдбољб*, *йдјачб*, *йдмлађб*, *йдвишб*, *йдвећб*, *йд-шежб*, *йдјакб*, *йдебб*, *йддујачб*, *йдвисок* итд. редовно су под тим акцентом, било да су у позитиву или компаративу. У суперлативу је акценатска ситуација у суштини иста: *йднајвећб*, *йднајслађб* (највећб : понадвећб > *йднајвећб*); тако је и у прилогизма *йднајбољб* (< понадбољб). Међутим, према бобљи стоји *йдбољб*, а не *йдбољ*.

ЈЕДНОСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

178. — Једносложни придјеви типа *млайд* многобројни су: *блай*, *брз*, *врайн*, *врүћ*, *ілӯв*, *ірк*, *ірүб*, *іўс*, *драй*, *жів*, *жүш*, *јак*, *край*, *круй*, *күс*, *луд*, *льүш*, *млак*, *най*, *йүс*, *рүд*, *свей*, *скүй*, *слан*, *сүр*, *сүв*, *шөрд*, *шүй*, *чрн*, *чврс*, *чес* и др.

У ускочком говору овамо иду и придјеви *мек* и *шлак* (< плах).

У парадигми свуда имамо ' акценат (*млад* : *млада* и *младба*, *младу* и *младом*; *младе*, *младбј* итд.) у неодређеном и ^ у одређеном виду (*млад-
дј*: *младбі*, *младбј* итд.).

Овим придјевима припадају и ијекавске форме: *ли'еј* — *ли'ења* итд., *бї'ел* — *бї'ела* итд., *сли'еј* — *сли'ења*, *сї'ед* — *сї'еда*, *блї'ед* — *блї-
ења*, *йри'ек* — *йри'ека*, *ци'о* — *ци'ела* итд. и одређ.: *ли'еји*, *бї'ели*, *блї'еди*, *йри'еки*, *сї'еди*, *сли'еји*, *ци'ели* итд.

Према Даничићевим формама *свëйи*, *чесий* (али се може чути и *сейи* и *чесији*) итд. у Ускоцима је редовно *свëйи* и *чесий*, а понекад и *сдейи*. Тако се говори: *свëйи* Никола и *свëйи* Никола, *свëйи* Илића и *Свëйи-
лића* (< свети Илића), Шта овоб бай бок ти свети!? и: Шта овоб бай
бок ти свети!?

То исто може се рећи и за *меки*, *шуђи* и *шерди*; *меки* и *меки* сир,
шуђи и *шуђи* људи итд.

179. — Придјеви *бос* и *їб* имају ове форме: *бос* — *боса*, одређ. *боси* —
боса итд.; *їб* — *їда*, одређ. *їдли* — *їдла* итд.

180. — Тип: здрде — здрдеа. Њему припадају и ови придјеви: *дүї*,
кљас, *крїш*, *шлакн*, *йрде*, *йрдс*, *йун*, *рәд*, *сїй*, *слаб*, *сїдр*, *сїрм*, *чи*,
шүй, *чи'о*, *мї'о*, *шрѹо*, *врео*, *зәо* (злă, злă), *млдїй*, *чийи* итд.

Од Даничићевих примјера овој категорији не припадају у ускочком
говору ови придјеви: *вїй* — *вїйна*, *лди* — *лдиша*, *мрк* — *мрка*, *нðв* —
нðва, *сїв* — *сїва*, *смєћ* — *смёха*, *шїк* — *шїка* (*шїк'a*), *шрдм* — *шрдма* и
шрдма, *рðм* — *рðма*, *мек* — *мека* (*мека*), *сїрбан* — *сїрбана*, *сўши* и др.

Акценат придјева овог типа (здрде) остаје у парадигми свуда исти

Придјеви, пак, *йрде* и *сїдр*, кад имају значење: истински односно
ранији или старији, старица и сл. дубизају ^ мјесто ^ : *йрди* домаћин,
сїдри људи и сл. Одређени облици придјева здо гласе: *зли* — *злă* — *злă* —
зли — *злë* — *злă*. Овдје је само одређ. *дүїй* — *дүїа* — *дүїб* итд.; појаве
дүїй поред *дүїй* (Даничић) нема у Ускоцима.

181. — Тип: *нðв* — *нðва*. Овамо иду: *лди* — *лдиша*, *мрк* — *мрка*,
шрдм — *шрдма*, *рðм* — *рðма*, *лак* — *лака* и сл.

У неодређеном виду ови придјеви имају краткоузлазни акценат у
свим облицима који нису једносложни, док се у одређеном виду јавља
^ : *нðв* — *нðва* (ж. р. и ген. једн. м. р.) — *нðво*; *нðси* — *нðве* — *нðва*;
одређ. *нðбїй*, ген. једн. *нðвбї(a)*, дат. *нðвбїм(e)* итд.

Тако и: *шрдм* — *шрдмїй*, *лди* — *лдишїй*, *рðм* — *рðмїй*, али: *мрк* — *мркїй*,
лак — *лакїй* и *лакїй*.

Као *лак* понаша се и придјев *вїдї*: *вїда* (кошуља), неодр. мн. *вїдї*
(капути), одређ. *вїдїй* и *вїдїй*.

ДВОСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

182. — Тип: *себјильис* — *себјильиса*. Такви су и ови: *јарчёв*, *кёрдов*, *кумбе*, *Мárкб*, *Пáвлб*, *Бранкб*, *Јáнкб*, *Сиáникб*, *синб*, *сиáрчёв*, *сунчёв*, *мáјчин*, *млáдин* и с.

Д'душе, ови се придијеви разликују од придијева *себјашљив* д'жином, послије д'њег слога (*jâрчёв*; уп. т. 6), и то само у ном. једн. м. р., док се у свему другоме поклапају: *себјашљив* — *jâрчёв*, *себјашљива* — *jâрчёва*, *себјашљиво* — *jâрчёво* итд.

Акценат се не мијења, не ни у одређ. облику: *свђиљив* — *свђиљив*.

183. — Тип: дівак — дівна. Притягувачи: бу́jan, бу́ран, ві́дан, ра́дан, ібі́jan, ірбі́zan, шай́jan, шрі́ван, жу́дан, збра́н, я́ван, кі́ван, кра́сан, ри́ечан, бі́едан, мли́ечан, ілáдан, ру́jan, слáван, срáман, сімáлан, сúсан, шівакан, шрі́удан, шу́жсан, ббі́ни, ібрі́ни, дбі́ни, дані́ни, жа́ркій, я́ркій, сúдни́й, дівель́й (покр. д. дівель́й) и. д.

Од Даничичевих (СА, 216) примјера овамо не иду: *власан*, *ірдан*, *ірешан*, *дичан*, *ласан*, *мрзан*, *срчан*, *шаман*, *ұман*, *йшан* (*күшан*).

Поред *iřdan*, говори се и *iřdān*, али само у емоцији и слично: Шта јуради *iřdan* [= јадан] нё би'о! Нё, *iřdān* нё би'о!, а кад тај придијев значи „ружан“, рђован је дугоузлазни акценат (*iřdān*).

Промјене акцента нема: *дѣвна* и *дѣвнѣ* (чоéка), *дѣвнѣ* (жёнѣ) итд.

184. — Тип: чдзбен — чдзбена. Овом придијевском типу припада неколико формацијски различитих категорија придијева, па ће бити најбоље да их разврстамо као појединачне.

1. подтип: бâкрен, вâтрен, івдзен (*ивдзен*), млâжен, юâйрен, ѹршen (*ѹршен*), садбен, чазбен и др.; срёбрн; лâком; кісео (<*кисель*), весео (<*весель*), ѿльшнико *и т.д.*;

б) ёлাস, бальас, бенас, бръяс, брдъас, буцмас, вижльас, иривас, жүйтас,
зекас, кийлас, кийшнас, колас, крълас, крошиас, кукас, кусас, мацаас,
ирүшас, ийчас, ийшас, рагълас, рачвас, ресас, седлас, сивкас, тұбас, шаркас,
шильас, шилькас, власас и др.;

в) лâжâн, ўѣнâн, рâжâн, мѣкâн, сїхâн, ўзâн, чдâн и др.;

г) ідолицами, уніцистами, небесистами;

д) здрâвçий, нôвçий, юрâвçий, түнçий, сâmçий и др.;

б) юльснай, юртнай и др.;

3. подтип: а) бе̄дб, брдб, брдзб, бӯкб (бӯкоб), Вӣдб, ѡдб, Дмӣти-
роб, зе̄шб, ѹвб (ѹвоб), је̄лб, јӯтб, кмे̄шб, крүшкб (крүшкоб), ла̄вб,
лӣшб (лӣшоб), лӯкб, идб, сирб, шрeшињб, цдрб, мӣнб, шљӣвб (шљӣвоб)
и сл.;

б) бабин, врднић, крднић, дчан, шадашин, шадашин, шешин, Ѯдрин,
дмик, цурин, чичин итд.

Разлике међу подтиповима и подгрупама лако су уочљиве: придјеви
као дљка̄, длас, нобици итд. имају д жину на другом слогу, а придјеви
као чаден немају те д жине; придјеви као бе̄дб, врднић итд. разликују
се од придјева чаден само д жином у ном. јед. т. м. р., док придјеви као
алав з д жавају д жину у свим облицима. Итд.

Заједничка црта свим овим подтиповима и врстама јесте краткоси-
лазни акценат, који у свим облицима остаје непромијењен. Тај акценат
остаје и у одређеним облицима. Једно придјеви као Ѯдеоль, Ѯвзден,
ражсан и сл. имају и Ѯавдль, Ѯвозден, раЖдан, тј. на после-дњем односно
на претпосле-дњем слогу. Поред Ѯушчани постоји и Ѯушчани.

Од придјева које је Даничић (СА, 219—221) уврстио у овај тип у
ускочком говору се друкчије изговарају: бе̄дб, бра̄цб, брснай, власнай,
вдишиан, вунаш, вунен, дреен, жесишок, зема̄ев, каљав, кдишиан,
клунаш, космай, ла̄тан, леден, лиснай, меден, мужев, дчан, шашин, речин,
свилен, срчан, сирмен, сукнен, шанан, ѹснай, чврнаш, шћерин итд. Исто
тако юнан, сићан, ѹзан, чдан и др.

185. — Тип: низак — ниска. Остале: бла̄шан, брижсан, вӣчан, вл-
ижан, вљран, вљан, Ѯдан, Ѯбак, Ѯлашан, Ѯдешан, кла̄зак, кре̄пак,
љубак, мрзак, Ѯак, скли́зак, Ѯишак, дробан, же̄љан, жӣшан, Ѯдан, Ѯсан,
је̄шан, Ѯјужсан, шашан, кишиан, койан, кришан, күжан, ласан, лачан, ледан,
лдман, медан, мдлан, мрчан, мучан, дран, Ѯлдчан, Ѯлдбан, Ѯдсан,
рдбан, рдсан, сиљан, се̄шан, склопан, сложан, сбчан, сұзан, шрдшан, ѩу-
дан, шӣштан, күћан, ле̄тнй, ра̄тнй, ре̄тнй (ид ре̄т), сбни, мркли, ѩили;
вљдар, Ѯшар; бадњ, ѹшињ, задњ, ирдњ, средњ, дишњ, дӯйл; десни,
кросни, часни; шашан и др.

Знатан број придјева у Даничића (СА, 221—222) припада овом
типу, а у Ускопицима се друкчије наглашавају: Ѯистар — Ѯистра (а не
бӣштра као у Даничића), вӣшак — вӣшка, Ѯладак — Ѯлашака, сладак —
слашака, шанак — шашака, ѹзак — ѹска, вљечан, ѹнусан, злбдан (поред зл-
дан), лажан, ѹзан, сићан, Ѯшак — Ѯшар — Ѯшара — Ѯшира.

186. — Тип: дббар — дббра. И ови: Ѯистар, Ѯшак, Ѯладак, сладак,
шанак, ѹзак и др.

У неодређ. виду акценат остаје без промјене, а у одређ. је д:зојак:
или " : дббри — дббра — дббрб — мдбрд — мдбрд итд.; или ' : сићин —
сићин — сићин; шанк — шашак — Ѯшак итд

187. — Тип: бабб — ба̄бова. Тако и: бра̄дб, бра̄шб, бра̄цб, врд-
чев, врдчиев, кнёжев, кралев, ѹӣшлоб (: ек. ѹӣшлов), сирчиев, сиркб, шешкб,
шешкб, Ѯбрб, шарчев; ба̄кн, вљин, кбкин, кумин, ласин, майн, рӯжин,
Рӯжин, се̄ин, се̄кин, Секин, снашиш ѹӣшин, шевин и др.

Акционат остаје непромијењен, а дужина на другом слогу у м. р. у ном. и акуз. једн. отпада у осталим облицима и родовима.

Ускочки изговори блажен, денбо, дрлоб и сл. одступају од Даничићевих (СА, 204) изговора.

188. — Тип: злáйшан — злáйшна са припадъцицима: бúдан, ю́дан, ду́жсан (поред дўжсан), жийшак, јéдар, краýшак (поред крашак), кáдар, кра-
бар, круýшан, лáдан, мáсан, мýран, мрáчан, мрсан, мýшан, мýдар, ўлишак
(пред ўлишак), ўрásан, рабан, рўжсан, наíла (наїб), си́рásан, сáјан,
шүйшан; би'есан, ери'едан, ри'едан, сми'ешан, сви'ешна (сви'ешб), ши'есан
и др.

Од Даничићевик примјера не иду у овај тип: *ілáдан*, *жéдан*, *кráсан*, *лáсан*, *мáзан*, *снáжсан*.

У одреї вида имамо ' місто ' : бѣснїй, шїеснїй, йїеснїй, крїйнїй, маcнїй, сїрãшнїй, рїжнїй, сїїнїй, шамнїй, шешкїй, наїлїй, сїв'єллїй.

Неки од ових пријеђава могу имати двојак изговор у одређ. виду: *сѣрѣши и сѣрѣши* (Пао снѣг *сѣрѣши* суд!), *крадиць* и *крадиць*, *йлишкь* и *йлишкь* итд., али само: *круїнъ*, *мрснъ*, *рѣшкь*, *шешкь* итд., док у Даничића, поред тих, постоје и изговори: *круїнъ*, *мрснъ*, *рѣшкъ*, *шешкъ* и сл.

189. — Тип: ідшов — ідшова. Има доста оваквих придијева: кълъас, рѣбъс, лукъс; винъс, србъс, лѣскъс, лучъс, мѫжъкъс, дчъс, Пѣтъръс, ѹдѣйс, свѣкъръс, цѣръс, чамъс; илѧшильс, сиѣрдашильс, брижъшильс, іадлис, ірадъшильс, димъшильс, дрѣмъшильс, дуръшильс, диръшильс, киньшильс, крѣдъшильс, лажъшильс, мэръшильс, илѧчилис, санъшильс, свадъшильс, серѣдъшильс, сиѣльшильс, тѣудъшильс, тѣүтильшильс, ўшильс, црвъшильс, шалъшильс, шкодъшильс, шишъдъшильс; Ѣрдѣстъран, јечмен, нѣвчан, десен, дѣнъен, стїакълен, свѣчан, ручанъи; женъин, Лучъин, мрциин, сесѣтъин, снайн; змишъин (и змишъи), гушишъин, мрѣшишъин, дчинъин, саданъин; бѣгаш, брадаш, бркаш, вѣльас, власаш, ілаваш, іранаш, ірлайш, ізузаш, зубаш, крилаш, кракаш, мудаш, нѣсаш, дкаш, илѣћаш, Ѣрсаш, рѣнаш, сакаш; вѣчшиш, іласишиш, лушишиш, манишиш, србшиш, честишиш; ѹдіан, Јѣванъдан, Никольдан; ідвећи, кобиљи, мѣћећи; вдли и др.

Од Даничића (СА, 217—218) одступају: *клизас*, *дийн*, *динељи* и *динељи*, *ираббос* (*иррабоб*), *двичи*, *ийшом* — *ийшидма*, *исећи*, *сшасиши* и др.

Нема промјесне акцента. Само придјесви као нђечан могу у одређ. виду имати дјојак акцент: нђечани, и новчани ѹилени и илени, сунчани и сунчани, кавени и кавени, вđден и водени (Водена пјевина) и.д , при чemu су, рејимо, кавени и кавени тако речи равноправни, а нђечани обичније од новчани, док је илени чешће од ѹилени.

Придјеви као *Пेјтроб*, *сесирин* и сл. разликују се од придјева као *ђајас*, *каљав* и сл. само тиме што имају познату дужину на посљедњем слогу у ном. једн. м. р.

190. — Тип: зéлен — зелéна, са: вíсок, ідлем, далек, дёбб, дубок, жес-
шок, мален, тóмен, свíлен, стýден, сироv, сúров, цвéн, шáрен и др.

У дрехѣ. вицѣ имамо: високѣ (нрѣ), далекѣ (край), дубокѣ (вѣр), зеленѣ (шумѣ), жёлтокѣ (мраз), руменѣ (образ), широкѣ (цибас) и т.д.

191. — Придјев *мршав* — *мршва*. Овај акценат је, према Вуку, забиљежио и Даничић ((СА, 219). Међутим, Решетар вели да ће то бити погрешка и да треба *мршав* — *мршва*, наводећи да је овако у РЈА, „а и у неким чакавским дјијалектима“.

У скочима су познати само ови акценти: *мршав* — *мршва* итд.; одређ. *мршав* — *мршва* итд. : *Мршав* сам јмброн. — *Мршва* сам гладна. — Оплакује *мртвог* (одређ.), а *мршва* и *мршвой* неодређ.).

ТРОСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

192. — Тип: *анђелов* — *анђелова*. Нема много придјева који припадају овом типу: мјајсторов, јетрвий, мјсаон (< ген. мјсаона < мисална).

Прва три придјева су једнородна по акценту и дужини по слогу, док се четврти поклапа с њима у акценту, али одступа од њих краткоћом по слогу.

Промјене у акценту нема.

Даничић (СА, 224) вели да је Вук погријешио што је у Рјечнику ставио *мјсаон* мјесто *мисалан*. Није бити. Облик *мјсаон* настао је редовним путем.

193. — Тип: *мјлосиив* — *мјлосиива*. Овамо припадају и: а) *жадосиив*; б) *длајиив*, *ձբрайиив*, *ծավոլիив*, *ծավերիив*, *ծակոնիив*, *յձւակիив*, *յձւորիив*, *յաշенիив*, *միլօշև*, *Տօծօրիև*, *իծոլիին*, *ձօվուն*, *մաշերին*, *մընչին*, *սէկրեйн*, *սծոնին*; в) *ձլայաас*, *ձբрайաас*, *ծավայաас*, *չյծնօվայի* и др.

Од Даничићевих (СА, 226) пријмјера одступају ови скочички придјеви: *бременай*, *знамений*, *камений*, *мјешовий*, *йламений*, *йлемений*, *истишиай*, *сирмений*; *рдбиний*; *լուիցաս* и др.

Промјене акцента нема ни у одређ. ни у неодређ. виду.

194. — Тип: *слободан* — *слободна*. Овамо спадају и: *блесан*, *жадосан*, *մյլօսան*, *ակօսան*, *մընաչակ*, *րձօսան*, *սիրոտան*, *սլաբաչակ*, *յրձեծան*, *սրամոյան*, *սոյտան*, *հէскօբան*, *շօւչան* и сл.

У скочима изговор одступа од Даничићевог акцента (СА, 226—227) у овим придјевима: *աձձաշինի*, *յյշարինի*, *նէմանի*, *ձօձանի*, *այսիտան*, *սեձձանի*, *սեբիչան*, *սնչանի*, *տամօնի*, *սէվերի* итд.

Нема акценатских промјена.

195. — Тип: *իձլուօվ* — *յձլուօվ*. Овамо припадају: *յձօրանի*, *յձլանի*, *կայլարօվ*, *կայլարէվ*, *կյայշարօվ*, *կյայշարէվ*, *կյայշարօվ*, *կյայշարէվ*, *լազարօվ*, *լազարէվ*, *լիմոնի*, *լեշնիկի*, *մլէշչէվ*, *մէկարօվ*, *մէկարէվ*, *մըճակօվ*, *մըճակէվ*, *րձմարօվ*, *րձմարէվ*, *րիբարօվ*, *րիբարէվ*, *հէշարօվ*, *հէշարէվ*, *չայշէվ* и др.

Даничићеви (СА, 229) придјеви *յժնիկօվ* и *նէհակօվ* изговарају се у скочима *յժնիկօվ* и *նէհակօվ*.

Акценатских промјена нема.

196. — Тип: *օրլեյան* — *օրլեյна* са овим придјевима: *օրձիւван*, *իձյան*, *օրլեյան*, *օւըլաчан*, *օրմօван*, *օրջէеван*, *յմյոն*, *յձձեւан*, *կօբառ*,

добран, йлажеван, йлобван, јрдийван, сијуран, шемељан, јчеван, ёлбван, чемеран, чубаран, шанайтан, љаметан (погрд љаметан) и др.

И овде има одступања од Даниччића: душеван (и душеван) љубавни (љубавни), блбзан, дарбовни, кукавни, күћевни.

Мужевљи и синдовљи је као и у Даниччића.

197. — Тип: шароњин — шароњина. Овамо припадају углавном придијеви изведенни од назива и имена волова: јелоњин, Јелоњин, борњин, сивоњин, рамоњин, кволоњин, іалоњин, кусоњин, Кусоњин итд.

Нема акценатских промјена.

198. — Тип: везирб — везирова и ови придијеви: јунакб, ковачб, койфчев, кројачб, лекарб, овчарб, орачб, љевачб, љросијакб, љсовачб, редчев, свирачб, сердарб, сердарб, синовљев (синдовљев), славјев, сивачб, сиражарб, султаниб, шелалб, ајдукб, целаниб и др.

Одступања од Даниччића (227): крчмарб, лађарб, месарб, љисарб, шандреб, чизмарб, чубарб.

Нема акценатских промјена.

199. — Тип: мајушан — мајушна. Такви су и: шанушан — шанушан, мајушан, окрујла и други са већим бројем слогова: дебельушан, дебельушан итд.

Придијеви овог типа нису акценатски стабилни. Они су већином десминутивно-хипокористичког, даље емотивног карактера, па им се и акценат повија према томе. Понекад има и аналошких утицаја. Тако се мајушан може изговарати и овако: мајушан и мајушан, мајушан итд., а нису искључени ни изговори: мајушан и мајушан.

Акценат придијева мајушан, тј. кад се изговарају са дугоузлазним акцентом, мјујња се у одређеном виду: мајушни — мајушна — мајушниб, мајушни, шанушни, шанушни, окрујла — окрујлоб итд.

200. — Тип: бодликав — бодликава. Таквих и сличних придијева има овде доста: водњикав, јајричав, јрдничав, јевтичав; Арайб, јадникб, јасикб, мједеб, мадјуноб, драб (дракоб), бршакб, Турчинб, чданоб, шејртоб, шећерб, шиншироб; жениндбени, мдлишвен; Даничин, делин (делин), јуничин, кадин (кадин), кадунин, керушиш, књешиш, кобилин, кдмишшин (кдмишшин), краличин, крмачин, кусулин, неблесин, небакин, сивулин, рисулин, Рисулин, зекулин, јалулин, ћешулин, кдульин, судин (судин), Станин (Станин), шерзин (шерзин), шубцин, шубкин, Бурчин (Бурчин), кртичин, чарайин, шарулин; бљечикас (водњикас), дежмекас, јдунас, коврјас, кртишас, кулашас, лејушкас, модрикас, чарашас, шуљикас, шрубашас; дкомиш, јединиш.

Има изјесних акценатских разлика. У појединачним примјерима ускоччи се акценат разликује од Даниччићевог (A, 224—5): владичин, зеленкас, ијуманоб, јајноб, Тројаноб, цреенкас.

Придјеви као дѣлић, кадићин, кдмишићин, судићин, Сиданићин, Ћурчићин, ћубићин у ускочком говору су обичнији у сажетом облику: дѣлић — дѣлићна — дѣлићно, кадићин, кдмишићин, судићин, Сиданићин, Ћурчићин, ћубићин итд. Само у посебним приликама могу се чути и неконтраховане облици.

Иначе се акценат не мијења ни у неодређ. и у одређ. виду.

201. — Тип: језичан — језична. Ево и других: младачан, дскудан, јамучан, јдіодан, шенничан, сидсобан, челичан; божићан, кулусни, небески, јамнички; ђдинишњи, кадашњи, јрвашњи, садашњи, скдрашићи, јадашњи.

У ускочима овамо не спадају придјеви: вљаћан, живакан, јакостан, кдрисан, дбјлан, јрдвићан, сирдићан, јерештан, лубазан (љубазан), бисерни, дубени, дбенашњи, јришени (али и јришени).

202. — Тип: болешлив — болешлива. Припадници: бојажлив, јогврлив, јрабежлив, крмљив, лубежлив, жирашлив, шевелив, срамежлив, јујаљив, чандрљив, ѡолубинији, кокшињи; обилаш, баковић, бардовић, бикловић, брдловић, брејдовић, бусенић, вадловић, видловић, влешровић, дурндовић, ѡубрдловић, мајловић, мраздовић, ојњевић, јесколовић, јлавловић, јраздовић, јрчевић, силдовић, сендовић, стандовић, сирадловић, шемелјић, чворндовић, южболовић и др.

У овом придјевском типу има доста одступања од Данчићића: бдешњаћ, ђелишић, ђелуждраћ, кошићуњав, крујуљаћ, мешњаћ, њејељаћ, сувњав (сувбњав), блељовљећ, ѡарбовљећ, зељовљећ, Јакбовљећ, Јакбов, јасенће, кусовљећ, мркбовљећ, шарбовљећ, швалеров, блеличаћ, блељушаћ, бдјаљаћ, бјудалаћ, врдјоплаћ, ђелукас, дбјуљаћ, (дбјуљаћ), ѡаволаћ, јасћребаћ, кривуљаћ, љасћушаћ (јасћушаћ), њејељаћ (њејељаћ).

Промјена акцента нема ни у одређ. ни у неодређ. виду.

203. — Тип: дујаћак — дујаћка. И ови: мајаћак, мајашан, мајсан, мајаћак, шанујашан, шанујсан, јамећашан, волићки, шолићки, волићки, јамећки итд.

Без промјене акцента у неодређеним формама, а у одређеном виду акценат се или помјера на почетак: дујаћки — дујаћка — дујаћкоб, мајешни (мајешни), мајаћки итд. или остаје на истом мјесту: мајашни, волићки, шолићки и др.

Придјев дујаћак може гласити и дујаћак, -чка, -чко, па у одређ. виду и дујаћки, -а, -об (исл. Дујаћки до на Сињавини).

204. — Тип: бабајкоб — бабајкова. Још и ови: мајаћрећ; ѡебојчић; дсрљив; јесењи, већерњи, вркбени, јрдмбени, државни, калајни, кулбени, јазарни, ћеварни и др.

Ни овде нема акценатских промјена.

ЧЕТВОРОСЛОЖНИ И ВИШЕСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

205. — Ево прво неколико примјера: а) *великдчак, кукурузан, сирдмашан* (сјромаšан), *милостијван*; б) *вечерашињь, воденичкй, јучерашињь*; в) *Арайанђб, барјакшарђв, барјакшарђв, іенералђв, ашотекарђв, ашотекарђв, безаконикђв, воденичарђв, кайешанђв, йрђашељёв, сављеникђв, чубанинђв*; г) *домаћичин, мајсторичин, синовичин, удбичин*; д) *іусеничиј; д) новадљалас; и др.*

Акценат се кроз парадигму не мијења или до тога долази врло ријетко.

Ни одступања од Данитчића (СА, 230—233) нису честа. Тако овдје имамо: *кчмаричин, мајсторичин, іоведарђв и іоведарђв, великдчак* и сл.

207. — Компаративи изведені наставком *-иј* имају краткосилазни акценат на слогу пред тим наставком: *болеснија* — *болесније, љовученија, коријеснија, послужнија*, *зиднија, Јаменија, ојевенија, млијечнија* итд.

И у м. р. је исти акценат, само се ускочке форме овдје разликују од књижевних тиме што су ускочки облици сажети, а књижевни нијесу: *болесни (< болеснији), љовучени, коријесни, послужени, ојевени, весели, радосни* итд.

Ови, сажети, облици су ускочки стандард; несажети облици су рјеђи, али акценат остаје исти у оба случаја: *радосни — радосни, сирећини — сирећини* итд.

Сви други придијеви, чији се компаратив гради наставком *-иј* или *-ши*, имају краткосилазни акценат у компаративу: *блљи — блља — блље, виши, јдчи, млдхи, бљдхи, лући, дуљи, мекши, лакши, лећши, шдњи, блдљи, чешхи, бржи* итд.

208. — Префикс *нај* у суперлативу увијек је под краткосилазним акцентом: *најбољи, најгори, највиши* итд.; тако и прилози као *најбоље и др.*

Као и у књижевном, језику, тако и овдје — суперлатив може бити с једним или два нагласка: *најрадосни и најрадосни, најрадесни и најрадесни, најросијосрдачни и најросијосрдачни*.

Као што се види, овај систем наглашавања јавља се, обично, у суперлативима придијева од повише слогова.

Тешко је рећи која је акценатска форма од те дviје чешћа, али ми се чини да се двоакценатске употребљавају у приликама кад нешто треба истаћи и сл.

БРОЈЕВИ

209. — Ево како се изговарају бројеви у ускочком говору:
један — једна — једно ; једни — једне — једна ;
два — двје ;
шри ; чејири ; ићи, иће ; шес, ше ;
седам, десам ;
девети, деве ; десети, десе ;
једанаћес, десанаћес, шринаћес, чејираћес, ићанаћес, шеснаћес, седамнаћес, десанаћес.

Ево изговора и десстичних бројева:
двајес, десес, двадесети, десесе ;
шридес, шриес, шридесети, шридесе ;
чејирес, чејирес, чејирдесети, чејирдесе, чејирдесети, чејирдесе ;
шедесети, и педесе ;
шесети, шесе ;
седандесети, седандесе ;
осандесети, осандесе ;
деведесети, деведесе .

Број 100 изговара се сийд, сийд (рјеђе), сийдини и закржљали акузатив сийдину, који може да функционише као ном. сийдини (У буљуку је било сийдину оваца).

Остали стотински бројеви изговарају се овако:

дөвљестиа, двєстии, двје сийдине, дси'е сийдине ;
штириста, шри сийдине, шри сийдине ;
чејирийста, чејири сийдине, чејири сийдине ;
ићесто, ићестоштн, ићестоштн, ићи(и) сийдин, ићи сийдин ;
шестио, шестиоштн, шестиоштн, шес(ш)е сийдин, шес(ш)е сийдин ;
седамсто, седам сийдин, седам сийдин, седам сийдин ;
десамсто, десам сийдин, десам сийдин, десам сийдин ;
девестисто, девести сийдин, девести сийдин.

1000 се изговара йъада, а скаменъини акузативски облик йъаду може да функционише и како йъада (исп. *сийшину* : *сийшина*) : Йъаду е доста, а стътину ня'е. Затим:

двой'є ильаде и двой'є йльаде, шри ильаде и шри йльаде итд.

1,000.000 има два лика: *милън* и *меледи*.

Бројеви као 21, 22, 348, 170 итд. могу бити изговорени без и и са њим: двадес један, двадес и један, двадес двадес и двадес и осам, шријеста чејирес десам и шријеста чејирес и осам, стид седандесет и стид и седандесет.

Као што се види, ово и подлијеже општим законима нашег језика о преношењу односно непрношењу акцента. У случајевима какав је *дөлгоста* и *два*, *зд* *два*, *зд* *десет* имамо појаву старог преношења.

О типу *дөңгө сүйөшінде*, *шары сүйөшінде* и т. д. в. у т. 48.

Неки бројеви, количински прилози итд. могу у реченичном акценту остати и без дужине и прећи у неку врсту проклитичности. Тако се изговара: *дев'ет күћа*, али и *дев'ет күћа, седам шдвара сјећа*, али и *седам шдвара сјећа* итд. Овдје је прво број *дев'ет* остао и без акцента и без дужине посљедњег слога, а ондје је акценат с почетног слога облика *кућа* пренијет на скраћени завршни слог ријечи *дев'ет* као краткоузлазни акценат. *Седам шдвара* је дало *седан шдвара*, а ово *седан шдвара*. У изразу *шри стопашче* имамо дугоузлазни акценат зато што је слог *шри* дуг па се *шри стопашче* претворило у *шри стопашче*. Ако нема услова за преношење, ријеч (брой) која је прешла у проклитичност, тј. изгубила и акценат и дужине, остаје таква: Радић је дјев'ет дјана. Тако имамо и *шет күћа* (< пёт күћа, скраћено *шет* у *шет*), али не *дјана*.

Према томе, законите су сва три изговара:

дёсётъ лъди   дёсётъ роба

девейн лъуди десеин роба

десёнкы күнбә

Од основних бројева мијењају се: **један**, **стотина**, **иљада**, **милеон** (**милијон**). Ова посљедња четири броја су бројне именице и мијењају се као одговарајуће именнице, па им се и акценат тако понаша: **милеон** — **милеона** — **милеоне**; **стотина** — **стотине** итд.

Број један мијења се као у књижк. језику и има акценат као у књижевном језику: један — једн^и(а) — једн^и(е) итд., али и: једн^ибіа друга — једн^ибіме другу.

Од осталите падежни облика основних бројева забиљежио сам само делема и облема са тим акцентима.

У бројним именицама као **двојица**: у Ускоцима имамо овај акцепт: **двојица, штедица, четврдесетица, десетдесетица и тд.**

Ево још неколико других бројни^х именица: једи^нница, дви^нца и дво^јка, шри^нца и шри^јка, че^нгвард^{ка} (нема: че^нгвард^{ка}), и^чини^{ца} и и^чини^јка итд.

210. — Ево првих десет ред тих бројева: *иѣвїй* и *иѣвїй*, *дрѹїй*, *и҆рѹѣнїй*, *чѣтѹѣнїй*, *и҆штїй*, *и҆штїй*, *сѣдмїй*, *бсмїй*, *дѣвѧтїй*, *дѣсѧтїй*.

Од 11 па даље акценат је углавном као у основним бројевима: *једанестији*, *дванестији* итд.; *двадестији*, *двадестији*, *десадесетији* итд.

Даље: *стотији*, *-а*, *-б*, *иљаднији*, *-а*, *-б*, *миледнији*, *-а*, *-б*.

Ја сам забиљежио: *двадес и ђрвји*, *честреч и ђрвји*.

211. — Збирни бројеви од 2—10 сви су под краткосилазним акцентом: *две*, *шре*, *честворо*, *шесторо*, *шестшоро*, *седморо*, *осморо*, *десеторо*, *десетшоро*.

Акценат збирних бројева од 11 па даље углавном се поклапа са акцентом основних бројева: *једанесторо*, *дванесторо*, *десадесеторо*, *десадесетшоро* итд.

ГЛАГОЛИ

ИНФИНИТИВ

212. — На први поглед могло би се рећи да супинска и инфинитивна форма инфинитива не утичу на акценат инфинитива: *слушишъ и слушашъ, ювдришъ и ювдришъ, ирёледайшъ и ирёледашъ, мислишъ и мислишъ* итд.

И заиста је тако у највећем броју случајева. Ипак се не може замарити, у акценатском смислу, та разлика.

Насупрот Вуковим инфинитивима *сүћи* и сл. у Ускоцима имамо супински дугосилазни акценат у обема формама инфинитива: а) *сүћи, шүћи, зәћи, јрћи, њаћи, сүћи, дօћи*; б) *сүћ, шүћ, јћ (јј), зәћ, (зәј), јрћ (јрј), јрћ (јрј), јрћ (јрј), њаћ (њај), сүћ (сүј), дօћ (дօј)* итд.

Исти се однос огледа и у сложеним глаголима: *ирධанћи (< пронћи) — јрධанћ (јрধнј), изнажи — изнаж (изнаж), исчүћи — исчүүћ, домећи — домећүћ, јумећи — јумећ, засећи, изсећи, дбүћи, јдвећи, јредбүћи, јрдићи, јрдећи, јддесћи, нађећи, јрећи — јрећүћ (јрећј), нађећи, — наћи, ддећи — ддећи — ддећј, дсећи — дсећи (дсећј), нађдћи — нађдћи (нађдј), јријдћи — јријдћи (јријдј)* итд.

213. — Као *сүћи, дօћи* и сл. понашају се и неке друге двосложно-једносложне категорије глагола у ускочком говору, као и њихове композите:

- а) *срћи, срћ (врј), јдсрћи, ѡсрћи;*
- б) *дрї'еши, ѡдри'еши, задри'еши, наđри'еши;*
- в) *дүйсии, издүйсии, јрддүйсии;*
- г) *зейсии, зейс, дзейсии;*
- д) *клეїши, заклэїши, јрдклэїши;*
- ѓ) *смëсии, смëс;*
- е) *рা�сии, јдрা�сии, јрјрা�сии;*
- ж) *срсии се, срсе (< врс се), заврсии, јрдеврсии;*
- з) *мëсии, јдмëсии;*
- и) *лëчи, налëчи, излëчи;*
- ј) * *несии, ѡдни'еши, јрдни'еши, ўни'еши;* и још неке.

214. — Кад се двосложни инфинитив чији је први слог под краткоузлазним акцентом претвори у једносложни, било би пригодно очекујати да такав — крњи, супински — инфинитив добије краткосилазни акценат. То се понекад ипак не дешава: Ка ћеш са^с сине старце ис планин^е? — Ни^ћесам јиг мдгоб сре^с. — Оли ми све^с Зекана да пойерам жито ў милин. — Оћеш ли ји^к ў планину? — Оли ми мој позајмит коју пару? — Нећеш мој сти^ки за вида. — Не знам да^к ли што мој учњи^кет.

Ово је свакако ограничена појава, и нова.

Као што се види, ова појава показује да поставка о томе да на једно-сложним ријечима могу стајати само силазни акценти нема апсолутну вриједност.

Разумије се, ја не тврдим да су форме *свѣс*, *мѫћ* (*мѹђ*) и сл. сасвим искључене, али је тек чињеница да и оне друге, „незаконите“ (*мѫћ*, *свѣс* и сл.), постоје.

Уп. и краткоузлазни акценат на посљедњем слогу у формама као *доећ (: доећи), јећ* поред форми *доећ, јећ* и сл.

215. — Према *штимачи*, *дотијачи* итд. (в. Прав) овде је редовно:
а) *штимачи*, *шомаки*; б) *дотијачи*, *нашијачи*; в) *шомадчи*, *занемадчи*; г) *исилесчи*,
ојлесчи; д) *исићчи*, *ојећчи*; ћ) *забосчи*, *шробосчи*; е) *штилеччи*, *шолеччи*; ж) *до-
виччи*, *шровиччи*; з) *штишаччи*, *зашаччи*; и) *шоблеччи* поред *шублеччи*; итд.

216. — О дужини у инфинитиву као *їншійши*, *мислійши*, *іледайши* итд.

217. — Вук има дјесини [снјено], здјесини и сађесини. У Ускоцима ћесини, жћесини и сађесини, поред ћенућини, жћенућини, сађенућини, што је чешће. Исто тако је обичније дјенућини од дјесини. Према Вуковом сусцијашини у Ускоцима је сусцијашини, сусцијашанем, сусцијаш, сусцијала, Јосусцијашини.

218. — Глаголи с основом *-ку/-не* имају у Ускоцима углавном акцент нају Даничића (Даничић нема, разумије се, старе дужине): *башнӯши*, *бринӯши*, *зарнӯши*, *вріснӯши*, *іўкнӯши*, *кренӯши*, *јекнӯши*, *іїнӯши*, *йдінӯши*, *вркнӯши*, *зарнӯши*, *внӯши*, *дернӯши*, *заннӯши*, *клекнӯши* итд., али има доста и одступања: *брізнӯши*, *јүрнӯши*, *лакнӯши*, *оданнӯши*, *мунӯши*, *шлакнӯши*, *задишнӯши*. Доста је Даничићевих глагола са ' који у Ускоцима имају ': *банӯши*, *іранӯши*, *кнӯши*, *ланӯши*, *шланӯши*, *шдрнӯши*, *шдтарнӯши*, *шанӯши* и др. Према Даничићевом ' Ускоци имају два акцента (' и '): *зви'укнӯши* и *зви'укнӯши*, *лабрнӯши* и *лабрнӯши*, *шандрнӯши* и *шандрнӯши*, *шкрі'үшнӯши* и *шкрі'үшнӯши*, *јабкнӯши* и *јадкнӯши* итд.

219. — Доста је глагола у Ускоцима у којима је акценат семантички диференцијални знак. То су: *ірâкнүүш* и *ірâкнүүш*, *зейнүүш* и *зейнүүш*, *дүнүүш* и *дүнүүш*, *жайнүүш* и *жайнүүш*, *екнүүш* и *екнүүш*, *йеснүүш* и *йеснүүш*, *сайрүүнүүш* и *сайрүүнүүш*, *сұкнүүш* и *сұкнүүш*, *сұнүүш* и *сұнүүш*, *шірнүүш* и *шірнүүш*, *үйрнүүш* и *үйрнүүш*, *шікнүүш* и *шікнүүш*, *йіскнүүш* и *йіскнүүш*, *чөркнүүш* и *чөркнүүш* и доста других.

Тако *звизнуши* значи: испустити један звикдгк, а *звизнүши*: снажно ударити (Звјизнуо га тόјагом по глáзи). — *Звекнуши* значи: произвести, одати од себе такав и такав звук, *etklinge*, гевою, а *зекнуши* снажно ударити (Звекнуо га по глáзи). У Ускоцима постоји и рефлексисана форма *зекнуши се*, што значи: кад је ријеч о каској ружији, номоралној и сл. ствари — избити у јавност (Звекнуло се ш њом). — *Грекнуши* значи: испустити глас из себе (о вранци), а *ирекнуши*: поти к некоме с пуно наде и ишчекувања. РСАНУ даје, истича, два акцента, али не диференцира значења акцентски. — *Екнуши* може значити: јескути (испустити дуг, отегнут глас е), а *екнүти*: снажно удирити (Екнуо га зипом ј ребра). — *Жийнуши*: (о болу) пробости, а *жийнүши*: опећи. — *Прекнуши*: мало посuti водом или пасти у сасвим мuloj количини (о киши), а *ирекнуши*: 1) поти, рзбити се (Прекнуло стакло) и 2) отићи, од ури и на разне стране (Прекнуле овце к'д која). — *Сирејнуши*: нагло и к'д отићи, побећи (Стрјутнуо, најтице га стићи не би могло), а *сирејнүши*: мало остругати (Стрјутни мало кунгитера за вечеру). — *Сијукнуши*: повући се, а *сијукнүши*: стући, удрајући изгинти. — *Сунуши*: 1) нагло отићи, 2) мало посuti, а *сунүши* — мало осушити. — *Трнуши*: мало-јумчи запади, доспјевати у стање утрнулисти, а *јурнуши* — угасити (Јутри виђу). — *Шикнуши*: 1) испустити резак звук кроз нос (о неким животињама, волту, крави, змији), 2) фиг. најутити се, 3) нагло потићи у мазу производићи шумги глас (Шикнуо му крв на нос), а *шикнүши*: 1) јако удирити, 2) појурити. — У Ускоцима је *ћенуши* свр., а *ћенүши* несвр.

Вук биљежи: *илунаши*, или *оилунаши* (*оилунаши*) *дилунаем* (*дилунэм*), *иоилунаши* (*иоилунаши*), на основу чега Даничић (СА, 119, у фусноти) закључује да би инфинитиз тројбали да гласи *илунаши*, а не *илунаши*, чуко је у Вука. У Ускоцима је *илунаши*, као у Вука, па и *дилунаши*, *дилунэм*, *иодилунаши*, *иодилунем*, дакле досљедно инфинитизу *илунаши*, а различито од Вука.

Решетар (СА, 117, у напомени) вели: „Што у В. [Вука] има „текнути, т'к јем . . . 2/ (У Дубровнику и *шекнуши*, *шекнэм* vide такнути . . .“, то никако не вала већ треба „т'гнути, т'гнэм“. У Ускоцима је као у Вука: *шекнуши* — *шекнэм* (пасти на ум, појмити): Текнуло га да једе готвца. *Текнуши* у Ускоцима значи: бити тежак, имати толику и толику тежину: Овай би плас т'гнуо да ја товара.

220. — ВД имају љтрати, љграм, љграш, али З. л. мн. *ијрају*. Тако и РЈА, Прав и РСАНУ. У Ускоцима није тако, већ: *ијраши* — љграм — љграју, па (студ и у сложеницама: *ддијраши* (*ддијрају*), *здијраши*, *изијраши*, *идијраши се* и д.

Даничић (СА, 167—168) убраја у овај тип глагола (*ијраши*, љграм) глаголе *кодайши*, *махайши*, *чешљайши* и све њихове сложенице. У Ускоцима је *кодайши* — кодам, *махайши* — махам (дакле не: *кодам* и *чешљам*), па ови глаголи припадају типу *вљекчайши*.

Тако и сви сложени глаголи од *кодайши* и *чешљайши*: *докодайши* — *докодам* (*докодайу*), *ишчешљайши* — *ишчешљам* (*ишчешљају*) итд.

Глагол *мажати* гласи у Ускоцима *мадаши*.

221. — Од глагола које је Даничић (СА, 167—168) навео да спадају у тип *вљенчайи* (Ускоци: *вљенчайи*) у Ускоцима имају друкучији акценат: *басайи*, *забасайи*; *вњайи*, *увњайи се*; *іацаи*; *іутайи*, *наіутайи се*; *жуљайи*; *зї'айи*; *закишайи се*; *ліњайи се*, *излињайи се*; *йр'яйи*; *йрлаи*; *рјалаи се*; *сї'айи*; *срлаи*; *шенайи*; *шрлаи*; *наіфрлаи*; итд.

222. — Знатан број ускочких глагола не поједија се са глаголима Даничићевог (СА, 165) типа *йрвадайи*, већ већином припада типу *вљенчайи*: *йрвадайи*, *ойрвадайи*; *вадрайи*, *завадрайи*; *вдрпайи*; *звднцайи*; *кдрпайи се*, *закарпайи се*, *йокарпайи се*; *күрвайи се*, *йрокүрвайи се*; *лармайи*; *лднцайи се*; *рінчайи*; *санкайи се*, *йрдсанкайи се*; *сунчайи се*; *шілднкайи*, *нашілднкайи*; *дрндаи*, *издрндаи*.

Као *вљенчайи* акценатски се понашају и ови глаголи у ускочком говору: *сїрцаи*, *ірцаи*, *дұраи*, *издұраи*, *стімайи*, *йрестімайи*, *јењаи*, *іужваи*, *изіўжваи*, *іумаи*, *зайумайи*, *једрайи*, *заједрайи*, *кресайи*, *окресайи*, *шоукресайи*, *йрікресайи*, *ұрвайи*, *обұрвайи*, *сұрвайи* и сл.

У Ускоцима је *іребаи* мјесто књижевног *ірейсии*. Тако је и у композитама тог глагола: *оіребаи*, *заребаи* итд.

223. — Поприлијчан је број глагола у којих је овај акценатски однос: ' (Даничић, СА, 162—164): ' (Ускоци): *возакайи се*, *врлудайи*, *віуцаи*, *живуцаи*, *кашльуцаи*, *мирұцаи*, *мольдайи*, *йи'уцайи*, *ројакайи се* и *ројакайи се*, *својакайи* и *својакайи се*, *ћайрдаи* и *ћайрдаи*, *ћали'айи*, *ћеретайи*, *заборалайи* и *заборалайи*, *шозаборалайи* и *шозаборалайи*, *шушкетайи*, *іріутайи*, *іуіутайи*, *дуудукаи*, *звиждукайи*, *лелекайи*, *шандрфкайи* и *шандрфкайи*, *ћурлікайи* и *ћурлікайи*, *урлакайи*, *урлікайи*, *чанірлаи*, *шіріутайи*, *шандрлайи*, *чөрлаи* и сл.

Као што се лако може видјети, највећи дио ових глагола укључује се у тип *вљенчайи*.

Двојне нагласке имамо и у случајевима какви су: *дішвараи* и *оішвайи*, *ձձвашайи* и *ձօվաшайи*, *ձօվահайи* и *ձօվահайи*, *ձօվайи* и *ձօվайи*, *ձաւайи* и *ձաւайи* и сл.

Ево још неких одступања ускочког акцента од Даничићевог (СА, 167, 170, 152): *луљушкаи*, *валјушкаи*, *йровалјушкаи*, *јајкаи* и *ја'каи*, *йр'яњайи*, *задоволиши се*, *озловолиши*.

224. — Двообличност неких глагола са *-ива/-ева* ускочког говора повлачи за собом и неке акценатске разлике у односу на Даничића (СА, 188—189): *кажівайи*, *кажевайи*, *йриближівайи*, *йриближівайи* и *йриближевайи*, *довршівайи*, *довршавайи* и *довріевайи*, *йродужівайи*, *йродужевайи* и *йродужевайи*, *окружівайи*, *окружевайи* и *окружевайи*, *намірівайи* и *намірревайи* и сл.

Акценатску двострукост имамо и у глагола типа *узимайи*: *ұзимайи* и *узымайи*, *одұзимайи* и *одузымайи*, *наұзимайи* и *наузымайи*, *заұзимайи* и *заузымайи*, *изұзимайи* и *изузымайи* итд.

У Ускоцима има и акценатских дублета друге врсте: досијаћи и досијаши, јросијаши и јросијаши (: сијаши), засијаћи и засијаши, обрајаји и обрајајши, удршачији се и уоршачији се, јрмљеји и (ређе: јрмљеши), ошкерећији и ошкерећаши (Краја ошкерећила ндгу. — Пуно јој виме, па ошкерећила)

225. — Вук има: корачаши, корачији, јрекорачији, јрекодрачим, али раскорачији се, раскордравим се (ово би одговарало инфинитиву раскорачији се). Овдје су се ствари у Вука помијешале вјероватно зато што су помијешане и у самом говору. У Ускоцима је у овом случају пун пуранизам: корачаши и корачаши, корачији, јрекорачији, јрекодрачим и јрекодрачији, јрекодрачим, раскорачији, раскордравим, раскорачији, раскордравим, ошкорачији, ошкордравим, јрекорачији, јрекодрачим, јрекодрачији, јрекодрачим, коракнуши и коракнуши.

Тако имамо у Ускоцима — поред ошкерећији, откерећим — и ошкерећији, ошкерећим.

Има затим велики број глагола изведенних од пријјева као јарав, ѡорав, сличав и сл. који су акценатски колебљиви: јараши, јаравији и јараваји; забалаши, забалаши, забалашвији, забалавији; забалашлији, забалашливи и забалашлавији; зајараши, зајаравији и зајараваји; заслинији, заслинавији и заслинаваји; зајораши, зајоравији и зајораваји; мршији, мршивији и мршиви; обалаши, обалаши, обалашиви и обалашиви; дјараши, ојаравији и дјаравији; омлишавији и омлишаваји; деслинажи, ослинавији и деслинаваји; дмршији, омршивији и дмршиви; оштрайзивији и дштрайзивији; ошрубулашиви и ошрубулајиви; дхелаши, охелашивији, дхелашивији; дхораши, охоравији и дхоравији, љоблесашивији и љоблесавији; љошаашавији и љошаашаваји; слинажи, слинавији и слинави; Ѯоравији, Ѯорави и др.

Мора се испак рећи да су у Ускоцима форме са акцентом помјерени према крају (зајоравији) чешће од форми са акцентом пребаченим на почетак (зајораваји). Мислим да су у редакцији РСАНУ добро поступили што су дали као редовне форме јараши и јаравији, а јаравији као постојећу.

У тај изговорни систем уклапају се и ови ускочки глаголи: забрљаши и забрљачији; заврљачији и заврљачи; издедечији се и издедечи; одалаши и одаламаши; оке(н)бесији и оке(н)беси; омалаши и дмалаши; омладунчији се и омладунчи; ошабакији и ошабаки; јријашомжији и јријашомжи; ошабанији и ошабани; ојрљушаши и ојрљушаши; ошцијулиши и ошцијули; јреобразији и јредбразији; јдесејосиручији и јдесејосиручи; итд.

226. — Инфинитиви типа руковаши акценатски се цијепају у двије групе:

1. са акцентом на почетку:
џароваши, рашеваши, кмешеваши, Ѯевероваши, вјеводоваши итд.;
2. са акцентом у средини:
рукдваши, краљеваши, вљекдваши, робдваши, друјдваши, самотдваши, дардваши (РСАНУ и дјроваши), ѡосиоддваши, куйдваши.

227. — Крај Вуковог уразумиши постоји огдје и урАЗумиши.

228. — Вук је забиљежио: бáцити и бáчити. Према томе у Ускоцима стоје дјије групе истоакцисатских глагола: бáцити и бáчити, дòбацити и дòбачити, ўбацити и ўбачити, забацити и зàбачити.

229. — Ево још неколико појединачних разлика:

Даничић

обрести (98), спасти (сечу), (100) бујати (128), грајати (128), јеzdјати (130), кунаторити (131), бесј дгти (132), пабирчити (132), бушити (133), дичити (133), натмурити се (136), порд (Вук) натмурити се, пиждјити (137), јдти (138), огјатити (138), скунатити (141), мончити се (142), заzарчити (142), пртити (145), грамзити (145), граштити (145), гроздити се (145), грштити се (145), дворити (145), тодити (146), разурити (146), нишанити (147), поредити (147), пркосити (147), окористити (148), поддатити (148), пресадити (148), оптеретити (148), удрстити (150), упокодити се (150), утемљити (150), ништити (154), сестрити (154), набрстити (155), пријпримити (155), јуслишити (155), тајити (156), закрмельити (156), наполичити (157), бусати се (159), ђускити (159), ритати се (160), турати (160), шестати (160), подметати (161), пљувати (Вук), срљити (169), тентати (169), ушишникати (169), дурати (172), јадати (172), машати се (173), праскати (173), прфрати (173), пуштати (173), фрати (173), цуњати (174), цакати (174), шуњати (174), јздати се (174), кактати (176), дгребати (183), задајати (183), празновати (191), јахати (Вук Р).

Обичније је *jāmī* (< *jaxati* > *jaati* > *jati*) од *jākāmī*. Сложенице су: *изјāmī*, *јујāmī*, *дјјāmī*, *дјјāmī* и др.

Ускоци

обрести, спасити, бујати, грајати, јеќхети, кунаторити, беќедити, пабирчти, бушити, дичити, натмурити се, пиждјити, јдити, огајтанити, скунаторити, мончити се, заварчти, пртити, гранзити, граштити се, гроздити се, грштити, дборсти, товити, разурити, нишанити, поредити, пркосити, окористити и окористити, користити и користити, поддатити, пресалдујити, оптеретити, удјстојити, утемљити, ништити, сестрити, набрстити, пријемити, услышити, тајрити, закрмљати, наполичити, бусати се, ђускати, ритати се, турати, шестати, подметати и подјетати, пљувати, срљати, тенити, ушишникати, дурати, јадати се, машати се, праскати, прфрати, пуштати, фрати, цуњати, цакати, шуњати се, јздати се, какотати, ограбати, задајати, прањозати, јакати.

ПРЕЗЕНТ

230. — О квантитету завршног вокала презентске основе в. т. 13.

231. — Помоћни глаголи *јесам*, *бийши* и *шћеши* овако се наглашавају у презенту у Ускоцима: *јесам* — *јеси* — *јес* — *јесмо* — *јесме* — *јесу*; *бид(н)еш*

— би^д(н)еш итд; би^ху — би^хеш — би^хе — би^хемо — би^хеше — би^хе; ши^ћенем — ши^ћенеш итд.; ши^ћедем — ши^ћедеш итд.; и ши^ћеднем, ши^ћеднеш итд.

Одлично: ни^ћесам — ни^ћеси — ни^ће и ни^ће — ни^ћесмо — ни^ћесше — ни^ћесу; не^ћу — не^ћеш — не^ће — не^ћемо — не^ћеше — не^ће.

232. — Глаголи као шу^ћи, ју^ћи, шре^ћши, зе^ћши, мес^ћши, вр^ћи, ле^ћи, рас^ћши, ду^ћши, вр^ћши, ве^ћши, смес^ћши и сл. имају у презенту р^адовоно дугогузлазни акценат као и у књижевном језику: шу^ћем — шу^ћеш — шу^ће — шу^ћемо — шу^ћеше — шу^ћу; вучем, ше^ћесем, зебем, ме^ћем, вришем, лежем, дубем, врзем, ве^ћем, смешум, рас^ћијем итд.

Иста акценатска ситуација остаје и у свим сложеницима тих глагола: ис^ћујем — ис^ћујеш — ис^ћујче — ис^ћујчемо — ис^ћујчеше — ис^ћујчү; иро^ћујем — иро^ћујеш; изб^ћем, наз^ћем, проз^ћу; ире^ћресем, ире^ћресү; измешем, замешем; наvezem, изв^ћем; уврзем, уврзү, заврзем, заврзү; нал^ћжем; овршем, обршү; издубем, издубү; иорас^ћем, израс^ћем, урас^ћем, ирерас^ћем; обу^ћем, иреобу^ћем; одс^ћем, иос^ћем итд.

Глаголи као на^ћи, ј^ћи, за^ћи, јр^ћи, јре^ћи, д^ћи итд. имају дугосилазни акценат у презенту: на^ћем — на^ћеш — на^ће — на^ћемо — на^ћеше — на^ћу; д^ћем, јр^ћем, јре^ћем, ј^ћем, ј^ћемо итд.

Одговарајуће облике имају и глаголи са префиксима: изна^ћем — изна^ћеш итд.; јр^ћна^ћем; ј^ћна^ћем; на^ћијем; из^ћијем и из^ћијем; д^ћијем, об^ћијем итд.

Глагол *д^ћији* има двојаке облике и акценте: д^ћем — д^ћеш и д^ћијдем — д^ћијдеш итд.

Облици презента основног глагола и^ћи овако се изговарају у Ускочицима: идем — идеш — идё — идёмо и идёмо — идёши — идёу.

Глагол *др^ћији* (Вук дрије^ћи, ек. др^ћији) има у презенту д^ћијаке облике и д^ћојаке акценте: д^ћрём — д^ћрёши — д^ћрё — д^ћрёмо — д^ћрёши — д^ћру и д^ћрём — д^ћрёш — д^ћрё — д^ћрёмо — д^ћрёши — д^ћру.

Тако је и у сложеним глаголима, само се 1. и 2. л. мн. уклопило у акценатски систем осталих лица презента: д^ћдерём — д^ћдерёши итд. и д^ћдерем — д^ћдерёмо — д^ћдеру; јр^ћдерём и јр^ћдерёши; изд^ћерём и издерёши; јр^ћдерём и јр^ћдерёши; итд.

Глаголи као ј^ћир^ћи и сл. имају у презенту: ј^ћир^ћем — ј^ћир^ћеш итд.; з^ћир^ћем; д^ћир^ћем, јд^ћир^ћем, д^ћду^ћир^ћем, з^ћавр^ћем, з^ћаврү; јд^ћувр^ћем, на^ћвр^ћем, са^ћвр^ћем итд.

Тако и мр^ћији (Вук мрије^ћи): мр^ћем — мр^ћеш — мр^ће — мр^ћемо — мр^ћеше — мр^ћу.

Исто је у сложеницима, само што се 1. и 2. л. мн. уклапају у акценатски систем осталих лица: јмр^ћем — јмр^ћеш — јмр^ће — јмр^ћемо — јмр^ћеше — јмр^ћу.

Слично је и у глагола као ђи^ћеш, је^ћеш, ђи^ћи, је^ћи, ђи^ћеш, је^ћеш, ђи^ћеше, је^ћеше и сл.: ђи^ћнем — ђи^ћнеш итд., је^ћнэм, ђи^ћнэм, је^ћнешем, ђи^ћнешем, је^ћнешем, ђи^ћнешем итд.

Даничић (СА, 113): *дбумрём* (ново преношење), а у Ускоцима *дбу-
мрём* (старо преношење). Тако и: *дбумрёш* — *дбумрё* — *дбумрёмо* — *дбу-
мрӯ*, *йбдадрём*, *рâзайнём*, *йрбузмёш*, *йзасиёш* итд.

Од *йётши* имамо *йётњёш*, а од *клéши*: *кùнёш* — *кùнёши* — *кùнё* — *кунёмо*
и *кунёмо* — *кунёши* — *кунёши* — *кунёу*.

И сложени глаголи од *клéши* одступају од Даничићевих акценатских
ликова: *закунёш* — *закунёши* — *закунё* — *закунёмо* — *закунёши* — *закунёу*;
йрдукунёш.

233. — Презент глагола *мòти* не од'дира од Вука: *мòту* — *мòжеш*
— *мòже* — *мòжемо* — *мòжёши* — *мòтү* порд облика са *р* и *и* инфиксом *и*:
мòреши — *мòре* — *мòремо* — *мòреши* и *мòинёш* — *мòинёши* — *мòинё* итд., али
одступа од Даничића, који има *мòжеш* — *мòжё* — *мòжемо* — *мòжёши* и
мòреши — *мòре* — *мòрёмо* — *мòреши*, са дужинама изгубљеним у Вука.

Сложени су: *йдможёш* и (чешће) *йдмоинёш*, *йрийдмоинёш* и *йрийдможёш*
йоийдмоинёш и *йоийдможёш*, однёмоинёш итд.

Глагол *рèчи* има: *рèчёш* — *рèчёши* — *рèчё* — *рèчёмо* — *рèчёши* — *рèчёу*
и *рèкнёш* — *рèкнёши* — *рèкнё* — *рèкнёмо* — *рèкнёши* — *рèкнёу* са сложенима:
йдречёш и *йдрекнёш*, *изречёш* и *изрекнёш*, *йдречёш* и *йдрекнёш* итд.

Презент глагола *лећи* гласи: *лèжёш* — *лèжёши* — *лèжё* — *лèжёмо* —
лèжёши — *лèжёу* и *лèинёш* — *лèинёши* — *лèинё* — *лèинёмо* — *лèинёши* — *лèинёу*.
Сложени: *йрìлележёш* и *йрìлелинёш*, *йдележёш* и *йделинёш*, *належёш* и *наleinёш*
итд.

Од *йётни* имамо: *йётчёш* — *йётчёши* — *йётчё* — *йётчёмо* и *йётчёши* — *йётчёши* — *йётчёу*. У 1. и 2. л. мн. д'зојне нагласке имају и *йлећёмо* и *йлећёши*,
чијайамо и *чијайамо*, *їребёмо* и *їребёши*, *їрчимо* и *їрчимо*, *велимо* и *велимо*,
волимо и *волимо* итд. Сложени од *йётчёш* су: *исијечёш*, *зијечёш*, *йрёијечёш*,
йдјечёш итд.

Од *крадиши* је *крадем*, *крадеш*, *краде*, *крадемо*, *крадеше*, *краду*. Сло-
жене: *украсиши* — *украдем* итд., *йокрасиши* *йокрадем* итд.

Од *сесиши* — *седем* и *седнёш*, од *јесиши* — *једем*, од *йредиши* — *йредем*,
од *йдсиши* — *йднёш*, *врхи* — *вршем*, *врхи* — *вринёш*, *сирпини* — *сирпинжем*,
шукни — *шукнёш*, *сёни* — *сёчеш*, *дйтни* — *дйтнёш*, *свјини* — *свјинёш*. Сложени:
заседем и *заседнёш*, *йдедем*, *йрдиганёш*, *оирдем*, *завринёш*, *осирпинжем*, *осёчеш*,
йдасинёш итд.

234. — У презенту глагола као *исијени*, *оилесиши* и *оирёйши* (*oîrëbâii*),
дојесиши (*herfûhren*), *дојесиши* (*herfahren*), *избосиши*, *ձնи'енши*, *йձզանի*, *ձբանի*
итд. акценат у Ускоцима је на првом слогу: *ййлешёш* — *ййлешёши* итд.,
йїребёш, *ձնесёш*, *йрїнесёш*, *ձնесёши*, *յնесёш*, *йзбодёш*, *յрёвездёш*, *йрёвездёши*,
յрёвездёш, *ձненёш*, *յрбодёш*, *հավեշ*, *յւեշ*, *յրիզօվէմ*, *յձօվէմ*, *յրձօվէմ*, *ձնեծёш*,
յրівездёш, *հավեծ*, *ձնեծ*, *ձբեր*, *յըբեր*, *յրիբեր*, *исијечёш*, *ձույչेश*, *յր-
ијечёш*, *յзречёш*, *յдречёш*, *ձարеч* итд.

235. — Двосложни глаголи као *ййши*, *шйши*, *лйши*, *вйши*, *бйши* (ватре), *крйши* и сл. имају у презенту краткосилазни акценат као и у инфикситиву, и то на қоријену: *шй'ем* — *шй'еш* — *шй'е* — *шй'емо* — *шй'еше* — *шй'ү*; *лй'ем*, *вй'ем* (winden), *вй'ем* (Вй'ү вўци, грэкчү гавранови), *крй'ем* итд., — дјакле све као у Вука, али ускочки говор одступа од Вука у презентима: *бй'ем* — *бй'еш* — *бй'е* — *бй'емо* и *бй'емо* — *бй'еше* и *бй'еше* — *бй'ү*; и *йй'ем* — *йй'еш* — *йй'е* — *йй'емо* и *йй'емо* — *йй'еше* и *йй'еше* — *йй'ү*.

Сложени глаголи са по једним префиксом подложни су старом преношењу као и у Даничића: *йрйши'ем* — *йрйши'еш* — *йрйши'е* — *йрйши'емо* — *йрйши'еше* — *йрйши'ү*; *дблн'ем*, *йрдлн'ем*, *здал'емо*; *нави'ем*, *сави'ем*, *йодви'ем*; *обуем*, *сазуем*; *обби'ем* итд.

Исто тако се понашају и сложенице глагола *бйши* (ватре) и *ййши*: *йзбн'ем*, *йбйн'ем*, *йсийн'ем*, *йрбийн'ем*, *бйши'ем* итд.

Вук има доспјјем (од *досијеши*), приспјјем (од *присијеши*), док у Ускочима и ови глаголи не излазе из круга осталих глагола ове врсте: *доси'ем* — *доси'еш* — *доси'ү*; *йрси'ем* — *йрси'еш* — *йрси'ү* итд.

Сликा се у Ускочима не мијења ни қад ови глаголи имају дуплу префиксацију или непостојано *а*: *задоби'ем*, *йрд доби'ем*, *ббаси'ем*, *йодави'ем*, *йданаш'ем*, *йрёбуем*, *йрёсаси'ем*, *разави'ем* итд. Вук је ту недосљедан: *задобијем*, *йрд добијем*, *йодавијем* (од *йодавиши*), *разавијем* (од *разавиши*), а Даничић (СА, 102) мисли да су Вукови акценти *задобије*, *йодавије*, *разавије* погрешни. Као што се види из ускочког говора, а тако је и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 310) и у пљевальског говору (АСПГ, 150. и 151), Вук није погрешио.

236. — Глагол *дадиши* има тројаке облике у презенту: *дам* — *дадиши* — *дад* — *дамо*, *дадише* — *даддү*; *даднём* — *даднеш* — *даднё* — *даднёмо* — *даднёшие* — *даднү*; *даддём* (нема *даддём*) — *дадеш* — *дадё* — *дадёмо* — *дадёшие* — *дадү*. Сложени глаголи показују исте односе: *йрддам* — *йрддаџнё* — *йрддаџем*; *задам* — *зададнём* — *зададем*; *йрідам* — *йрідаднём* — *йрідадем*; *յудам* — *յудаднём* — *յудадем*; *йрёдам* — *йрёдаднём* — *йрёдадем* итд.

Морам рећи да су форме *дам*, *йрддам*, *додам* итд. обичне, *даднём*, *йрдаднём* итд. споредне, реће, а форме *даддём*, *йрёдадем* и сл. — најрјеће.

Са негацијом *не*: *не дам*, *не дадем*, *не даднём*, *не дадё*, *не дадү* и сл.

Слично је и са глаголом *знайдиши*: *знам* — *знайдиши* — *знад* — *знамо* — *знайдије* — *знайдү* и *знайднү*; *знайднём* — *знайднеш* — *знайднё* — *знайднү*; *знайдем* (нема: *знайдем*) — *знайдеш* — *знайдёмо* — *знайдү*.

Са негацијом *не* неки од тих облика овако се изговарају: *не знам*, *не знаш*, *не знајү*, *не знайднү*, *не знайдү* и сл. Слично је и са сложеницима: *йознам* — *йознаднём* — *йознадем*, *йознамо* и *йознамо*, *йознайе* и *йознайе*, *йознајү*, *йознаднү*, *йознадү*, *сазнам* — *сазнаднём* — *сазнадем* — *сазнамо* и *сазнамо* — *сазнайе* и *сазнайе* — *сазнајү*, *сазнаднү* и *сазнадү*, *йрејознам* — *йрејознаднём* — *йрејознадем* итд.

237. — Глаголи титла *куйлайи* имају у презенту двојаке облике, али је акценат једнествен: *куйлём* и *куйлам* — *куйль* и *куйлј*; *сийлём* и *сийлам*; *ирдсиљем* и *ирдсиљам* — *ирдсиљ* и *ирдсиљј*; *ձձиљем* и *ձձиљам*; *յзимљем* и *յзимљам* итд. Први су облици обичнији.

Глаголи као *ирросийайи* имају двојак инфинитив у акценатском погледу: *ирросийайи* и *ирросийайи*, па и двојак пресент: *ирдсиљем* и *ирдсиљам* — *ирдсиљ* и *ирдсиљј*; *յзимљем* *յзимљам* — *յзимљ* и *յзимљј* итд.

238. — Ускочки се говор разликује од ВД и књижевног језика уопште тиме што у презенту глагола као *сийавайи* (основе *-а/a*), *йозивайи* (основе *-ива/-вә*), *вечеравайи* (основе *-ава/-авә*) итд. има акценатски изједначен једнак 3. л. мн. са осталим лицима, док је у књиж. језику акценат онакав какав је у инфинитиву. Тако у Ускоцима имамо: *сийавам* — *сийаваш* — *сийава* — *сийавамо* — *сийаваше* — *сийавају*; *чүвају*, *ирчайу*, *шуреју*, *шешају*, *зинажу*, *ирљају* итд.; *ձձијвају*, *ձձијају*, *ձձијај*, *ձձијај*, *վեշրաју*, *մօրայ* итд.

Такав је однос и у одговарајућим глаголима с ћ у основи: *ми'ешайи*: *ми'ешам* — *ми'ешаш* — *ми'ешају*; *ци'еңайу*, *сні'еваяју*, *ми'еняју*, *зі'евају*, *сі'еңају* итд.

И сложени глаголи показују исте односе: *йресийвају*, *йсирчайу*, *йрдми'ешају*, *йсир'еңају*, *йзми'еняју* итд.

Слично се понашају и глаголи као *корачайи*, *минирати* и сл.: *кдрачам* — *кдрачају*, *минирам* — *минирају*.

239. — Већ сам рекао да се у Ускоцима у 1. и 2. л. мн. презента чују два акцента: *којамо* и *кдјамо*. Тако и: *чијамо* и *чијтамо*, *чијаше* и *чијташе*; *ձձамо* и *ձձամո*; *којаше* и *кдјаше*; *држимо* и *ձժжимо*, *држаше* и *ձժжаше*; *велимо* и *вөлимо*, *велаше* и *вөлашше*; *желимо* и *յзелимо*, *желаше* и *յзелаше*; итд.

Од ићи имамо идемо и идемо.

У ускочком говору су форме са дугоузлазним акценотом (*чијамо*, *йрочийамо*) обичније, а оне друге (*յзелимо*, *вөленчамо*) рјеђе.

Сложени глаголи од глагола као *жельети*, *држати*, *шрчати* и сл. имају акц. као и прости: *йожелим*, *задржим*, *йашрчим* итд., али није искључен ни акценат пребачен на префикс: *задржим*. Ипак се не каже *йдзелим*, *йձիրчим* и сл.

У ВД и у књиж. јез. је волим, а у Ускоцима: *вөлтим* — *вөлтиш* — *вөлти*, *волимо* и *вөлтимо* — *вөлтиш* и *вөлтиш* — *вөлтё*. Упор. *завөлтим*, *йризвөлтим*, *не вөлтим*, *не вөлтимо*, *не вөлтё*.

Одлични облици од *вальам* — *вальаш* — *вальа* — *вальамо* (*вальамо*) — *вальаше* (*вальаше*) — *вальају* у Ускоцима гласе: *не вальам* — *не вальаш* — *не вальа* — *не вальамо* (*не вальамо*) итд., дакле нема преношења.

240. — Глаголи типа *живеши* у Ускочима имају у 1. и 2. л. мр. презентата, поред акц. *живимо* — *живиште* као у књиж. јез., и изговор *живимо* — *живиште*. Ваља још примјестити да је први слог скраћен, као и у Пизи и Дробњаку (АГПД, 327). Тако је и од *блејаши*, *клечаши*, *вечаши* и сл. и њихових склоненица: *блеймо* и *блейши*, *клечимо* и *клечиште*, *вреживимо* и *вреживиште*, *вреживисимо* и *вреживиште* итд., затим *блијдимо* и *блиједаши*, *блиједимо* и *блиједиште*.

Помјерени акценат је рјеђи.

241. — Глаголи као *шакнуши* имају у презенту *шакнём*, *клонуши* — *клонём*, *макнуши* — *макнем*, *слеинуши* се — *слеинём се*, док је *шонуши* — *шонём* — *шонеши* — *шонемо* — *шонеште* и *шонешти* — *шонку*.

Ти облици стоје тако усамљени, јер је у сложеним формама *шитном* — *шитонеши* — *шитонеше* — *шитонемо* — *шитонешти* — *шитонку*, тј. као у књижевном језику (пренесен акценат).

Тај се (‘) акценат срета и у неким другим облицима у којима би се очекивао : *шитњаи*, *шитњаше* итд., *шитнући* и, наравно, *шитку*, *шитнућу*, *шитну* итд.

242. — Глаголи типа *јаукнуши* и *јаукнуши*, са дублетским акцентом у инфинитиву, задржавају то двојство и у презенту: *јаукнём* и *јаукнём*, *мадукнём* и *мадукнём* итд.

243. — Глаголи као *зазвониши*, *обрстиши* у Ускочима се акценатски уклапају у глаголе типа *избротиши*: *зазвоним*, *обрстим* као *избротим*, а код Данитчића *зазвоним*, *обрстим*. Овдје је *йордешти*, а не *пропртим*, као у Данитчића (СА, 144). Међутим, од *заштитиши* је ипак *заштити*.

244. — Акценат презента глагола типа *седочиши* у Ускочима је помјерен на почетак: *седочим* — *седочиши* — *седочи* — *седочимо* — *седочиши* — *седоче*. Тако је и у *срамотиши* — *срамотим*, *жалостиши* — *жалостим* и сл.

Од тог акцента одступа презент глагола типа *веселиши се*: *веселим се* — *веселиши се* — *весел* се — *веселимо се* (*веселимо се*) — *веселише се* (*веселаше се*) — *веселё се*.

И сложени глаголи од те двије врсте глагола различито се понашају:

а) *йоседочим* — *йоседочиши* — *йоседочи* — *йоседочимо*; *осрдомотим*, *ослободотим* *ожалостим*;

б) *йровеселим се* — *йровеселиши се*,

— али није искинућен ни нагласак: *йровеселим се* — *йровеселиши се*.

245. — Неколико глагола које Данитчић (СА, 133—135) убраја у тип *хвалиши*, у Ускочима у презенту имају акценат као глаголи типа *шрубиши*: *шрубим*, *бечим*, *блудим*, *бульим*, *лубим се*, *лудим* и сл., — док глаголи *журниши*, *йожурниши*, *налиши*, *йреналиши* и сл., које Данитчић убраја у тип *шрубиши*, имају акценат као глаголи типа *валиши* [*хвалиши*]: *валим* — *валиши*; *журим*, *йожурим*, *налим*, *йреналим* итд.

ИМПЕРАТИВ

246. — Акценат императива глагола типа *вұћи* исти је као и акценат презента, тј. ¹: *вұчи* — *вұчимо* — *вұчиште*, *шреси*, *шүчи*, *зеби*, *мечи*, *өрши*, *лэзи*, *дүбі*, *врзи*, *вэзи*, *смети*, *расий* итд., *исийчи*, *шретийчи*, *навэзи*, *озеби*, *шретиреси*, *замечи*, *издуби*, *шорасий*, *шреобуди* итд.

Тај акценат има ускочки императив и у глаголима типа *наћи*: *наћи* — *наћимо* — *наћиште*, *доћи*, *шрићи*, *ући*, *шрећи*, *шробићи*, *задићи*, *изнаћи*, *шронићи*, *ућићи*, *шимбонићи*, *изаћи*, *саћи*, *сүћи*, *ошиди* итд., а од глагола *ићи*: *иди* — *идимо* — *идиште*.

Глаголи типа *наћри'еши* имају у императиву: *наћди*, *нађери*, *задди*, *задери*, *ући*, *наћири*, *одувери*, *заври*, *одућири*, *сатири*, *дћири*.

Као што се види, глаголи који могу имати двије форме у презенту, имају и дза акцента у императиву: *задди* — *задери*.

Слични су односи и у сложеницима глагола *мрђеши* (императ. *мрђи*, *мрђимо*, *мрђиште*): *умри*, *замри*, *шдмириште*, *обамри*, *самри*.

Слично је и с акцентом императива и у глагола қао *үзеши*, *шдчеши* итд.: *үзми*, *шдчи*, *шдйчи*, *зәни*, *шдсии*, *штими*, *зайдчи*, *изасии*.

Императив глагола *клейши* гласи: *куни* — *кучимо* — *кучиште*, а слож.: *йрокуни*, *закуни*.

247. — Глаголи типа *доњијеши* имају акценат у императиву као у књижевном језику, за разлику од акцента ускочког презента: *донеси*, *исилети*, *истиши*, *оѓреби*, *довези*, *доведи*, *изձоди*, *изреди* и сл.

Слично је и у глагола типа *седочити*: *седочи*, *срамдши* итд.

Исти је акценат императива и у глагола као *веселиши се*: *весели се*, *овесели се*, *йровесели се*.

248. — Као и у књижевном језику, и овде се акц. императива глагола типа *лиши* мијења у дугоузлазни: *ли* — *лимо* — *лиште*; *ши* — *шимо* — *шиште*; *би* — *бимо* — *биште* (*bittre*); *крї* — *кримо* — *кринше* итд.

То же одговара и акц. сложених глагола: *сли* — *слимо* — *слиште*, *салї* — *салимо* — *салыште*, *йрелї* — *йрелимо* — *йрелыште*, *йролї* — *йролимо* — *йролыште*, *зали* — *залимо* — *залиште*, *сакрї* — *сакримо* — *сакриште*; *долї*, *үли*, *сашї*, *йрдї*, *үбї*, *избї*, *шдкї*, *завї*, *обавї* итд.

249. — Ускочки акценат *блѣжси*, *држси* и сл. слаже се с Даничићевим (СА, 129—130), али форме као *задржси*, *шрчи*, *шотрчи* представљају одступање од њега.

250. — Као у инфинитиву, тако је и у императиву вокал *и* лабилан: *блѣж* — *блѣшиште*; *држ* — *дршиште*; *сё* (< *сед* < *седи*) — *сёште* (< *седите*); *лѣз* — *лѣшиште*; *вї* (< *вид* < *види*) — *вїште* (< *видите*); *стїан* — *стїанште* итд.

Као што се види, крњи императив задржава акценат пуног императива. Ово важи и за примјере као: *Нёс те ѡаво!*

Неко може, и с правом, примјетити да се облик *нодс* наслаша на енклитику *шее* (и обратно), па да се усьед тога задржава узлазни акценат (*нодс шее* : *нодсие*). Али у примјеру *Йд одавле* оно јд не наслаша се на наредну ријеч, а ипак стоји под кратким узлазним акцентом. Чак и силаизни акценат може у оваквим случајевима прећи у узлазни; тако, поред *бач*, *йуш*, *ћум*, *шум*, *држ* итд., имамо и: *бач*, *йуш*, *ћум*, *шум*, *држ* итд.

Мислим да су ове и сличне форме, на основу своје императивне службе, прешле у сферу узвичности, тј. постале врста узвика, и онда, као такве, могу имати свакакве акценте.

251. — При исказивању дугог трајања радње, у тзв. нарративном императиву, при својењу пуног императива на крњи, у глагола као *вдомиши*, *нодсимиши*, *воздимиши* итд., кратки акценат прелази у дуги силаизни: *вдом*, *нодс* и сл.

Мислим да се не може сасвим искључити екскламативни утицај при настанку, бар, овог дугог императивног акцента без обзира на то што је доцније екскламативност могла ишчезнути и што су ови облици могли стајати у реду облика редовног, свакидашњег начини изражавања.

252. — Прилог *јде*, који функционише као императив, има разне гласовне и акценатске форме:

јде, *јд* и *јјд*, *ј* и *јј*, *ајдемо*, *јјдемо*, *јдмо*, *јјдете*, *јјште*, *ајдете*,
јјште, *ајмоге*, *ајјемо*, *ајјемо*, *ајјемо*.

253. — Иначе је акценат императива у Ускочима као у књижевном језику: *ишикни* : гиликнути — гилкинём, *си'еци* : сећи — си'ечсм, *иром'ени* : проми'енити — проми'еним, *дийни* : дигнути — дигнём, *ирес'абай* : преспáвати — преспáвам, *сиризи* : стријхи — стријхем итд.

ИМПЕРФЕКАТ

254. — О дужини завршног слога у 3. л. мн. имперфекта в. у т. **10 β.**

255. — Глагол *шћеши* има велики број имперфекатских форми, па и разноврсних акцената у том глаголском облику: *ћћаи* — *ћћаше* — *ћћаиј*; *ћаи* — *ћаше* — *ћасмо* — *ћасше* — *ћаиј*; *шћаи* — *шћаше* — *шћасмо* — *шћаше* — *шћаиј*; *шћаваи* — *шћаваше* — *шћавасмо* — *шћаваше* — *шћаваиј*; *ћаваи* — *ћаваше* — *ћавасмо* — *ћаваше* — *ћаваиј*; *сий'аи* — *сий'аше* — *сий'аше* — *сий'асмо* — *сий'аше*.

Поред акцента *ћаше*, *ћаиј* итд. чује се и изговор *ћаше*, *ћаиј*.

И помоћни глагол *бњши* има разне форме и нагласке:

а) *бњ'аи* — *бњ'аше* и *би'аше* — *бњ'асмо* и *би'асмо* — *бњ'асше* и *би'асше* — *бњ'аиј* и *би'аиј*;

б) *блеи* — *блеше* — *блесмо* — *блеше*.

256. — Акценат имперфекта по правилу одговара акценту презента: *сіјајаі* : спајати — спајам; *ідејраі* : говорити — говорим; *сіјајаі* : стајати — стојим; *чіјаі* : читати — читајам; *йљевејаі* : пљевати — пљевам; *вуји'аі* : вуји — вујим итд.

257. — Двојаки облици имперфекта имају а) или исти акценат: *рђајаі* и *ради'аі* : рђати — рђадим; *ірадајаі* и *іради'аі* : градити — градим; *жіјвләі* и *жіјвијаі* : жијвљети — жијвим; *бдрејаі* и *бди'аі* : борити се — борим се; *шердаі* и *шери'аі* : прати — перем; *чињаі* и *чињи'аі* : чињести — чињим; *шрчаі* и *шрчи'аі* : трчати — трчијим;

б) или различит: *вздаі* и *вззи'аі* : вздизти — вздим; *кодсаі* и *кодси'аі* : кодсити — кодсим итд.

258. — Имперфекат глагола као *кујдваши*, *кујујем* и *іосиоддеваши*, *іосиоддујем* има кратки силазни акценат, различит од Даничићевог презентског акцента: *кујоваі*, *зімоваі*, *рðбоваі*, *стїноваі*, *йұшоваі* итд.; *іосиоддоваші*, *двідоваші*, *дјдуковаші*, *ірі'ашелеваші* и д.

259. — И глаголи као *шайутиши* имају у имперфекту пребачен акц. на први слог било на стари било на нови начин:

шайути'аі и *шайути'аі* — *шайутише* и *шайутише* (поред *шайутише*, в. ниске) — *шайути'аі* и *шайути'аі* (поред *шайути'аі*).

Поред тих, није искључен ни акценат инфинитива: *шайути'аі* — *шайутише* итд., као и *іосиоддоваші*. Тако је и с глаголима *јајкаши*, *мајкаши*, *мирісаши* и сл.

260. — И у Ускоцима, као и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 331—332) и у пљевальском говору (АСПГ, 160—161), знатно је помјерање акцента имперфекта на -ах и -јах према крају, углавном у глагола у којих то бива у 1. и 2. л. мн. презента: *чијаі* — *чијаше* — *чијашив* — *чијаше* — *чијасмо* — *чијаше* — *чијаші* итд.

Као што се види, акценат се помјера у свим лицима сес у 1. л. једн.

Тако и: *бі'аі* — *бі'аше*, *імай* — *імаше*, *лєжай* — *лєжаше*, *ломъаше*, *блєжай* — *блєжаше*, *држай* — *држаше*, *звоњай* — *звоњаше*, *сіјајай* — *сіјајаше*, *ұчай* — *ұчаше*, *мрай* — *мраше*, *сай* — *саше*, *іккай* — *іккаше*, *звай* — *зваше*, *іребай* — *іребаше* (поред *іреби'аі* — *іреби'аше*), *йи'аі* — *йи'аше*, *вельай* — *вешаше* (*вельай'аі*), *чињай* — *чињаше*, *шрчаі* — *шрчијаше* итд.

Међутим, ваља додати да то нијесу искључиви акценти имперфекта тих глагола у ускочком говору. Сви ти и слични глаголи могу имати и акценат инфинитива или презента у лицима у којима нема помјерања акцента према крају: *імай* — *імаше* — *імасмо* — *імай'аі*; *сіјајай* — *сіјајаше* — *сіјајай'аі*; *ломъай* — *ломъаше* — *ломъасмо* — *ломъай'аі*; *зіви'аі* — *зівијаше* — *зівијасмо* — *зіви'аі*; *мішльай* — *мішльаше* — *мішльасмо* — *мішльай'аі*; *млі'аі* — *млі'аше* — *млі'асмо* — *млі'ай'аі* (поред *млай* — *млаше* итд.), *бі'аі* — *бі'аше*, *чињай* — *чињаше* — *чињай'аі*, *шрчаі* — *шрчијаше* — *шрчи'аі* итд.

Имперфекти као *мрай* — *мраше*, *ірай* — *іраше*, *сай* — *саше* и сл. различију се од Даничића: *мрай* — *мраше*, *ірай* — *іраше*, *сай* — *саше* итд.

261. — Као *дѣй*, *бѣй*, тако и глагол *мѣти* има у имтерфекту поебачен акцент сасвим на почетак: *мѣї* — *мѣїше* — *мѣїсмо* — *мѣїй*.

Имтерфекат глагола *иѣти* гласи: *иѣї* — *иѣїше* — *иѣїсмо* — *иѣїй*, а глагола *јѣти*: *јѣї* — *јѣїше* — *јѣїсмо* — *јѣїй*.

АОРИСТ

262. — О акценту аориста види мој чланак *Акценат аорисата у скочкој јовора времена Вуковом објављен је у „Зборнику за филологију и лингвистику”, VIII, Нови Сад, 1965, стр. 201—209.*

ГЛАГОЛСКИ ПРИЛОГ САДАШЊИ

263. — Глаголски прилог садашњи, уколико се употребљава у ускочком говору, има углавном акцент на презенту:

кдѣћи, знѣјѹћи, иđѹћи, си'чѹћи итд.,
— или и акцент на инфинитива:

радѣћи, вѣлѣћи, не мѣрећи и сл., затим: *сиљајѹћи, прѣмајѹћи, руџајѹћи, миљајѹћи* и сл.

Глаголи са истим акцентом у презенту и у инфинитиву имају, разумије се, тај акцент и у глаг. прилогу садашњем: *иљевајѹћи, мислићи* и сл.

Сви инфинитиви са дјетосилазним акцентом као *вѹћи, шрѣти* итд. имају презентски акцент у овом облику: *вѹћи, шрѣти* итд.

264. — Није ријетка појава помјеравања акцента кај крају овог облика: *седѣћи* и *седѣћи*, *видѣћи* и *видѣћи*, *држѣћи* и *држѣћи*, *ловѣћи* и *ловѣћи*, *ломѣћи* и *ломѣћи*, *желѣћи* и *желѣћи*, *сїдећи* и *сїоећи* и сл., као и прилог *сїдећеке* и *сїоећеке* односно *сїдећики* и *сїоећики*.

Тако онђе имамо, поред *иđѹћи*, и *иđећи*.

Слични су томе и гл. прил. с дашњим посебне врсте:

шрчени (*шрченьи*), *седени* (*седеньи*), *лажени* (*лаженьи*), *сїоећи* (*сїоењи*), *клечени* (*клеченьи*).

265. — Глаголски прилог прошли је ишчезао из овог гозора. Само, како најд: Ружичић и Вукчић за пљевальски односно пјеско-дјубњачки гушар, чује се *рѣкав* (ши) у изр. *шамо љуб љекавши, шамо љему љекав* и сл.

ГЛАГОЛСКИ ПРИДЈЕВ РАДНИ

266. — Од глагола типа *вѹћи* сасвим су чврсти они и слични акценти глаголског придјесва радњи:

вјукб — вјукла — вјукло — вјукли — вјукле — вјукла; шјукб — шјукла — шјукло; шречб — шречла — шречло; зебб — зебла — зебло; дубб — дубла — дубло: расиб — расла — расло; везб — везла — везло итд.

Разлика нема ни у сложеним глаголима: дловукб — довукла — до-
вукло; исшукб — исшукла — исшукло; прозебб — прозебла — прозебло
итд.

267. — У радном придијеву глагола типа дри'еши имамо дро, дгла,
дрло, мро, мгла, мфло, док је у сложеним глаголима акценат увијек на
самом почетку:

одрб — одрла — одрло; јирб — јирла — јирло; наирб — наирла —
наирло; прожирб — прожирла — прожирло; јирб — јирла — јирло;
шдуирб — шдуирла — шдуирло; зирб — зирла — зирло; уирб — уирла —
умрло; замрб — замрла — замрло; јомрли — јомрле — јомрла.

268. — Радни придијев глагола иши има акценат добијен новим
преношењем: ишиб — ишила — ишило.

Тај акценат преовлађује и у сложеницама:

наишб — наишила — наишло; ддишб — ддишила — ддишло; зашб — зашила —
зашло; прешб — прешила — прешло; наддишб — наддишила — наддишло;
мимоишб — мимоишла — мимоишло; пронашб — пронашила — пронашло
итд., а од јизиби: јзишб и изишио — јзишила и изишила — јзишило — изишило,
или: изашо и јзашб итд.

269. — На коренском слогу стоји стари акценат и у радном придијеву
глагола типа дони'еши:

ддин'о — ддин'ела — ддин'ело; јуни'о — јуни'ела — јуни'ело; снин'о —
снин'ела — снин'ело; пренин'о — пренин'ела — пренин'ело итд.

270. — У Ускогрима постоје у гл. прид. радном само ови акценти
од глагола типа јзеши:

јзо — јзела — јзело; јдчб — јдчела — јдчело; начб — начела — на-
чело; пресуо — пресула — пресуло итд.

271. — Глаголи типа рещи имају у гл. прид. радном м. р. једн. обично
краткосилазни акценат, а у осталим родовима и у м. р. у мн. — кратко-
узлазни:

рекб — рекла — рекло — рекли — рекле — рекла; јекб — јекла —
јекло — јекли; макб — макла — макло — макли; шакб — шакла — шакло —
шакли; моЯб — моЙла — моЙло — моЙли; йлеб — йлела — йлело — йлели;
бо — бла — бло; лејб — лејла — лејло; шекб — шекла — шекло итд.

Акценат радног прид. сложених глагола одговара акценту простира:
одрекб — одрекла — одрекло; јеекб — јеекла — јеекло; јилеб —
— јилела — јилело; пребб — пребла — пребло; прилејб — прилејла —
прилејло; одмакб — одмакла — одмакло итд.

Глаголи као шакби (шакнуши), макби (макнуши) и сл. имају ове облике
радног придијева: шакб — шакла — шакло и шакнуо — шакнула — шак-
нуло, макб — макла — макло и макнуо — макнула — макнуло.

272. — Није јединствен акценат глаголског пријдјева радчог глагола типа *ййи*: а) *йй'о* — *ййла* — *ййло*, *лй'о* — *лйла* — *лйло*; б) *бй'о* — *бйла* — *бйло* (*schlägen*), *вй'о* — *вйла* — *вйло*, *крй'о* — *крйла* — *крйло*, *шй'о* — *шйла* — *шйло* итд.

И сложени глаголи имају два акценатска типа: а) *йðви'о* — *йðвила* — *йðвило* — *йðвили*, *сðви'о* — *сðвила* — *сðвило*, *йрдли'о* — *йрдлила* — *йрдлило*, *йрдли'о* — *йрдлила* — *йрдлило*; б) *сàши'о* — *сàшила* — *сàшило*, *йðкри'о* — *йðкрила* — *йðкрило*, *уби'о* — *убила* — *убило*, *начуо* — *начула* — *начуло* итд.

273. — Постоје читави редови глагола чији акценат радног пријдјева у Ускоцима знатно одступа од Даничићевог, особито глагола *-а/а* основа, било да се акценат овог облика односи на акценат инфинитива, било на акценат 2. и 3. л. једн. аориста.

У Даничића је: *вјèнчани* (инф.) — *вјèнчâ* (аор.), а радни пријдјев: *вјèнчao* — *вјèнчала* — *вјèнчалo*. У Ускоцима: *вљèнчани* — *вљèнча* — *вљèнчb* — *вљèнчала* — *вљèнчалo*.

У сложеним глаголима Даничић има: *разјèнчани* (акц. непроми-јењен у односу на прости глагол) — *разјèнчâ*, а р. пријд. *разјèнчао* — *разјèнчâла* — *разјèнчалo*. У Ускоцима: *развљèнчани* — *развљèнча*, р. пријд. *развљèнчb* — *развљèнчала* — *развљèнчалo* и *развљèнчb* — *развљèнчала*.

За Ускоце је карактеристично и то што овајви глаголи имају у аористу један акценат (развљèнча), а у глаг. пријдјеву радном два (раз-љенчb и развљèнчo).

Ово двојство аориског акцента усвојено је и у књиж. јез.: Прав *дðокчaо* — *дðокчâла* — *дðокчâло* и *докðчaо* — *докðчâла* — *докðчâло*, као и два акцента у аористу: *дðокчâ* и *докðчa* (у Ускоцима само: *докðчa*). РСАНУ исто као и Прав: *дðокчâла* и *докðчâла*, *дðокчâ* и *докðчa*.

Као што се види, ово двојство аориског акцента и акцента глаголског пријдјева радног добило је широку примјену у нашем књижевном језику. Данас су то равноправни акценти, с том разликом што се једни од њих претежно употребљавају у јед.пм, а други у другим крајевима, док се неки употребљавају свуда, као дублети.

Ево још једног примјера:

Даничић (СА, 130)

држaни — *држâ* — *држâла*

одржaни — *одржâ* — *одржâла*

Ускоци

држaни — *држa* — *држb* и
држb — *држâла* и *држала*

одржaни — *одржa* — *одржâла* и *одржала*

И овдје је, као што се види, остала разлика коју смо горе навели: *држâла* (Даничић) и *држâла* и *држала* (Ускоци). Овај други акценат (*држала*), инфинитивни, није тако чест као онај први, стари акценат

(*ձքչալա*), али се чује. Међутим, готово да се не би могло рећи шта је чашће: *ձկոնչալа* или *ձօնչալա*, *ձեհալա* или *օձեհալա*, *րազանչալա* или *ռազանչալա*, *իսկոնչալա* или *օմոնչալա* итд. Има, разумије се, слушајеца непојављујећа акацнатску г држбу тизму у оваквим приптикама: *լօկալա*, а не *լօկալա* (аор. *լօկ*; Дан. *լօկալ*, аор. *լօկա*), али *լօլօկալա* и *լօլօկալա*. Затим *լայալա* (аор. *լայ*; Дан. *լայալ*), али *նալայալա* и *նալայալա* (Дан. *նալայալ*, аор. *նալայ*).

Ипак се мора подзући да она основна констатација (Дан. један акценат, Ускоци два акцената) остаје.

Има каткад и посебних аспеката. Од *յւաշի* глаг. пригд. радни гласи *յծ* — *յծալա* — *յծալո*, а сложени су облици *յշյծ* — *յշյծալա* — *յշյծալո* и *յշյծ* — *յշյծալա* — *յշյծալո* (Бевојке се од њивно подгд њис).

Навешћу одје што више Николићевић (АУ, 330—331) и Вуковићевић (АГПД, 360—369) односно Џингитећевић прихвата у ускочком виду, да би се ова сложена акценатска ситуација колико-толико ближе сагледала:

Даничићи

Ускоци

I

брати, ծրա — ծրալա	брати, ծրա — ծրալա
узбрати, յզօրա — յզօրալա	узбрати, յզօրա — յզօրալա
ձբати, ձօնա — ձօնալա	ձբати, ձօնа — ձօնալа и ձօնալո
պօձբати, պօձօնա — յօձօնալա	պօձբати, պօձօնа — յօձօնալа и յօձօնալո
чեшати, չեշա — չեշալа	чեшати, չեշа — չեշալа и չեշալո
почечшати, պօշա — յօշշալա	почечшати, պօշа — յօշշալа и յօշշալо
տէсати, տէս — յտէսալա	տէсати, տէса — յտէսաла и յտէսала
отէсати, օտէս — օյտէսալа	отէсати, օտէса — օյտէսաла и օյտէсало
прէтати, պրէտа — յրէտալа	прէтати, պրէта — յրէտալа и յրէտало
запрէтати, զալրէտа — զալրէտալа	запрէтати, զаլրէտа — զալրէտալа и զալրէտало
յскати, յска — յскала	յскати, յска — յскала
зайскати, զայսկա — զայսկալа	зайскати, զајսка — զայսկալа и զајскала

II

лèжати, лèжá — лèжáла
залéжати, залéжá — залéжáла

бјéжати, бјéжá — бјéжáла
разбјéжати се, разбјéжá се —
рдзбјéжáла се
бојати се, ббјá се — ббјáла се
побојати се, пббојá се —
йббојáла се
трчати, трчá — ѹрчáла
потрчати, потрчá — йдѹрчáла

лèжати, лèжá — лèжáла
залéжати, залéжá — залéжáла
и залéжáла
блéжати, блéжá — блéжáла
разблéжати се, разблéжá се —
рдзблéжáла се
бојати се, бојá се — ббјáла се
побојати се, побојá се — йб-
йббојáла се
трчати, трчá — ѹрчáла и ѹрчáла
потрчати, потрчá — йдѹрчáла и
йоѹрчáла

III

грàкстati, грàкta — ірàкшáла
загрàкstati, загрàкta —
заірàкшáла

дàкstati, дàкta — дàкшáла

рòкstati, рòкta — рòкшáла
зарòкstati, зарòкta — зарòкшáла
звéкstati, звéкta — звéкшáла

пùктati, пùкta — ѹукшáла

сíкstati, сíкta — сíкшáла
засíкstati, засíкta — засíкшáла

хùкstati, хùкta — хùкшáла
захùкstati, захùкta — захùкшáла

цикstati, цикta — цикшáла
зацикstati, зацикta —
зацикшáла
сùктati, сùкta — сùкшáла
посùктati, посùкta — йосùкшáла

штèкstati, штèкta — ѹштèкшáла
заштèкstati, заштèкta — за-
штèкшáла

грàкstati, грàкta — ірàкшáла
загрàкstati, загрàкta — здірак-
шáла и заірàкшáла
дàкstati, дàкta — дàкшáла
задàкstati, задàтka — задàкшáла
рòкstati, рòкta — рòкшáла
зарòкstati, зарòкta — зарòкшáла
звéкstati, звéкta — звéкшáла
зазвéкstati, зазвéкta — зазвéкшá-
ла и зазвéкшáла

пùктati, пùкta — ѹукшáла
запùктati се, запùкta се — зд-
шукшáла се и зайшукшáла се
сíкstati, сíкta — сíкшáла
засíкstati, засíкta — засíкшáла
и засíкшáла

յùктati, Ѻкta — Ѻкшáла
зајùктati, зајùкta — здукшáла и
зајукшáла

цикstati, цикta — цикшáла
зацикstati, зацикta — зацикшáла
и зацикшáла

сùктati, сùкta — сùкшáла
засùктati, засùкta — засùкшáла и
засùкшáла

штèкstati, штèкta — ѹштèкшáла
заштèкstati, заштèкta — зди-
штèкшáла и заштèкшáла

IV

- веругати, вेруга — *вेругајла*
изверугати, йзверуга — *изверујала*
вијугати, вијуга — *вијујала*
извијугати, йзвијуга — *извијујала*
гомилати, гомилә — *ідмилала*
нагомилати, нагомилә — *надіомилала*
гребенати, гребенә — *іребенала*
давијати, давија — *давијала*
кайшати, кайшә — *кайшијала*
искайшати, йскайшә — *искайшијала*
кобельяти, кобельә — *кобельала*
искобельяти, йскобельә — *искобельала*
копрјати, копрја — *котрјујала*
кривудати, кривуда — *кривудала*
обадати, обада — *ббадала*
оружати, бружә — *бружала*
- веругати, веруга — *вेругајла* и *верујала*
изверугати, изверуга — *изверујала* и *изверујала*
вијугати, вијуга — *вијујала* и *вијујала*
извијугати, извијуга — *извијујала* и *извијујала*
гомилати, гомила — *ідмилала* и *іомилала*
нагомилати, нагомила — *надіомилала* и *наїомилала*
гребенати, гребена — *іребенала* и *изребенала*
изгребенати, изгребена — *изіребенала*
давијати, давија — *давијала* и *давијала*
подавијати се, подавија се — *йодавијала* се и *йодавијала* се
кайшати, кайшә — *кайшијала* и *кайшијала*
искайшати, искајшә — *искайшијала*
кобельяти, кобельә — *кобельала* и *кобельала*
искобельяти, йскобельә — *искобельала* и *искобельала*
копрјати, копрја — *котрјујала* и *којрјујала*
ископрјати се, искојрја се — *искотрјујала* се и *искојрјујала* се
кривудати, кривуда — *кривудала* и *кријудала*
искривудати, искријуда — *искријудала* и *искријудала*
обадати, обада — *ббадала* и *обадала*
разобадати, разобада — *рзобадала* и *разобадала*
оружати, оружка — *бружала* и *оружала*

наоружати, наоружа —
наоружала
рачунати, рачунә — рачунала

израчунати, израчунә —
израчунала
решётати, решетә — решётала

изрешётати, изрешетә —
изрешётала
сигурати, сигурә — сийурала

осигурати, осигурә — осигурала
тестерати, тестерә — шестерала
тетурати, тетурә — шестурала

дотетурати, дотетурә —
дотетурала
чепркати, чепркә — чайркала

зачепркати, зачепркә —
зачайркала
черупати, черупә — черуйала

ишчерупати, ишчеруца —
ишчеруйала

разоружати, разоружа — рд-
зоружала и разоружала
рачунати, рачунә — рачунала и
рачунала
израчунати, израчунә — изра-
чунала и израчунала
решётати, решетә — решётала и
решётала
изрешётати, изрешетә — изре-
шётала и изрешётала
сигурати, сигурә — сийурала и
сийурала
осигурати, осигурә — осигурала
и осигурала
тестерати, тестерә — шестерала
и шестерала
тетурати, тетурә — шестурала и
шестурала
затетурати, затетурә — здай-
турала и зазайтурала
чепркати, чепркә — чайркала и
чайркала
зачепркати, зачепркә — здай-
ркала и зачайркала
черупати, черупә — черуйала и
черуйала
очерупати, очерупә — дчеруйала
и очеруйала

V

Ево још примјера само за ускочки говор:

бачати, бача — бачала ; разбачати, разбача — разбачала и разбачала
вардати, варда — вардала ; завардати, заварда — завардала и завардала
вёрмати, вёрма — вёрмала ; повёрмати, повёрма — ѹовёрмала и ѹовёрмала
врнчати, врнча — врнчала ; наврнчати, наврнча — нафрнчала и нафрнчала
грушати, груша — іршала ; угрушати, угруша — ѹиршала и ѹирушала
гйцати се, гйца се — іңчала се ; разгйцати се, разгйца се — разішшала се,
разінчала се
гүжвати, гүжва — іұжвала ; изгүжвати, изгүжва — ізіүжвала и из-
іұжвала
дёблъати, дёблья — дёблъала ; одёблъати, одёблья — одебльала и одебльала
дочёпати, дочепа — дочейала и дочейала
закръяти, закръя — закркъала и закркъала

изанђати, изанђа — изанђала и изанђала
 кључати, кључа — кључала; прокључати, прокључча — прокључала и
 прокључала
 крати, кра — крала; закрати, закра — закрала и закрала
 кркњати, кркља — кркљала
 крепати, крепта — крепала; покрепати, покрепта — покрепала и покрепала
 куповати, купова — куповала и куповала
 листати, листа — листала; пролистати, пролиста — пролистала и пролистала
 мотати, мота — мотала; намотати, намота — намотала и намотала
 обећати, обећа — обећала и обећала
 петљати, петља — петљала; запетљати, запетља — запетљала и запетљала
 разгјати се, разгјаца се — разгјата се и разгјата се
 распљећати, распљећа — распљећала и распљећала
 рђати, рђа — рђала; зарђати, зарђа — зарђала и зарђала
 седлати, седла — седлала; оседлати, оседла — оседлала и оседлала
 секати, сека — секала; посекати се, посека се — посекала се и посекала се
 ћетати, ћета — ћетала; проћетати, проћета — проћетала и проћетала
 читати, чита — читала; прочитати, прочита — прочитала и прочитала
 чујати, чуја — чујала; ишчујати, ишчуја — ишчујала и ишчујала
 шегати, шега — шегала; ишегати, ишега — ишегала и ишегала

Као што се колебају инфинитиви *иобљећи* и *иобљећи* и сл., тако се колебају и облици глаголског придјева рад југ тих глагола изузев мушког рода у једч.: *иобљејо*: *иобљејла* и *иобљејала*, *иобљејло* и *иобљејело*, *иобљеји* и *иобљејели* итд.

ГЛАГОЛСКИ ПРИДЈЕВ ТРПНИ

274. — У глагола типа *вјући* дугоузлазни акценат остаје на првом слогу и не помјера се према kraju: *вјучен* — *вјучена* — *вјучено*, *извучен* — *извучена* — *извучено*, *шјучен* — *шјучена* — *шјучено*, *исијучен* — *исијучена* — *исијучено*, — *вјезен* — *вјезна* — *вјезено*, *извјезен* — *извјезна* — *извјезено*, *исијрешен* — *исијрешена* — *исијрешено* итд.

275. — Глаголи тиста рђени имају редовно: *рђчен* — *речена* — *речено*, *шјечен* — *шјечена* — *шјечено* итд.

276. — Глаголи тиста *ијчени* имају акценат (") на првом слогу и у простим и у сложеним глаголима: *ијчени* — *ијчена* — *ијчено*, *здијочени* — *здијочена* — *здијочено* итд.

277. — Глаголи типа *донијеши* имају дзогуб глаголски придјев трпни: *донијеши* — *донајеша* и *донешен* — *данешена*, *ирекајеши* — *ирекајеша* и *иренешен* — *иренешена* итд.

278. — Стари акценат на почетном слогу редовно имају глаголи типа *иродригейши*: продрт — продрта — продрто, натрт — натрга — натрго, подуврт — подуврта — подуврто, подупрт — подупрта — подупрто итд., а прости глаголи имају у томе облику овај акценатски однос: дрт — дрта — дрто, спично придјевима *драй* — *драйа* — *драјо* и сл.

279. — Глаголи типа кренути имају глаг. прид. трпни редовно под дугосилазним акцентом: *кренүй* — *кренүша* — *кренүйо*, а сложени *йдкренүй* — *йдкренүша* — *йдкренүйо*.

280. — Не помјера се с коријена акценат глагола типа *сѣти* у глаголском придјеву трпњом:

сѣчен — *сѣчена* — *сѣчено*.

У сложенима се задржава однос у простим глаголима: *йдсечен* — *йдсечена* — *йдсечено*.

281. — Глаголи типа чињети имају редовно:

чињен — *чињена* — *чињено*, *учињен* — *учињена* — *учињено*.

— Међутим, други глаголи *и/и*-основа имају повучен акценат у овом облику: *кдишен* — *кдишена* — *кдишено*, *лдмљен* — *лдмљена* — *лдмљено*, *вджен* — *вдженна* — *вдженено*, *їдњен* — *їдњена* — *їдњено*, *ндишен* — *ндишена* — *ндишено* итд.

282. — Глаголи као оружати, куповати, вљенчати и сл. редовно имају стари акценат на првом слогу:

дружан — *дружана* — *дружано*, *куйован* — *куйована* — *куйовано*, *вљенчан* — *вљенчана* — *вљенчано* и сл.; слож.: *наоружан* — *наоружана* — *наоружано*, *йдкуйован* — *йдкуйована* — *йдкуйовано*, *йривленчан* — *йривленчана* — *йривленчано*.

283. — У глагола типа *шиши* трпни придјев је редовно под новом узлазном интонацијом: *шивен* — *шишена* — *шишено*, *шіен* — *шіена* — *шіено*, *чувен* — *чуvena* — *чувено*, *крайен* — *крайена* — *крайено*.

Тако је и у сложенима: *сашивен* — *сашишена* — *сашишено*, *йокривен* — *йокривена* — *йокривено* итд.

Гл. прид. трпни тих глагола може, разумије се, бити и с наставком *-и*, *-ша*, *-то* и тада се овако изговара: *шиши* — *шишио* — *шишио*, *крайши* — *крайшиа* — *крайшио* и сл., и сложени: *сдшиши* — *сдшишиа* — *сдшишио* и *йрискрайши* — *йрискрайшиа* — *йрискрайшио* итд.

ПРИЛОЗИ

284. — У ускочком говору редовна је дужина завршног вокала компаратива и суперлатива прилога: *дљे*, *дље*, *бржे*, *ідре*, *віше*, *ніже*, *слаби'е*, *свєди'е*, *најди'е*, *најда'е*, *најбрж'е*, *највесла'е*, *најши'е* итд.

285. — Прилози на -чи, -хи, -ши, -чи и сл. у ускочком су говору редовно са кратким завршним вокалом: *в'чи*, *йдси*, *йдси*, *м'ши*, *йути*, *йуз'чи*, *стое'чи* итд.

286. — Сви темпорални прилози типа *данас* имају уопштең дуг завршни слог у ускочком говору: *данас*, *јүшрбс*, *нðхас*, *ирдльйбс*, *јесн'ас*, *зым'ус*, *лдйбс* итд.

287. — Прилози као *бодимице* имају у ускочком говору акценат обично ближе крају (на посљедњем односно претпосљедњем слогу): *бодими'е*, *ћиними'е*, *крадими'е*, *мъесими'е*, *ничин'е*, *обљеруч'е*, *ушими'е*, *измалена* итд. У примјерима: *йоимени'е*, *йоједин'е*, *йоребарж'е*, *յстопиц'е* итд. овај се акценат слаже с Вуковим.

И прилози као *шрӯйач'е* и сл. имају дужину на ултими.

288. — Вуков прилог *ідѣ* (*дѣ*, *дї*, *ідїг*, *ђѣ*, *ідѣ*, *ідї*) гласи у Ускоцима само ће (изузима се најсавременије стање развитка овог говора, у коме се може чути и књижевно *ідје* и контаминарано *іђе*). У Ускоцима, међутим, поред "акцента" (Бѣ си бїла? — Бѣ си га нашћ? — Кðсићу ће се бđља траꙗ итд.), постоји и дугосилазни: *ђѣ*. Овај се акценат чује у случајевима „ванреченичке“ употребе, тј. кад се употреби као самостална упитна ријечца: А. Пðмо се Јован. Б. Бѣ? — А. Пðси'б сам кунцијере. Б. Бѣ? У оваквим случајевима готово никад се не чује краткосилазни акценат.

289. — Познато је да прилози постали од средњег рода придјева имају обично акценат средњег рода одређених придјева (без дужине на завршном вокалу): *Лијено* си радио. Ни Вукови ни ускочки прилози ове врсте не придржавају се увијек тога правила, а сем тога — каткада се и међусобно акценатски разликују; тако Вук има *брзо* и у загради *брзо*, *дјавно*, а у Ускоцима само *брзо* и *дјавно*. У Вука, супротно томе, налазимо *рұжно*, а у Ускоцима *рўжно* (Рўжно си учїни'о). Дугоузлазни акценат.

акценат има у Ускочима и прилог *тѣшко* (*Тѣшко* му є), поред краткосилазног (*Тешко* њима). Овај посљедњи акценат (*тѣшко*) има и Вук.

290. — Има прилога чија се акценатска разлика између Вука и Ускока везује за падежне облике од којих потичу: *мѣхом*, *їрѣшкбм*, *дѣну*, *шѣрбм* итд. у Вука према ускочком: *мѣом*, *їрѣшкбм*, *дѣну*, *шѣром* итд.

291. — Према Вуковом *вѣдма* Ускочи имају дугоузлазни акценат добијен у процесу контракције (веома < вѣома), па ретрогресивно дугоузлазни: *вѣбма* (мјесто *вѣдма*); слично је и са *їрѣхдѣа* (Вук): *їрѣшна* и *їрѣбїа* (Ускочи).

292. — Али, уопште говорећи, акценат поједињих прилога често је другачији на разним теренима. То важи и за Вуков и ускочки говор. Да би се колико-толико видјеле те разлике, навешћу овде неколико примјера:

Вук	Ускочи
изнұтра, пѣзно, пѣлако, 旡пѣт,	їзңұтра, пѣзно, пѣлако и полако, 旡пѣт,

одиста, наўлаш, наўлишѣ, кѣлико, ўвѣр, заувар, ўвѣйс, лани, бадава, ѡутуре, бѣгме, барем, рашта, тѣшто, йстија, кѣконо, саде, пѣшкѣ, снерукѣ, сїтурдай, таде, таман, вайкада, вала (вѣла), наќон, пачек и др.

Вук	Ускочи
вако, овудѣ (овуда), овудије (овудије), одавле (одавлѣ), одаклѣ (одаклѣ, одаклѣ), одатлѣ (одатлѣ, одатлѣ), однекуда, откуда, отуда итд.	вако, овуда, овуди'е, одавлѣ, одавлѣ и одавлѣ, одакле и одаклѣ (одклѣ), одатле, одатлѣ и одатлѣ, однекуда, откуда, отуда итд.

Неусталеност акцента и квантитета огледа се и у разним показним прилозима:

Вук	Ускочи
вако, овудѣ (овуда), овудије (овудије), одавле (одавлѣ), одаклѣ (одаклѣ, одаклѣ), одатлѣ (одатлѣ, одатлѣ), однекуда, откуда, отуда итд.	вако, овуда, овуди'е, одавлѣ, одавлѣ и одавлѣ, одакле и одаклѣ (одклѣ), одатле, одатлѣ и одатлѣ, однекуда, откуда, отуда итд.

293. — Прилози као *нашироко* редовно имају акценат қао у књижевном језику:

наїдуїачко, *наїм'ево*, *наїдесно*, *наїдесно*, *наїдесно*, *наїм'ево*, *наїм'ево* итд.

Некад разноврсност форми истог прилога не повлачи за собом и различите акценте:

вуда — вудаи — вудар — вуди'е — вуди'ен — вуди'ер,
а некад повлачи:

сад: сада — саде — садек — саден

294. — Прилог *мѣшчиин* је заменичко-глаголског порекла (мене[мени] се чини). Као што се види, ту постоји секундарно дуљење у оба слога и акценат на ултими односно ' на првом слогу.

ПРИЈЕДЛОЗИ

295. — У вези са преношењем акцента на приједлог в. главу „Прозодијски односи у проклизи и енклизи“.

296. — Само неки приједлози могу имати сопствени акценат: *рāди, мīмо, йозáди* (и прил.), *йдрāди* итд.

ВЕЗНИЦИ

297. — Оно што је речено за приједлоге важи, углавном, и за везнике:

и jā, и mī, dā видāи итд.

— само што везници много рјеђе него приједлози ступају у проклитичке односе.

298. — И везници могу имати самосталан акценат:

йли, нīши, дли итд.

УЗВИЦИ

299. — Узвици су обично артикулисане ријечи (*лēд, кūкū, ѡдо*), са акцентуацијом која постоји и у другим врстама ријечи (*илē, ѡдој*). Међутим, они то не морају бити. Они нијесу права врста ријечи, већ непосредан израз наших душевних расположења, наших емоција, изненађења, чуђења и сл. Као такви они могу бити и неартикулисани. Њихова гласовна структура не мора се поклапати са редовним консонантизмом и вокализмом нашег језика, а има и случајева кад они у погледу акцента и квантитета потпуно искачу из оквира свих акценатских закона нашег књижевног језика, нпр. узлазни акценти могу стајати на једносложним узвицима, силазни акценти могу стајати и на слововима ван првог, било који од акцената може бити на крају узвиска, дуги могу бити не само вокали већ и консонанти, један вишесложни узвик може имати јединствен или различит акценат на свим својим слововима, најзад сама природа акцента у узвику не мора бити као она коју имају наша позната четири књижевна акцента.

— Кад се има све то на уму, сасвим ће бити јасно што изговорна страна узвиска у Вуку и у ускочком говору може бити сасвим различита. На вешћу само неколико слушаја да би се видјела та разлика. Вук, нпр., има *вđч* (узвик за вабљење говеда), тј. са краткосилазним акцентом. У Ускоприма тај узвик гласи обично *вđч* и *вđч*, дакле са краткоузлазним акцентом, иако је „ријеч“ једносложна и са дугим самогл. ч. За терање говеда Вук има *де*, док тај узвик у Ускоприма гласи *дē*. Вук је навео узвик

мди (*мди*) за вабљење мачке; у ускочком говору, међутим, узвик *мди* употребљава се за теравање мачке, исто као и *йис*, док се узвик *май* или *май* употребљава за вабљење мачке. Узвиком *сок* вабе се говеда; ипак његов изговор *сок* представља „незаинтересованје“ вабљење, а изговор *сок* и *сок* искљије, умиљатије, топлије. Сличних и других разлика има још доста, те нема потребе да се на њима задржавамо. Подвлачим још једном да се за вабљење животиња употребљава блажки, мекши акценат у једносложним узвицима, а за теравање тврђи, оштрији. То је, уосталом, и у природи ових ствари. Навешћу још само два-три момента у којима ускочки говор одступа од књижевног језика, тј. од Вука. За заустављање волова у бразди или у каквој другој сличној прилици у Ускоцима се употребљава узвик *јбч* и *јбч*, за вабљење говеда *ћаеч* и *ћаеч*, за исказивање великог жаљења за неким: *јад*. Као што се види, дугоузлазни акценат стоји на једносложним ријечима и на kraju ријечи. — Вокативи постају каткад специфична врста узвика (особито кад је у питању дозивање на даљину), и тада је у ускочком говору практично неискрпан број дозивања односно узвицивања, тј. наглашавања, напр.: *Сидни'a*, *Сидни'd*, *Сидни'д*, *Сидни'd*, *Сидни'даа*, *Сидни'дааа* итд.

СКРАЋЕНИЦЕ

- АГПД — Јован Вуковић: *Акценат јовора Пиве и Дробњака*, СДЗб X, 187—417.
- АСПГ — Гојко Ружичић: *Акценатски систем јевральској јовори*, СДЗб III, 115—176.
- АУ — Берислав Николић: *Уџбаник за испитивање акцената у штокајским јоворима*, ЈФ XXVII, 307—336.
- В — Вук Стеф. Карадић: *Српски речник*, Београд 1935.
- ВД — Вук-Даничић.
- ГБ — Драго Ђупић: *Говор Бјелоравловића*, СДЗб XXIII, Београд 1977.
- ГЉ — Милосав Тешић: *Говор Љештанског*, СДЗб XXII, 162—328.
- ГПД — Јован Вуковић: *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1—113.
- ГС — Томо Маретић: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Загреб 1899.
- ГСО — Милорад Симић: *Говор села Обади у босанском Подрињу*, СДЗб XXIV, Београд 1978.
- ОМНА — Берислав Николић: *Основи млађе новоштокавске акцентуације*, Београд 1970, 1—122.
- Прав — *Правојес српскохрвайској књижевној језику*, Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб 1960.
- ПСКЈ — в. Прав.
- Р — в. В.
- РД — Александар Белић: *Историја српској језику; Речи са деклинацијом*, универзитетска предавања, Београд 1050.
- РЈА — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, књ. I—XXIII, Загреб 1880—1976.
- РМСМХ — *Речник српскохрвайској књижевној језику*, књ. I-II, Матица српска и Матица хрватска и књ. III-IV само Матица српска, Нови Сад — Загреб и само Нови Сад.
- РСАНУ — *Речник српскохрвайској књижевној и народној језику* Српске Академије наука и уметности, књ. 1—11, Београд, 1959—1981.
- СА — Ђуро Даничић: *Српски акценти*, Београд и Земун 1925.
- СВ — Милан Решетар: *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*, Wien 1900.
- ССЈ — Михаило Стевановић: *Савремени српскохрвайски језик* I, Београд 1964.

Миляя Станић

УДАРЕНИЕ В ГОВОРЕ ПЛЕМЕНИ УСКОКИ

Резюме

Ускокский говор (на юго-восток от Дурмитора, бассейн реки Тушиня) находится в кругу тех говоров, которые послужили Вуку Караджичу основой литературного языка. Хотя этот говор находится на восточной границе говоров герцеговинского типа, ему присущи все основные элементы этих говоров, а это значит и языка Вука. Поэтому и квалитативно-квантитативные характеристики этого языка совпадают, в сущности, с языком Вука: в обоих случаях речь идет о современной сербохорватской акцентуации. Если же и появляются различия, то они, во-первых, понятны: каждый из говоров, не только в рамках разных диалектов, но и в пределах одного и того же диалекта, в ходе времени приобретает ряд своих специфических черт, а во-вторых, современный ускокский говор, который является предметом исследований и язык Вука и Даничича, с которыми проводится паралель, разделяет 150-летний временной разрыв, так что в ускокском говоре могли произойти перемены, несмотря на то, что бурные общественные сдвиги в развитии нашего народа за эти полтора столетия не всегда охватывали и этот горный край и не нарушали систему ударений этого говора.

1. В ускокском говоре сохраняется старая долгота в нескольких формах и частях речи:

а. в инфинитиве и в формах, образованных из основы инфинитива: *іледашти*, *іледашу*, *іледала*, *іледа* (аорист);

б. у прилагательных типа *блѣав*, *г҃рѣавс* и т. п. Эта долгота распространяется и на другие формы подобных прилагательных: *жѹїкѣасъа*, *жѹїкѣасъо*, *жѹїкѣасъи*, за исключением некоторых форм определенного типа прилагательных: *рѹшави*, *рѹшава*, *рѹшавб* и т. д. наравне с: *рѹїави*, *рѹїава*, *рѹїавб* и т. п. Эта долгота характерна и для существительных на *-ац* и прилагательных на *-ав*: *блѣавац*, *г҃рѣавац*, *кѹкѣавац* и т. д., но

їубасица, їдрасица, и т. п. У производных же глаголов, ударение следующее: *обаласиши, оборасиши* и т. п., а также и: *ձбалавиши, ձօրավиши* и т. п.

в. У существительных ж. и м. рода *а*-основ, в окончании *-ама* (в дательном, творительном и предложном падежах множ. числа) первое *а* всегда долгое, если в слоге перед окончанием нет одного из восходящих ударений: *կўհամա, զօբանչամա*, но *շենամա*.

2. Окончания *-ов*, *-ев* и *-ин* именительного (т. е. вин.) падежа м. р. единственного числа прилагательных и некоторых местоимений, как правило долги: *брձածօվ, լուսածօվ, սէմբրին, զարև, խէմբէ*, но в других родах и формах — нет долготы: *բրձածավայնա, սէմբրինա լյւավ*. Прилагательные типа *буков, лучев* и т. п. имеют долготу всегда, если выступают как притяжательные: *յալբանօվ միրիս* и т. п., а долгота отсутствует если они обозначают качество: *բուկօվ պտան*.

3. У многих из глаголов I, II и VI и почти у всех глаголов IV спряжения (по А. Беличу) в основе настоящего времени гласный краток: *իրիզմ, լադւմ, շւմ*.

4. Конечный гласный в з лице мн. ч. аориста и имперфекта всегда долг: *սինաշե, զայրիսիշե, տրէսօշե, ձիօշե* (аорист) и *նիրաիւ, սինաիւ, տրէսիյաիւ, բյայւ* (имперфект).

5. В ускокских говорах нормальным явлением можно считать перенос нисходящего ударения с первого слога на предлог: *նձ սնյեյւ, յ յօրե, յ կոյի, նձ կնյւ*. Существует и перенос такого типа: *ձույժ յօճնե, տրի ձան* и т. п.

6. Именные типы ударений ускокского говора главным образом совпадают с типами Дж. Даничича, но бывают и отступления. В ускокском говоре: *ձյօ — սիյէլա, զմայ — զմայա, զօր — զօրա, ձրին — ձրինա, կլյուկ — կլյուկա* и т. д. Очень много и единичных номинативных и парадигматических квантиративно-ударных отступлений: *քազум, ձեռալիքօր, կոյնակ, աձնակ, իրմօրյօ, սիձօ, բրձածավ* и т. д. Тип *բլելօվ* — *բլելօվա* в группе типа *յյնակ — յյնակա*, так что и прилагательные производные от этих имён существительных имеют те же ударения: *բլելօվօվ, յակօվօվ* и т. п. Случай типа: *բրչիկ — բրչիկա* чаще встречаются в ускокском говоре, чем у Вука Караджича и Дж. Даничича.

Существительные типа *шароња* в акцентуальном смысле единны: *յաлоња, րաмоња, իեроња* и т. д.

Многие из существительных м. р. на *-ар* сохраняют в ускокском говоре старый перенос: *չւար, սիրդյար, կլյար* и др.

У существительных мужского рода на *-oj*, в именительном ед. числа этот гласный короток: *աօձօյ, նաօյ, իրբօյ, աձօյ* и т. д.

Старые существительные на согласный типа *йлам*, в тех случаях когда сохранили старую номинативную форму, всегда под долгописходящим ударением: *յլամ, կամ, իրամ*. При эмотивном напряжении *կամ* может перейти в *կամ*: *Կամ (կամ) տի յ յօմ!*

У существительных мужского рода из -ан обычно краткий гласный в этом окончании: *ћајдлан*, *брајдлан*. Исключением являются: *Радован*, *Милован*, но *Душан* — *Душана*.

Существительные типа *Милинко* всегда под этим ударением. Нет переноса ударения ни у существительных общего типа, если они, конечно, употребляются в ускокском говоре: *дѣбелько*, *чүйавко*, *їарлавко* и т. п.

Имена собственные *Јанко*, *Мирко*, *Бранко*, *Смиљко*, *Миљко*, и т. п. в ускокском говоре произносятся так, что ударение не изменяется ни в соответствующих фамилиях: *Бранкович*, *Јанкович*, *Миркович* и т. д. Такое же положение и с именами: *Раде*, *Пиро*, *Јово* и с производными фамилиями: *Радевич*, *Перович*, *Јовович*, *Црнович*. Ударение на фамилиях такое же как и на именах: *Тодорович*, *Булатович*, *Раданович*, *Симонович*, *Джанович* и т. д.

Краткое ударение всегда у существительных: *јељасће*, *јрђасће*, *јуље*, *јеле*, *јње*, *јробље*, но исключительно: *снобље*, *јробље*, *ббрје* и т. п.

Существительные типа: *јаљче*, *шарче*, *жујче*, в ед. числе всегда с ¹ ударением, а во множественном числе: *шарчад*, *јаљчад*, *жујчад* — без перемены ударения.

Существительные: *једрећенице*, *јарешице*, *брдашице*, *буреңце* и т. п. обычно так и произносятся.

Топонимы среднего рода заканчиваются на долгий гласный (*Мокрб*, *Гајцб* и т. п.) и склоняются как прилагательные (*Мјокрбі*, *Мјокрбм* и т. д.) или же заканчиваются на краткий гласный (*Милинско*, *Гдраниско*) так что и склоняются как имена существительные (*Милинска*, *Малинска* и т. д.). Существительные типа *Лийово*, *Крново*, *Брдараево* и др. давно уже отшлились от имен прилагательных.

Вуковские существительные типа *везилья* и др. здесь имеют форму: *везила*, *шкала*, *ирела*, *злойрела* и т. д., а существительные типа *навала*, обычно с ¹ ударением: *навала*, *замука*, *забава*, *завада* и др., но *завала* и т. п.

Трехсложные существительные женского рода типа *средина* образуют под ¹ ударением на центральном слоге: *средина*, *йланйна*, *сланина*, *милйна*, *сиреина*, *шкрабина* и т. д. но с другой стороны: *ледина*, *јарина* и т. п. Ударение обязательно переносится из предлог: *у йланину*, *у дубину*, *у ширину*, *на висину*, но и: *на сланину*.

Имена собственные типа *Миљава* произносятся рече чем у Вука: *Милосава*, *Видосава*, *Вјкосава*. В ускокском говоре есть несколько дзух-сложных имен собственных женского рода, которые при однокровом звуковом составе имеют различия: ударения: (':') как на пример: *Ружа* и *Рұжа*, *Анђа* и *Анђа*, *Дуња* и *Дуња* и т. п. Следует подчеркнуть, что эти ударные варианты никогда не относятся к одной и той же особе: кого зовут *Ружа*, никогда не назовут *Рұжа*, и наоборот.

Существительные женского рода *балавчад*, *слинавчад*, *йасиборчад* и т. п. могут произноситься и как *балавчад*, *слинавчад*, *йасиборчад*.

7. Большое число имен прилагательных произносится в ускокском говоре с кратковосходящим ударением: *бакрен*, *бджий*, *брдцкий*, *бременни*, *бүйәрский* и т. д., но существует и противоположное соотношение: *бұдалас*, *ерділас*, *ідройадан* и т. п. В этом говоре: *іләдан* и *жәдан*. Атрибутивные формы: *мәкій*, *свәйій*, *шөрдій* и т. п. обычно под этим ударением, а в некоторых случаях может быть и: *мәкій*, *шөрдій*, *свәйій*, *мәкій сир*, *свәйій Никола*.

Гласный в окончаниях род. мн. типа *жусушије* всегда долг: *жүшије* и *жүшије*, *младије* и *младије* и т. д., если не произносится: *жүши*, *млади*, или *жүши*, *млади* и т. п.

Прилагательное *жусуши* (при наличии всех гласных), а существительное: *жүши*.

Приставка в превасходной степени *нај* всегда под кратконисходящим ударением: *најбольь*, *најсрєйни* и т. п.

8. Инфинитивные формы глаголов типа *суни* всегда под долгонисходящим ударением: *сүни*, *шүни*, *нәни*, *үни*, *шрёсни*, *йрёни*, *сүн*, *шүн* и т. п. То же соотношение остается и у приставочных глаголов тех же основ: *ձօвүни*, *ձօшүни*, *իսյрёсни* и т. п.

У глаголов типа *ձնи'ени*, *հազար*, *օրբեաни* и т. п. формы настоящего времени следующие: *ձնесем*, *ձծедем*, *ձւզէմ*, *օրբեմ*, *հազօմ* и т. п.

Третье лицо мн. числа настоящего времени по ударению совпадает с оставленными лицами: *սիավան* — *սիավայ*, *միյենայ*.

В настоящем времени глаголов типа *ձաւիաни* сохранился старый перенос: *ձաւијем*, *ձաւзмем*, *իզасијем* и т. п.

Повелительное неподвижное глаголов типа *ձծи* и *հօսи* и т. п. может во 2 лице «дин. числа иметь формы: *ձծ*, *հօս* и т. п.

Имперфект глаголов типа: *չիտան* может быть и: *չիտаш*, *шайутиаш* (2 л. ед. числа), а бывает и что ударение переносится к концу слова: *չիտаш*, *шайутиаш* и т. п.

Глаголы в ускокском говоре типа *օրան* имеют следующие формы 2 и 3 л. един. числа аориста: *ծրա*, *սնծրա* и т. п. Глагол *րեն* — *րече*, а глаголы типа *առելեն* — *առելեյ*, *իրելեյ* и т. п.

Глаголы типа *առօրջան* 2 и 3 л. един. числа аориста имеют: *առօրջ-ж*, *իրևլենч*, *իրիծծ*, *իրեյծն* и т. п., т. е. сохраняют ударение инфинитива, тогда как в формах доказательного причастия, ударение удваивается: *հաօրուժօ* и *հաօրուէօ*, *հաօրուշօլա* и *հաօրուշալа* и т. д. В этих двух лицах ударение с переносом у глаголов: *իրեյնուն*, *վիկնուն* и т. д.: *իրեշեն*, *վիկն* и т. п.

В страдательном причастии глаголов типа *ձարիјеан* в ускокском говоре формы: *ձարբ*, *ձարла*, *ձարло*; *իրձձ*, *իրձձլа*, *իրձձլо* и т. п.

9. В ускокском говоре всегда крайний гласный долг (*e*) в формах деепричастных сравнительной и превосходной степеней: *ձլլէ*, *օրжէ*, *ձլլէ*, *իրէ*, *վիշէ*, *слабије*, *веселије* и т. п.

10. Наречия на *-шки*, *-чики*, *-цки* и др. всегда с кратким конечным гласным: *вүчкы*, *йâски*, *мүчкы*, *лүчкы*, *йүзгеки*, *свёжки* и т. п.

У всех темпоральных наречий типа *данас* общий долгий конечный слог: *данâс*, *нодâс*, *јесенâс*, *лëйðс*, *йрдльейðс*, *йроёйðс*, *зымûс* и т. д.

Наречия типа *бодимище* в ускокском говоре, чаще всего, с ударением на предпоследнем слоге: *бодимищё*, *крадимищё*, *ушимищё*, *облимищё*, *объерүчкё*, *йойруйдачкё* и т. п.

Междометия — членораздельные и нечленораздельные слова. Что касается ударения, они могут соответствовать формам из литературного языка, но и не должны. Интонативно они могут быть совсем независимы: *јбј*, *јад*, *ијој* и т. п. При гипокористических ситуациях междометия типа: *иис*, *мац*, *воч* и т. п. могут быть с восходящими ударениями: *вðч* и *вðч*, *мац* и *мац* и т. д.

